

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГОСПОДАРСЬКА АКАДЕМІЯ «ДІМІТР ЦЕНОВ» (м. СВІШТОВ, БОЛГАРІЯ)
ВИЩА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ (м. ПРАГА, ЧЕХІЯ)

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ
ГОСПОДАРСТВОМ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

МАТЕРІАЛИ
III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
23-24 червня 2016 р.

Організаційний комітет:

Зверяков М. І. – доктор екон. наук, професор, член-кореспондент НАН України, ректор ОНЕУ.

Ковальов А. І. – доктор екон. наук, професор, проректор з наукової роботи ОНЕУ.

Марчевські Іван – ректор Господарської академії «Димірт Ценов» (м. Свіштов, Болгарія).

Мейзлік Ладіслав – зав. кафедри фінансового обліку та аудиту Вищої школи економіки (м. Прага, Чехія).

Балджи М. Д. – доктор екон. наук, професор, зав. кафедри економіки та управління національним господарством ОНЕУ, головний редактор збірника «Науковий вісник ОНЕУ».

Ляліков С. В. – канд. екон. наук, доцент, декан факультету економіки та управління виробництвом ОНЕУ.

Колодинський С. Б. - доктор екон. наук, доцент кафедри економіки та управління національним господарством ОНЕУ.

Карпов В. А. – канд. екон. наук, начальник НДЧ ОНЕУ, професор кафедри економіки та управління національним господарством.

Сментина Н. В. – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та управління національним господарством ОНЕУ.

Сілічєва Н. Є. – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та управління національним господарством ОНЕУ.

Шевченко В. В. – канд. екон. наук, старший викладач кафедри економіки та управління національним господарством ОНЕУ.

Допіра І. А. – старший викладач кафедри економіки та управління національним господарством ОНЕУ.

Економіка та управління національним господарством: стан, тенденції та перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 червня 2016 р., м. Одеса). – Одеса, ОНЕУ, 2016. – 158 с.

Видання укладено за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка та управління національним господарством: стан, тенденції та перспективи», яка відбулася в Одеському національному економічному університеті 23-24 червня 2016 року.

Матеріали подаються за авторською редакцією. Відповідальність за зміст наукових праць, достовірність фактів, власних імен, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА: СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Manczak Iryna FOREIGN INBOUND TOURISM TO POLAND IN THE YEARS 2014 – 2015	8
Pyrzynska Ewa TRADITIONAL AND REGIONAL FOOD IN POLAND	10
Stovba T. FINANCIAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF MARITIME TRANSPORT OF UKRAINE: CURRENT AND PROSPECTS	12
Szromnik Andrzej FOREIGN INVESTMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE POLISH ECONOMY	14
Андрусів С. В. МОНІТОРИНГ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	17
Балджи М. Д. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	18
Бараннік В. О. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТУ ГОСПОДАРЮВАННЯ: КВАЗІДИНАМІЧНИЙ ЕКОНОФІЗИЧНИЙ ПІДХІД	20
Беспоясний А. В. ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ ДОРОЖНІХ РЕМОНТНИХ РОБІТ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОУПРАВЛІННЯ.....	22
Болдуєва О. В., Богма О. С. НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ЗАГРОЗИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	24
Вдовенко Н. М. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	25
Вишнівська Б. В. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	27
Гальцова О. Л. СПЕЦИФІЧНІ РИСИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	29
Гветадзе В., Кочадзе Т., Цецхладзе Г. ОПТИМІЗАЦІЯ РАБОЧЕГО ПРОЦЕСА ДВС С ЦЕЛЮ ПОВЫШЕНИЯ ТОПЛИВНОЙ ЭКОНОМИЧНОСТИ	31
Горбаченко С. А., Маркітан О. С. МУНІЦИПАЛІЗАЦІЯ ПОРТОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	33
Карпов В. А. ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЕКТУ З НЕСТАБІЛЬНИМ ГРОШОВИМ ПОТОКОМ	35
Квак М. В. НАУКОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІЗИКО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	36

Кендюхов О. В. СПРОЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИСКОРЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ	37
Кірейцева О. В. ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	38
Коломієць В. Л. ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ	40
Коробова Н. М. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ	41
Кривенко Н. В. ПЕРЕДУМОВИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	44
Криховецька З. М. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОВАРНИХ БІРЖ В УКРАЇНІ	46
Куруцова Е. С. СТВОРЕННЯ ФОНДУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СПРИЯННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ	48
Лапко О. О., Крамарев Г. В. ДЖЕРЕЛА ТА МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	50
Леховіцер В. О. СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	52
Михайлова Н. В., Кравцова А. І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ	53
Нехайчук Д.В. ДЕРЖАВНИЙ РЕГУЛЮЮЧИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЯК ГАРАНТ ЗАТВЕРДЖЕННЯ СТІЙКОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ.....	55
Нікітченко О. О. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ РОЗРАХУНКУ ІНДИКАТОРІВ ДІЛОВИХ ОЧІКУВАНЬ ДЕРЖАВНОЮ СЛУЖБЮЮ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ.....	58
Оболенцева Л. В. ВИЯВЛЕННЯ ПЕРЕДУМОВ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ...	60
Рассадникова С. І. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯК УМОВА АТРАКТИВНОСТІ СФЕРИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	62
Сапаль С. Е. БІЗНЕС-МОДЕЛІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	64
Світовий О. М. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДОДАНОЮ ВАРТІСТЮ У ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК УКРАЇНИ	66
Скрипчук М. П. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА АДАПТАЦІЇ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	68

Смирнов І. Г. СТАЛІЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	70
Соколовська І. П. ЧИННИКИ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	72
Солоха Д. В., Белякова О. В. ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙ ЯК ЗАПОРУКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В ДОВГОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ	73
Стадницький Ю. І. ВПЛИВ ЧИННИКА БЕЗПЕКИ НА ПРОСТОРОВУ ОРГАНІЗАЦІЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	75
Степанов В. Н. К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВАНІЙ РИСКООЛОГИИ	78
Степанюк Н. А. ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПРИ ПРОЯВІ КРИЗОВИХ ЯВИЩ	79
Стрижак О. О. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ	81
Улибіна В. О. МУНІЦИПАЛЬНЕ УТВОРЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ..	84
Харічков С.К., Крутякова В. І. ВИОКРЕМЛЕННЯ СЕГМЕНТУ ПРИРОДОГОСПОДАРЮВАННЯ В СТРУКТУРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	86
Хусаїнов Р. В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	88
Щербк В. В. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	90
Язіна В. А. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА В УПРАВЛІННІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ УКРАЇНИ	92

СЕКЦІЯ 2

СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Баштова М. О. СТАЛІЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ЕКОНОМІКИ	94
Гераймович В. Л. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА, ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	95
Дубницький В. І., Колодинський С. Б., Богма О. С. ОСОБЛИВОСТІ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ	97

Злобина О. В. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНО СИЛЬНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	99
Коваленко С. И. ИННОВАЦИОННЫЕ КЛАСТЕРЫ КАК ИНСТИТУТЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА В УСЛОВИЯХ РАСШИРЕНИЯ ЕС	100
Колодинський С. Б., Ковальов А. І. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕГІОНАХ	103
Котова І. М., Корольова Т. С., Павлова Т. В. ЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ ПРОГРАМ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	105
Магруппова З. М. РАЗВИТИЕ ДОРОЖНО-ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ КАК УСЛОВИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА ТЕРРИТОРИЙ	107
Сментина Н. В. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРЕПОНИ	110
Степанова Е. В. О ФОРМИРОВАНИИ СИСТЕМЫ ИНТЕРЕСОВ УКРАИНСКОГО ПРИЧЕРНОМОРЬЯ В НОВЫХ ГЕОПОЛИТИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ	111
Субчинська О. М. КОМПЛЕКСНЕ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ТА ПОТЕНЦІАЛІВ РЕГІОНУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ	113

СЕКЦІЯ 3 РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Poberezhnyi Roman, Nesterenko Roman USING THE EUROPEAN EXPERIENCE TO IMPROVE THE FINANCIAL MECHANISMS ENTREPRENEURIAL SECTOR IN UKRAINE	116
Vasileva S. M. ADVERTISING THROUGH THE PRISM OF BRANDING	118
Бурко К. В. ФУНКЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	119
Верютина В. Ю., Лукьяница А. Ю. ПОВЫШЕНИЕ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ТРУДА В ИНЖЕНЕРНЫХ ГРУППАХ КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ	121
Дангадзе И. А., Чоговадзе Дж. Т. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ АГРОТУРИЗМА В ГРУЗИИ.....	123
Гамма Т. М. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОГНИТИВНОГО ПІДХОДУ У ВИРШЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ	125
Доброва Н. В., Осипова М. М. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ	127

Клевцевич Н. А. ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	129
Кунділовська Т. А., Зеленянська Н. М. БІОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК ЧИННИК ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	131
Міхель Р. В. ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	133
Москалевич Г. Н. МАЛОЕ И СРЕДНЕЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО КАК АНТИМОНОПОЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ И СПОСОБ СОЗДАНИЯ КОНКУРЕНТНОЙ РЫНОЧНОЙ СРЕДЫ	135
Побережна К. В., Савченко О. І. РОЗРОБКА МОДЕЛІ ОЦІНКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ПІДСТАВІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО – ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНЖЕНЕРНО – ТЕХНІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	137
Рашман Б. Г. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ НА ЗАСАДАХ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВА	139
Рибалко Л.П., Арієнчук А. НЕМАТЕРІАЛЬНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ВПРОВАДЖЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ	141
Сілічева Н. Є., Кічук Н. В. ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕХАНІЗМУ ДЬЮ-ДІЛІДЖЕНС.....	143
Скрипник Н. А. Ніколаєнко І. С. ОСВІТНЬО-ФАХОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	145
Траченко Л. А. СИСТЕМЫ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА ПО НОВОЙ ВЕРСИИ СТАНДАРТА ISO 9001:2015 – ЗАЛОГ УСПЕШНОГО РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	147
Чайковская М. П., Чан Х. Ф. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ AFFILIATE-ПРОГРАММ, КАК СОВРЕМЕННОГО ИНСТРУМЕНТА ФОРМИРОВАНИЯ ПАРТНЕРСКИХ СЕТЕЙ	149
Швець А. О. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ	151
Шевченко В. В. СКЛАДОВІ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ	153
Янковий О. Г. СУЧАСНІ ТРЕНДИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	155

СЕКЦІЯ 1

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА: СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Manczak Iryna

*Phd, Krakow University of Economics
Krakow, Poland*

FOREIGN INBOUND TOURISM TO POLAND IN THE YEARS 2014 – 2015

In the international arena, Poland is perceived as an attractive tourist destination. Due to this fact, it is taken into account when deciding on places to visit by the participants of European tourism. It is worth noting that the position presented is confirmed by the results of research conducted by the Polish Tourist Organization (POT) in 2015¹. Based thereupon, it is established that 70% of foreign respondents were planning a visit to Poland in the next 5 years². To a large extent, an increase in arrivals of foreign tourists to Poland was observed after the accession to the European Union in 2004. Consequently, these condition initiated a number of positive changes that had a direct impact on the development of foreign tourism to tourist reception centers in Poland (eg Krakow, Wroclaw, Warsaw, Gdansk).

In Poland, a key source of knowledge about the arrivals of foreigners in the country are the results of research conducted on behalf of the Ministry of Sport and Tourism (MSiT). In recent years, it was led by the Statistical Office in Rzeszów with the Central Statistical Office (GUS) and the Polish National Bank (NBP). The detailed study analyzed trips to Poland carried out by non-residents, ie. people who do not live permanently in Poland territory and domestic and foreign travel of the residents of Poland³. In 2014, Poland was visited by 73.8 million foreigners. In 2015, the number of arrivals stood at 77.74 million. Therefore, it should be emphasized that in 2015, there was a significant increase in arrivals of foreigners to the country, as 5.4% more than in the previous year of the study were noted. Based on the collected data, we estimated the number of tourists in 2014 in Poland at 16.0 million and in 2015. at 16.722 million (4.5% more than in the previous period). In table 1, I summarize the arrivals of foreign tourists by main countries from which the largest number of arrivals to Poland were noted since the end of the 20th century. Among the vast majority of the analyzed countries, the number of tourist arrivals to Poland increased in 2015, in comparison with the previous period of research. The reported remark does not apply to such emission markets as Latvia, Belarus and Russia, as they generated fewer arrivals in 2015.

The Central Statistical Office reports that in 2015, foreign tourists willingly used accommodation in Poland. During this period, accommodation facilities were used by 4.0% more foreigners than in 2014. In consequence, the number of overnight stays increased by 5.9%. Analyzing the destinations of arrivals of foreign visitors, it can be concluded that in 2015, the dominant purpose of coming to Poland was to visit relatives and friends, because such a purpose was indicated by 40% of the respondents. Every fourth foreigner came to Poland for business, while every fifth was a tourist. According to the length of stay, the largest group of tourists spent 1 to 3 nights in the country. In 2015, the average stay in Poland was estimated at 5.5 nights, compared to 6.2 in 2014. Every third tourist chose a hotel or motel as the place of accommodation. The size of the tourists' spending should be considered as an important characteristic, showing the influence of foreign tourism on the country. Based on the data presented, it can be concluded that in relation to 2014, an increase in spending per person was found mainly among visitors arriving from countries such as Lithuania (14.4%), Czech Republic (11.6%), Ukraine (about 5.4%) and Germany (5.2%). On the other hand, the opposite effect was observed among non-residents coming to Poland from

¹ Opinie o Polsce obcokrajowców, POT, Warszawa 2015.

² According to the foreign visitors, their will have a predominantly individual character.

³ The methodology of cited studies assumed that a non-resident is a natural person that is a resident of another country. In turn, individuals who are physically resident in the country were regarded to be residents.

Scandinavia (-26.9%), Slovakia (-19.7%), Russia (-15.2%) and Belarus (-10.8%). Another valuable information is provided by the average spending of tourists according to purpose.

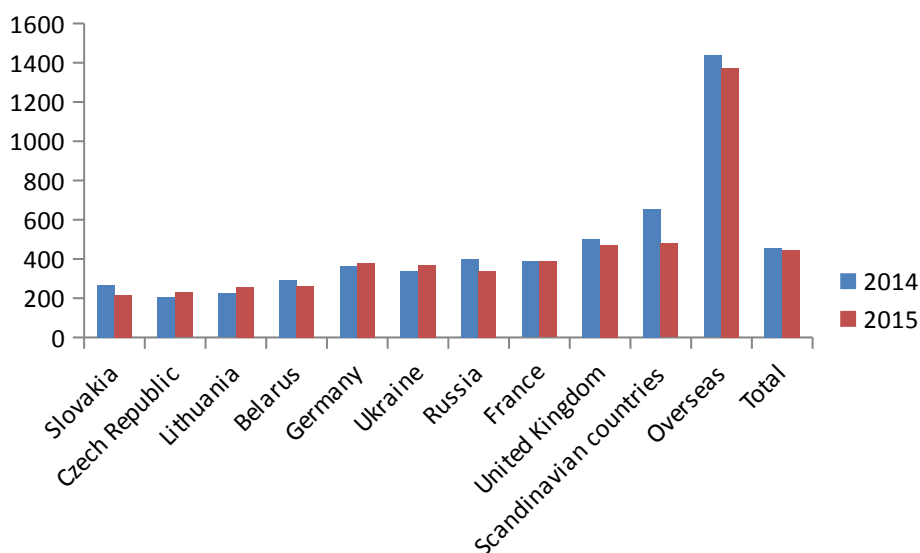
Table 1.

The number of tourist arrivals in 2014 and 2015 by selected countries (in thousands).

Country of origin of tourists visiting Poland	Tourist arrivals in 2014.	Tourist arrivals in 2015.	2015/2014 dynamics in %
Total	16,000	16,722	104.5
Germany	5,743	6,012	104.7
United Kingdom	664	753	113.4
France	427	456	106.8
Italy	398	425	106.8
The Netherlands	399	430	107.8
Austria	355	369	88.9
Sweden	257	287	111.7
Czech republic	266	283	106.4
Slovakia	159	169	106.3
Lithuania	605	632	104.5
Hungary	208	221	106.3
Latvia	363	356	98.1
Ukraine	1,072	1,198	111.8
Belarus	811	801	98.8
Russia	1,003	873	87.0
USA	394	429	108.9

Source: Data compiled by the Department of MSiT based on research conducted by the Central Statistical Office – MSiT – NBP.

Based on the results of these studies it was assumed that in 2015 most was spent in Poland by those who came here for health reasons (approx. 742 USD per person), then to participate in conferences and congresses (616 USD) and in trade fairs and exhibitions (548 USD). It is worth mentioning that those who traveled only for tourist purposes seemed to have spent only a little less (490 USD).

Figure 1. Average expenditure per tourist in 2014 and 2015 USD (by country)

Source: Data compiled by the Department of MSiT based on research conducted by the Central Statistical Office – MSiT – NBP.

Summing up, based on the results of secondary research presented it should be considered that Poland is popular among the participants of European tourism. The conclusions presented can be supported by the fact that in the analyzed study period, we saw an increase in tourist arrivals. The

largest increase in the number of arrivals was generated by markets such as Germany, United Kingdom, Ukraine, Sweden, the Netherlands, France, Italy, the Czech Republic and Slovakia. On the other hand, the largest decreases were found in visitor arrivals from countries such as Russia, Latvia and Belarus. Importantly, the largest identified travel expenses were identified with respect to the arrivals for health purposes as well as for business purposes. Therefore, it would be wise to conclude that from the point of view of the tourism sector in Poland, it is reasonable to support and activate arrivals of foreign tourists interested in the use of health-related services, as well as practicing widely understood tourism business.

Bibliography

1. Charakterystyka przyjazdów cudzoziemców do Polski w 2014 roku, POT, Warszawa 2015.
2. Charakterystyka przyjazdów cudzoziemców do Polski w 2014 roku, POT, Warszawa 2015.
3. Opinie o Polsce obcokrajowców, POT, Warszawa 2015.

Pyrzynska Ewa

*Department of Food Commodity Science
Krakow University of Economics
Krakow, Poland*

TRADITIONAL AND REGIONAL FOOD IN POLAND

Recently, due to sociodemographic changes and risen salary level, new trends in food preferences and behaviour can be observed. On one hand, the global trends are being followed (*fast-food* restaurants, convenience food). On the other hand, consumers look for authentic, natural, original products that are characterised by exquisite taste and original production recipes. These products are usually known since generations or they are integrated with region or culture. The products, called regional and traditional products, start being an alternative for mass-produced goods (Żakowska-Biemans 2012, Kowalczyk 2009, Jaworska & Przybylski 2012).

According to studies many consumers are not aware whether the product is regional/traditional or conventional. Therefore initiatives that lead to improve consumers' knowledge in this field are extremely important. One of the organizations that protect regional products in the world is *Slow Food*. One of its main goals is to educate societies about regional and traditional food production and consumption. According to *Slow Food*, food products have to be: high quality and unique, they must be related to a specific territory, produced in small amounts using traditional methods of manufacturing (Byszewska 2005; Bortnowska 2012). Due to above mentioned factors regional and traditional products are more expensive than conventional products.

The Polish market for regional and traditional products is growing rapidly. In 2016, there were 36⁴ products registered as regional products under EU Protected Designation of Origin (PDO), Protected Geographical Indication (PGI) or Traditional Specialty Guaranteed (TSG) and 1558 products registered as traditional on the List of Traditional Products held by Ministry of Agriculture and Rural Development (*EU Agricultural...2016, List of Traditional Products 2016*). Those products are not easily recognizable by Polish consumers. Since the year 2000, contests held under the name "Our culinary heritage" ("Nasze kulturalne dziedzictwo") take place. Their role is to help to identify and promote Polish regional and traditional foods. Due to them, several legal acts were released (Byszewska 2005; Bortnowska 2012).

The market of regional and traditional products development is a unique process, as it is not being created automatically or randomly. Regions undertake conscious marketing strategies in order to create the market (Wojarska & Gruszczyńska 2007). One of the marketing operations which increase the popularity of regional and traditional foods is *food tourism*, which means visiting places of natural food manufacturing and tasting authentic regional dishes (Russak 2005; Borowski

---

⁴One product registered as common for Poland/Lithuania

2007). Food tourism is an important sector of the tourist market. It may be profitable for touristic regions with high culinary traditions.

Polish cuisine is characterised by high regionalism. It can be divided into 10 culinary regions: Galicia, Silesia, Greater Poland, Mazovia & Kurpie, borderland, Podlasie, Warmia & Masuria, Kujawy, Pomerania & Kashubia and polish mountains. Each region has their own traditional regional dishes, some of them are known and popular in the whole country. Many regions are influenced by other, historically grounded, regions (Sala 2012).

Table 1.

List of polish products registered by EU as regional

Protected Designation of Origin	Protected Geographical Indication	Traditional Specialty Guaranteed
– Podhalanski sheep cheese	– heather honeyfrom Bory Dolnoslaskie	– Poltorak (mead)
– Oscypek	– St. Martin’s croissant	– Dwojniak (mead)
– Redykolkka	– Wielkopolska fried cheese	– Trojniak (mead)
– Vistula cherry	– Kalisz wafers	– Czworaniak (mead)
– Podkarpacki honeydew	– Kashubian strawberry	– rydzowy oil
– Zatorski carp	– korczyńska bean	– Pierekaczewnik
– Hansel bean from Dunajec Valley	– kurpiowski honey	– Juniper sausage
– wrzawska bean	– suska sechłonska	– Hunter’s sausage
– Honey from Sejnenyszczyzna/Lozdziejszczyzna (Poland/Lithuania)	– Lisiecka sausage	– Kabanos
	– szydlowska plum	
	– krakowski pretzel	
	– lackie apples	
	– pradnicki bread	
	– Drahim honey	
	– kolacz slaski	
	– grojeckie apples	
	– korycinski cheese	
	– podhalanski lamb	
	– lubelski cebularz	

Source: (MRiRW, EUROSTAT)

In recent years, culinary tourist trails are being set up by local institutions in order to promote and protect cultural heritage. The well-known trails are: Regional Culinary Heritage of Europe, Oscypek trail, Sandomierski apples trail, Village full of herbal smell in Lesser Poland, Route Gourmet in Lesser Poland, Podkarpacki trail of vineyards, Lubuski trail of wine and honey, Bialostocki culinary trail, Touristic Culinary Trail – Polish Cuisine, beer trails, etc. The aim of such ventures is to protect and develop regional culinary traditions and to help customers and tourists to find and identify regional and traditional products in each region (Sala 2012).

Currently the popularity of food festivals is rising in Europe and in Poland. Food festivals are being organized in many cities in order to promote local, traditional, regional and ecological food products. They also contribute to promote regions, and have an educational role (Sala 2012).

To summarize, there is an increasing amount of products registered as regional or traditional on the polish market due to a higher demand. Polish cuisine is characterised by high regionalism, therefore many regions have good conditions to set up tourist food trails, organize regional and traditional food festivals and many other ventures that may develop tourism in the region and improve the knowledge of regional and traditional products.

References

1. Borowski J., 2007, *Gastronomia jako element dziedzictwa kulturowego*, In: Protas J., editor, *Europejska sieć regionalnego dziedzictwa kulinarnego*, Fundacja „Wspieranie i Promocja Przedsiębiorczości na Warmii i Mazurach”, Olsztyn, 25-33.

2. Bortnowska G., 2012, Preferencje i uwarunkowania spożycia potraw tradycyjnie polskich przez młodzież akademicką, In: Kołożyn-Krajewska D., editor, Konsument usług żywieniowych i usług turystycznych, Wyd. Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Częstochowie, Częstochowa, 20-36.
3. Byszewska I., 2005, Konkurs „Nasze kulinarne dziedzictwo” doświadczenia w zakresie identyfikacji oraz promocji produktów regionalnych i tradycyjnych, In: Gąsiorowski M., editor, O produktach tradycyjnych i regionalnych. Możliwości a polskie realia, Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa, 279-282.
4. EU Agricultural Product Quality Policy, 2016, <http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html> (access: 29.05.2016).
5. Jaworska D., Przybylski W., 2012, Zmiany na rynku mięsa i przetworów mięsnych z uwzględnieniem zachowań konsumentów, In: Kołożyn-Krajewska D., editor, Konsument usług żywieniowych i turystycznych, Wyd. WSHiT, Częstochowa. 87-102.
6. Kowalczyk I., 2011, Innowacyjna żywność w opinii konsumentów i producentów, Rozprawa habilitacyjna, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
7. List of Traditional Products, 2016, <http://www.minrol.gov.pl/Jakosc-zywnosci/Produkty-regionalne-i-tradycyjne/Lista-produktow-tradycyjnych> (access: 29.05.2016).
8. Petrini C., Watson B., 2005, Slow food. Produkty regionalne robią karierę, Wydawnictwo ABA, Warszawa.
9. Russak G., 2005, Idea produktów regionalnych i lokalnych w Unii Europejskiej, In: Gąsiorowski M., editor, O produktach tradycyjnych i regionalnych. Możliwości a polskie realia, Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa, 61-67.
10. Sala J., 2012, Szlaki żywnościowe i ich rola na rynku turystycznym, In: Kołożyn-Krajewska D., editor, Konsument usług żywieniowych i usług turystycznych, Wyd. Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Częstochowie, Częstochowa, 249-260.
11. Szymanderska H., 2010, Kuchnia polska – potrawy regionalne, Świat Książki, Warszawa.
12. Wojarska M., Gruszczyńska M., 2007, Rynek produktów regionalnych i tradycyjnych w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej, In: Adamowicz M., editor, Produkty marketingowe w rozwoju lokalnym i regionalnym, Wyd. SGGW, Warszawa, 281-292.
13. Żakowska-Biemans S., 2012, Żywność tradycyjna z perspektywy konsumentów, Żywność. Nauka. Technologia. Jakość, 3 (82), 5-18.

Stovba T.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Economics and Maritime Law Department,
Kherson State Maritime Academy
Kherson, Ukraine*

FINANCIAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF MARITIME TRANSPORT OF UKRAINE: CURRENT AND PROSPECTS

Maritime transport is the cheapest type of transport - the natural means of communication, the large size vehicles, small power consumption, low operating costs per unit of cargo - provide low compare to other types of transport the cost of transportation of goods. 62% of global turnover is the carriage of goods by sea [1]. The aim of this research is the justification for the appropriateness of the marine transport of Ukraine, assessment of its current state and development prospects.

Sea transport contributes to the growth in world output and trade between States. Therefore, each country seeks to transport on its own ships to ensure the independence of the external trade foreign tonnage and freight market conditions. In Ukraine, 1% of freight turnover is transported by sea [2, p. despite the fact that the country has a considerable length of waterways, and is characterized by a favorable geostrategic position.

The development of national fleets allows not only to save currency on affreightment, but also to export sea transport services and receive significant revenues in foreign currencies, which facilitate for increase in imports and the development of international trade. In 2014, Ukraine exported for sea transport services about 850 878.8 thsd. US Dollars, which is less compared to

2010 by 31.06% [3, p. , import amounted to 243 651.7 thsd. US Dollars. or 170.3% of the 2010 level (Table 1).

Table 1
Dynamics of export and import of transport services in Ukraine, ths. Dollars. USA

Name	2010	2011	2012	2013	2014	2014 to 2010,%
Export						
Transportation services	7835176.2	9051096.3	8531843.0	8305848.5	6101923.5	77.88
including maritime transport services	1234311.6	1211735.0	1241240.3	1123732.6	850,878.8	68.94
The share of maritime transport services in the total volume of transport services,%	15.75	13.39	14.55	13.53	13.94	-1.81
Import						
Transportation services	1178914.9	1592324.7	1727384.9	1716437.5	1376552.3	116.76
including maritime transport services	143,070.3	147,516.8	202,830.1	195,795.1	243,651.7	170.30
The share of maritime transport services in the total volume of transport services,%	12.14	9.26	11.74	11.41	17.70	5.56

* Compiled by the author and [3, p. .

Shipping is associated with many industries and other kinds of transport, in consequence of the need for rapid adaptation to the changes occurring them. Each invested €1 million into the freight industry of EU brings €1.6 million in other sectors of the economy. On average, each employee engaged in the maritime industry generates about € 85 thsd. of GDP, which is 1,6 times higher than the average in the EU. In the sphere of the EU maritime transport 501 thsd. people are employed. This industry provides employment for 2.2 million people both at sea and ashore [4, p.12]. Ukraine at the end of 2014 had 2 414 marine vessels, including passenger – 100 units, tankers – 9, dry-cargo – 1091, liquid (non-propelled) – 37, special purpose – 573, technical – 173, auxiliary - 314, fishing – 117 [3, p. 97]. Maritime transport of Ukraine carried 2 095.52 thsd. tons, or 0.42% of cargo, including of export 0.65%, and import - 0.28%, transit - 0.78% [5, p.4]. This is due to a number of factors, including catastrophically large wear vessels. In 2013 wear vehicles was 96.7% [3, p. To exit from the current situation investments are required. In 2014 marine freight transport invested 100.3 mln. UAH, or 0.046% [3, p. 16] With such volumes of investments to consider maritime transport as a source of tax revenue, so required for the implementation of reforms in the state, Ois meaningless. If nothing is done, soon Ukraine may lose the status of a maritime power.

As one of the possible ways out of this situation are proposed to discuss the introduction in Ukraine of "open" (or alternative) International Ship Registry. Institute of open registration of ships ("convenient" flag) has the following advantages: a fast, simplified and cheap registration, low tax rates, reduced requirements for compliance with safety and ensuring normal living conditions of ships crew, low registration fees, a minimum of formalities, express check and conduct any transaction in the register. Convenient flag allows the shipowner to significantly reduce the cost on upkeep the crew at the expense of attraction of cheap labour, insufficient rest of sailors, the low level of medical care and compliance of safety, lack of social protection of the crews, the minimum requirements for the technical condition of vessels, a minimum of control by the flag state. Furthermore, among the shortcomings should be noted a high accident rate of vessels registered under flags of convenience, due to worn-out operation of ships, opportunities for criminal or terrorist organizations in smuggling of weapons, people, goods and drugs.

On the global freight market, all vessels are competing for the right to receive contracts for the carriage of goods. If the shipowner of the 'European' flag pay taxes of about 15-20%, the shipowner of "convenient" flag - 5-6% [6, p.80]. The vessels of "national" flags become not competitive and outflow of the fleet under "flags of convenience". As a result the tax revenues from

the merchant shipping into the national budgets are reducing, the problems with employment of "own" seafarers, reduces the safety of navigation, sharply reduced the capacity of the national security. Internationally recognized convenience flag countries are Antigua and Barbuda, the Bahamas, Bermuda, Cyprus, Liberia, Malta, Marshall Islands, the Isle of Man, Panama, Saint Vincent and the Grenadines [6, p. 74

The sharp increase in the number of "convenient" flag countries led to the formation of new forms of competition between them in the fight for revenues from the registration of vessels. To attract under its flag reputable shipowners today the countries of "open" (or "alternative") registries of the vessels with special rules and regulations participate in all international Maritime conventions, ensuring compliance with all requirements of safety of navigation and the prevention of pollution from ships, conclude agreements with trade unions and shipowners about control of the registration process for the conquest of the prestige and authority among banks and financial institutions. Now such "second" registers operate in Norway, Denmark, the UK, Germany, France, Netherlands, Italy, Spain, Portugal, Japan, South Korea, Turkey, Brazil, and others.

Thus, the establishment of a public register in Ukraine will allow ship owners to reduce costs, the crew - to ensure normal conditions of life and work, and the country - to increase the deadweight of the fleet under the national flag and and, thus, revenues to the state budget.

Literature

1. <http://transportinform.com/shipping/195-morskie-perevozki.html> 10.04.2016.
2. Статистичний щорічник України за 2014 рік/ За редакцією І. М. Жук - К.: Державна служба статистики України, 2014. – 586 с.
3. Транспорт і зв'язок України – 2014. Статистичний збірник. Відповідальний за випуск О. О. Кармазіна. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 203 с.
4. Как морские перевозки влияют на экономику Европы // Работник моря. – 16 марта 2015. - № 05 (69). – С. 12.
5. Експорт, імпорт і транзит вантажів в Україні за 2014 рік. Статистичний бюллетень. Відповідальна за випуск О. О. Кармазіна. – К.: Державна служба статистики України, 2015.– 57с.
6. Ханін М.С. Международное морское торговое судоходство. Экономика. Политика./ М. С. Ханін. – М.: ТрансЛит, 2011. – 128 с.

Szromnik Andrzej,

*Prof. dr hab., Krakow University of Economics,
Krakow, Poland*

FOREIGN INVESTMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE POLISH ECONOMY

One of the characteristic features of the modern market economy are international flows of investment capital as the main manifestation of the internationalization of enterprises and their groups. Bilateral, regional, continental or global processes of the movement business funds in between countries are the result of many years of efforts and procedures, agreements and contracts as well as declarations and negotiations. Orientation on the liberalization of formal barriers in international business meant in practice the freedom of movement of people and information, ideas, technologies and rights (titles), on top of products and technical equipment.

The systematic removal of barriers and formal and legal, organizational, technical and economic restrictions resulted in increasingly important role to undertakings made by foreign entities in the economic development of individual countries or groups of countries. With the acquisition of external sources of investment resources, including technologies, production lines, managerial and organizational know-how in domestic markets emerged not only new companies and new products, but also new people, new cultures and new social norms.

The essence, motives and effects of foreign investment in the economy have been the subject of much study and research, both of a theoretical-cognitive character and empirical one.

The aim of this study is to present the scope and structure of direct foreign investments in Poland and identify relevant development trends. Particular emphasis is put, therefore, on presenting the size and the geographical structure of foreign capital in the Polish economy, with stress on the dynamics of change and the direction of the flow of foreign capital.

Foreign investment in the Polish economy emerged in the 1950s thanks to the so-called “diaspora firms” (Polish: *firma polonijna*). As companies founded by Poles living abroad, they were operating production and services based on foreign technologies and materials. Their products perfectly complemented and diversified the offer of state-owned companies and cooperatives. Foreign direct investment proper was recorded in the 1990s, driven by liberal legislation, economic, market-oriented economic reforms (privatization, commercialization of businesses, denomination of the national currency and its relationship with foreign currencies), and the creation of the securities market (WSE).

Despite such existing barriers and negative aspects of the Polish economy as corruption, bureaucracy, low productivity, demanding trade unions, inconsistent law, restrictions on the purchase of real estate, foreign entrepreneurs always highly valued the investment attractiveness of Poland. The reasons for this included such characteristics of the economy and the Polish market as its large resources of qualified workforce, access to the capacious market, low personnel costs (salaries), association and then membership in the EU, access to natural resources, tax incentives, low inflation, and others.

Recent surveys conducted by the German Chamber of Industry and Commerce (AHK) in cooperation with the 12 bilateral (Polish-foreign) chambers operating in Poland showed in February 2016 that foreign investors positively assessed the condition of the Polish economy, despite worries about its future prospects. The investor attractiveness of Poland was assessed against other countries in Central and Eastern Europe. On a scale from 6 (very attractive) to 1 (unattractive), Poland received the highest rating, ie 4.8, when next in the ranking of countries evaluated were listed: Czech Republic 4.4, Slovakia 4.4, Estonia 4.2, Latvia 4.0, Slovenia 3.9, Hungary 3.8, Romania 3.7, Serbia 3.3, Bulgaria 3.2, Ukraine 2.8 and Russia 2.7, respectively.

The opinions and assessments by nearly 400 entrepreneurs emphasized the positive impact of Polish membership in the EU, the good state of technical infrastructure and qualified, highly motivated staff, as well as the quality and availability of local suppliers. The level of production costs was rated as a negligible factor, which means that for investors, Poland is no longer a cheap country.

During the last several years in Poland a constant, systematic inflow of foreign investment capital was observed in the form of direct investment, both from the EU and from countries outside Europe. A record year in this respect was 2011, when the total value of foreign capital invested reached a total of 61.104 million PLN (this gives a rounded amount of approx. 18 billion US dollars). Also the years 2009 (42.562 million PLN) and 2010 (41,835.6 million PLN) were distinctive in terms of foreign investment. Also in the first year we carried out a comparative analysis that showed foreign investments in 2000 reaching a relatively high level, totaling 41.050 million PLN.

In the comparable period, the lowest value of the investment was recorded in 2013. It amounted to only 8,641.2 million PLN. Also, low level of investment was noted in 2012, amounting to only 19,734.9 million PLN, which is over three times less than in the record 2011. Undoubtedly, the relatively low levels of foreign direct investment in Poland in 2012-2013 was influenced by the prolonged financial crisis in the world and its consequences.

In comparison with other countries of Central and Eastern Europe, foreign investment in the absolute expression is characterized by far the highest level, several times higher than in other countries in this part of Europe. Figures show that in 2014, the FDI inflows to the new EU member states was (to order): Poland - 13.9 billion dollars, Czech Republic - 5.9 billion dollars, Hungary - 4 billion dollars, Romania - 3.2 billion dollars, Bulgaria - 1.7 billion dollars, Slovenia - 1.5 billion dollars, Estonia - 1.0 billion dollars, Slovakia - 0.5 billion dollars, Latvia - 0.5 billion dollars and Lithuania - 0.5 billion dollars.

However, given that all the other countries are much smaller than Poland, both in terms of area and population, in relative terms (per 100 square kilometers or 1,000 inhabitants) Poland gives way to the Czech Republic and Hungary.

An important part of the analysis of the structure of foreign capital is to identify its country of origin. From this point of view, foreign investments in Poland are relatively diverse, and the corresponding structure is fragmented. Suffice it to say that business investments in Poland were implemented by companies from about 30 countries, including 20 countries with a value of approx. 1 billion EUR or more.

At the end of 2014, according to the cumulative value of investments by foreign companies in Poland, Dutch companies spent the most in implementations in this market. This means that the Netherlands invested almost 30 billion EUR in Poland, making this country the FDI leader in Poland. Further down were: Germany (28 billion), Luxembourg (20.4 billion) and France (19.9 billion). Much less (within the range of 6-10 billion EUR) was invested by enterprises from the following countries: Spain (10.8), Italy (9.3), Cyprus (7.0), Austria (6.4), USA (6.2) and the UK (5.9). In the third group of countries of origin of companies that undertook business activities in Poland there was also Sweden (4.7), Belgium (4.4), Switzerland (4.0), Denmark (3.0), Portugal (2, 0), Ireland (1.9), Finland (1.5), Norway (1.0), Japan (0.9) and South Korea. (0.8).

Based on the figures of the Central Statistical Office in Warsaw and the Polish National Bank it can be said that foreign capital in Poland comes mostly from Europe. Other investors include companies from Asia, North America and Australia.

The largest investments in Poland in 2014 were made by entrepreneurs from Belgium and the Luxembourg (involving the amount of 20.720 mln PLN), followed by the Netherlands (14.485 million PLN), France (4,941 million PLN), Cyprus (3.137 million PLN) and Germany (2,645 mln PLN).

Detailed statistics of foreign investment in Poland record not only the influx of new capital and the corresponding increase of new projects, but also their outflow from the sale of businesses to other companies (withdrawals from the country). Thus, the process of outflow of capital is taking place in Poland as well. Only in 2014, foreign capital to withdraw from Poland amounted to a value of 3.765 million PLN (Austria), 3.595 million PLN (Sweden), 2.836 million PLN (United Kingdom) and 2,556 million PLN (USA).

The movement of investment capital on a regional, continental and global scale is a typical process meaning the search for new and better conditions for business, closing or reduction of low-margin and unprofitable ventures. Low barriers to exit from the Polish market concern, in particular the service sector, mainly commercial services and some financial ones.

According to the global consultancy firm Ernst & Young, Western Europe is the most attractive region in the world for investors. Such an opinion was expressed over 800 heads of international companies surveyed by EY. In the first place among European countries was Germany, followed by Britain and France (2015).

Poland as a leader in attracting foreign capital saw 132 investments in 2014, nearly a quarter more than in the previous year. The second position was Russia (125 investments), followed by Turkey (109), Romania and Slovakia. From the point of view of growth of direct foreign investments, Poland was ranked first among the 10 most attractive locations in Europe.

Foreign investment in Poland was implemented (2014-2015) in a number of leading sectors of the economy. Particularly noteworthy was the sector of business services and the automotive industry, as well as rubber and plastics.

The Polish map of FDI projects traditionally indicates a dominance of the largest urban agglomerations – Warsaw, Krakow, Lodz and Wroclaw.

In 2015, the TOP 100 Outsourcing Destinations list developed by Tholons of the most attractive locations for the business services sector in Europe included Krakow for the second time in a row at the first position. In the global classification, Krakow was again the 9th location, as the only European city. Noteworthy is the fact that the world's top most attractive cities for investors remain unchanged, ie the list is dominated by Bangalore, Manila and Mumbai. Among the hundreds

of global leaders in investment by 2015, there were also two other Polish cities - Warsaw (30th place) and Wroclaw (62nd place).

The positive evaluation of the growth of foreign direct investment in Poland in recent years does not imply their significant impact on gross domestic product and the labor market. According to GUS, these investments represented just 0.7% of GDP (2014) and created only 15,500 new jobs with a nearly 2-million unemployment.

Андрусів С. В.

*аспірант кафедри економічної теорії, національної та прикладної економіки
Класичний приватний університет
м. Запоріжжя, Україна*

МОНІТОРИНГ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Сучасному етапу розвитку економіки властиво два процеси – посилення глобалізації економіки і зростанням її регіоналізації, що у наукових колах навіть отримало спеціальний термін – парадокс Нейсбітта [1, с. 48]. Сьогодні характеризується швидкоплинними змінами, зокрема будівельного комплексу, що характерно для трансформаційної економіки в сталому цивілізаційному розвитку.

В цивілізованому світі життя суспільства без ефективного функціонування будівельного комплексу просто неможливе. Рівень його розвитку впливає на формування пропорцій і темпів розвитку галузей народного господарства, розміщення продуктивних сил і розвиток регіонів. Будівництво створює нові і реконструює діючі основні фонди (будівлі і споруди, призначені для всіх видів виробничої і невиробничої діяльності людей). Від розвитку цієї галузі залежить будівництво житла, створення нових міст і сіл, окремих мікрорайонів, постійна реконструкція житлових фондів, будівництво промислових і сільськогосподарських підприємств, транспортних об'єктів, лікарень, шкіл, торгових центрів тощо, будівельний комплекс підтримує в належному стані обороноздатність країни, створює передумови для зростання виробництва в усіх галузях господарства [2, с. 37]. Будівельний комплекс як одна з найбільш капіталоемних і диференційованих виробничих систем справляє вагомий вплив на визначення темпів, масштабів і розміщення виробництва. Тому при розміщенні капітального будівництва враховується наявність будівельної організації в регіоні. В той же час слабкість будівельної бази стримує тут промислове будівництво, створення великих комбінатів, галузевих і територіально-виробничих комплексів, фондоємної важкої промисловості, які потребують великих обсягів робіт з капітального будівництва.

Будівництво характеризується тривалим виробничим циклом, територіальне закріпленими об'єктами, які зводять промислові будинки, жилі будинки, електростанції, трубопроводи тощо, а також високою залежністю виробництва від географічних умов. У процесі спеціалізації виділились окремі види будівництва — промислове, транспортне, житлове, водогосподарське та ін. [2, с. 101]. При розміщенні об'єктів капітального будівництва слід враховувати наявність будівельної організації, вирішуючи питання доцільності розміщення ще на допроектній стадії. Найважливіші актори, на основі яких обираються райони і пункти будівництва — це трудовий, сировинний, паливно-енергетичний, водний ін. Значний вплив на будівництво чинять кліматичні особливості різних регіонів. Вони впливають, перш за все, на сезонність відкритих будівельних робіт. При виборі конкретних майданчиків для будівництва промислових підприємств, при спорудженні доріг, транспортних і гідротехнічних об'єктів важливе, а нерідко і вирішальне значення набувають такі географічні умови, як рельєф місцевості, ґрунти і ґрунтові води, карстові явища, сейсмічність, які в тій чи іншій мірі впливають на вартість будівництва і його організацію.

Чисельність зайнятих у будівництві України досягла більше ніж млн. чол. Капітальні вкладення склали в 2014р. 16,1 млрд. грн., 2015 р. — 12,6 млрд. грн., причому близько 60% з них припадає об'єкти виробничого призначення, а решта — на невиробничі об'єкти [3]. У структурі капітальних вкладень переважають будівельні та монтажні роботи — близько 60%, більше 30% — устаткування, інструмент і інвентар, решта — інші капітальні роботи і витрати. Найбільші капітальні вкладення припадають на промисловість і житлове господарство. Обсяг капітальних вкладень і відповідно будівельних та монтажних робіт є диференційованим по областях України, що видно з даних. У будівництві ринкові відносини розвиваються активніше, ніж промисловості. В 2015 р. у недержавному секторі економіки перебували 73% загальної кількості будівельних організацій, якими виконано 71% обсягу підрядних робіт, у тому числі акціонерними товариствами—48% [3].

У зв'язку із затяжною економічною кризою нашої країни розвиток будівельного комплексу дещо погіршився впродовж 2014-2015 рр., проте у поточному році сподіваємось на його поживлення і підйом у будівництві. Це, в свою чергу, потребує розроблення перспективних напрямів, які сприятимуть розвитку будівельного комплексу країни, а саме: розробити національну державну програму, що комплексно поєднує проблему нового будівництва, реконструкції, управління житловою нерухомістю; розробити і імплементувати нові технології будівництва житлових будинків якісно нового покоління на основі екологічних та енергоекономічних технологій життєзабезпечення; у промисловості будівельних матеріалів провести відновлення основних фондів підприємств з переходом на більш високий рівень їхнього технічного оснащення та зниження ресурсних, енергетичних і трудових витрат на виготовлення продукції; залучити необхідні інвестиції для модернізації діючих виробництв, введення нових потужностей і їхньої ефективної експлуатації; у регіонах країни потрібно створити підприємства з сервісного технічного обслуговування, ремонту і прокату будівельних машин і засобів малої механізації; створити сприятливі умови для залучення приватного бізнесу в будівельній галузі в цілому.

Список використаних джерел

1. Горбач Л. М. Процеси глобалізації і регіоналізації в системі міжнародних економічних відносин / Л. М. Горбач // Проблеми і перспективи функціонування інноваційної системи держави в умовах глобалізації: Матеріали міжнар. наук. конф., 27-28 вересня, 2007 р. — Луцьк: ред. вид. відділ «Вежа» Волинського держ. унів. ім. Лесі Українки, 2007. — С. 48-52.
2. Економіка будівельного комплексу: Навчальний посібник / За ред. П. Ф. Жердецького та ін. — К.: Вища школа, 2003. — 271 с.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Балджи М. Д.

*д.е.н., професор, зав. кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розвиток національної економіки України є важливішим кроком у подальшому становленні незалежності нашої держави. З урахуванням великого різноманіття проблем у вітчизняній економіці на шляху модернізаційних перетворень та беручи до уваги посилену увагу до пошуку можливих шляхів їх вирішення, провідними напрямками розвитку нашої держави є: стимулювання економічного зростання вітчизняної економіки, підвищення рівня та якості життя населення, посилення конкурентоспроможності економіки як складової частини соціально-економічного розвитку країни в контексті стратегічних модернізаційних перетворень.

Вітчизняна економіка відкрита для зовнішнього інвестування, але нестабільна ситуація в країні не дозволяє в повній мірі забезпечити й налагодити між кордонні та міжгалузеві зв'язки. Це гальмує інноваційно-креативну активність і стримує запровадження модернізації економіки як по галузям, так і в цілому.

Аналіз тенденцій економічного розвитку за п'ять років року свідчить про суттєвий спад в економіці країни (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка основних показників діяльності суб'єктів господарювання (складено за даними Державної служби статистики України)

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість підприємств, тис. од.	379,0	375,9	365,1	393,5	341,2
Кількість фізичних осіб-підприємців, тис. од.	1805,1	1325,9	1235,2	1328,7	1591,2
Обсяг реалізації продукції підприємствами, млн. грн.	3462136,2	4091411,4	4307145,6	4153088,0	4319935,8
Обсяг реалізації продукції фізичними особами-підприємцями, млн. грн.	230418,2	211215,8	256649,2	289042,3	230418,3

Але в деяких галузях спостерігається підвищення активності (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності, одиниць (складено за даними Державної служби статистики України)

Види економічної діяльності	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Сільське, лісове та рибне господарство	8032	61488	68497	71058	75660
Промисловість	151969	122255	114028	121244	131491
Будівництво	7522	59197	50830	52983	52189
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт тощо	1197328	92149	843075	890658	988694
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	145934	99951	87252	92366	111807
Тимчасове розміщування й організація харчування	50033	42850	44085	52077	57553
Інформація та телекомунікації	55977	54239	66568	86377	114355
Фінансова та страхова діяльність	14538	11367	10519	11250	12052
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	18244	16453	16479	18048	21114
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	11851	9657	9238	11620	13523

Так, в аграрному секторі економіки зростає зайнятість, підвищуються доходи від зростання експорту сільськогосподарської продукції. В сільському, лісовому та рибному господарстві обсяг реалізованої продукції збільшився за п'ять років в 1,3 рази; в промисловості – в 0,3; будівництві – в 0,2; на транспорті та в поштовій і кур'єрській діяльності – в 0,4. Подібна динаміка простежується і в інших галузях, за виключенням фінансової і страхової діяльності, де простежується зменшення надання обсягів послуг на $\frac{1}{5}$. За останні п'ять років у структурі валової доданої вартості збільшилась питома вага сільського та лісового господарства й мисливства.

Проаналізувавши існуючу ситуацію в економіці країни, доречно зазначити про вагомість впровадження наступних перспективних напрямків:

1. Модернізація інфраструктури, що надасть змогу налагодити транспортні коридори «схід – захід», «північ – південь» міждержавного та внутрішнього обміну товарами і послугами.

2. Реалізація новітніх вітчизняних напрацювань щодо запровадження альтернативних джерел енергії, яка надасть змогу формувати незалежну від інших країн систему енергопостачання.

3. Використання наявних ресурсів для розвитку регіонів та їх обмін на внутрішньому ринку. Запровадження ресурсозберігаючих технологій на всіх рівнях господарювання.

4. Реструктуризація управлінських та адміністративних структур, відповідно до напрямків децентралізації.

5. Реформування системи освіти на всіх рівнях з метою формування громадської свідомості; виокремлення соціокультурних цінностей; політичної, економічної та історичної грамотності; усвідомлення цілісності країни.

6. Розвиток вітчизняної науки, адже її досягнення ідеї та рекомендації помітно впливають на весь навчально-виховний процес, на технологію, форми і методи навчання. Безумовно, провідна роль тут належить педагогічній науці. Ця функція науки здійснюється через культурну діяльність і політику, систему освіти та засобів масової інформації, просвітницьку діяльність учених та ін. Не забудемо і того, що наука є культурним феноменом, самим має відповідну спрямованість, займає виключно важливе місце в сфері духовного виробництва.

Виявлення можливостей для вирішення існуючих проблем базується на підґрунті суспільно-економічних відносин та наявному ресурсному базисі, який є в країні. В межах цих двох складових і має відбуватись модернізація національної економіки на новому рівні, що відповідає вимогам сьогодення.

Список використаних джерел

1. Геєць В.М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи // Економіка і прогнозування. – 2016. – №1. – С. 7-22.

2. Сталий розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2015: колективна монографія / Є.В.Хлобистов. – Черкаси: ФОП Чабаненко Ю.А., 2015. – 538 с.

3. Державна служба статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Бараннік В. О.

к.е.н., с.н.с., старший науковий співробітник Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в місті Дніпропетровську, м. Дніпропетровськ, Україна

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТУ ГОСПОДАРЮВАННЯ: КВАЗІДІНАМІЧНИЙ ЕКОНОФІЗИЧНИЙ ПІДХІД

Головна ідея роботи полягає не тільки в встановленні функціональних зв'язків між забезпеченням економічної безпеки (ЕкБ) на національному (державному) рівні та рівнем суб'єкту господарювання (регіону або конкретного підприємства) – вони, певним чином, є очевидними, а і в спробі встановлення кількісно-якісних залежностей між рівнем економічної безпеки держави та рівнями економічної безпеки окремих суб'єктів господарювання. Встановити такі зв'язки ми плануємо за рахунок квазідінамічної (в даному випадку візуалізаційної) моделі оцінки рівня ЕкБ держави та еконофізичного підходу (еконофізика – наука, яка застосовує фізичну методологію, для вивчення економічних процесів).

В загальному випадку під ЕкБ розуміють складну багатофакторну категорію, яка дозволяє економіці країни зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення для задоволення потреб громадян, суспільства і держави на якомусь визначеному рівні. ЕкБ — стан економіки, при якому забезпечується досить високе і стійке економічне зростання; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях. Об'єктом економічної безпеки виступає як економічна система узятя в цілому, так і її складові елементи: природні багатства, виробничі і невиробничі фонди, нерухомість, фінансові ресурси, людські ресурси, господарські структури, сім'я, особа [1].

Як показано в роботі Гуменюка [2] (з посиланням на В Мартинюка) ЕкБ – це синергетичне поняття, як комплексно відображає узагальнений стан її складників і яке необхідно досліджувати через систему індикаторів, національних економічних інтересів, чинників і загроз. ЕкБ визначається як складне соціальне явище і є об'єктом системних наукових досліджень.

І це не просто красиві слова: протиріччя в розумінні безпеки виникають вже на стадії формування основних дефініцій. Зверніть увагу на загальне визначення ЕкБ [1] – зберігаючи стійкість до зовнішніх загроз ми можемо породжувати внутрішні загрози (і навпаки); забезпечення потреб на визначеному рівні громадян, суспільства і держави не тільки взаємозалежне, а і може відбуватися для одних за рахунок інших; теж саме відбувається і при забезпеченні «високого і стійкого економічного зростання», яке може відбуватися за рахунок нещадної експлуатації природних ресурсів чи значного зростання інвестиційної (фінансової) залежності; аналогічним чином, економічне зростання одних суб'єктів господарювання може відбуватися за рахунок інших.

В такому випадку автором пропонується власне формулювання ЕкБ – стан захисту як виключно економічних інтересів особи, суспільства та держави, так і інших національних інтересів, які не є економічними, але певним чином пов'язані з економічною сферою життєдіяльності (в принципі, це майже усі інші національні інтереси: політичні, соціальні, екологічні тощо). Не зважаючи на деяку розмитість даного формулювання (відсутність чіткого формулювання суті (цільової функції) забезпечення ЕкБ), воно чітко визначає взаємозалежність усіх складових ЕкБ та системний підхід до забезпечення ЕкБ (неможливість забезпечення одних, більш важливих, складових за рахунок ігнорування інших складових).

Слід зазначити, що основним економічним інтересом визначений добробут держави, суспільства та особи, який, безумовно, розраховується в грошовій формі і може складати: в більш спрощеному варіанті ВВП країни, ВВП на особу; в більш складному варіанті – національне багатство для країни, чи відповідно, питома національне багатство (на особу).

Таким чином, ми можемо розділити основні складові економічної безпеки саме за їх фінансової ваги (вартістю), що і визначатиме їх ваговий коефіцієнт в розрахунках загального рівня безпеки. Враховуємо що оцінка національного багатства наведена в базі даних Всесвітнього банку [3], і, відповідно, складається з загального добробуту, фінансових активів (запозичень), виробничого капіталу, природного капіталу (включаючи вартість основних природних ресурсів, землі тощо), нематеріального (людського) капіталу та певних показників їх зміни чи виснаження. Саме такий розподіл національного багатства склав основу виділення основних складових ЕкБ:

- економічної – загальне національне багатство;
- екологічної – загальна вартість природного капіталу;
- соціальної – в загальному виді її не має, але можна оцінити шляхом розрахунку питомої соціальної вартості помноженої на кількість населення країни (не зважаючи на нелюдяність таких розрахунків, але іншої форми оцінки загальної вартості соціальної складової автор не знайшов).

Аналогічним чином можна виділити основні кількісні складові безпеки і для інших суб'єктів господарювання: регіонів чи окремих підприємств, особи. При цьому, основна увага приділяється не стільки самим рівням складових безпеки, скільки їх змінам – саме тому даний підхід отримав назву квазідінамічного.

Для оцінки місця окремої інфраструктурної одиниці в загальній системі забезпечення ЕкБ ми скористуємося еконофізичним підходом, а саме, вважаючи що кожне окреме підприємство є цілком незалежним (але працює в загальному правовому полі держави – зовнішні силові поля), розглянемо теплофізичну картину – створення тиску хаотичним рухом окремих часток.

Не вдаючись до фізичних тонкощів наведемо деякі характерні висновки з даної аналогії. А саме: тиск буде вищим при більшій швидкості часток (рівень ЕкБ вищий при більшій економічній ефективності окремих підприємств); тиск буде вищим при більших розмірах часток (рівень ЕкБ вищий при крупних підприємствах, але за умови високого рівня їх ефективності). Ще один висновок дещо зменшує вагомість еконофізичного підходу, але звертає увагу на наявний фактичний стан економіки: на справді фізичні аналогії неприйнятні – великі підприємства створені штучно в наслідок непрозорої приватизації, а значить не мають високого рівня ефективності, який можна досягнути в наслідок економічної конкуренції; наявність значної частки тіньової економіки (ми просто не знаємо дійсне становище (рух часток) в нашому об'єкті для вивчення) та неадекватну реакцію часток на зовнішні впливи (виконання прийнятих законів).

І все ж таки, не зважаючи на вищезазначені обмеження, квазідінамічна модель та еконофізичний підхід дають дуже цікаве бачення системи забезпечення економічної безпеки держави з врахуванням її інфраструктурного та функціонального складу.

Список використаних джерел

1. Економічна безпека / Вікіпедія. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Економічна_безпека.
2. Гуменюк А.М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти: монографія / А. М. Гуменюк; Національний інститут стратегічних досліджень. – Київ: [б. в.], 2014. – 466 с.
3. The Changing Wealth of Nations // The World bank. Режим доступу: <http://data.worldbank.org/data-catalog/wealth-of-nations>.

Беспоясний А. В.

*аспірант кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ ДОРОЖНІХ РЕМОНТНИХ РОБІТ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОУПРАВЛІННЯ

У нинішній час країна знаходиться у глибокій кризі і ресурсів держави не вистачає на приведення у належний стан всіх автодоріг на території України. Тому постає питання розподілення державних коштів у цій сфері. Розпорядженням КМУ від 31 березня 2015 р. № 432-р схвалено Концепцію реформування системи державного управління автомобільними дорогами, суть якої полягає у перерозподілі основних повноважень та відповідальності центральних і місцевих органів виконавчої влади за транспортно-експлуатаційний стан автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення. Реформа передбачає передачу автомобільних доріг місцевого значення разом з обслуговуючими господарствами до сфери управління місцевих органів влади, які будуть займатися обслуговуванням, експлуатацією, ремонтом та реконструкцією автомобільних доріг місцевого значення, а також запровадження нових підходів до утримання автомобільних доріг державного значення.

Держава розподіляє два типи повноважень що надаються місцевим органам самоуправління для виконання певних робіт: власні та делеговані. Власні повноваження – ті права і обов'язки, які визнає за суб'єктами місцевого самоврядування держава і які забезпечують самостійне вирішення населенням питань місцевого значення. Делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом з одночасною передачею необхідних матеріальних і фінансових ресурсів, реалізація яких підконтрольна органам державної виконавчої влади.

Надання власних повноважень органам місцевої влади у питанні ремонту автодоріг не є правильним, адже деякі регіони є дотаційними та інші регіони у певний період часу можуть зазнати кризи через певні економічні, політичні чи то стихійні фактори. Саме тому у питанні ремонту доріг місцевого значення використовуються делеговані повноваження.

Окрім нестачі коштів також існують ще дві головні проблеми, через які якість дорожнього покриття в Україні знаходиться у незадовільному стані, а саме: розкрадання державних коштів та неякісно проведені ремонтні роботи.

Вирішенням цих двох питань є :

- введення кримінальної відповідальності за невиконану роботу у визначний строк, за умови що усі сплановані витрати на матеріал та ремонтні роботи були наданні у вказаному обсязі та вчасно;

- введення кримінальної відповідальності за неякісно виконанні роботи з ремонту дорожнього покриття, адже бюджет буде виділено не по мінімальній ціні ремонту, а на основі конкурентних переваг фірм, що будуть враховуватись при розігруванні державного тендеру.

Задля найменшого розкрадання коштів слід надавати їх частинами: перша частина коштів буде виділена перед початком ремонтних робіт, друга частина – під час вкладання нового дорожнього покриття чи після проведення 50% визначених планом ремонтних робіт, а третя (близько 25% від усієї суми договору) – через три місяці, що надасть змогу оцінити якість ремонтіваних доріг. Це забезпечить якісне виконання поставленої роботи, через те що підприємство-виконавець також буде нести кримінальну відповідальність за стан зремонтіваних ними доріг і при виявленні недоліків ремонт буде проходити за кошт підприємства. Також це дасть можливість створити у державі потужний перелік вітчизняних інноваційних компаній:

- активний розвиток компаній, впровадження інноваційних технологій та підходів;
- співпраця з фінансовими структурами щодо оновлення потужностей.

У найближчій перспективі існує створення «Національної інжинірингової асоціації», яка має оцінювати проведену роботу. Або ж є можливість долучитися до вже існуючих світових організацій, таких як FIDIC, що існує понад 100 років та виконує роль незалежних контролерів якості будівельних та ремонтних робіт.

За результатами аналізу «Національної інжинірингової асоціації», у випадку якщо стан доріг погіршився в середньому на 10-15% (в залежності від пори року) за півроку, то має відбутися судове роз'яснення з цього приводу на якому будуть відповідати і замовник, у лиці місцевого органу влади, і виконавець, якому було надано тендер на проведення робіт. Через п'ять років кримінальна відповідальність припинить свою чинність і державою мають бути заключені нові довгострокові контракти, чи подовжені попередні (якщо вони влаштовують усі аспекти договору). Упродовж цих п'яти років держава має забезпечувати мінімальне фінансування при дотриманні міжремонтних інтервалів, адже поточний ремонт у 5 разів дешевше капітального.

З огляду на усе вищесказане, можна зробити певні висновки: по-перше, має відбутися передача доріг місцевого значення з джерелами фінансування місцевим органам влади; по-друге, має бути проведена децентралізація експлуатаційних потужностей шляхом передачі Облавтодорів на місцевий рівень. Задля їх фінансування мусять бути створені Державний та Територіальний Дорожній фонди, також потрібно внести платню за проїзд з вантажних авто вагою більше 12 тонн, що являються першочерговою загрозою руйнування доріг.

Задля контролю за виконанням дорожніх робіт та якістю покриття протягом усього часу їх експлуатації слід створити систему незалежного контролю якості («Національна інжинірингова асоціація») чи залучити вже існуючі інжинірингові компанії, як приклад FIDIC – міжнародну федерацію інженерів консультантів. Саме завдяки роботі цих спеціалістів буде можливим отримання якісно виконаних дорожніх робіт, а за відсутності цього – висунення обвинувачень, з подальшою кримінальною відповідальністю, на основі економічно- та інженерно-обґрунтованих фактів.

Болдусьва О. В.

д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів та кредиту

Богма О. С.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та кредиту

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ЗАГРОЗИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день концептуальні основи економічної безпеки, яка виступає ключовим елементом національної безпеки країни, знайшли досить широке віддзеркалення в науковій літературі, а також відображення на державному рівні, що підтверджується відповідними законодавчими актами [2, 3] й дозволяє зробити висновок, що реалізація національних інтересів України можлива тільки на основі стійкого економічного розвитку.

Відзначимо, що категорія «економічна безпека» безпосередньо пов'язана з такими категоріями, як «загроза економічній безпеці» та «економічний інтерес». Так, економічна безпека країни представляє собою комплексне поняття, зумовлене як внутрішнім станом самої економіки, так і впливом зовнішнього середовища, що постійно змінюється. Таким чином, з метою максимально ефективного захисту національних економічних інтересів необхідно знати всі чинники, які є генераторами основних внутрішніх і зовнішніх загроз. Особливої актуальності це питання набуває в умовах економічної глобалізації, яка ставить перед сучасними національними економіками задачу запобігання численним загрозам і небезпекам, кількість яких зростає у зв'язку з розвитком інтеграційних процесів та зближенням понять національної економічної та міжнародної економічної безпеки.

Відзначимо, що під загрозами економічній безпеці країни слід розуміти будь-які фактори, дія яких ускладнює або унеможлиблює досягнення пріоритетних національних економічних інтересів, створюючи перешкоди для сталого та збалансованого зростання економіки, небезпеку втрати економічної незалежності і погіршення добробуту народу.

В свою чергу під економічними інтересами слід розуміти сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування та сталий розвиток її економічної системи, а через неї й економіки [1].

Відповідно, причинно-наслідковий «ланцюжок» формування економічної безпеки країни включатиме наступні основні складові: загрози економічній безпеці → економічні інтереси → економічна безпека.

Відзначимо, що згідно Закону України «Про основи національної безпеки України» до основних національних економічних інтересів віднесено створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення [2]. В свою чергу основними реальними та потенційними загрозами в економічній сфері виступають істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку, ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки; нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі

фінансової (фіскальної) політики держави, відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам, зростання кредитних ризиків, критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення; недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці, критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку, нерациональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості, велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів, небезпечно для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки; неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці, критичний стан з продовольчим забезпеченням населення, неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження, що створює загрозу енергетичній безпеці держави, «тінізація» національної економіки, переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними [2].

Таким чином слід зробити висновок, що економічна безпека країни виступає практичним результатом реалізації національних економічних інтересів на основі їх захисту від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Список використаних джерел

1. Дмитренко Е.Е. Національні економічні інтереси та їх реалізація в умовах глобалізації. [Електронний ресурс] / Е.Е. Дмитренко, Т.А. Федотова // АЛЬЯНС НАУК: УЧЕНЫЙ – УЧЕНОМУ: VII Международная научно-практическая Интернет-конференция, г. Днепропетровск, 15-16 марта 2012 года. – Днепропетровск: Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. – Режим доступу до ресурсу: http://www.confcontact.com/2012_03_15/ek8_fedotova.php (дата 15.05.2016 р.)
2. Закон України «Про основи національної безпеки України». [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України // Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MethodichniRekomendatsii> (дата 10.05.2016 р.).

Вдовенко Н. М.

*д.е.н, професор, завідувач кафедри глобальної економіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У нинішньому столітті, продовольчі проблеми спонукають людство задуматися над необхідністю створення умов для доступу до якісних харчових продуктів у необхідній кількості. Зростання населення планети значно випереджає приріст продовольства, а голод і недоїдання стають ризиком для здоров'я людини. Досягнення збалансованого харчування забезпечується зміцненням продовольчої безпеки за рахунок повного самозабезпечення країни продукцією аграрного сектору, зокрема продуктами тваринного походження. Серед основних сегментів продукції тваринництва суттєву роль відіграє виробництво риби з усією інфраструктурою переробки, зберігання та реалізації продукції. Необхідність забезпечення населення екологічно безпечною і доступною за ціною рибою в умовах скорочення промислу

в морях і океанах спонукають до втручання у виробництво риби та інших водних біоресурсів у штучно створених, повністю контрольованих умовах аквакультури. Тому основними питаннями сучасного етапу державного регулювання аквакультури є ефективне застосування необхідної сукупності інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до рибницьких підприємств, установ, організацій, сфери рибного господарства і громадян.

Державне регулювання галузі аквакультури, як перспективної складової аграрного сектору економіки включає закони, розпорядження і допоміжні правила, що встановлюються державою, а також недержавними організаціями або організаціями саморегулювання, яким держава делегувала регуляторні повноваження. Доцільно наголосити, що мова йде про заходи державних структур, направлених на контроль за поведінкою індивідів або груп, які знаходяться у сфері контролю цих структур. Включаючи закони і допоміжні інструменти, що визначені державою, а також правила, встановлені Міністерством аграрної політики та продовольства України, Державним агентством рибного господарства України в рамках делегованих повноважень. Слід відмітити, що розроблення такої документації належить до завдань Мінагрополітики України, який є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування державної політики в галузях рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних живих ресурсів, регулювання рибальства та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства відповідно до Указу Президента України від 23 квітня 2011 року № 500/2011.

Можна виділити дві базові сфери державного регулювання в аграрному секторі і в рибному господарстві зокрема: 1) тарифне (цінове) регулювання, що охоплює економічні аспекти, які впливають безпосередньо на ринкові рішення; 2) нетарифне (нецінове) регулювання, що охоплює соціальні та адміністративні аспекти.

Дослідження підтверджують, що тарифне регулювання в рибному господарстві України спрямовано на створення економічних механізмів, які застосовують переважно як реакцію на зовнішні фактори, що впливають на ринкову ситуацію. Ці механізми є засобом «інтернаціоналізації» пов'язаних з ними витрат, урахованих під час прийняття рішень із проблем виробництва і споживання риби та рибної продукції. На наш погляд, основною метою тарифного регулювання в рибному господарстві є створення економічного механізму, що впливає на поведінку ринку за допомогою зміни співвідношення цін на рибу та рибну продукцію. Можна зробити висновок, що в рибному господарстві України, тарифне регулювання реалізується через системи оподаткування і ціноутворення, митні збори.

Крім того, слід урахувати, що нетарифне регулювання спрямовано на захист життя, здоров'я, майна, охорону довкілля, а також на встановлення способів організації чи ведення діяльності, правил ліцензування, встановлення квот на вилов риби та інших водних біоресурсів, місця і часу здійснення рибогосподарської діяльності, обсягу випуску продукції чи надання послуг. Важливим елементом нетарифного регулювання є також контрольні та наглядові функції. У сфері технічного нормування нетарифне регулювання охоплює як аспекти встановлення обов'язкових вимог до продукції та процесів, так і правила здійснення, перевірок і вживання заходів у разі встановлення фактів порушення.

Законодавчо-правова база розвитку аквакультури через заходи її підтримки та державне регулювання, застосування відповідних інструментів, нині формується з низки нормативно-правових актів. Серед них Закони України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 08.07.2011 № 3677-VI; «Про аквакультуру» від 18.09.2012 № 5293-VI; «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» від 06.02.2003 № 486-IV; Указ Президента України «Концепція вдосконалення державного регулювання господарської діяльності» від 03.09.2007 № 816/2007; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів» від 11.08.2010 № 794; Постанова КМУ «Державній цільовій економічній програмі розвитку рибного господарства на 2012–

2016 роки» від 23.11.2011 № 1245. Прийняті Закони визначають основні засади діяльності та державного управління та регулювання в галузі, збереження та раціонального використання водних біоресурсів, порядок взаємовідносин між органами державної влади, місцевого самоврядування і суб'єктами господарювання. З цією метою першочерговою задачею є розроблення, затвердження Порядку ведення державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин)» і реалізація механізму його дії у практичній діяльності.

Для того, щоб повністю використати цю перевагу і надати державну підтримку на розвиток даного виду економічної діяльності, постало питання забезпечення підвищення зростання рибопродуктивності водних об'єктів з 3,0 ц/га до 15,0 ц/га; повна і всеохоплююча паспортизація водних об'єктів / рибогосподарських технологічних водойм, які знаходяться у користуванні на умовах оренди. Тож, аквакультура повинна сприйматися як рівноправний партнер аграрного сектора, а не як другорядна і підпорядкована йому галузь чи виробництво, відношення до якої здійснюється за залишковим принципом. Отже, з огляду на перспективність галузі та відповідно до Положення про Державне агентство рибного господарства України, затвердженого Указом Президента та в рамках Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2012–2016 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1245, обрані на сьогодні форми, методи, засоби регулювання розвитку аквакультури є основою для реалізації державної політики згідно з міжнародними стандартами та нормами. Важливою складовою частиною тез доповіді є наукове обґрунтування досягнення індикаторів розвитку галузі, визначених у чинній Постанові Кабінету Міністрів України “Державній цільовій економічній програмі розвитку рибного господарства на 2012–2016 роки”. У рамках проведених досліджень встановлено, що протягом 1986–1996 рр. в Україні виробляли 90 тис. тонн прісноводної риби. Дані обсяги виробництва були досягнуті внаслідок стабільного розвитку рибного господарства, який базувався на основі дотримання технологій вирощування риби та відтворення рибних запасів. Тож, у програмних документах щодо розвитку галузі в сучасних умовах, передбачається збільшити обсяг виробництва цінних видів риб до 80 тис. тонн на рік, відновити 16,05 тис. га природних нерестовищ у рибогосподарських водних об'єктах, побудувати та встановити у водоймах не менше 1850 одиниць модулів штучних нерестовищ (для відтворення напівпрохідних і морських риб), випустити в природні водойми 37 млн. шт. молоді цінних видів риб. Водночас, правильно обрані заходи регулювання, в цілому, є базовою платформою для досягнення країною запланованих показників вилову риби та інших живих водних біологічних ресурсів загальним обсягом 375 тис. тонн.

Відповідно до завдань регулювання, зроблено висновок про те, що в Україні закладені можливості формування цілісної системи державного регулювання аквакультури з метою стабілізації та нарощування виробництва конкурентоспроможної рибної продукції для гарантування продовольчої безпеки. Очевидно, що зазначене сприяє вдосконаленню державного галузевого регулювання і позитивно впливає на його результативність з урахуванням сучасних євроінтеграційних та глобальних трансформаційних процесів.

Вишнівська Б. В.

*к. е. н., доцент менеджменту інноваційної діяльності
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Інноваційні процеси в економіці не набули вагомих масштабів, кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшується з кожним роком і становить зараз 12–14%, що менше в 3–4 рази, ніж в інноваційно розвинутих економіках. Наукоємність промислового виробництва знаходиться на рівні 0,3%, що на порядок менше від світового рівня. При цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю

обладнання, в той час як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення НДДКР витрати на порядок менші. Майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення в інтересах свого виробництва наукових досліджень.

Таке становище обумовлено як браком коштів, так і відсутністю в останні роки дійової державної системи стимулювання інноваційної діяльності, зачатки якої були поступово скасовані щорічними в останні 5 років поправками до відповідних бюджетних та інших законів.

Найбільш інформативну оцінку стану інноваційного розвитку України в розрізі ключових факторів, що його визначають, отримано на основі використання індикаторів Європейського інноваційного табло, які включають п'ять груп індикаторів: «рушійні сили інновацій», «створення нових знань», «інновації та підприємництво», «індикатори застосування інновацій», «інтелектуальна власність». Для об'єктивної оцінки стану інноваційного розвитку України важливе значення має визначення її відносної позиції в рамках країн ЄС за допомогою Європейського інноваційного індексу, Європейського інноваційного табло (ЄІТ).

За ЄІТ Україна знаходиться в останній за рівнем інновативності четвертій групі – «країни, що рухаються навздогін» зі значенням індексу 0,23. Цю групу складають: Угорщина – 0,24, Росія – 0,23, Україна – 0,23, Латвія – 0,22, Польща – 0,21, Хорватія, Греція – 0,20, Болгарія – 0,19, Румунія – 0,16, Туреччина 0,08. У порівнянні з іншими країнами ЄС відставання України становить: від «країн-лідерів» – приблизно у 3 рази (Швеція – 0,68), від «країн-послідовників» – 2 рази (Великобританія – 0,48), від країн «помірні інноватори» – 1,6 рази (Норвегія – 0,35).

З наведених даних видно, що переміщення України сходинками інноваційного розвитку вимагатиме величезних зусиль, ресурсів, політичної волі і високої мобілізованості суспільства. Проте для окремих секторів вітчизняної економіки ці зусилля мають бути ще більшими, ніж в цілому по всій економіці. У першу чергу це стосується аграрного сектору, галузі легкої промисловості та фармацевтики.

Україна, яка має найкращі у світі природні та сприятливі кліматичні умови для сільськогосподарського виробництва, внаслідок технологічної відсталості та нераціональної організації реформованого за неоліберальною моделлю аграрного сектору сьогодні не в змозі забезпечити своє населення доступною за ціною і достатньою за стандартними нормами харчовою продукцією. Виробництво сільськогосподарської продукції на душу населення скоротилося в 2007 р. порівняно з 1990 р. на 40%. До того ж на внутрішньому ринку відбувається виштовхування вітчизняної продукції імпортною внаслідок її більш високої конкурентоспроможності, досягнутої за рахунок використання більш передових, ніж в Україні, технологій.

Реформи в сільському господарстві проводилися передусім задля ліквідації існуючих крупних колективних і державних господарств та розпаювання землі. Проте ефективного фермерства замість цих господарств створити не вдалося, однак за час реформ село втратило 2/3 парку тракторів, зернозбиральних комбайнів і вантажних автомобілів. Виробництво продукції сільського господарства лягло на плечі господарств населення, яке змушене за відсутності технічних засобів і коштів на їх закупівлю перейти на примітивне ведення господарства. Таким способом в Україні виробляється понад 60% сільськогосподарської продукції, а деяких її видів – до 90 відсотків і більше.

Таким чином, найбільш суттєвими результатами реформування українського села стали катастрофічне падіння виробництва сільськогосподарської продукції і детехнологізація і деіндустріалізація аграрного сектору. Парадоксальність ситуації полягає в тому, що в умовах масштабної детехнологізації і деіндустріалізації аграрного сектору майже повністю зберігся його науковий потенціал. З 1991 р. він скоротився лише в 1,3 рази, в той час як загальна чисельність дослідників країни скоротилася у 2,6 рази. У цілому зменшення чисельності дослідників в аграрному секторі було менш значним, ніж скорочення самого

аграрного сектору, включаючи обсяги виробництва продукції, розмір ріллі, а також чисельність зайнятих в цьому секторі.

Кадрова наукоємність аграрного сектору за роки реформ навіть зросла. В інтересах цього сектору сьогодні працює понад 11 тис. науковців (15% загальної чисельності науковців країни), в тому числі 2,1 тис. докторів і кандидатів наук, понад 200 академіків та членів-кореспондентів. Аграрний сектор обслуговує державна Українська академія аграрних наук, в складі якої понад 120 наукових установ. На потреби цього сектору працює добре розвинута система навчальних закладів.

Аграрна наука на 75% фінансується за рахунок державного бюджету (наука країни в цілому – на 39%). Такий стан – ще один доказ, який свідчить про неефективність проведених в аграрному секторі реформ, внаслідок яких аграрна наука залишилася відірваною від сільськогосподарського виробництва і слабо комерціалізованою, що суперечить світовому досвіду. У розвинутих країнах аграрна наука є найбільш комерціалізованим сектором наукових досліджень.

Держава і суспільство мають здійснити масштабні заходи з метою захисту сільськогосподарського виробника від руйнівної сили неолібералізму і створення економічних, правових, організаційних, соціальних та інших умов для спрямування реформ на забезпечення інноваційного розвитку цього найважливішого для нормального життя країни і суспільства сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку // НАН України, Ін - т екон. та прогноз. – К., 2009. – 864 с.
2. Гросул В.А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). – Т. 1. – С. 76–82.
3. Данік Н.В. Інноваційний розвиток економіки України // Всеукраїнський науково-виробничий журнал Інноваційна економіка – 2012. – № 2 (28). – С. 36-39.
4. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Юхновський І. В. Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності економіки України // Економіка та держава. – 2011. – № 4. – С. 48–52.

Гальцова О. Л.

д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії, національної та прикладної економіки Класичного приватного університету м. Запоріжжя, Україна

СПЕЦИФІЧНІ РИСИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

При визначенні інституціональних особливостей землекористування слід враховувати, що земля являє собою особливий та унікальний ресурс. Вона має особливості та якісні ознаки, які притаманні ресурсам в системі макроекономічного обігу, включаючи диверсифікацію власності на товарно-грошовий обіг. Земля як елемент суспільного ресурсу проявляє унікальні властивості в залежності від умов та цілей економічного розвитку. Земля є об'єктом, на який спрямовані інтереси всіх членів людського суспільства, оскільки є універсальним фактором його життєзабезпечення. Вона проявляє себе і як предмет, і як засіб праці в базових галузях виробництва, зокрема, у сільському та лісовому господарстві, і як просторовий базис існування кожної людини в усіх без винятку формах його життєдіяльності, і як носій багатьох природних ресурсів, і як територіальна основа державності і національного самовизначення.

Суспільство постійно слідкує за тим, як використовуються земельні ресурси, і достатньо жорстко регламентує цей процес. Завжди існує необхідність забезпечити пріоритет тих чи інших суспільних інтересів. Але це потребує встановлення таких «правил гри», які б захищали права землевласників та землекористувачів, що встановлені суспільством. Однак власність на землю не повинна надавати землевласнику необмежене право розпорядження нею. Регламентація рівня втручання може спиратися як на адміністративно-правовому, так і на економічно основу, бути бюрократичним, командним або ліберальним, ринковим. І для кожної країни проблема є в виборі найбільш ефективних пропорцій між прямим управлінням і непрямим регулюванням використання земельних ресурсів.

Відносини власності в умовах різних форм господарювання мають свої істотні риси і відмінності. Так, приватна власність на землю являє собою форму присвоєння, при якому суб'єктом права володіння, користування і розпорядження є громадяни і юридичні особи, які по відношенню до об'єкта власності можуть вести дії, що не регламентовані законодавством. В той час як державна власність на землю являє собою форму привласнення, при якому суб'єктом права володіння користування і розпорядження є держава. В межах цих взаємозв'язків виявляється, що в плановій економіці державна власність фактично зрослась з управлінською функцією держави в економіці. Монополія державної власності на землю не дає позитивних економічних зрушень в сфері землекористування. В той же час висока доля державної власності в умовах ринкової економіки може зробити її номінальною. Тому що в умовах ринкової економіки держава, передаючи належні їй об'єкти власності в володіння та користування громадянам та юридичним особам, але зберігаючи за собою право розпорядження, здійснює тим самим певний вплив на динамічність ринкової економіки, конкурентоздатність. Ступінь впливу державної власності на економіку визначається питомою вагою цієї власності на речові фактори, які використовуються в матеріальному виробництві. За умов ринкової економіки при інтенсивному характері суспільного виробництва державна власність зосереджена в соціальній сфері, екології. Частка державної власності в ринковому господарюванні обумовлює методи державного регулювання за допомогою держбюджету. Ціни на землю регулюються попитом та пропозицією.

В ринковій економіці землі сільськогосподарського призначення можуть мати різні титули власності. Відмінності полягають в «пучку прав», якими володіє землевласник. В одному випадку може мати право володіння, користування, розпорядження об'єктом власності, в іншому випадку – право власності на дольових умовах власності. Встановлення прав власності є необхідним при невизначеності у взаємодіях індивідів в умовах інституціоналізації економіки. Встановлення прав власності відповідає інтересам економічних агентів тому, що оптимізує використання ресурсів. Якщо право власності на ресурс розподілено між декількома власниками, то вдається досягти оптимальності в структурі власності за рахунок того, що кожна частина з «пучка прав», належить певним власникам і кожен з них зацікавлений в підтриманні об'єкта власності в найкращому стані для найбільш ефективного його використання у майбутньому. Теорія права власності виходить із уявлення, що будь-який акт обміну є по суті обміном «пучком прав». Таке трактування припускає, що чим ширший набір прав, закріплених за ресурсом, тим вища його цінність. До основних елементів «пучка прав» звичайно відносять [1]: 1) право на виключення доступу до ресурсу інших агентів; 2) право на користування ресурсом; 3) право на одержання від нього прибутку; 4) право на передачу усіх попередніх прав.

Необхідною умовою ефективної роботи ринку вважається точне визначення або специфікація прав власності. Разом з тим теорія прав власності визнає, що ніякі права не можуть бути цілком визначеними і абсолютно надійно захищеними, оскільки специфікація не є безкоштовною. Результативність розпорядження власністю залежить від балансу вигод і витрат, пов'язаних із встановленням і захистом різних видів прав власності [1, с.22-23]. У відповідності із положенням теореми Коуза: «перерозподіл прав власності відбувається на основі ринкового механізму і веде до збільшення вартості виробленої продукції» і, отже, «кінцевий результат перерозподілу прав не залежить від легального рішення (щодо первісної

специфікації прав власності)» [2, с.115; 3]. В іншій версії теорема звучить наступним чином: «при мізерно малому рівні операційних витрат зовнішні ефекти можуть бути інтернаціоналізовані шляхом встановлення урядом прав власності на ресурси і дозволу вільно обмінювати ці права. Неважливо, кому передаються ці права власності. Оскільки незабаром буде дозволений вільний обмін правами, остаточний розподіл ресурсів буде тим самим».

Урядові органи, встановлюючи права власності і запроваджуючи механізми дозволу обмінювати ці права при низьких операційних витратах, мають сприяти досягненню найвищої ефективності. Тобто важлива власне специфікація права власності на ресурс. З цієї позиції не принципово, хто одержав право володіння на першому етапі реформи власності, у кінцевому підсумку це право одержить дійсно найбільш зацікавлений і ефективний власник.

Ринок землі є сфера дії економічних відносин, що складаються в процесі її купівлі-продажу, оренди, застави, дарування та наслідування. Ринки можуть виникати в умовах, коли цілі економічних організацій сприяють формуванню достатньої для цього мотивації у господарюючих суб'єктів. В такому разі ринки можна розглядати як колективне благо для тієї чи іншої групи суб'єктів господарювання [4]. Але, для того, щоб це колективне благо було реалізовано необхідно забезпечити дві суттєві інституційні умови. Це, з одного боку, наявність інституту приватної власності, а з другого боку – забезпечення свободи укладання контрактів [5]. Інституціональне середовище землекористування, формується під впливом уявлень про землю суб'єктів господарювання, ці уявлення постійно змінюються в залежності від того, наскільки в процесі їхнього формування превалюють економічні або позаекономічні фактори. На основі цих уявлень суб'єкт землекористування формує різні формальні та неформальні інститути (включаючи традиції, вірування, культурні системи, емпіричне і наукове знання про предмет, який розглядається та інше), а також відповідні технологічні і праворегулюючі обмеження.

Список використаних джерел

1. Капелюшников Р.И. Экономическая теория прав собственности. – М.: ИМЭМО, 1990. – 185 с.
2. Coase R. The Firm, the market and the law. – Chicago: The university of Chicago press, 1988. – 158 p.
3. Олейник А.Н. Институциональная экономика. – М.: ИНФРА–М, 2000. – 416 с.
4. Олейник А.Н. Институциональная экономика //Вопросы экономики. – 1999. – №4. – С.132–146.
5. Кирюшин В.И. Экологизация земледелия и технологическая политика. – М.: Издат–во МСХА, 2000. – 473 с.

Владимер Гветадзе

ассоц. проф.

Теймураз Кочадзе

профессор

Гиорги Цецхладзе

магистр

Государственный Университет Акаки Церетели Кутаиси,

г. Куаиси, Грузия

ОПТИМИЗАЦИЯ РАБОЧЕГО ПРОЦЕССА ДВС С ЦЕЛЬЮ ПОВЫШЕНИЯ ТОПЛИВНОЙ ЭКОНОМИЧНОСТИ

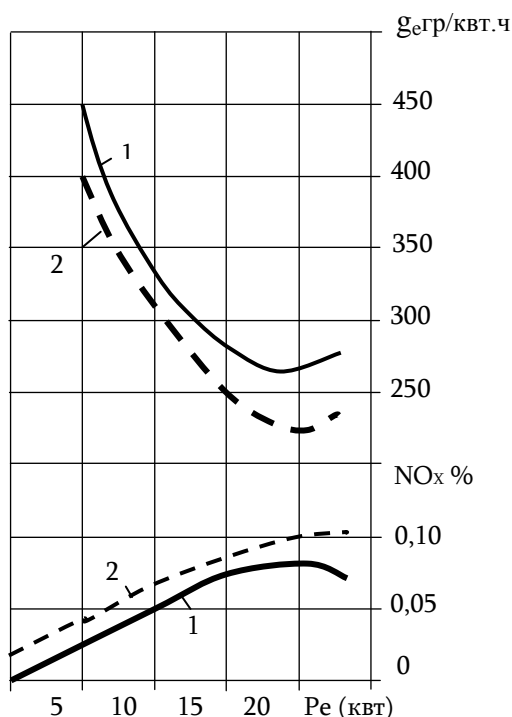
Размеры цилиндров существующих дизелей имеют широкий диапазон (70- 900 мм), на нижней границе которого перемешивание топлива с воздухом занимает временной интервал в 10 раз меньший, чем в крупных дизелях. По этому по мере уменьшения размеров двигателя требуется все более интенсивное перемешивание впрыскиваемого топлива с воздухом, чтобы завершить горение в пределах определенного углового интервала. Эта логика приводит к различию форм камеры сгорания (КС) во всем диапазоне размеров двигателей.

В малоразмерных дизелях применяют разделение КС, обеспечивающие низкую токсичность и дымность. Однако экономические соображения выдвинули на первый план неразделенные КС (камера в поршне). Высокооборотные двигатели составляют более 70% от общего количественного выпуска дизелей всех типов и назначения. Основная их масса приходится на дизели автомобильного назначения. К этим дизелям предъявляются жесткие требования по литровой мощности, удельному объему и удельной массе. Высокооборотные дизели должны обеспечивать высокую надежность и большие ресурсы работы на режимах близких к номинальному, простоту обслуживания и ремонт без разборки.

Повышение технико-экономического уровня дизелей проводится систематически. Расчеты по оптимизации рабочего процесса с целью повышения топливной экономичности для дизеля Ч9.5/11 показали, что теоретически можно получить удельный индикаторный расход топлива не лучше 165 гр./квт.ч. Отсутствие возможности улучшения индикаторного процесса в разделенных КС обусловило переход к непосредственному впрыску топлива путем придания специальной формы камерам сгорания.

Для целесообразности перехода к неразделенным КС применительно легковых автомобилей по причине повышения дымности и токсичности необходимо проанализировать баланс выигрыша от повышения топливной экономичности и ущерб от увеличения вредных веществ или затрат на их снижение.

Результаты исследования подтвердили, что смесеобразование в разделенных КС обеспечивает лучшие экологические показатели, чем в неразделенных КС, зато неразделенные КС отличаются более высокой топливной экономичностью что видно из рис. 1.

1 – разделенная КС, 2 – неразделенная КС.

Рис. 1. Изменение g_e и NO_x в зависимости от нагрузки

Для значительного улучшения топливной экономичности высокооборотных дизелей целесообразно: увеличение рабочего объема цилиндра, улучшение индикаторного процесса, применение наддува и промежуточного охлаждения воздуха, повышение механического КПД дизеля.

С ростом давления наддува влияние КПД трубокомпрессора на удельный расход топлива увеличивается а при повышении уровня КПД - уменьшается. При уровне давления

наддува порядку 1,5 підвищення КПД турбокомпресора на 5% дає зниження удельного расхода топлива на 1,5 гр/(квт.ч), а підвищення КПД на 10% знижує удельний расход топлива на 3 гр/(квт.ч), проведені дані показують, що розраховувати на суттєве підвищення ефективності за рахунок підвищення КПД турбокомпресора при низьких рівнях фіксованої двигателя не можливо.

Оптимізація робочого процесу в малорозмерних дизелях з камерою в поршне зв'язана з завихренням повітряного зарядка. Камере в поршне виконувалися в основному осесиметричних форм і в залежності від відносної заезженості горловини обтекалися тороїдальним, осевим або комбінованим вихрем. Всуєтаній непрямою впрыском топлива из струйных распылителей в этих камерах забезпечується пліночне або об'ємно-пліночне смієобразование, обумовлююча хороші економічні показники дизеля.

Список использованных источников

1. Гветадзе В. Современные пути совершенствования смієобразования в малорозмерных дизелях // Журнал Новация, Кутаиси. 2009 г. №5, стр. 224-227.
2. Гветадзе В. и др. Повышение экономичности дизелей за счет интенсификаций процесса сгорания // II международная конференция „Региональные проблемы и перспективы развития Кутаиси», 2013 г. стр. 391-397.
3. Гветадзе В. и др. Влияние формы КС на процесс смієобразования, на токсичность и димности отработавших газов в дизелях // Сборник трудов на IX международный научно-технической конференций 2013 том 19, София, стр. 46-49.

Горбаченко С. А.

к.е.н., доцент кафедри економіки та управління національним господарством

Маркітан О. С.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та управління національним господарством,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

МУНІЦИПАЛІЗАЦІЯ ПОРТОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вигідне географічне положення України забезпечує величезний потенціал портової галузі. Проте, поточні кон'юнктурні та геополітичні зміни призвели до переорієнтації транзиту з вітчизняних портів на порти сусідніх країн. Відтак, лише за 2015 рік обсяг транзитних вантажопотоків в Україні зменшився на 21,8% і склав 15,9 млн. тон [1]. В цьому сенсі дуже важливою є оптимізація, як форми власності, так і стратегії управління вітчизняними портами.

У найбільш загальному вигляді за формою управління розрізняють:

- державні порти, що знаходяться в управлінні центральних органів виконавчої влади;
- муніципальні порти, що знаходяться в управлінні органів місцевого самоврядування;
- недержавні порти, що керуються приватною особою або колективним власником.

Наразі всі українські морські порти є державними підприємствами, а їхній статус закріплений в Кодексі торговельного мореплавання України. Подальший розвиток портової галузі, фахівці найчастіше пов'язують із механізмами державно – приватного партнерства, у вигляді, насамперед, концесії. Її головною перевагою у порівнянні з іншими моделями співпраці державних та приватних структур вважається можливість залучення коштів на тривалий період при забезпеченні цільового використання об'єкта концесії та збереженні державної власності на нього.

Більш радикальний шлях – це тотальна приватизація, тобто продаж українських портів іноземним консорціумам, що мають постійну справу із транзитними вантажами. Проте морські порти є стратегічно важливими для будь-якої держави, а культура власності та її

використання не дозволяє з повною впевненістю передавати в приватні руки право розпоряджатися портовим комплексом країни. Тому шлях повної приватизації, вибраний Великобританією або Новою Зеландією не відповідатиме завданням державної політики розвитку морського потенціалу України [2].

Проте мови про створення класичних муніципальних портів поки що не йде. Навпаки, спостерігається фактичне відсторонення органів місцевого самоврядування від проведення реформ щодо розвитку портів. А створення АМПУ з юридичною адресою в Києві призвело до сплати податків в центр, хоча більша їх частина повинна залишатися на місцях. Тому, доцільно, відповідно світовому досвіду, здійснити перерозподіл повноважень, відповідальності і фінансових ресурсів між центром і регіонами [3, с. 115].

Питання муніципалізації портів не є новими для України. Зокрема, ще у 2011 році керівництво Одеського морського торговельного порту висунуло пропозиції щодо переведення його з державної в муніципальну власність. Муніципальний статус при цьому розглядався, насамперед, як захист, від можливої у майбутньому приватизації.

В цьому сенсі процеси муніципалізації можна розглядати як відображення еволюції розвитку портів, де виділяють чотири покоління.

Порти першого покоління служать виключно сполучною ланкою між морським та континентальним транспортуванням і виконують тільки основні функції: навантаження, розвантаження і зберігання. Порти другого покоління більше тяжіють до промисловості і все більше залежать від муніципалітетів в плані ресурсів і наземного транспортування. Порти третього покоління являють собою не просто спеціалізовані термінали, а свого роду розподільні центри, що створюється додаткова вартість. Порти четвертого покоління, крім функцій, властивих портам третього покоління, створюють промислові підприємства, не пов'язані з основною діяльністю портів, які, однак розташовані на їхній території.

Переважна більшість вітчизняних портів відносяться до другого, а деякі навіть до першого покоління. Для того, щоб здійснити якісний перехід до третього, а у перспективі й до четвертого покоління, необхідно, насамперед, більш активно долучати до розвитку портового господарства муніципалітети. Адже кожен український порт може і повинен стати локомотивом розвитку інфраструктури, промисловості і як наслідок, економіки свого міста. Особливо це важливо для малих міст, таких як Рені, Очаків чи Білгород – Дністровський.

Поточні проблеми побудови взаємовідносин «порт – муніципалітет» можна розглядати, як в управлінській, так і у фінансовій площині.

Вирішення суто управлінських проблем пов'язано, насамперед, із зовнішніми чинниками, такими як формування адекватної структури управління портовою галуззю чи визначення оптимальної форми власності портової адміністрації.

Головна ж фінансова проблема складається в тому, що, згідно із Законом України «Про морські порти», майже усі портові збори сплачуються на користь Адміністрації морських портів України. В таких умовах місцеві бюджети не отримують ніякої фінансової вигоди від збільшення вантажообігу та кількості суднозаходів до портів. Отже, місцева влада не зацікавлена в успішному розвитку портів.

Основним наслідком муніципалізації повинен стати перерозподіл податків між державним та місцевим бюджетом на користь останнього. Також основні господарські рішення прийматимуться на місцевому рівні, що зменшить бюрократичне навантаження. З іншого боку, відкритим залишається питання щодо ефективності муніципального управління портовими об'єктами. Дійсно, в Україні майже не має прикладів комерційного успіху комунальних підприємств.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт АМПУ: показники роботи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.uspa.gov.ua>.
2. Дем'янченко А.Г. Вдосконалення системи управління морськими портами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

Карпов В. А.

*к.е.н., доцент, професор кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЕКТУ З НЕСТАБІЛЬНИМ ГРОШОВИМ ПОТОКОМ

Загальноприйнятим вважається наступне правило оцінки ефективного проекту: якщо $NPV > 0$, то $PI > 1$, $IRR > i$ (проект ефективний), якщо $NPV < 0$, то $PI < 1$, $IRR < i$ (проект не ефективний), якщо $NPV = 0$, то $PI = 1$, $IRR = i$ (нульова ефективність), де NPV - чистий приведений дохід, PI – індекс прибутковості, IRR – внутрішня норма дохідності, i – ставка дисконтування. У статті, опублікованій в 2014, нами було показано, що традиційно використовувані більшістю теоретиків та аналітиків дисконтовані показники ефективності проектів у ряді випадків не відображають реальну прибутковість (збитковість) проекту. На практиці для цілком благополучних проектів наведене правило зберігається, проте якщо проект має помірні обсяги поточних витрат, які, наприклад, реалізуються за рахунок кредитів або інших варіантів запозичення зі значною відстрочкою платежів за ними, то ми на початковому етапі можемо мати разові доходи від проекту, які можуть значно перевищувати поточні витрати, а погашення кредитів відбудеться десь наприкінці життєвого циклу проекту. Для подібних проектів можлива ситуація, коли $NPV > 0 > \sum R < 0$. Позитивний NPV при неефективному проекті.

На наш погляд, така ситуація виникає внаслідок того, що в розрахунки показників ефективності включаються витрати, які дисконтуються одночасно з доходами і тим самим, чисельно збільшують дисконтований рівень прибутковості проекту (при дисконтуванні негативної величини витрат збільшується сумарна прибутковість). Хоча, якщо виходити з теорії цінності грошей у часі, саме витрати народжують майбутню вартість – PV . Тобто в кожний період часу t витрати $C(t)$ породжують майбутні доходи $B(t)$. За змістовим навантаженням $C(t)$ є для періоду t первісною величиною P для майбутнього потоку доходів $B(t)$, тому включати витрати в розрахункову дисконтовану частину показника ефективності проекту, на наш погляд, не доцільно.

Для оцінки загальної ефективності проекту можна запропонувати показник сумарного дисконтованого доходу з вирахуванням сумарних витрат за проектом за весь життєвий цикл проекту ($PVNC$):

$$PVNC = \sum_{t=1}^n \frac{B(t)}{(1+i)^t} - \sum_{t=0}^n C(t)$$

На практиці дуже часто зустрічаються проекти в яких у кінці строку експлуатації нарастають поточні витрати, пов'язані з його ліквідацією.

Висновки і перспективи подальших розробок:

1. Правило $NPV > 0$, $PI > 1$, $IRR > i$ діє не завжди. У деяких варіантах реалізації проектів (спонсорство, кредити з відстрочкою платежів, інші форми інвестування за рахунок позикових коштів) це правило можуть не відображати реальної прибутковості (збитковості) проекту. Для подібних проектів пропонується розраховувати показник сумарного дисконтованого доходу за вирахуванням сумарних витрат за проектом за весь життєвий цикл проекту – $PVNC$, якщо його значення менше нуля, то такий проект слід відхилити, оскільки сумарні дисконтовані доходи не покривають загальні витрати за проектом.

2. Розрахунок показників ефективності повинен супроводжуватися економічним аналізом грошових потоків проекту.

Квак М. В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

НАУКОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІЗИКО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Останнім часом спостерігається загострення ендогенних й екзогенних еколого-економічних проблем та виходить на перший план необхідність підвищення ефективності реалізації державної стратегії соціально-економічного трансформування, що засвідчило особливу актуальність переходу суспільства на шлях екологічно збалансованого розвитку економіки. Це передбачає збалансування економічного розвитку держави з вимогами екологічної безпеки та характеризується максимальним збереженням ресурсів природного довкілля в контексті реалізації Концепції сталого розвитку.

Теоретичне і практичне вирішення цих проблем лежить у згенерованих С. Подолинським та розвинутих В. Вернадським, М. Руденком, та багатьма іншими науковцями, ідеях про новаторські напрями раціонального збереження подальшого існування людства, які згодом отримали назву фізичної економії. Базою цього процесу є наявне національне багатство держави. Згідно положень представників української школи фізичної економії доцільним є виокремлення абсолютної та відносної частини національного багатства. Адже економіка держави не є самодостатньою, ізольованою від навколишнього природного середовища системою, а є вбудованою у глобальну екологічну систему, можливості відтворення якої є обмеженими. Тому соціально-економічний розвиток України перебуває в дедалі більшій функціональній залежності від абсолютного національного багатства, до якого належать людська і природно-ресурсна компоненти.

У зв'язку з цим важливо здійснити інвентаризацію, облік та оцінку національного багатства України, коректно її відобразити у нових фізико-економічних тотожностях, що дозволить державі раціонально здійснювати стратегічне планування та програмування довгострокового розвитку національної економіки. Це можна здійснити лише через розуміння пріоритетності та справжньої цінності природної складової системи національного багатства та необхідності збільшення її кількості та продуктивності, а не за допомогою ліквідації чи втрати. За експертними оцінками, щорічно втрачається 32-33 млн. т гумусу через мінералізацію та ерозію грантів, що спричиняє щорічне недоотримання сільськогосподарської продукції та дорівнює приблизно 3 млн. т умовного зерна[1, с. 257]. Тому головними засадами формування фізико-економічної інноваційної стратегії розвитку України в цьому контексті мають бути:

- ефективне використання, заощадження та примноження природного капіталу, що виконує економічну й екологічну функції;
- створення національної еколого-економічної моніторингової системи щодо збереження кожного компонента національного багатства;
- збільшення частки природно-заповідних територій згідно визначених державою основних засад державної екологічної політики на період до 2020 р.;
- удосконалення державної політики щодо національного багатства [2];
- екологічне страхування тощо.

Зазначимо також, що сучасні макроекономічні показники обсягу національного виробництва не визначають справжню цінність національного багатства в процесах економічного зростання та покращення рівня життя населення. Можна констатувати відсутність даних щодо втрат національного багатства та їх співставлення з темпами економічного зростання, що суперечить таким принципам сталого розвитку як наступність поколінь та розумна достатність і встановлення обмежень; відсутність рентної політики держави.

Всі ці фактори гальмують процес реалізації фізико-економічної інноваційної стратегії розвитку України. Тому потрібно збільшувати енергетичний бюджет держави шляхом підвищення еколого-економічної грамотності населення, формувати цілісний світогляд через поєднання онтологічного та гносеологічного бачення еколого-економічних процесів, здійснювати освітню підготовку фахівців зі сталого розвитку (виховання адвокатів нащадків[1, с. 168]), створити механізми блокування втрат національного багатства, особливо абсолютної його частини.

Список використаних джерел

1. Фізична економія у вимірах теорії і практики господарювання: колективна монографія / За ред. Ю. О. Лупенка, В. М. Жука, В. О. Шевчука та О. В. Ходаківської. – К.: ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2013. – 502 с.
2. Формування та реалізація національної екологічної політики України : монографія / [Веклич О.О., Волошин С.М., Жарова Л.В. та ін.]; за наук. ред. С.О. Лизуна / ДУ ІЕПСР НАН України. – Суми: Університетська книга, 2012. – 336 с.

Кендюхов О. В.

доктор економічних наук, професор,

Голова Всеукраїнської спілки вчених-економістів, завідувач кафедри економіки та підприємництва Державного економіко-технологічного університету транспорту м. Київ, Україна

СПРОЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИСКОРЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Визначення стратегічних вимірів та пріоритетів розвитку українського підприємництва має виходити з необхідності досягнення ключової стратегічної мети: забезпечення сталого прискореного росту позитивного сальдо торгового балансу. Необхідність вирішення першого завдання обумовлена тим, що існуюча виробнича база - низькорентабельна, фізично і морально застаріла, занадто енергомістка. Вона не дозволяє Україні поставляти на зовнішній ринок достатню кількість конкурентоспроможної продукції, щоб забезпечити позитивне сальдо торгового балансу. Необхідність вирішення другого завдання обумовлена тим, що низька швидкість економічних процесів сприяє зниженню темпів економічного зростання, призводить до економічного спаду, зниження динаміки попиту і пропозиції, уповільнення інвестиційних процесів. В результаті це призводить до того, що країни, які мають більш високу швидкість економічних процесів, все більше відриваються від України у своєму розвитку, перетягуючи на свій бік світові фінансові ресурси.

Підвищення швидкості економічних процесів має ґрунтуватися на трьох головних пріоритетах:

1) спрощення податкової системи. Складність і трудомісткість податкового адміністрування обумовлює колосальну втрату суспільно корисного часу, призводить до уповільнення економічних процесів і, відповідно, гальмує економічне зростання;

2) дерегуляція підприємницької діяльності. Заплутаність, складність і суперечливість регуляторної системи забезпечують стабільність корупційних схем і уповільнюють економічні процеси;

3) захист конкуренції і дієва антимонопольна політика.

Податкова система є стратегічним інструментом розвитку підприємництва.

Головні негативні наслідки сучасної податкової системи:

- складність і трудомісткість податкового адміністрування обумовлює колосальну втрату суспільно корисного часу, призводить до уповільнення економічних процесів і, відповідно, гальмує економічне зростання;

- запутаність і суперечливість податкової системи забезпечує стабільність корупційних схем у податковій сфері. ПДВ - найбільш корупційний податок, від податку на прибуток дуже легко ухилитися шляхом штучної мінімізації прибутку, спрощена система оподаткування малого бізнесу використовується великими компаніями для ухилення від сплати податків;

- крайня складність, непрозорість і несправедливість податкової системи служить основою тінізації економіки, негативно впливає на інвестиційну привабливість країни.

Мета податкової реформи – це створення максимально простої, прозорої та справедливої податкової системи, що забезпечуватиме високу швидкість економічних процесів, найкращі у світі умови для інвестицій та розвитку підприємництва, скорочення тіньового сектора економіки, ліквідацію корупції в податковій сфері.

Механізм: перехід від оподаткування доходів до оподаткування витрат. Повна відміна ПДВ, податку на прибуток та «спрощеного» оподаткування доходів малого бізнесу, тобто бізнес повністю звільняється від податків, пов'язаних з отриманням підприємницького доходу. Замість скасованих податків на доходи вводиться податок на покупку (витрати) у розмірі 2,5-4% від вартості покупки, який сплачує будь-який покупець. Технічні умови: електронна система платежів, електронні гарантії та державні касові термінали.

Основні переваги реформи:

1. В результаті повного скасування ПДВ, податку на прибуток та спрощеного оподаткування доходів малого бізнесу в Україні будуть створені ідеальні умови для інвестиційного буму.

2. Прискорення економічних процесів і колосальна економія суспільно корисного часу за рахунок тотального спрощення адміністрування податків.

3. Істотна детінізація економіки, оскільки немає сенсу приховувати ті податки, яких не існує.

4. Руйнування переважної більшості корупційних схем у податковій сфері та створення надійних умов для їх запобігання.

5. Абсолютна соціальна справедливість нової системи: багаті платять більше, бідні - менше. Не потрібно вводити ні податок на депозити, ні податок на нерухомість, ні додаткові податки на заробітну плату, ні інші податки на багатство. Крім того, вкрай важливо, що всі платники податків перебувають у рівних умовах і здійснюють сплату податку за єдиним принципом.

Кірейцева О. В.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри глобальної економіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Згідно основного принципу сталого розвитку, задоволення потреб теперішніх поколінь не повинно ставити під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Для цього перш за все необхідно узгодити екологічні, економічні та соціальні складові розвитку. Екологічні проблеми України сьогодні носять глобальний характер, а їх вирішення є однією з найбільш важливих і складних задач.

Сталий розвиток (sustainable development) в 1992 році на Саміті тисячоліття ООН в Ріо-де-Жанейро був визнаний за глобальний пріоритет людства. Українська державна політика з сталого розвитку має досвід в п'ятнадцять років. В 1997 році було створено Національну комісію сталого розвитку при Кабінеті Міністрів України. В 2003 році була створена Національна рада зі сталого розвитку України при Президентові України, яка, фактично, не збиралася. Указом Президента України № 664/2009 року було створено Національну раду з

питань науки, інновацій та сталого розвитку України як консультативно-дорадчий орган при Президентові України, але він був ліквідований в 2010 році під час адміністративної реформи. У різні періоди державною політикою в сфері сталого розвитку опікувалися: РНБО, Мінекономіки, Мінприроди, МОНмолодьспорт України. Підрозділи Національної Академії Наук України галузева та «вишівська» наука, особливо в період 2007-2010 рр., активно вивчали наукові проблеми сталого розвитку. Були підготовлені томи академічних текстів та монографій, навіть Концепція переходу України до сталого розвитку. Але жодний документ, який був б придатний для обґрунтування прийняття управлінських рішень та виконання міжнародних зобов'язань України, підготовлений не був.

Сталий розвиток — це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати та вибрати найбільш оптимальний.

Досвід країн ЄС свідчить, що проведення державної політики сталого розвитку потребує координації зусиль не тільки органів виконавчої влади, але й широкого кола громадських організацій, бізнесу, експертного середовища та засобів масової інформації. Однією з причин неефективності державної політики сталого розвитку в Україні є традиційне, для пострадянських країн, домінування індустріального ресурсокористування. Про що свідчить висока регуляторна та нормотворча активність Мінприроди, що на практиці фактично дорівнює нулю.

Основними ризиками для економічної безпеки України є: енергетична ресурсна залежність індустріальної економіки від поставок енергоносіїв з Росії; вичерпання безпечного терміну експлуатації об'єктів інфраструктури, житлово-комунального господарства, промисловості; деградація земельних ресурсів та агровиробництва.

Енергетична залежність України від поставок органічного палива складає близько 60 %. Ступінь зносу основних засобів в українській економіці досягла 74,9 %, а в системі транспорту та зв'язку - 94,4 %. Знос житлового фонду в Україні оцінюють в 47,2 %. Близько 63 % труб українських теплових і водних мереж є зношеними. Газотранспортна система України потребує модернізації.

Стан земельних ресурсів України близький до критичного. Землі сільськогосподарського призначення займають 71 % з них 78 % становить рілля. Поширені процеси деградації земель, ерозія ґрунтів охоплює 57 % території. Щорічно змивається більш 500 млн. т ґрунту. Площа еродованих земель щорічно збільшується більш ніж на 80 тис. га. Економічний збиток від ерозії вже перевищує \$ 10 млрд. на рік. Знос агротехніки в Україні становить 40,7 %.

Державна політика екологізації економіки дозволяє: дотриматись вимог щодо Угоди про політичну асоціацію з ЄС; перерозподілити приватний капітал з старих енерго- та ресурсовитратних підприємств в нові високотехнологічні та енерго- і ресурсозберігаючі; створити нові робочі місця; зменшити негативний вплив на навколишнє природне середовище.

Отже, політика сталого розвитку на сьогодні в Україні має незадовільну інституційну базу. Підписання політичної угоди про асоціацію з ЄС вимагає дотримання екологічних стандартів та екологічної модернізації економіки України. Державна політика України в цій сфері має бути більш чітко інституалізована і відповідати сучасним міжнародним стандартам. Політика екологізації економіки є інструментом модернізації та залучення нових технологій, що дозволить створити нові робочі місця і зменшити негативний вплив на довкілля.

Список використаних джерел

1. Екологічні проблеми агропромислового комплексу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://buklib.net/books/23475/>
2. Екологія та охорона навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://pidruchniki.com>.

3. Проект Закону України « Про Концепцію переходу України до сталого розвитку [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. - 2012. - Режим доступу до тексту проекту закону: <http://www.osvita.org.ua/news/64181.html>

4. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.

5. Державна політика сталого розвитку на засадах "зеленої" економіки. Аналітична записка. [Електронний ресурс]. Національний інститут стратегічних досліджень. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1237/>.

6. Шевчук В. Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку / Шевчук В. Я.— К.: Гео-принт, 2006. — 200 с.

7. Гринів Л. С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії: Монографія. / Л. С. Гринів— Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2001. — 240 с.

8. Жолобчук І.М. Сталый розвиток економіки України: визначення місця екологічного аудиту в даній концепції [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs/42/42_46.pdf.

Коломієць В. Л.

аспірант кафедри фінансів

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,

м. Київ, Україна

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ

Кожна економічна криза (яких за незалежну історію України було немало) не тільки чинить деструктивний вплив на суспільний розвиток, але й висвітлює відсутні та неповноцінні компоненти в економічній політиці держави. Не є винятком і події останніх років, які зайвий раз засвідчили, що без стрімкого прориву у сфері модернізації промисловості та інфраструктури Україні складно розраховувати на покращення глобальної конкурентної позиції ні в економічному, ні в соціальному аспектах.

В той же час, ситуація в інвестиційній сфері залишається надзвичайно складною – на протязі 2013-2014 рр. падіння обсягів капітальних інвестицій складало 10-12 %, і лише в 2015 р. вдалося змінити тренд, що і визначило зростання цього показника на 14,4 %. В тім зрозуміло, що такі кількісні параметри інвестиційного процесу не дають можливості суттєво змінити ситуацію з технологіями – ступінь зносу основних засобів є критичним, а в окремих галузях він коливається в межах 70-80 %.

Виправлення існуючих деформацій на інвестиційному рівні можливе окрім усього і за рахунок виваженої фінансової політики. Вітчизняна економічна наука значну увагу приділяє питанням сутності фінансової політики на макrorівні, її цілям та інструментарію. Зокрема, окремі вітчизняні автори вважають, що фінансова політика – це цілеспрямована діяльність держави з використанням фінансової системи, що спрямована на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання для виконання державою своїх функцій [1, с. 342]. Інші автори акцентують на тому, що фінансова політика є сукупністю заходів держави з організації та використання фінансів із метою забезпечення економічного та соціального розвитку держави [2, с. 421]. В свою чергу, В. Федосов та С. Юрій зазначають: «Фінансова політика – це цілеспрямована діяльність держави та інших суб'єктів господарювання у сфері формування, розподілу та використання фінансових ресурсів задля досягнення поставленої мети» [3].

В підсумку, можна зробити висновок, що у розпорядженні держави є достатній інструментарій, за допомогою якого можна активізувати інвестиційні процеси на макро- та мікрорівнях – монетарні важелі, бюджетні видатки, податки (в т.ч. – пільги) тощо. Виходячи з існуючих тенденцій в інвестиційній сфері можна зробити висновок, що на цей час такий

інструментарій застосовується державою вкрай неефективно. Звернемо увагу на наступні симптоматичні факти:

✓ за рахунок коштів державного бюджету в Україні здійснюється 1-5 % капітальних інвестицій. Розраховувати на швидке та суттєве покращення в умовах стагнації публічних фінансів не варто, окрім того, викликає сумнів отриманий ефект від капітальних видатків бюджету за окремими напрямками фінансування;

✓ банківська сфера втратила статус «локомотива» фінансової системи – в умовах припинення діяльності ряду системних банків, стрімкого скорочення кількості інших банківських установ фінансовий потенціал банків не дає можливості говорити про розвиток банківського кредитування на сучасному етапі;

✓ небанківські фінансові інститути не були і в найближчій перспективі не будуть здатні забезпечити необхідні обсяги фінансування для модернізації та зміни технологій в промисловості;

✓ вітчизняні підприємства переважно використовують внутрішні джерела фінансування, оскільки більшість з них не здатні залучати капітал з фінансового ринку. Фінансовий стан підприємств (кількість суб'єктів господарювання, що отримали збитки на рівні 40-45 % в окремих галузях) суттєво звужує ресурсний потенціал вітчизняного бізнесу.

Відповідно, можна зробити висновок щодо необхідності розширення кола інструментів фінансової політики, що використовуватимуться державою в Україні, для стимулювання інвестиційних процесів. Набутий досвід співпраці нашої держави з окремими міжнародними фінансовими організаціями (зокрема, Європейським банком реконструкції та розвитку) в питанні розвитку інфраструктури та поширення новітніх технологій свідчить, що на часі перенесення акцентів на створення спеціалізованої інституції під контролем держави, яка б спрямувала свою діяльність на координацію та фінансове забезпечення інвестиційної політики на сучасному етапі. Ідея державного банку розвитку може і повинна бути реалізована конкретними заходами і на рівні законодавства, і з позиції управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Адаменко І.П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни / І.П. Адаменко // Бізнесінформ. – 2014. – № 3. – С. 341–345.
2. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха [та ін.]; за заг. ред. О. П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.
3. Теорія фінансів: підручник / С. В. Бойко, Л. П. Гацька, В. В. Гошовська [та ін.] ; під заг. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 574 с.

Коробова Н. М.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри глобальної економіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвиток усіх країн і секторів світового господарства визначається процесами глобалізації та посиленням економічної взаємозалежності держав. Принципово нові інформаційні технології і засоби комунікації, прискорена лібералізація ринків товарів, послуг і фінансів різко збільшили швидкість економічних процесів та зменшили ступінь свободи у господарській діяльності. Україна має стратегічну мету – європейську інтеграцію, тому повинна враховувати ці тенденції. Не менш важливим є захист національних інтересів, яких потрібно дотримуватися, виконуючи міжнародні зобов'язання перед міжнародними організаціями та іншими країнами.

Нині перед Україною стоїть надзвичайно важлива проблема органічної інтеграції до світової економічної системи. Від того, яке місце посяде українська економіка у світовому поділі праці найближчими роками та у перспективі, безпосередньо залежатиме майбутнє держави та добробут народу. Підґрунтям забезпечення сталого підвищення добробуту нації є постійне зростання конкурентоспроможності національної економіки.

Україна опинилась у міжнародному конкурентному середовищі, до якого національна економіка виявилась непередготовленою. Неконкурентоспроможність вітчизняної продукції, нераціональна структура виробництва, неефективне використання факторів виробництва, низький внутрішній попит, незадовільна мотивація щодо підвищення ефективності виробництва, несприятливий інноваційно-інвестиційний клімат, нерівномірний розвиток регіонів – ці основні чинники зумовили незадовільний стан зовнішньоекономічних зв'язків. Для України підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, інтенсивний розвиток зовнішньої торгівлі мають особливе значення, адже це сприяє завершенню ринкової трансформації економіки й ефективній інтеграції у світовий економічний простір.

В Україні не існує цілісної, стратегічно обґрунтованої системи підтримки експорту. Важливими передумовами активізації експортної діяльності має бути удосконалення митно-тарифної політики з урахуванням міжнародних норм і вимог та політики захисту вітчизняного товаровиробника.

Таблиця 1

Динаміка товарної структури експорту

Найменування груп товарів	Експорт за січень-травень 2015р.		Експорт за січень-травень 2014р.		Експорт за січень-травень 2013р.		Динаміка зміни долі товару у структурі експорту %	
	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього	тис.дол. США	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до загального обсягу	2015-2014	2015-2013
у тому числі	15437364	100	24197713	100	27193375	100		
1. Живі тварини, продукти тваринного походження	298288,3	1,9	383453,8	1,6	367739,8	1,4	0,3	0,5
2. Продукти рослинного походження	2884719,9	18,7	3331019,8	13,8	3006145,0	11,1	4,9	7,6
- зернові культури	2277551,7	14,8	2764216,7	11,4	2199018,6	8,1	3,4	6,7
- насіння і плоди олійних рослин	441771,2	2,9	380900,2	1,6	622697,5	2,3	1,3	0,6
3. Жири та олії рослинного або тваринного походження	1319566,4	8,5	1723635,0	7,1	1602422,4	5,9	1,4	2,6
4. Готові харчові продукти	989010,0	6,4	1349474,9	5,6	1534098,0	5,6	0,8	0,8
- залишки і відходи харчової промисловості	410469,2	2,7	479101,8	2,0	472064,5	1,7	0,7	1,0
5. Мінеральні продукти	1313472,6	8,5	3101915,3	12,8	3724530,0	13,7	-4,3	-5,2
- руди, шлак і зола	964279,0	6,2	1712986,8	7,1	1636914,0	6,0	-0,9	0,2
- палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки	212986,5	1,4	1153105,6	4,8	1834465,2	6,7	-3,4	-5,3

Продовження табл. 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
6. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	969035,	6,3	1466446,9	6,1	2143615,6	7,9	0,2	-1,6
- продукти неорганічної хімії	431837,1	2,8	567009,8	2,3	917926,2	3,4	0,5	-0,6
- добрива	273512,2	1,8	368034,8	1,5	646340,6	2,4	0,3	-0,6
7. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	157280,2	1,0	265257,2	1,1	315630,0	1,2	-0,1	-0,2
8. Деревина і вироби з деревини	438653,6	2,8	533189,1	2,2	444818,1	1,6	0,6	1,2
9. Текстильні матеріали та текстильні вироби	244604,7	1,6	337640,8	1,4	323754,3	1,2	0,2	0,4
10. Недорогоцінні метали та вироби	4263394,4	27,6	7000030,2	28,9	7576602,3	27,9	-1,3	-0,3
11. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	1530152,3	9,9	2581658,2	10,7	2771647,1	10,2	-0,8	-0,3
- реактори, ядерні котли, машини	743319,1	4,8	1427211,4	5,9	1514182,8	5,6	-1,1	-0,8
- електричні машини	786833,3	5,1	1154446,8	4,8	1257464,4	4,6	0,3	0,5
12. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	216400,8	1,4	839780,7	3,5	1987011,7	7,3	-2,1	-5,9

Джерело: Державна служба статистики України

Дані таблиці свідчать, що зниження експорту відбулося за рахунок важкої промисловості: машини 0,8%, хімічна продукція 0,2%, спостерігається значне зниження експорту мінеральної продукції 4,3% та недорогоцінних металів 1,30%. Таким чином динаміка різноманітна у розрізі груп товарів, помітний характерний зсув зниження експорту від товарів важкої промисловості до продовольчих продуктів. Враховуючи рівень невизначеності щодо майбутнього важкої промисловості, подальший розвиток сільського господарства та харчової промисловості є ключовим для економіки України. Водночас необхідно вирішувати проблеми важкої промисловості та інших галузей.

На даний момент Україна ще відстає від провідних країн за рівнем розвитку. Про це свідчать такі показники, як індекс економічної свободи, де Україна посіла 162 місце з 178 у 2015 році, та індекс глобальної конкурентоспроможності де Україна займає 79-е місце серед 140 країн світу. З наведених даних бачимо, що українська економіка є ще не достатньо конкурентоспроможною, тому потрібно проводити ефективну економічну політику для входження в світове господарство.

Усунення слабких сторін і нарощення конкурентних переваг вимагають розробки та реалізації системних заходів не тільки з боку уряду країни, але й усіх гілок влади й суб'єктів господарювання. Загалом підвищення конкурентоспроможності економіки та перехід на інноваційний шлях розвитку є ключовим завданням державної економічної політики, головна мета якої – створення передумов до вступу України в ЄС зі зменшенням розриву в рівні життя й досягненням економічних та інституційних критеріїв конвергенції.

Реалізація цієї стратегічної мети має відбуватися через формування інноваційної й водночас соціально орієнтованої моделі економічного розвитку, створення ефективної

ринкової системи, адаптованої до викликів світових ринків через подальше якісне трансформування економічних відносин.

На нашу думку, для виходу України на конкурентоспроможний шлях розвитку потрібно на основі досвіду країн ЄС створювати правові, економічні, організаційно-технічні умови для підвищення конкурентоспроможності українських товарів та створити умови для посилення економічної активності в усіх регіонах.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2015 рік // Держкомстат України. [Електронний ресурс] // <http://www.ukrstat.gov.ua>].
2. Савченко В. Ф. Національна економіка: навчальний посібник. 2-е вид. – Чернівці: Видавництво ЧДІЕУ, 2014. – 134 с.
3. Савченко В. Ф. Економічний потенціал України та державний вплив на нього / Савченко В.Ф. // Науковий вісник Полісся. – 2015. -№ 2 (2). – С. 7-16.
4. Близнюк В. В. Вплив кризових явищ у національній економіці на модернізаційний потенціал України / В. В. Близнюк, Я. І. Юрик // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. - № 15. – С. 34-40.
7. Поляруш М.М., Сисюк Л.П. Напрямки підвищення конкурентоздатності економіки України [Електронний ресурс: <http://www.rusnauka.com>].
6. Стовбан Ю.Т. Проблеми конкурентоспроможності національної економіки України в умовах глобалізації [Електронний ресурс: www.nbuv.gov.ua].

Кривенко Н. В.

к.е.н., с.н.с., докторант

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

м. Київ, Україна

ПЕРЕДУМОВИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Україна, як і країни різних рівнів розвитку, бере участь у міжнародній економічній інтеграції, причому є членом не одного угруповання. Стрімке збільшення кількості торговельно-економічних об'єднань, участь країн у різних угрупованнях, розширення та об'єднання останніх свідчать про значні перспективи для країн-членів. Проте не лише можливість отримати перевагу, але й небезпека втратити або зменшити свої позиції на ринках країн, що інтегруються, сприяє участі в інтеграційних процесах.

Так, серед передумов інтеграції виділяють: близькість рівнів економічного розвитку країн, які об'єднуються, та - ступеню їх ринкової зрілості; географічна близькість цих країн, зазвичай наявність спільного кордону та зв'язків, які історично розвивались між ними; демонстраційний ефект (позитивні економічні зрушення, а саме: зниження інфляції, зростання зайнятості, прискорення темпів економічного росту та ін., що характерно для країн, які інтегруються, впливають на треті країни); «ефект доміно» (треті країни можуть відчувати певні труднощі, якщо більшість країн їх регіону інтегрувались і переорієнтували економічні зв'язки, що зумовлює навіть скорочення торгівлі з ними, тому й може сприяти їх зацікавленості у інтеграції). Саме цим певною мірою і пояснюється, що після входження Мексики у НАФТА багато латиноамериканських країн уклали з нею угоди щодо торгівлі [1, с.362, 363]. Наприклад, в червні 1994 р. було підписано Угоду між Мексикою, Колумбією та Венесуелою (Група Трьох), що передбачала створення зони вільної торгівлі [2]. Проте щодо близькості рівнів економічного розвитку, то існує низка виключень, зокрема у Північноамериканське інтеграційне угруповання НАФТА, яке досягло значних результатів, входять США і Мексика, причому переваги від інтеграції отримала кожна країна.

До безпосередніх передумов інтеграції належать також: наявність взаємодоповнюючих структур економіки країн, які об'єднуються, причому однією з причин низької ефективності інтеграції в арабському світі та Африці є їх відсутність; спільність

господарських та інших проблем, які є реально характерними для країн даного регіону; воля держав, наявність країн лідерів [3, с.19].

Сприяють створенню інтеграційних угруповань перспектива позитивних наслідків. Так, І.Бураковський серед них наводить зростання мобільності факторів виробництва в об'єднанні. Як результат праця і капітал можуть переміщатися до секторів економіки, де відчувається їх дефіцит з тих галузей, де вони є в надлишку. Відповідно до мікроекономічної теорії, це сприяє зростанню економічної ефективності виробництва, і відповідно, зростанню віддачі на кожний виробничий ресурс відповідного угруповання [4, с.239]

Інтегруючись країни переслідують низку цілей, зокрема використання переваг економіки масштабу. При інтеграції збільшуються розміри ринку, зменшуються трансакційні витрати та ін. Ринки значних розмірів завжди є привабливими для інвесторів, отже є перспектива збільшення надходження іноземних інвестицій. Також передбачається вирішення задач торговельної політики, причому способом зміцнення переговорних позицій країн, які беруть участь в багатосторонніх торговельних переговорах в СОТ, часто розглядають регіональну інтеграцію. Крім того, підтримка молодих галузей національної промисловості (інтеграція часто розглядається як підтримка місцевих виробників, навіть якщо не передбачається дискримінація третіх країн, оскільки виникає більший регіональний ринок), сприяння структурній перебудові економіки (внаслідок вступу країн, які здійснюють економічні реформи чи створюють ринкову економіку до інтеграційних угруповань країн з вищим рівнем ринкового розвитку, перші отримують гарантію незмінного курсу на ринок та канал передачі ринкового досвіду, а розвинутіші країни також зацікавлені в прискоренні у них ринкових реформ та створенні ємних і повноцінних ринків) [1, с. 363, 364]. Тобто вступ до інтеграційного угруповання може нести позитивні наслідки для країн різних рівнів економічного розвитку, при цьому є спільні прагнення розширення ринку, зміцнення своїх позицій на світовому ринку тощо.

Таким чином, існує низка передумов міжнародної економічної інтеграції, причому наявність позитивних наслідків, які отримали країни, що об'єдналися, зокрема зростання мобільності факторів виробництва, демонстраційний ефект тощо. Переваги отримують як розвинуті країни, так і ті що розвиваються. Нині спостерігається підписання угод і між країнами, які не мають спільних кордонів, і знаходяться на різних рівнях економічного розвитку, тобто відсутність однієї з наведених передумов не свідчить, що інтеграція буде не ефективною, але і їх повна наявність не забезпечить протилежного. Проте передумови мають вагоме значення, хоча разом з тим необхідно враховувати розмір країн, рівень їх економічного розвитку, торговельну політику та ін., що сприяє ефективному розвитку інтеграційного угруповання.

Список використаних джерел

1. Киреев А.П. Международная экономика. В 2-х ч. – Ч.І. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. Учебное пособие для вузов. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 416 с.
2. Внешнеэкономический толковый словарь / И. П. Фаминский. — М.: ИНФРА–М, Термика, 2001.- [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://foreign_economic.academic.ru
3. Международная экономическая интеграция: учебное пособие / под. ред.. Н.Н.Ливенцева. – М.: Экономистъ, 2006. – 430 с.
4. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі : [Монографія] / І.Бураковський. – К.: Основи, 1996. – 244 с.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОВАРНИХ БІРЖ В УКРАЇНІ

Шлях становлення та розвитку вітчизняних товарних бірж знаходиться й досі у зародковому стані. Сучасна біржова торгівля не цілком відповідає покладеним на неї функціям, а саме слугувати рушійною силою розвитку торгівлі, залучення інвестицій.

Метою дослідження є аналіз стану товарних бірж в Україні на сучасному етапі, їх проблеми та визначити напрями їх розвитку з метою формування бірж як цілісних, високоліквідних, ефективних структур, які здатні інтегруватися до світового біржового простору.

Аналізуючи дані Державної служби статистики України, відмітимо тенденцію до щорічного збільшення кількості товарних бірж в Україні, зокрема на 1 січня 2015 року зареєстровано 555 товарних бірж, хоча реально здійснювала операції лише 146 бірж [2], що слід сприймати як фактор, який істотно гальмує процес створення високоефективного біржового товарного ринку. Для порівняння, у такій постсоціалістичній країні, як Росія, станом на початок 2016 року діяло 9 бірж, у Республіці Білорусь – 1 (Білоруська універсальна товарна біржа). У всьому світі налічується близько 200 товарних та фондових бірж.

Причиною великої кількості товарних бірж в Україні є, насамперед, недосконалість вітчизняного законодавства, яке не враховує світових тенденцій зміни організаційно-правової форми товарних бірж, не врегульовує процесів сертифікації, ліцензування, не встановлює вимоги до товарних бірж щодо розміру статутного, регулятивного капіталу, технічного забезпечення. Крім того, для світового біржового ринку характерна постійна трансформація організаційної структури бірж через їх консолідацію і концентрацію біржового обігу, що є наслідком гострої конкуренції між біржами за учасників торгів. Біржова консолідація забезпечила об'єднання бірж не тільки в межах країн, а й бірж різних країн світу і навіть континентів у єдині біржові електронні торговельні майданчики, які дають можливість здійснювати торгівлю з будь-якого куточка світу. Тому ми вбачаємо, що в подальшому вітчизняні біржі будуть об'єднуватися у великі структури і ставатимуть членами світових біржових груп із метою формування конкурентоспроможних бірж та забезпечення прозорості й ліквідності біржових торгів.

Сучасна світова біржова торгівля представлена в основному ринками, які передбачають електронізацію всіх процесів біржової торгівлі та розрахунків. Тому перспективи розвитку вітчизняного біржового товарного ринку найближчим часом також повинні передбачати повномасштабну електронізацію біржових процесів.

Недоліком вітчизняного законодавства, на нашу думку, є також відсутність чітко встановленого переліку та вимог до біржових товарів, які існують у світовій практиці. Наслідком цього є така ситуація, що на більшості бірж торгують такими видами біржових товарів, які не зустрічаються в жодній світовій біржі. Такі біржі виконують роль лише оптових майданчиків чи аукціонів із продажу товарів. У товарному асортименті більшості українських бірж є не поширені у світі біржові товари, а саме: автотранспорт, сільськогосподарська та інша техніка, обчислювальна техніка, нерухомість, будівельні матеріали, устаткування, споживчі товари та інша продукція, реалізація якої через біржу не заборонена нормативними документами. Спеціальними товарними групами, що реалізуються через біржі, є майно підприємств, що знаходилось у податковій заставі; майно підприємств-банкрутів; державне та комунальне майно, що перебуває в державній власності; майно, заставлене в банках та інших фінансових установах; конфісковане та безхазяйне майно, що перейшло в державну власність. Так, у 2014 році укладено 9% біржових угод з

нерухомістю, 6,65% – з продовольчими товарами, лише 4% з паливом [5]. Торгівля на товарних біржах в Україні представлена, в основному, ринком спот, тоді як, основу світової біржової торгівлі становить ринок товарних деривативів, який служить для боротьби з інфляційним тиском та з непередбачуваними коливаннями цін на ринку товарної продукції. Деривативи запобігають застосуванню політичних інструментів для впливу на формування цін на товарних ринках, створюючи конкурентне та прозоре середовище для обігу продукції. У свою чергу використання деривативів як механізму страхування ризиків у вітчизняній біржовій торгівлі полегшить отримання банківського кредиту виробниками біржових товарів.

Товарні біржі є тими структурами, які здатні підштовхнути зростання в інших товарних секторах економік країн, що розвиваються, через підвищення ефективності поставок, зниження трансакційних витрат. Тому слід розвивати біржову торгівлю експортоорієнтованих товарних груп та таких, ціноутворення за якими є ваговою складовою в собівартості інших промислових товарних груп та в секторах, що забезпечують соціальний розвиток [3]. Розвинений біржовий ринок повинен давати ціновий орієнтир на товари, забезпечувати рівні умови та баланс інтересів покупців та продавців.

Виходячи з вищезазначеного пропонуємо такий план заходів розвитку товарних бірж в Україні, що дозволить сформувати конкурентоспроможні структури, що здатні функціонувати на міжнародному товарному ринку [1,4,6]:

1. Створення Національної комісії з регулювання товарного біржового ринку в Україні (далі – Комісія).
2. Розробка і реалізація Комісією стратегії розвитку організованого товарного ринку в Україні на довгострокову перспективу.
3. Удосконалення Закону України «Про товарну біржу» (запровадження акціонерної форми організації товарних бірж, визначення вимог до їх статутного і регулятивного капіталу, встановлення чіткого переліку та вимог до біржових товарів відповідно до закордонної практики, регламентація розрахунково-клірингової діяльності з метою гарантування виконання угод).
4. Розробка Комісією Ліцензійних умов провадження професійної діяльності організаторів торгів – товарних бірж, положення щодо пруденційних нормативів діяльності та вимог до системи управління ризиками товарної біржі, положення щодо пруденційних нормативів діяльності та вимог до системи управління ризиками учасників торгів на товарному біржовому ринку, типових правил електронної біржової торгівлі.
5. Розробка стратегії розвитку ринку деривативів та прийняття Закону України «Про біржові деривативи».
6. Перехід на товарні стандарти міжнародного рівня з метою інтеграції бірж до світового біржового простору.

Список використаних джерел

1. Вітка Ю. Програма розвитку фінансового сектору / Ю. Вітка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/finrep2_analytical_note_draft_comm_ex_law_29may2015_ua.pdf.
2. Кількість бірж (на початок 1992-2015) // Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Лемішевська Т. Питання розвитку біржових ринків слід підвести до рангу державної політики, тільки тоді біржі стануть дієвою складовою економіки України / Т. Лемішевська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://memjournal.agrex.gov.ua/tetyana-lemishevaska-pitannya-rozvitk/>.
4. Солодкий М.О. Біржовий ринок: [навч. посіб.] / М.О. Солодкий. – К. : Аграрна освіта, 2010. – 565 с.
5. Структура укладених угод на біржах за видами товарів (послуг) (1995-2014) // Офіційний сайт Державної служби статистики. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Трубей О.М. Детермінанти розвитку товарних бірж в Україні / О.М. Трубей // Економічний простір. – 2014. – № 86. – С. 116-124.

СТВОРЕННЯ ФОНДУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СПРИЯННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Одним з пріоритетів національної економіки України є забезпечення сталого розвитку для досягнення енергетичної незалежності. В умовах євроінтеграції держави, вступу до Євросоюзу постають питання зростання частки альтернативних джерел в енергосистемі країни, енергетичної незалежності. Ці проблеми є актуальними та потребують розробку і підтримку державою проектів з розвитку відновлювальних джерел енергії. Сучасний світовий паливно-енергетичний комплекс України відчуває низку серйозних проблем, пов'язаних, в першу чергу, з сировинною кризою і забрудненням навколишнього середовища. Державою зроблені певні кроки на шляху енергозбереження, що включає в себе і розвиток відновлювальної енергетики. В 1994 році прийнято Закон України «Про енергозбереження», що передбачав систему організаційних, регулятивних та заохочувальних заходів щодо стимулювання режиму ощадного використання електроенергії та у рамках організаційного забезпечення якого створено такі органи державного управління: Державний комітет з енергозбереження (1995р.), Державна інспекція з енергозбереження та її територіальні органи (1996р.). Упродовж 1997-2000рр. розроблено концепцію та програму енергозбереження, зокрема – у 2001р. у державному бюджеті передбачено виділення коштів на реалізацію енергозберігаючих заходів. Діючі законодавчі акти спрямовані на розвиток альтернативної енергетики, але для практичної реалізації необхідна розробка організаційно-економічних та фінансових заходів.

Головна причина повільного розвитку геліоенергетики, по-перше, їх відносно висока вартість, по-друге, брак інформації про економічну доцільність, передові технології, про розробників і виробників геосистем, що затрудняє оцінку ефективності застосування систем для кінцевого користувача. В даний час державою надається підтримка підприємствам-виробникам насамперед завдяки програмам фінансування Clean Technology Fund (Фонду Чистих Технологій) та Європейського Банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). На практиці ці програми не стимулюють використання відновлюваних джерел, у тому числі сонячної енергетики, фактично іноземні інвестори фінансують розробку технологій для власних підприємств виробників сонячних панелей.

Створення Державного фонду сприяння впровадження альтернативної енергетики для фізичних та юридичних осіб буде стимулювати виробництво сонячних геліоустановок та розповсюдження користування сонячною енергією вітчизняними суб'єктами господарювання. Для України з її географічними і кліматичними умовами доречним буде досвід Німеччини, де працює програма «100 000 сонячних дахів», скориставшись якою у 2014 року в національну енергомережу надійшло 23,1 КВт енергії від фотоелементів, що склало 50,6% добового споживання (за даними Інституту систем сонячної енергії суспільства Фраунгофера (Fraunhofer ISE)) [1]. Фонд об'єднає функції: пропагандистську з огляду на екологічні чинники; методологічну та консультативну з приводу отримання кредитів і збору документів, вибору виробника устаткування і банку-кредитора; контролюючу за цільовим використанням коштів та для нарахування компенсації фізичним або юридичним особам, що звичайно є економією для банків через відсутність необхідності створювати спеціалізовані відділи, а для держави – це контроль за використанням бюджетних коштів, які виділяються на компенсацію витрат, пов'язаних з впровадженням та застосуванням обладнання; підвищення доступності відновлювальної енергетики за рахунок кредитних програм, зменшення потреби в імпортованих енергоресурсах (газ), зниження навантаження на електромережі та створення умов для сталого розвитку за рахунок енергетичної незалежності державі.

Схема роботи фонду включає: договори з підприємствами-виробниками сонячних панелей, договори з комерційними або державними банками про надання кредиту (для фізичних або юридичних осіб) при сприянні фонду, часткова компенсація відсоткової ставки кредитів або кредиту. Умови надання кредитів, крім процентної ставки, мають бути однакові незалежно від користувача - позичальника (фізичні або юридичні особи повинні відповідати ряду вимог). Зокрема, для фізичних осіб – позичальників: вік не повинен бути старше пенсійного року на момент погашення кредиту; необхідно мати територію для розміщення сонячних панелей; мати нерухомість у регіоні отримання кредиту за місцем проживання (реєстрації); бути платоспроможним. Для юридичних осіб: мати реєстрацію юридичної особи за місцем отримання кредиту; мати територію для розміщення сонячних панелей; прибутковий баланс попереднього періоду; поруку одного з засновників підприємства.

Вважаємо доречним надавати кредит терміном до 10 років фізичним або юридичним особам, тому що за цей строк реально можливо погашення кредиту та отримання економічної вигоди для банку кредитору. Його сума повинна розраховуватися з розрахунку загальної потреби в електроенергії на сім'ю або юридичну особу. Для реальності виплати банківського проценту пропонуємо процентну ставку не більше 25 % річних та у розмірі від 100000,00 до 350000,00 гривень для фізичних осіб на строк не більш 10 років при обов'язковому 10% самостійному першому внеску від вартості обладнання сонячних установок, як цільове призначення кредиту. Нами пропонуються соціальні пільги при переході на сонячні джерела енергії. Так, наприклад, позичальники (маються на увазі фізичні особи), які мають більш трьох дітей повинні сплачувати відсотки по кредиту в розмірі 3% річних. Відсотки сплачуються згідно договору з банківською установою, але за договором з фондом сприяння впровадження альтернативної енергетики передбачається, що решта процентів за вирахуванням 3% будуть повернуті фізичній особі державою. Можливо запропонувати варіант одноразової допомоги, а саме погашення за рахунок фонду 25% суми вартості обладнання для фізичних осіб, які не бажають купувати в кредит .

Нами пропонується для позичальників (юридичні особи), які прагнуть користуватися екологічно чистою сонячною енергією, мають для цього площі для розміщення та фінансову спроможність встановлювати відсотки по кредиту в розмірі 25% річних для підприємств торгівлі та сфери розваг і 20% річних для підприємств виробників. Зміни умов кредиту повинні оформлятися додатковою угодою, яка є невід'ємною частиною основної кредитної угоди. Для одержання «енергетичного» кредиту, користувач буде реєструватися в регіональному відділенні Фонду додаючи наступні документи:

- Для фізичної особи: заяву; довідку про площу для розміщення сонячних колекторів; довідку про склад сім'ї (форма 3); копію свідоцтва про шлюб, паспортні дані; копію свідоцтва про народження дітей; документи, що підтверджують платоспроможність кандидата (довідка з місця роботи, податкова декларація); рахунок-фактура на товар.

- Для юридичної особи :заяву; довідку про площу для розміщення сонячних колекторів; устав; копію виписки з державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, наказ про призначення посадових осіб та паспортні дані посадових осіб і засновника, як поручителя за кредитом; документи, що підтверджують платоспроможність кандидата (баланс форми 2 та довідка з місця роботи, податкова декларація для засновника, як поручителя за кредитом); рахунок-фактура на товар [2].

Завдяки зверненню у Фонд користувачі отримують необхідну інформацію: консультації з придбання обладнання, оформлення кредиту, компенсації частини процентної ставки, приєднання до загальної електромережі. Робота фонду збільшить кількість користувачів та позитивно вплине на виробників геліоустановок, навколишнє середовище та появу нових робочих місць.

Список використаних джерел

1. Бруно Бергер Електрика із відновлювальних джерел енергії в Німеччині / Бруно Бергер // [Електронний ресурс]. – <https://www.ise.fraunhofer.de/de>

2. Куруцова Е.С. Обґрунтування перспективних напрямів розвитку альтернативних джерел енергії// Куруцова Е.С. Економічні інновації.- 2015р. - №60.- Книга 1 – С.217-225.

Лапко О. О.

*д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та кредиту
Міжнародний університет фінансів,*

Крамарев Г. В.

*к.е.н., Голова правління ПАТ «Український нафтогазовий інститут»
м. Київ, Україна*

ДЖЕРЕЛА ТА МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Для реалізації стратегії сталого розвитку необхідні великі ресурси, які оцінюються світовими експертами як дуже значні. Для мобілізації таких фінансових коштів слід залучити ресурси, що зосереджені в управлінні довгостроковими інвесторами: фінансовими інститутами, банками розвитку, стабілізаційними та резервними фондами, спеціалізованими пенсійними фондами та страховими компаніями. Окрім того, важливе значення має рента, яка ураховує конституційне право власності народу на природні ресурси: право володіння, користування й розпорядження природними багатствами країни. При належному управлінні видобуток цих ресурсів може приносити високі доходи для економічного зростання і зниження бідності. Однак при неналежному управлінні доходи від природних ресурсів можуть призводити до бідності, корупції та соціальних конфліктів. Для забезпечення сучасного і прозорого управління компаніями, що видобувають природні ресурси, та забезпечення спрямування доходів від цього видобутку на розвиток усього суспільства у світі навіть було створено міжнародну організацію ЕІПІ – Extractive Industries Transparency Initiative (Ініціативу прозорості видобувних галузей), що призначена для поліпшення управління багатством природних ресурсів та звітності у видобувних секторах економіки країн, що її дотримуються [1]. Це підкреслює важливість та актуальність обґрунтування механізмів залучення фінансових ресурсів для сталого розвитку національної економіки.

Зазвичай інституціональні інвестори досить активно інвестують кошти в підприємства екологічного профілю. Особливої актуальності набуває дослідження механізмів створення та функціонування фондів суверенного добробуту, ураховуючи досвід організації управління ними та можливість використання відповідних інноваційних механізмів в Україні при реалізації рішень Уряду стосовно приватизації стратегічно важливих державних підприємств. Ці підприємства були створені за рахунок коштів державного бюджету, - тобто, платників податків. Тому частина коштів від приватизації повинна бути зарезервована для фінансування програм і проектів, що пов'язані з реалізацією природоохоронних заходів, які сприятимуть уникненню екологічних катастроф, спричинених змінами клімату; підвищенню енергоефективності економіки; зростання рівня доходів населення.

Один з найбільших фондів суверенного добробуту у світі, Норвезький державний пенсійний фонд Глобал (далі – Фонд), інвестує кошти у велику кількість світових компаній (близько 8400 компаній). Як універсальний власник пакетів акцій, Фонд намагається бути впевненим, що суб'єктами інвестування ураховуються основні пріоритети сталого розвитку - якісне корпоративне управління, охорона довкілля і соціальні питання. Свої опікунські обов'язки фонд розглядає через жорстке дотримання етичних цінностей. Їхні інвестиції націлюються на довгострокові ефекти та зміну економічної парадигми у майбутньому. Останнім часом Фонд фокусується на можливостях інвестування в екологічні проекти: чиста енергетика, підвищення енергоефективності, зменшення викидів CO₂ у атмосферу, технології, що стосуються ефективного використання води, управління забрудненнями і сміттям [2]. Фонд досліджує способи включення фактора зміни клімату як визначального при прийнятті інвестиційних рішень. Близько 7 млрд. норвезьких крон задіяні у інвестиційних програмах, спрямованих на придбання акцій компаній, пов'язаних з екологією.

Екологічна програма інвестицій включає технології чистої енергетики, водні та інші природоохоронні технології. Крім того, Уряд Норвегії підтримує програму з просування ідей та принципів сталого розвитку на ринках, що розвиваються. Обидві ці програми розраховані сумарно на 20 млрд. норвезьких крон (близько 3 млрд. дол. США), що становить менш як 1 % сумарних ресурсів Фонду. В подальшому суми інвестицій заплановано поступово збільшувати. Останнє має практичне значення для вітчизняної економіки, оскільки екологічна ситуація України непокоїть світову спільноту і знаходиться у центрі уваги багатьох управляючих компаній стратегічними інвестиційними ресурсами.

На глобальному рівні необхідна поява нових механізмів фінансування екологічних інвестиційних проектів. На кліматичній конференції у 2010р. започатковано процес створення «Зеленого кліматичного фонду», - глобального механізму для фінансування трансформації світової економіки у економіку з низькими викидами CO₂ і переважанням «зелених» технологій виробництва. Було прийнято рішення про початок фінансування розвиненими країнами тих країн, що розвиваються, у розмірі 30 млрд. дол. США до 2012 р. та збирати щорічно для їхнього фінансування по 100 млрд. дол. США до 2020 р. Ці ресурси спрямовуються на формування інтернаціонального фонду підтримки екологічних програм в країнах з низьким рівнем доходу. Роль інституціональних інвесторів у підтримці трансформацій в напрямку «зеленої» економіки буде надалі посилюватись. Вони зможуть впливати на природу інвестування і державного фінансування через договори кредитування і перевірки благонадійності фінансового стану компанії при проведенні кредитних операцій, і особливо в тих галузях, на які вони мають прямий і сильний вплив: муніципальні фінанси, транспорт, енергетика.

Рента також має бути джерелом фінансування сталого розвитку. Як економічна категорія, вона характеризує доход, що регулярно одержується компаніями від використання природних багатств. Тобто, за своїм визначенням рента має бути спрямована на вирішення проблем, стратегічно важливих для усього населення країни. Сьогодні в Україні система нарахування ренти є некоректною, оскільки не враховує її зміст та призначення. Держава є власником надр, а це не тільки привілеї, але й відповідальність - у першу чергу за раціональне використання природних ресурсів, які по своїй суті є унікальними і не відновлюваними, і реалізує це право шляхом видачі ліцензій на розробку родовищ корисних копалин видобувним підприємствам, які мають на озброєнні нові ресурсозберігаючі технології. Сьогодні спостерігається перерозподіл обсягів газовидобутку між державними підприємствами НАК «Нафтогаз України» та приватними компаніями. З одного боку, це можна вважати позитивним моментом, оскільки приватні власники є більш ефективними власниками порівняно з державою, і вони інвестують у газовидобуток, збільшуючи обсяги видобування. Однак вони працюють на вже освоєних, ефективних родовищах зі сприятливими гірничо-геологічними умовами. На освоєння та облаштування цих родовищ були витрачені державні кошти, оскільки більшість родовищ була освоєна давно, коли присутність приватних підприємств в нафтогазовій галузі була обмежена. Весь видобутий природний газ державні підприємства були змушені поставляти до газосховищ для реалізації населенню та певним державним установам за регульованими цінами, що призводило до накопичення збитків. Приватні підприємства ж реалізовували газ юридичним особам за ринковими цінами, що свідчило про нерівні умови діяльності державних та приватних підприємств на ринку газу. З 2015 р. було відмінено регульовані тарифи на газ, і усі підприємства, незалежно від форми власності, отримали можливість реалізовувати природний газ за ринковою ціною. Були підвищені ставки рентної плати на видобуток газу для населення з 20% до 70%, з метою залучення до державного бюджету додаткових поступлень, які мають бути спрямовані на пряму підтримку домогосподарств з низькими доходами, а також збільшити чисті доходи газовидобувних підприємств, які будуть використані на подальший розвиток галузі. Ставка ренти стала близько 55%, а для покладів глибиною 5000 м. залишилась на рівні 28%. Однак газовидобувним підприємствам навіть за таких обставин залишатиметься значна сума прибутків (рентабельність газових підприємств

становить 600 - 700%, урахуваючи, що собівартість видобутку газу є неоднаковою)[3]. Це свідчить про необхідність перегляду рентної політики держави.

Список використаних джерел

1. EITI - міжнародний стандарт прозорості. Режим доступу: http://eiti.org/files/EITI-Fact-Sheet-Russian_0.pdf
2. Національний бюджет Норвегії за 2011 р. Режим доступу: http://www.regjeringen.no/upload/FIN/brosjyre/2010/spu/english_2010/index.htm
3. Сталий розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2015: колективна монографія / Є.В.Хлобистов. – Черкаси: Вид. ФОП Чабаненко Ю.А., 2015.– С. 411–424.

Леховіцер В. О.

аспірант,

Запорізький національний технічний університет,

м. Запоріжжя, Україна

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Машинобудування є тією галуззю економіки, який утворює фундамент науково-технічної трансформації, економічного зростання і прогресу суспільства кожної країни. В Україні ця галузь також віднесена державними органами до пріоритетних, що визначено у Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року [1], оскільки вона не лише задає темпи та масштаби впровадження науково – технічних досягнень в галузях-споживачах машинобудівної продукції, але й досить потужним сектором промисловості, який за даними Державної служби статистики України охоплює 4460 підприємств, де зайнято 35,5 тис. осіб [2].

Варто підкреслити, що глобальна криза безпосередньо відобразилася на розвитку національної промисловості, що проявилася у значному скороченні обсягу виробництва продукції. Порівнюючи галузі, частка яких в загальній структурі національної промисловості є найбільшою (металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів крім машин і устаткування, машинобудування, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря), то необхідно відмітити, що після кризи 2008 р. спостерігається стрімке падіння темпів випуску продукції (табл. 1).

Таблиця 1.

Індекси промислової продукції машинобудування за видами діяльності (2007-2015 рр. до попереднього року)

Галузь промисловості	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів крім машин і устаткування	106,9	88,6	71,2	115,2	111,0	96,	94,7	85,5	83,9
Машинобудування	118,9	91,9	52,5	141,3	115,9	96,	86,4	79,4	85,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	101,3	97,3	87,9	109,7	103,6	102,0	98,9	93,4	88,0

Джерело: [2]

Проте, незважаючи на значну роль машинобудівної галузі в національній економіці України, її розвиток супроводжується значними втратами виробничого і кадрового потенціалу, більше ніж дворазовим скороченням частки продукції машинобудування в промисловому виробництві, підвищенням собівартості продукції, зниженням активності в інноваційно-інвестиційній діяльності тощо.

Причиною цього є диспропорційність в національній економіці, відсутність ефективних реформ, неможливість адаптації до умов ринку та освоєння нових ринків збуту. Слід також зазначити, що трансформація галузевої структури продукції машинобудування відбувається на користь металомісткої продукції, а частка наукоємних високотехнологічних галузей має тенденцію до зменшення. При цьому зберігається занадто велика залежність розвитку машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності. Темпи імпорту машинобудівної продукції значно випереджають темпи експорту, що негативно впливає на торговельний баланс та збільшує його від'ємне сальдо. Відповідно зростає і частка машинобудівної продукції в загальному імпорті товарів країни. Дефіцит фінансових ресурсів призводить до повільного вирішення проблем відновлення виробничого потенціалу галузі на основі використання інноваційних технологій і реалізації наукових розробок, подальшої зміни структури товарного виробництва й розвитку інвестиційного машинобудування, забезпечення конкурентоспроможності кінцевої продукції.

У зв'язку із цим виникає необхідність держаної підтримки машинобудівної галузі. По-перше, необхідно збільшити бюджетне фінансування промислових підприємств, які виробляють інноваційну продукцію. У 2014 р. кількість машинобудівних підприємств, які займалися інноваційною діяльністю склала 2124 одиниць – 21 % від загальної кількості промислових підприємств, загальний обсяг витрат на інноваційну діяльність – 2482541,3, що складає 32 % загальних витрат, тоді як у 2013 р. лише 25 % [3, с. 166-172]. Саме державна підтримка інноваційного розвитку підприємств може стати фактором підвищення конкурентоспроможності галузі. Оскільки в умовах зниження інвестиційної привабливості України за рахунок нестабільності економічної та політичної ситуації на іноземні інвестиції розраховувати на доводиться. По-друге, необхідно активно використовувати імпортні науково-технічні досягнення, що також підвищить конкурентні можливості вітчизняних виробників шляхом залучення ззовні нових технологій та економічних механізмів у виробництво промислових видів продукції.

Таким чином, перспективи розвитку машинобудування як пріоритетного сектора економіки України залежать від вирішення проблем виробничого потенціалу галузі на основі використання інноваційних технологій і реалізації наукових розробок, інвестиційного розвитку та активної державної політики розвитку машинобудування.

Список використаних джерел

1. Концепція Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні // Державна служба статистики України. – Київ, 2015. – 255 с.

Михайлова Н. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи

Кравцова А. І.

магістр спеціальності «Фінанси і кредит»

Полтавський університет економіки і торгівлі

м. Полтава, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ

Становлення й подальший розвиток ринкової економіки зумовлюють необхідність формування основної ланки фінансового ринку країни – страхового ринку.

Страховий ринок є одним з найважливіших сегментів ринкової економіки, роль якого в соціально-економічному розвитку держави важко переоцінити. На сьогодні страховий ринок

є однією з найважливіших складових фінансової безпеки. Без розвинутого страхового ринку неможливо забезпечити поступальний соціально-економічний розвиток держави, безпечне функціонування суб'єктів господарювання, підвищення добробуту населення, убезпечення різних сфер його життєдіяльності. Це потужний інструмент концентрації інвестиційних ресурсів, який забезпечує суспільний розвиток.

Поняття «страховий ринок» розглядається багатьма науковцями. Так, В.Д. Базилевич дану категорію визначає як цілісну систему економічних відносин, що виникають у процесі купівлі продажу специфічного товару – страхового захисту, і в межах якого (страхового ринку) виникає попит і пропозиція, встановлюється ціна на даний товар [6].

С.С. Осадець розглядає страховий ринок як сферу економічних відносин, у процесі яких формується попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу [7].

Л.А. Орланюк-Маліцька вважає, що страховий ринок це не тільки «ринок продавців страхової послуги», але складніша адаптивна система, що здібна до самоорганізації і складається з декількох підсистем і сама входить у більш крупні системи [5].

На думку Вовчак О.Д.: «страховий ринок – це сукупність економічних відносин з купівлі-продажу страхової послуги, що виражається в захисті майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні страхових випадків за рахунок внесків страхувальників» [2].

С.Г. Журавін зазначає, що страховий ринок представляє собою систему економічних відносин, що виникають з приводу купівлі-продажу страхового покриття в процесі задоволення суспільних потреб у страховому захисті [3].

Зважаючи на об'єктивні і суб'єктивні чинники формування та функціонування ринкових відносин у суспільстві, доцільно розглядати страховий ринок невід'ємним складовим елементом загального економічного простору. Таке твердження ґрунтується на трьох основних позиціях:

- страховий ринок функціонує в системі економічних координат, балансує при цьому майнові та грошові інтереси суб'єктів страхування, виходячи з функцій та принципів побудови страхової справи;

- страховий ринок розвивається у відповідності до загальноекономічних законів таких, як: конкуренції, вартості, попиту та пропозиції тощо;

- страховий ринок за своїм змістом – це певний економічний простір на якому відбувається розподіл (через механізм страхування) та перерозподіл (через механізм перестрахування) ризиків між учасниками страхового процесу з приводу збалансування їх страхових інтересів [1].

Отже, страховий ринок розглядається як об'єктивна економічна закономірність, система суспільних, економічних, фінансово-економічних відносин, особлива соціально-економічна структура, економічне середовище функціонування страховиків, економічний простір, сукупність страхових компаній, форма взаємозв'язку між учасниками страхових правовідносин, частина фінансового ринку, окрема сфера послуг, форма функціонування сукупного страхового фонду.

Страховий ринок реалізує ряд притаманних йому специфічних функцій, які дещо перетинаються з функціями фінансового ринку:

- економічна (резервування частки виробленого продукту для заміщення випадкових втрат факторів виробництва);

- фінансова (акумулявання частки капіталу з метою подальшого інвестування);

- соціальна (захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб при настанні страхових випадків, комерційний і соціальний захист, пенсійне забезпечення населення) [8].

Суттєвою характеристикою страхового ринку є наявність на ньому об'єктів і суб'єктів. Об'єктом страхового ринку виступає страховий захист, що являє собою захист інтересів фізичних та юридичних осіб з боку страхових компаній при настанні страхового випадку. До суб'єктів страхового ринку відносяться страхувальники, страховики, перестраховики, страхові посередники, об'єднання страховиків..

Однією з визначальних характеристик страхового ринку є його структура. Структура страхового ринку – це співвідношення і пропорції між різними інститутами, суб'єктами (страхові компанії і страхувальники) і об'єктами (види і технології страхування) страхового ринку, які виникають і відтворюються у зв'язку з процесом страхування [4].

Інституційна структура страхового ринку – соціально-політичні, організаційно-економічні і правові норми, що є базою для створення, просування і споживання страхових послуг (інституційне середовище), а також сукупність організацій, що професійно займаються страховою діяльністю або її регулюванням (організаційна структура).

Таким чином, страховий ринок забезпечує органічний зв'язок між страховиками і страхувальниками, на ньому здійснюється обов'язкове визнання страхової послуги. Об'єктивна основа функціонування і розвитку страхового ринку полягає в необхідності надання грошової допомоги потерпілим у випадку настання непередбачених, несприятливих обставин.

Список використаних джерел

1. Віленчук О.М. Трансформація поняття «ринку» у теорії функціонування страхових відносин в суспільстві / О.М. Віленчук // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ЕКОНОМІКА», Випуск 1, 2014. – с.225-235.
2. Вовчак О.Д. Страхова справа : підручник / О. Д. Вовчак. – Київ : Знання, 2011. – 391 с.
3. Журавин С.Г. Корпоративное управление: словарь-справочник / Журавин С.Г. – Москва: Анкил, 2009. – 920 с.
4. Козьменко О.В. Страхування і страховий ринок: термінологія, законодавство і динаміка розвитку / О.В. Козьменко. – Суми: Ділові перспективи, 2006. – 68 с.
5. Орланюк-Малицкая Л.А. Методологические аспекты исследования страхового рынка России / Орланюк-Малицкая Л.А // Финансы. – 2004. - №11. – С. 46-50.
6. Страхування: підручник / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Р.В. Плікус [та ін.]; за ред. В.Д. Базилевича. – Київ: Знання, 2008. – 1019 с.
7. Страхування : підручник /кер. авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець. – Київ : КНЕУ, 2006. – 599 с.
8. Юргенс И. Системный подход к определению понятия «национальная система страхования» / И. Юргенс // Страхование. – 2000. - № 8. – С. 4-13.

Нехайчук Д.В.

*д.е.н., доцент, кафедра економічної та фінансової політики
Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії
державного управління при Президентіві України
м. Одеса, Україна*

ДЕРЖАВНИЙ РЕГУЛЮЮЧИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЯК ГАРАНТ ЗАТВЕРДЖЕННЯ СТІЙКОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

В Україні реалізація завдань трансформаційного періоду, забезпечення стійкого економічного зростання потребує переосмислення ролі держави у цьому процесі. На початку ринкових перетворень пріоритетною була ліберально-монетарна модель економічного розвитку. Проте, вона не дала позитивних результатів. Економічні перетворення тільки тоді мають сенс і одержують широку соціальну підтримку, коли дають змогу підвищити рівень життя більшості населення, зменшити кількість людей, які живуть у бідності, знизити соціальну нерівність. Застосування в Україні ліберально-монетарної моделі не привело до успішного подолання соціально-економічних проблем, навпаки – переважно їх поглибило. Тому Україна змушена була відновити державне регулювання, щоб запобігти економічній катастрофі. Втручання держави в економічні процеси є неминучим, особливо в період радикальних економічних перетворень. Політика економічного зростання в нашій державі може стати результативною, якщо вона здійснюватиметься на базі істотного підвищення

регулюючої ролі держави. Водночас посилення регулюючої ролі держави не може здійснюватися на основі застосування суто адміністративних важелів. Мова йде про проведення ефективних регулюючих дій економічними методами. Не витіснення ринкових регуляторів там, де вони сформовані й працюють ефективно, а їхнє доповнення, удосконалення, зміцнення – такою має бути логіка посилення регулюючої ролі держави в процесі реалізації стратегії економічного зростання.

Одним із основних завдань державного регулювання економічних процесів в Україні є створення умов для реалізації конкурентних переваг вітчизняної економіки. Конкурентні переваги України в цьому плані – це наявність висококваліфікованих трудових ресурсів при відносно низькій вартості робочої сили; наявність значних запасів чорнозему, вигідно розміщених сільськогосподарських угідь і сприятливі природно-кліматичні умови; значні масштаби вільних виробничих площ, що дає змогу нарощувати виробництво з порівняно незначними затратами; вигідне географічне положення і транспортна інфраструктура.

Достатньо високим є і науково-технологічний потенціал України. Це наявність визнаних у світі власних наукових шкіл та унікальних технологій із розробки нових матеріалів, біотехнології, радіоелектроніки, фізики низьких температур, ядерної фізики, електрозварювання, технологій у галузі інформатики, телекомунікацій та зв'язку, здатних забезпечити розвиток високотехнологічного виробництва на рівні найвищих світових стандартів.

Інша складова цього потенціалу – наукомістке високотехнологічне виробництво. Йдеться передусім про потенціал літакобудування. Лише сім країн світу, зокрема Україна, мають повний цикл проектування й виробництва літаків. Галузь не лише зберегла свої потужності, а й змогла підняти в повітря нові моделі літаків АН-70, АН-140 та АН-38, які справедливо вважаються одними з найперспективніших моделей ХХІ століття. Це ж можна сказати і про ракетно-космічну галузь, яка зберігає всесвітнє визнання, що дає змогу міцно утвердити Україну як провідну космічну державу.

Надзвичайно широкими є можливості вітчизняних суднобудівників. Суднобудівні заводи України спроможні виконати будь-які замовлення на будівництво сучасних суден і кораблів як цивільного, так і військового призначення, а також забезпечити увесь комплекс послуг із їхнього ремонту. Реалізуються проекти танкобудування. Україна входить до п'ятірки країн світу із замкнутим циклом виробництва цієї надзвичайно складної високотехнологічної продукції, яка за своїми технічними характеристиками не лише не поступається перед світовими аналогами, а й за багатьма параметрами перевищує їх. Україна зберігає високотехнологічні конкурентоспроможні виробництва й у інших галузях машинобудування, зокрема у приладобудуванні, виробництві енергетичного устаткування та важкого машинобудування. Усе це підтверджує обґрунтованість стратегічного вибору інноваційного шляху розвитку країни, визначає високу відповідальність держави і її пряму участь у його реалізації.

Необхідність посилення регулюючої функції держави має оцінюватися і з позицій вирішення іншого глобального завдання – поглиблення ринкової трансформації економіки, затвердження необхідної для цього нормативно-законодавчої бази, ефективної ринкової інфраструктури, подолання деформованостей ринкових відносин, які допущені в попередній період, підготовки висококваліфікованих кадрів, здатних працювати в нових умовах. Важливим у цьому плані є зміцнення інституту приватної власності, всебічне стимулювання підприємництва, малого бізнесу. Держава має взяти на себе основний тягар у вирішенні цих завдань.

Здатність держави не лише визначати, а й гарантувати єдині «правила гри» для усіх суб'єктів господарської діяльності, що забезпечують ефективне функціонування економіки, є основою інвестиційної привабливості будь-якої економіки, а отже, і головним чинником її стабільності.

Необхідність зміцнення регулюючої функції держави пов'язана і з потребою в істотному посиленні її впливу на розвиток соціальної сфери. Протиріччя, що тут

накопичилися, ведуть не лише до дискредитації економічних перетворень, а й служать і нині потенційним фактором загрози національній безпеці, громадянському миру і злагоді в суспільстві. І річ не лише в тому, що на попередньому етапі трансформаційних перетворень української економіки криза поглинала усі функціональні ресурси суспільства й цим зумовлювала загальне зниження реальних доходів населення. Відсутність належних державних регуляторів, корумпованість владних структур призвели до надмірного майнового розшарування населення. Таке розшарування, що підриває нині соціальну і політичну стабільність, здійснювалося стихійно, значною мірою на тіньовій основі. Як вище зазначалося із світової практики, деформації у соціальній сфері долаються завдяки активному втручанням держави у соціальні процеси. Тож затвердження в Україні моделі економічного зростання, що ґрунтується на активному використанні державою регулюючих інструментів, суттєвого підвищення регулюючої ролі держави має бути базовою позицією економічної стратегії держави.

Регулювання державою економічного і соціального розвитку передбачає вплив на структуру економіки або на її складові частини з метою забезпечення їхнього динамічного і збалансованого зростання, підвищення суспільного добробуту. Держава цілеспрямовано впливає на формування найважливіших економічних пропорцій, на форми й кількісні співвідношення між структурними підрозділами суспільного виробництва. Виконуючи економічну функцію, держава впливає на формування структури економіки таким чином, щоб вона максимально відповідала умовам зростання її ефективності.

Зростання важливості державного регулювання економічного й соціального розвитку викликане зростанням масштабів виробництва, ускладненням його внутрішньої структури і міжгалузевих зв'язків, необхідністю прискореного розвитку галузей, що забезпечують технічне переоснащення виробництва. В умовах інтенсифікації виробництва, коли вирішальним його чинником стає науково-технічний прогрес, необхідність регулювання економіки зумовлена тим, що швидко змінюється сам процес виробництва, його потреби і ресурси, створюються принципово нові технології, види енергії, продукти і т. ін. При цьому науково-технічний прогрес по-різному впливає на конкретні галузі економіки. Це потребує врахування особливостей кожної галузі, її місця й ролі в економіці держави. Пріоритетний розвиток повинні мати ті види технологій і виробництв, які забезпечують економію енергетичних, матеріальних ресурсів, зростання продуктивності праці.

Ось чому виникає необхідність активного впливу держави для регулювання темпів і пропорцій розвитку економіки з метою досягнення високих кінцевих економічних і соціальних результатів. Одним із важливих завдань регулювання є досягнення збалансованості економічного і соціального розвитку. Ефективність функціонування економіки завжди залежала від рівня її збалансованості. У період докорінної перебудови старої і формування нової економічної системи зв'язок між чинним господарським механізмом і станом збалансованості економічних пропорцій значно посилюється. Збалансованість економіки – це відповідність між її різними частинами і підрозділами та певні їхні співвідношення (пропорції). Оскільки економіка постійно розвивається, то, маючи на увазі її збалансованість, треба постійно підтримувати відповідність її частин і підрозділів певним рівневим пропорціям і темпам їхнього розвитку.

Таким чином, стратегічним напрямом розвитку суспільних відносин в Україні має бути посилення ролі держави в економіці й соціальному житті.

Список використаних джерел

1. Radosevic Slavo, Transformation of science and technology systems into systems of innovation in central and eastern Europe: the emerging patterns and determinants, Structural Change And Economic Dynamics (10)3-4 (1999) pp. 277-320.
2. Gourevitch Peter. Bohn Roger. McKendrick David. Globalization of Production: Insights from the Hard Disk Drive Industry, Word Development (28) 2 (2000) pp. 301-3017
3. Нехайчук Д.В. Щодо необхідності вдосконаленні регіональної політики і місцевого самоврядування / Д.В. Нехайчук // Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: підсумк.

Нікітченко О. О.

*ст. викладач кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ РОЗРАХУНКУ ІНДИКАТОРІВ ДІЛОВИХ ОЧІКУВАНЬ ДЕРЖАВНОЮ СЛУЖБЮЮ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ

В умовах подолання кризових явищ в економіці України особливе значення набуває відстеження тенденцій розвитку бізнесу, зокрема – стану ділової активності підприємств. Для забезпечення цього напрямку досліджень співробітниками Державного підприємства «Науково-дослідний інститут статистичних досліджень» підготовлена Методика розрахунку індикаторів ділових очікувань згідно з вимогами розширеного Спеціального стандарту поширення даних Міжнародного валютного фонду (далі – Методика), що призначена для використання працівниками органів державної статистики. Методика розроблена на виконання стратегічних напрямів подальшого розвитку статистики ділової активності підприємств, передбачених Стратегією розвитку державної статистики на період до 2017 року та Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони, на 2014-2017 роки.

Метою розроблення Методики є визначення порядку й алгоритму розрахунку індикаторів ділових очікувань на підставі даних обстежень ділової активності підприємств (далі – ОДАП) промисловості, будівництва, роздрібною торгівлі та сфери послуг, у тому числі фінансових послуг, на методологічних засадах, які застосовуються в країнах-членах ЄС [1].

Вимогами Спеціального стандарту поширення даних Міжнародного валютного фонду передбачено поширення випереджальних індикаторів (Forward-looking indicator(s)) як рекомендованої категорії даних. У рамках удосконалення Спеціального стандарту поширення даних МВФ як зазначена міжнародна організація ще тільки намагається зорієнтуватись, які саме випереджальні індикатори слід упровадити для використання всіма країнами-членами з метою дослідження розвитку економічних тенденцій на національних і міжнародному рівнях та здійснення відповідних міжнародних порівнянь. Тому основні положення цієї Методики сформульовано згідно з рекомендаціями щодо розрахунку індикаторів ділових очікувань, викладеними в Об'єднаній гармонізованій програмі Європейського Союзу щодо обстежень тенденцій ділової активності бізнесу та споживання, яка містить чітке визначення переліку індикаторів ділових очікувань та методології їх розрахунку.

Методика описує порядок і алгоритми розрахунку індикаторів ділової впевненості за видами економічної діяльності, індикатора ділового клімату, індикатора економічних настроїв відповідно до вимог ЄС та з урахуванням національних потреб, а також містить опис побудови та інтерпретації графіка "Дослідження бізнес-циклу", на основі якого можна виділити фази бізнес-циклу та визначити поворотні точки. Процедури розрахунку індикаторів ділових очікувань описують алгоритми здійснення сезонного коригування їх складових.

Для забезпечення реалізації процедур Методики в автоматизованому режимі використовується програмне забезпечення:

- 1) Demetra+ для здійснення сезонного коригування;
- 2) пакета обробки статистичних даних PASW Statistics (далі – SPSS) для реалізації факторного аналізу, а саме методу головних компонент;

- 3) надбудови для Microsoft Excel (далі – Excel) для виділення бізнес-циклів за допомогою фільтра Ходріка-Прескота;
- 4) побудова індикаторів ділових очікувань, за допомогою яких можна відслідковувати періоди зростання та спадання економіки з місячною або кварталною періодичністю, а також передбачати поворотні точки дозволяє статистичним органам вести більш ефективний моніторинг ділової активності підприємств.

Інформацію про поточну ситуацію та майбутні очікування підприємств у більшості країн світу отримують при побудові індикаторів ділових очікувань на основі використання результатів ОДАП. Методика містить алгоритми розрахунку індикаторів ділових очікувань відповідно до вимог ЄС та їх інтерпретацію за наступними показниками:

- індикатори ділової впевненості у промисловості, будівництві, роздрібній торгівлі, сфері послуг, сфері фінансових послуг;
- індикатор ділового клімату;
- індикатор економічних настроїв.

Ці індикатори входять до системи обов'язкових гармонізованих європейських композитних індикаторів та розраховуються щомісячно Генеральним директором з економічних та фінансових питань Європейської комісії [1].

Додатки Методики відображають:

1) інструкції:

- щодо реалізації сезонного коригування у Demetra+;
- щодо здійснення факторного аналізу в SPSS для розрахунку індикатора ділового клімату;
- щодо використання фільтра Ходріка-Прескота;

2) приклади:

- розрахунку індикатора ділової впевненості у промисловості;
- розрахунку індикатора економічних настроїв.

3) інтерпретацію результатів розрахунку індикаторів ділових очікувань.

Джерелом інформації для розрахунку індикаторів ділових очікувань є дані державного статистичного спостереження "Стан ділової активності підприємств" за формами, які запроваджуються у статистичну діяльність з 2015 року та приведені у відповідність до Гармонізованої програми ЄС: № 2К-П (квартальна) "Анкета для промислового підприємства", № 2К-Б (квартальна) "Анкета для будівельного підприємства", № 2К-СП (квартальна) "Анкета для підприємства сфери послуг", № 2К-Т (квартальна) "Анкета для підприємства оптової та роздрібною торгівлі, з ремонту автотransпортних засобів та мотоциклів".

Статистична інформація, що отримана за Методикою, яка є складовою частиною методологічного забезпечення проведення державного статистичного спостереження "Стан ділової активності підприємств", визначає тенденції ділової активності, що можуть мати порівняння з відповідними даними країн-членів ЄС і забезпечувати основу для ефективних управлінських рішень у сфері регулювання бізнесу в Україні..

Список використаних джерел

1. Методика розрахунку індикаторів ділових очікувань згідно з вимогами розширеного Спеціального стандарту поширення даних Міжнародного валютного фонду, затверджена наказом Держстату від 30.12. 2014 № 411. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2014/411/metod_pol_dil_oshik.zip.

ВИЯВЛЕННЯ ПЕРЕДУМОВ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Соціальний туризм може стати потужним двигуном розвитку туристичної індустрії. Це пояснюється тим, що вивчаючи національну індустрію туризму, можна прийти до висновку, що неможливо виділити стабільну позитивну динаміку у її розвитку, що засвідчує непостійність, нестабільність розвитку туризму в країні.

Як відомо, такий вагомий показник як кількість зайнятих працівників в галузі також доводить важливість розвитку національної туріндустрії, оскільки в світі виявлено тенденцію щодо зростання частки людей, зайнятих в туризмі. Крім того, сприяння розвитку соціального туризму приведе до зростання кількості людей, працевлаштованих в туризмі, що, в свою чергу, матиме ефект як соціальний, так і мультиплікативний.

Безперечним аргументом доцільності інвестування в туризм, є загально визнаний факт, що туристична індустрія здатна приносити чималі прибутки і сприяти зростанню валового внутрішнього продукту, тобто вкладання коштів в туризм, зокрема, соціальний – це інвестування в сталий розвиток.

Досліджуючи рівень розвитку туристичної індустрії країни, необхідно усвідомлювати, що наявність значної кількості приїжджих з такою метою поїздки як «ділова» не завжди залежить від розвитку саме індустрії туризму, а може лише засвідчувати рівень ділової активності. Тобто, доцільним вважається виокремлення потоків приїжджих в залежності від мети приїзду: «відпочинок» чи «бізнес». Але, в той же час, на практиці, аналізуючи існуючі статистичні дані, не завжди вдається розмежувати ці категорії туристів.

Беручи до уваги статистичні дані відносно кількості українців, які беруть участь у туристичному обміні, можна прийти до такого висновку: не зважаючи на тенденцію до зростання загальної кількості туристів, сумарна кількість відпочиваючих складає всього лише близько 5% від населення країни, в той час як в країнах європейського союзу ця цифра перевищує 60% [2, 3]. Це ще раз засвідчує так звану «пасивність» співвітчизників у галузі туризму, яка обумовлена низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Цим самим підтверджується надзвичайна важливість завдань, які можуть бути вирішені завдяки соціальному туризму, адже він усуває ряд проблем соціально-економічного характеру, оскільки сприяє зростанню продуктивності праці, та усуває соціальну напругу у суспільстві.

Що стосується в'їзного туризму, то з його розвитком існує ряд проблем, не зважаючи на які, на державному рівні не здійснюється вкладання коштів у його розвиток. Крім того, порівнюючи дані щодо кількості осіб, які відвідали країну і тих, хто скористався послугами підприємств туріндустрії видно, що кількість останніх є набагато меншою. А це означає, що такі туристи зупиняються у друзів, родичів, знайомих тощо і використання таких «засобів розміщення» не дає відповідного і очікуваного внеску у розвиток туристичної індустрії.

Також необхідно підкреслити, що малоперспективними є разові великі суми вкладів в масштабні проекти, наприклад, подієвого туризму (що підтверджує проведення Євро 2012), оскільки турпотоки повертаються майже до попередніх значень, що знову доводить нестійкість розвитку туризму, а кількість залучених туристів і їхній внесок в економіку є незначним і диспропорційним до розмірів інвестицій в масштабні проекти та імідж.

В той же час, досліджуючи динаміку виїзного туризму виявляється зростаючий тренд, до того ж лівова частка цих туристів користується послугами підприємств туризму. Тобто, ситуація на ринку виїзного туризму є більш динамічною і оптимістичною, на відміну від ринку внутрішнього і в'їзного туризму. Це означає, що ринок внутрішнього туризму потребує уваги і вжиття заходів щодо розвитку.

Необхідно підкреслити, що внутрішній туризм: по-перше, в значній мірі залежить від зовнішніх факторів; по-друге, розвиненість туристичної інфраструктури не на належному рівні. Вивчаючи сучасний стан туристичної інфраструктури обов'язково необхідно брати до уваги певні особливості, ключовими з-поміж яких є: значне коливання у якості і вартості об'єктів туристичної інфраструктури, яке пояснюється тим, що одна частина інфраструктури перейшла в користування ще з радянських часів з відповідним інтер'єром, дизайном і якістю, а інша – сучасні, дуже дорогі і якісні архітектурні споруди; по-третє, завищені ціни на туристичні послуги. Оскільки ціни на туристичні послуги, зокрема засоби розміщення, є високими, то вони можуть бути доступними лише заможній частині населення країни.

Всі ці причини призвели до скорочення кількості туристів, які бажають чи можуть подорожувати всередині країни або відвідати її. Це переконливо підтверджують статистичні дані, згідно яких кількість українців, які відпочивали за кордоном більша, ніж тих, хто провів відпустку, подорожуючи Україною [2]. Не зважаючи на зазначені факти, потенціал розвитку внутрішнього туризму є надзвичайно високим, оскільки переважна більшість людей у країні не бере участь у туристичному обміні взагалі.

Таким чином, можна прийти до висновку, що залишаються поза увагою і охоптом національної туристичної індустрії такі сегменти потенційних туристів:

- 1) середній клас (оскільки віддає перевагу виїзному туризму);
- 2) малозабезпечені люди (вимушені відмовитися від рекреаційних, у тому числі туристичних послуг взагалі).

В той же час, постає інше питання, яке є надзвичайно злободенним в туристичній індустрії – завантаженість засобів розміщення, яка в середньому по країні становить лише близько 28% [1]. Це означає, що більшу частину часу ці засоби розміщення простоюють, тобто відбувається нераціональне використання наявних потужностей. Більше того – переважна кількість цих об'єктів є рентабельними. А це є вагомим підґрунтям для розвитку соціального туризму, оскільки для засобів розміщення, навіть, з поточною низькою середньорічною завантаженістю вдається покрити постійні видатки, тому є можливість організувати реалізацію соціальних пугівок за вартістю, яка повинна відповідати лише прямим видаткам. Зазначена схема дозволить розвивати як національну туристичну індустрію, так і відродить механізм соціального туризму у країні.

Таким чином, підсумовуючи проведені дослідження, можна стверджувати, що саме соціальний туризм є тим дієвим інструментом стимулювання і розвитку національної туристичної індустрії, оскільки переважна більшість жителів не задіяні в туристичному обміні, але являють собою потенціал для розвитку внутрішнього туризму.

Список використаних джерел

1. Колективні засоби розміщення в Україні у 2015 році: статистичний бюлетень / відп. за випуск О.О. Кармазіна; Державна служба статистики України. – Київ: Держ. служба статистики України, 2016. – 200 с. – С. 22-23.
2. Туристична діяльність в Україні у 2015 році: статистичний бюлетень / відп. за випуск О.О. Кармазіна; Державна служба статистики України. – Київ: Держ. служба статистики України, 2016. – 76 с. – С. 10.
3. Чисельність наявного населення України станом на 1 січня 2015 року: статистичний збірник / відп. за випуск Г.М. Тимошенко; Державна служба статистики України. – Київ: Держ. служба статистики України, 2016. – 111 с. – С. 6.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯК УМОВА АТРАКТИВНОСТІ СФЕРИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Узагальнення сучасних тенденцій в організації управління природокористуванням показало, що складна та недостатньо результативна система управління природокористуванням потребує своєчасного удосконалення згідно сучасних викликів та дії євро інтеграційних процесів. Підвищення дієвості системи управління природокористуванням на основі принципів сталого розвитку пов'язана з досягненням збалансованості природокористування, забезпеченням ресурсно-екологічної безпеки, чистоти довкілля як відповіді на соціальні запити громадян, потреби суспільства. Дослідження даної проблематики представлено наявністю різних методологічних та прикладних наукових розробок щодо організації та механізмів управління природокористуванням. Водночас спостерігається відсутність достатньої уваги проблемам створення загальної теоретико-методологічної та методичної бази управління природокористуванням, що цілеспрямована на формування аттрактивності сфери природокористування та її складових.

Проблема аттрактивності сфери природокористування, включає інвестиційну аттрактивність (привабливість), розглядається як фактор розвитку складних соціо-економіко-екологічних систем в контексті сучасної парадигми постнеокласичної науки. Поняття аттрактивності (лат. *attrahere* – приваблювати, притягувати) входить до базових категорій теорії аттрактора, що відноситься до основних напрямів дослідження постнеокласичної методології, яка приділяє особливу увагу вивченню нестійких і нелінійних процесів. На базі теорії аттрактора розкривається сутність інвестиційної аттрактивності [1, 2, 3].

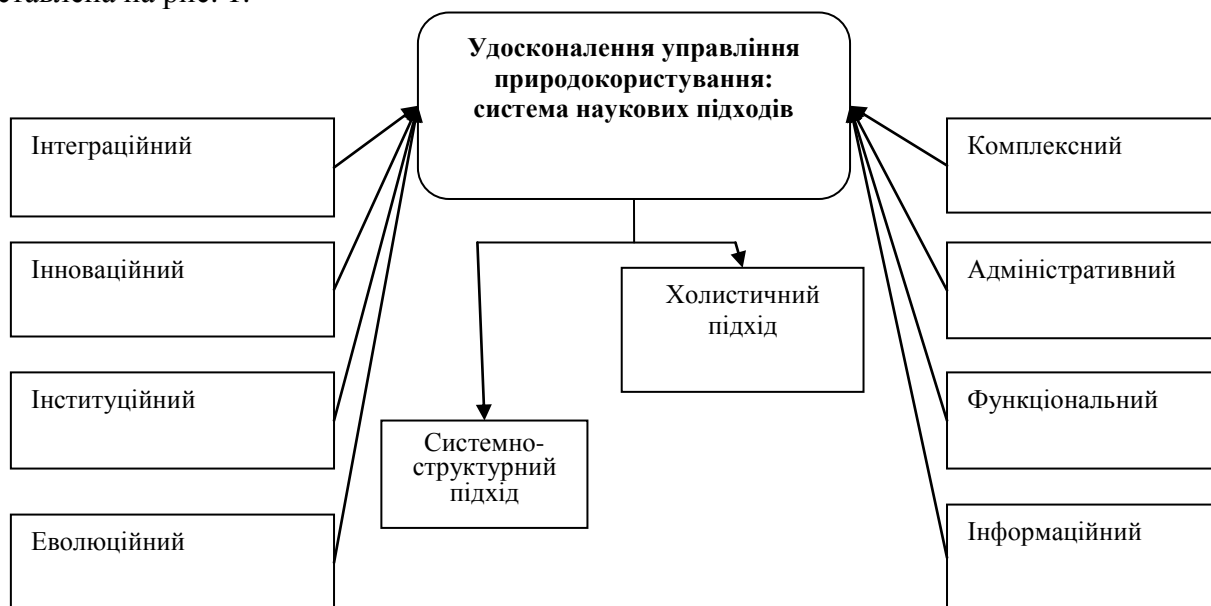
Методологічною основою для вивчення теоретичних і прикладних проблем аттрактивності сфери природокористування та інвестиційної аттрактивності прийнята системно-синергетична парадигма дослідження складних нелінійних явищ та процесів [1]. Новим науковим напрямом двадцятого століття, яке активно розвивалося з початку 70-х років ХХ ст. та зайняло особливо місце в системі синергетики стала теорія аттрактора системи. Зміст системного і синергетичного підходів розкрито у наукових працях засновників методології синергетики, яка широко використовується в економічних, соціальних, екологічних дослідженнях [4, 5].

Для досягнення сталого розвитку необхідно формування сталого накопичення, зростання соціо-еколого-економічного потенціалу на макро-, мезо-, мікроекономічному рівнях функціонування соціальної економіко-екологічної системи з обліком охорони та збереження довкілля, створення привабливих або аттрактивних умов для інвестиційного потенціалу розвитку складних систем, сфери природокористування.

Ваговий внесок в створення умов для формування аттрактивності сфери природокористування та її складових, підтримку сприятливого життєвого середовища, захист довкілля та раціональне використання природних ресурсів можливо забезпечити на основі удосконалення системи управління природокористуванням. Важливим принциповим напрямом інноваційного оновлення системи управління природокористуванням з метою створення умов для формування аттрактивності сфери природокористування є розробка комплексною системою наукових підходів до удосконалення управління.

Важливе місце серед наукових підходів до визначеної проблеми займають холистичний (цілісний), якій інтегрує економічні, екологічні та нормативно-правові аспекти системи управління, теорію трансакційних витрат, а також системний та комплексні підходи. В

водночас це нікчем не знижує значення інших наукових підходів: інноваційного, інституціонального, еволюційного, структурно-функціонального, інтеграційного. Система наукових підходів для удосконалення системи управління природокористування представлена на рис. 1.

Рис 1. Система наукових підходів для удосконалення системи управління природокористування (авторське бачення)

Екологічні проблеми та ресурсні обмеження підсилюють потребу раціоналізацію організаційної структури та системи управління природокористуванням з урахуванням критерію необхідності забезпечити умови формування аттрактивності сфери природокористування, включаючи інвестиційну аттрактивність.

Організаційна та інституційна структура управління сферою природокористування потребують системного удосконалення. Пропонуємо Міністерству екології та природних ресурсів України як центральному органу виконавчої влади в області природокористування і охорони довкілля здійснювати підготовку, розроблення та реалізацію комплексної екологічної політики держави. Державна екологічна політика повинна вмістити комплекс стратегічних напрямів та заходів, що спрямовані на формування інвестиційної аттрактивності сфери природокористування та її складових, використання всіх видів природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення ресурсно-екологічної безпеки, взаємоузгодженого рішення природо-ресурсних та екологічних проблем.

Підсилення координуючої функції Міністерства щодо регулювання використання, відтворення всіх видів природних ресурсів незалежно від відомчої приналежності, імплементації екологічного фактору в секторальну політику та діяльність всіх міністерств та відомств, інтеграції екологічної політики та інших галузевих політик є необхідним напрямом удосконалення системи управління. Пропонується створення інформаційно-аналітичного та комунікаційного центру, підпорядкований Мінприроди України, який забезпечить потрібні інформаційні потоки для прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Рассадникова С.И. Системно-синергетическая парадигма формирования инвестиционной привлекательности объектов морского природопользования / С.И. Рассадникова // Вестник государственного университета морского и речного флота им. адмирала С.О. Макарова. – 2013. №2. - С. 153-159.

2.. Рассадникова С.И. Инвестиционная аттрактивность как предмет системных (экономико-экологически) исследований / С.И. Рассадникова, В.Н.Степанов //«European Applied Sciences»Журнал. – 2014.- № 5. – С.138-142.

3. Рассадникова С.І. Методологічні проблеми інвестиційної атрактивності: контекст економіко-екологічних досліджень /С.І. Рассадникова, В.М.Степанов // Економіст. – 2014. - №10. – С.56-59
4. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: учение о взаимодействии / Г. Хакен. – Москва-Ижевск : Институт компьютерных исследований, 2003. – 320 с.
5. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Синергетика: Нелинейность времени и ландшафты эволюции. - М.: КомКнига, 2011. - 272 с.

Сапаль С. Е.

*магістр університету митної справи та фінансів (Інститут Фінансова академія)
науковий керівник: Черевко О. Л., старший викладач УМСФ*

БІЗНЕС-МОДЕЛІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Бізнес-моделювання відіграє важливу роль у формуванні та розвитку бізнесу в сучасних умовах невизначеності та гіперконкуренції. Тому, формування науково-практичної бази і єдиного розуміння даного явища, як бізнес-модель надзвичайно важливо продовжувати [1].

В інноваційному контексті бізнес-модель, це – концептуальний інструмент для дослідження складного об'єкта (бізнес-системи), що відображає логіку бізнесу. Вона характеризує основні елементи бізнесу, їх відношення і систему зв'язків(механізм) об'єкта із зовнішнім середовищем, що дозволяє створити цілісне уявлення про бізнес [1].

В основі бізнес-моделі підприємства лежить вартісна пропозиція, механізм її створення та реалізації на ринку. В підприємницькому секторі діють такі бізнес-моделі [1]:

Таблиця 1

Різновиди бізнес-моделей

Назва	Визначення	Приклади
Розділення	Припускає наявність трьох фундаментальних форм бізнес-діяльності: бізнес, орієнтований на клієнтів, бізнес, орієнтований на інновації, і бізнес, орієнтований на інфраструктуру.	Телекомунікаційні компанії, банкінг
Довгий хвіст	Пропозиція великої кількості нішевих товарів, кожен із яких продається відносно рідко	eBay, Facebook, Lego
Багатосторонні платформи	Об'єднують дві або більше різних, певним чином пов'язаних груп споживачів, що отримують блага один від одного	Visa, Google, Apple iTunes, Microsoft
FREE	В моделі один вагомий споживчий сегмент може протягом тривалого часу отримувати вигоду від безкоштовної пропозиції.	Flickr, Open Spurse, Skype
Відкриті	Використовують для створення і збереження цінності за рахунок співробітництва з зовнішніми партнерами «ззовні» або ж «зсередини»	P&G

На українському ринку найбільш популярною є ресурсно-орієнтована модель, оскільки в десятці найбільших як і за рівнем охоплення ринку, так і за розмірами капіталу є ресурсні галузі, такі як нафтогазова (НАК "Нафтогаз України", Енергоринок) металургійна (Метінвест, Металургійний комбінат "Азовсталь", ТНК-ВР Коммерс, Арселор Міттал Кривий Ріг) [1].

Проте відбувається формування власних моделей бізнесу лише частини вітчизняних підприємств, загалом, таких галузей як: харчова та металургійна промисловості (Roshen, Інтерпайп) [4].

Також нові бізнес-моделі формуються у фінансовому секторі(WEB-банкінг в «ПриватБанку», «РадаБанку» та ін..) та інтернет торгівлі (Rozetka, «Алло»).

Але найбільш перспективними для України є бізнес-моделі що формуються в ІТ-кластері економіки. Високотехнологічний сектор має широкі можливості для розвитку з

причини відсутності конкуренції та наявності великого інтелектуального капіталу. Українські підприємці в цих нішах мають впроваджувати бізнес-модель типу B2W (Business to Worker) бізнес до працівника, таким чином компанія підвищує привабливість роботи інтелектуальної еліти саме в українських компаніях. Впроваджуючи зарубіжні бізнес-моделі підприємці мають розуміти реалії того середовища в якому вони будуть функціонувати. Саме адаптація із професійним підходом, а не точне копіювання, матиме позитивний ефект [1].

З досвіду розвинутих країн можна навести такі приклади:

1. Інноваційна модель бізнесу можуть бути актуальною для створення підприємств таких, як розвиваються в Європейському Союзі (зокрема також в Польщі) – регіональні та місцеві енергетичні підприємства. Вони апробують нові інноваційні технології, застосовуючи переважно відновлювані джерела енергії (ВДЕ), впроваджують нові процеси, поєднуючи виробництво різних видів енергії з логістикою поставок енергетичної сировини. Створюють при цьому нові зв'язки з постачальниками, партнерами і коаліціонерами [2].

2. Електронна комерція як система включає в себе: суб'єкти електронного бізнесу (виробники, продавці, посередники, покупці, споживачі), процеси (реалізація продукції та послуг, маркетинг, розрахункові операції тощо) та мережі (як внутрішньо фірмові, так і глобальні). Всі компоненти електронної комерції перебувають у взаємозв'язку завдяки засобам мережевого зв'язку [3]. На українському ринку прикладом електронної комерції є інтернет магазин Rozetka.ua. В асортименті представлено товари від електроніки та товарів для дому до напоїв та дитячих товарів. Клієнт може зробити заявку в Інтернеті і дочекатися кур'єра зі своїм замовленням прямо до свого дому.

3. У фінансовому секторі найбільш показовою серед усіх існуючих є інноваційна бізнес-модель найбільшої в світі фінансової корпорації Citigroup, стратегіями якої є зосередження на основних видах роботи: кооперація, передача в управління, додаткові придбання. Вона має найбільш диверсифіковану бізнес-модель у світі, яка побудована на принципі різноманітності клієнтів, відповідно до якого здійснюється розширення продуктової лінійки. Корпорації завжди орієнтована на глобальну стійкість і постійні інновації. Успіх формування та реалізації інноваційної бізнес-моделі та стратегії забезпечується наявністю інноваційної культури, організаційної структури та механізмів оцінки ефективності інноваційного процесу [5].

4. Бізнес-модель є сучасним прогресивним інструментом реалізації стратегії підприємства в умовах динамічного та непередбачуваного ринкового середовища. Для забезпечення ефективної діяльності, підприємство повинно сформувавши та реалізувати ефективну, унікальну бізнес-модель. Використання технології бізнес-моделювання в умовах вітчизняного бізнесу є перспективним аспектом наукових досліджень та практичної апробації.

Список використаних джерел

1. Снегірьов М. Домінуючі бізнес-моделі сучасних підприємств / М. Снегірьов // 2013
2. Бжуска Я. Інноваційні моделі бізнесу / Я. Бжуска // 2008. – С. 34
3. Патраманська Л. Ю. Електронна комерція: переваги та недоліки / Л.Ю. Патраманська // 2015. – С. 2
4. Шалдаєва Т. Бізне-модель як джерело конкурентних переваг підприємства постіндустріальної епохи / Т. Шалдаєва // 2014. – С. 2
5. Пантелеева Н.М. Інноваційні бізнес-моделі банків як відповідь на виклики та наслідки фінансової кризи / Н. М. Пантелеева // Financial space № 3 (11) // 2013 – с. 71

Світовий О. М.
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту організацій
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДОДАНОЮ ВАРТІСТЮ У ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК УКРАЇНИ

Важливе значення у розвитку зернопродуктового підкомплексу АПК нашої країни є створення більшої доданої вартості. В національному масштабі - це збільшення національного доходу та внутрішнього валового продукту. Тому удосконалення управління цим процесом є актуальною темою дослідження. Насамперед, мається на увазі збільшення прибутку підприємств-виробників зерна та підприємств, які переробляють зерно та виробляють готові продукти з нього. Також, збільшення іншого елемента доданої вартості – заробітної плати є стимулюючим фактором розвитку виробництва, фактором підвищеної заінтересованості працівників у його зростанні та поліпшенні якості продукції.

Як відомо, додана вартість складається із заробітної плати, прибутку та амортизації. До того ж, до складу доданої вартості можуть входити, за специфікою виробництва та фінансовим станом, орендна плата (рента) та процент на залучений капітал. Враховуючи те, що додана вартість включає в себе декілька економічних елементів, то управління доданою вартістю є системним економічним поняттям.

Управління доданою вартістю у зернопродуктовому підкомплексі АПК – це ширше поняття, ніж, наприклад, управління прибутком, і, на нашу думку, повинно включати також управління витратами, у тому числі – управління амортизацією та оплатою праці. Ми підкреслюємо, що управління має бути саме оплатою праці, а не заробітною платою, хоча багато науковців ці поняття ототожнюють. Поняття «управління платою праці», на нашу думку, охоплює не тільки аспекти, які пов'язані з формуванням оплати праці, а також з її організацією та регламентацією і співвідношенням окремих елементів.

Основна складність у управлінні доданою вартістю у зернопродуктовому підкомплексі, на нашу думку, є те, що частина елементів доданої вартості входять до собівартості продукції, а прибуток є результативним елементом, на збільшення якого направлене зусилля підприємця. Тобто, такі основні елементи доданої вартості як заробітна плата та прибуток за своєю сутністю, на перший погляд, є взаємовиключними – чим більше виплачено заробітної плати, тим менше одержується прибутку за інших рівних умов. Таку ж аналогію можна провести і між амортизацією та прибутком – чим менше амортизаційних відрахувань, тим більше прибутку за тих же умов. Тому, щоб об'єднати вказані елементи в одну систему необхідне мистецтво управління вказаним процесом.

Іншою проблемою у формуванні доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК України є те, що від виробництва зерна до одержання продуктів його переробки та готових продуктів, проходить декілька виробничих циклів на підприємствах різних галузей народного господарства (сільське господарство і промисловість) у ланцюгу її створення. Досягнення оптимальної величини доданої вартості підприємствами зернопродуктового підкомплексу на усьому шляху її формування є основним завданням удосконалення управління цим процесом. Розвиток харчової промисловості повинен узгоджуватися з темпами зростання платоспроможного попиту населення на харчові продукти, а також із прогнозованими обсягами виробництва сільськогосподарської сировини й експортних поставок. Згідно з розробкою прогнозних показників «Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року» очікуються такі обсяги виробництва зерна (тис. т): 80000 за оптимістичним варіантом, 60000 – за песимістичним [1, с. 35].

За таких обсягів виробництва потрібно також збільшувати експорт зерна та зернопродуктів і менше імпортувати готових продуктів із зерна. Тому необхідно звернути

більшу увагу на збільшення переробних потужностей підкомплексу. Вчені зазначають, що при прискоренні темпів економічного зростання, яке супроводжується збільшенням обсягів споживання населення цінних харчових продуктів, їх імпорт також зростає. Насамперед, це свідчить про наявність дефіциту вказаної продукції на внутрішньому ринку, які вітчизняні виробники у періоди зростання споживчого попиту не в змозі перекрити збільшенням відповідної пропозиції [2, с. 75]. Осташко Т.О. стверджує, що структурні диспропорції в імпорті сільськогосподарських товарів полягають у домінуванні в ньому продукції з вищою часткою доданої вартості – готових харчових продуктів, на які у 2014 році припало 41,25% сільськогосподарського імпорту [3, с. 57]. Це стосується і готових продуктів із зерна.

Удосконалення управління витратами як складової частини управління доданою вартістю у зернопродуктовому підкомплексі АПК у великій мірі залежить від запровадження на підприємствах підкомплексу прогресивних ресурсозберігаючих технологій, які збільшують виробництво та підвищують якість продукції, а це – зростання доданої вартості. Одночасно за цих технологій зменшуються питомі витрати на виробництво одиниці продукції, а це – також збільшення величини доданої вартості за рахунок зростання прибутку. До того ж, покращення організації виробництва та праці, поліпшення логістичних операцій в цілому у підкомплексі зменшить величину загальногосподарських та загальногосподарських витрат, витрат на збут продукції, що також позитивно вплине на розмір прибутку. Збільшення величини заробітної плати за умови росту продуктивності праці буде стимулюючим фактором для залучення на підприємства зернопродуктового підкомплексу висококваліфікованих працівників, які здатні на творчий підхід до роботи та добросовісно виконують свої обов'язки. Все це неодмінно буде сприяти зростанню виробництва та поліпшенню якості продукції.

Отже, для удосконалення управління доданою вартістю у зернопродуктовому підкомплексі АПК України ми пропонуємо такі напрями:

1. Покращувати організацію виробництва та праці на підприємствах підкомплексу.
2. Розвивати як вертикальну, так і горизонтальну інтеграцію, виробниче кооперування та створювати обслуговуючі кооперативи.
3. Ширше запроваджувати у виробництво інтенсивні ресурсозберігаючі технології.
4. Підвищувати рівень заробітної плати у відповідності з ростом продуктивності праці.
5. Поліпшити логістичні ланцюги у межах підкомплексу.
6. Наростити потужність переробних галузей підкомплексу та більше продавати на внутрішньому ринку та експортувати продукцію з високою доданою вартістю.
7. Модернізувати та збільшити ємність елеваторів та складів для надійного зберігання зерна, продуктів його переробки та підвищення реалізаційних кондицій продукції.
8. Більшу частину прибутку направляти на розвиток підприємств підкомплексу.
9. Збільшити державну підтримку підприємствам підкомплексу та удосконалити податкове законодавство.

Список використаних джерел

1. Юзефович А.Е. Антикризова стратегія виробництва сировинних і продовольчих ресурсів / А.Е. Юзефович // Економіка АПК. – 2014. – №12. – С. 29-36.
2. Мудрак Р.П. Експорт українського продовольства: стан, тенденції, причини / Р.П. Мудрак // Економіка України. – 2014. - № 5. – С. 70-79.
3. Осташко Т.О. Структурні зміни у торгівлі сільськогосподарськими товарами під впливом імплементації угоди про асоціацію між Україною та ЄС / Т.О. Осташко // Економіка України. – 2015. - № 12. – С. 48-58.

Скрипчук М. П.

здобувач кафедри менеджменту

*Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА АДАПТАЦІЇ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Історичний розвиток, соціо-еколого-економічні фактори загострили значимість практичних зрушень у сфері євроінтеграційного вектору розвитку України які потребують переходу від політико-ідеологічних до прагматичних підходів у цій сфері. Євроінтеграція України є інструментом реалізації стратегічних цілей і завдань національного соціально-економічного, громадсько-політичного розвитку та покращення стану НПС. Найбільш складні проблеми знаходяться в економічній та екологічних сферах. Розгортання соціально-економічних перетворень в Україні, стрімке зростання відкритості її економіки та посилення конкурентної боротьби на національному та міжнародних ринках створили умови, за яких збереження існуючого стану НПС, раціональне природокористування є вимогою інтеграції до ЄС. Водночас намагання досягти зближення з євростандартами у економічній, екологічній, соціальній та правовій сферах досить часто зустрічає значні труднощі щодо їх повноцінного впровадження, які постають із незавершеності економічних реформ в Україні та несформованості відповідного економіко-правового середовища, значного відставання у розумінні переваг від інтеграції з ЄС [1, 2].

Першочерговими кроками щодо поліпшення практичних результатів у сфері євроінтеграції з питань охорони і раціонального природокористування України мають стати: адаптація і гармонізація законодавчо-нормативних документів у галузі; запровадження більш чистих технологій, створення консорціумів та альянсів українських підприємств з компаніями країн ЄС; поширення інформації щодо інвестиційних потреб та можливостей в українському аграрному виробництві, надання інформаційно-методичної та правової підтримки залученню інвестицій з країн ЄС в екологічне і органічне сільське господарство; запровадження сучасних форм міжнародного спільного фінансування стратегічних інвестиційних проєктів, насамперед – у галузях енергетичної інформаційної транспортної інфраструктури; ресурсо-, енерго збереження, розбудова альтернативної енергетики; формування системи взаємного захисту інвестицій та протидії проявам недобросовісної конкуренції з боку представників як країн-партнерів, так і третіх країн.

Із врахуванням стану галузей економіки, торговельних зв'язків, потенційних можливостей нашої держави у формуванні світових передумов продовольчої та енергетичної безпеки, засадничих основ «зеленої» економіки та концептуальних векторів розвитку України державну політику щодо адаптації законодавства у галузі норм і стандартів до європейських вимог необхідно: модернізувати законодавчу базу в галузі стандартизації, метрології, сертифікації, акредитації, якості, державного нагляду за ринком відповідно до вимог СОТ та ЄС на основі вивчення сучасного європейського досвіду та світової практики; впроваджувати європейські і міжнародні стандарти за рангом пріоритетності й соціо-еколого-економічної значимості для держави; удосконалити сутність і форми роботи із адаптації технічного законодавства та нормативної бази найперше у галузі екологічних стандартизації і сертифікації так, як характеристики і тенденції якості продукції і НПС постійно змінюється, що потребує використання практики нового підходу; оптимізувати інфраструктуру системи технічного регулювання відповідно до потреб економіки та інтересів споживачів; готувати кадри у сфері технічного регулювання, компетентність яких визначатиметься на європейському рівні; сприяти широкомасштабному впровадженню в Україні сучасних управлінських технологій, зокрема, систем управління якістю, систем екологічного та енергетичного управління, інтегрованих систем управління.

Для досягнення запланованих показників потрібно здійснювати поточний моніторинг

стану адаптації й імплементації законодавчо-нормативних документів та оцінювання ступеня виконання запланованих показників. З урахуванням проаналізованого досвіду європейських країн – нових членів ЄС існують три варіанти подальшого розвитку процесу адаптації технічного законодавства та нормативної бази до європейських вимог. На нашу думку, доцільно виділити такі методологічні підходи:

Перший варіант передбачає низькі темпи адаптації національної законодавчої та нормативної бази на основі європейських норм і стандартів (через не послідовність зовнішнього вектору країни, не виконання державних програм і зобов'язань державою). Такий підхід не відповідає зовнішньополітичному й економічному курсу України на інтеграцію до світової економічної системи. З іншого боку, це негативно вплине на конкурентоспроможність української продукції. Як наслідок, українська промисловість не витримає конкуренції, суттєво знизиться рівень виробництва, відповідно погіршиться стан соціальної захищеності населення, можливе подальше виробництво не якісної продукції та зростання захворюваності населення, НПС зазнаватиме подальшої деградації через не виконання законодавчо-нормативних документів [3].

Другий варіант передбачає невідкладне вдосконалення інфраструктури системи технічного регулювання (навчання членів технічних комітетів, працівників центрів стандартизації і метрології), а потім здійснення масштабної адаптації законодавчої та нормативної бази.

Третій варіант передбачає невідкладне вдосконалення законодавства та заміну великого масиву застарілих національних стандартів на прогресивні міжнародні та європейські, проведення у суспільстві широкої просвітницької кампанії щодо застосування нових норм і правил.

Тому вибір оптимального варіанта адаптації законодавчої та нормативної бази повинен здійснюватися з урахуванням таких чинників: підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції; усунення технічних бар'єрів у торгівлі надходження на ринок лише безпечної, якісної продукції, процесів, послуг; усунення загроз для національної безпеки держави; інтеграція України у світову економіку; забезпечення дотримання законодавства щодо захисту НПС. З цього випливає, що найбільш прийнятним для України є третій варіант розвитку системи технічного регулювання. Він передбачає масштабну адаптацію законодавчої та нормативної бази, широку просвітницьку кампанію, залучення європейської технічної допомоги. Наступним етапом має стати оптимізація інфраструктури технічного регулювання та споживчої політики з урахуванням світового досвіду та використанням консультативної допомоги ЄС у рамках програм Twinning і TACIS.

Для адаптації доцільно використовувати стратегію вдосконалення галузі норм і стандартів до європейських вимог наведену в Білій книзі ЄС, зокрема це: основні завдання стратегії вдосконалення виконання робіт; показники оцінювання прогресу вдосконалення адаптації технічного законодавства та нормативної бази; варіанти подальшого розвитку стратегії тощо. Україна приєдналася до Кодексу добросовісної практики з розроблення, ухвалення та застосування стандартів у межах Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ. Водночас органи стандартизації, що прийняли Кодекс добросовісної практики, визнаються всіма членами СОТ як такі, що дотримуються положень цієї Угоди [4]. Для практичної реалізації кодексу нині в Україні функціонують 152 технічні комітети стандартизації за різними напрямками діяльності.

Список використаних джерел

1. Біла книга. Про політику адаптації вітчизняного законодавства у галузі норм і стандартів до європейських вимог. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – 65 с.
2. Указ Президента України. «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу». Доступно на сайті. zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98
3. Зелена книга «Про політику адаптації національного...» Електронний ресурс. Доступно за адресою lektsii.org/3-15971.html
4. Осика С. Г., П'ятницький В. Т., Онішук О. В., Осика А. С., Штефанюк О. В. Регулювання

Смирнов І. Г.

*доктор геогр. наук, професор кафедри країнознавства та туризму
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сільський туризм передбачає використання сільської місцевості у якості туристичної дестинації. Є декілька напрямків сільського туризму (за ступенем «віддаленості від цивілізації») - від «дуже сільського» – у дуже віддалених місцевостях, наприклад, у гірських регіонах, до приміського, який є часто близьким до рекреації екскурсійного типу. Зміст та різновиди сільського туризму залежать від ступеню доступності території для туристів та різноманітності туристичної пропозиції. У розвитку сільського туризму важливе значення мають, менеджмент, маркетинг та логістика, що пояснюється необхідністю врахування впливу сільського туризму не тільки на навколишнє сільське середовище, але також на економічне та соціальне життя сільських громад. Особливою формою сільського туризму є *агротуризм*, який має своєю ресурсною базою діючі фермерські господарства. Агротуристичний бізнес може бути вагомим додатком до доходів фермерів, а також впливати позитивно на регіональний та місцевий економічний розвиток. З сільським туризмом тісно пов'язаний *екотуризм*, з визначенням якого є певні труднощі через значну кількість різних варіантів. Міжнародне товариство екотуризму визначає його, як «екоповідальну (екосвідому) подорож у природні території, яка зберігає навколишнє середовище та підвищує заможність місцевого населення». Пов'язаний з сільським туризмом і *природничий туризм*, який надає можливість познайомитись з рослинним та тваринним світом у їхньому природному середовищі. Природничий туризм може існувати в багатьох формах, починаючи від м'якого варіанту сільського туризму (поблизу урбанізованих ареалів) і закінчуючи пригодницьким варіантом «туризму в джунглях».

Як показує світова туристична наука і практика, забезпечити сталий характер та економічну та екологічну безпеку розвитку сільського туризму можливо шляхом застосування принаймні двох основних понять: потужність (ємність) та зонінг. *Концепція потужності* (ємності) в туризмі означає певний обсяг туристичної активності (певний туристопотік), що може бути здійснений у певному місці (дестинації) безпечно, без нанесення їй шкоди. Ця шкода може проявлятися у негативному впливі, по-перше, на ресурсну базу туризму (ресурсний аспект); по-друге, на навколишнє середовище (екологічний аспект); по-третє, на соціокультурне середовище (соціокультурний аспект); по-четверте, на економічне середовище (економічний аспект). Як правило, потужність (ємність) у сільському туризмі асоціюється з певним пороговим значенням (наприклад, максимальна кількість відвідувачів за день, місяць, сезон, рік). Певним чином визначені порогові значення туристичної потужності (ємності ресурсної бази) є підставою для формування безпечної політики сталого розвитку у сільському туризмі на регіональному чи національному рівнях.

Враховуючи вимоги економічної та екологічної безпеки сільського туризму, в межах науково-обґрунтованих норм рекреаційного навантаження на природне середовище туристичні ресурси повинні зберігати здатність до самовідтворення. Практично рекреаційне навантаження виражається максимально можливим числом туристів, що перебувають на даній території, не призводячи до деградації природних екосистем, тобто з точки зору логістики туризму – це логістичний потенціал ресурсної бази туризму. На відміну від екології та рекреалогії, які зупиняються на визначені ємності ресурсної бази туризму, логістика туризму порівнює цей показник з існуючим туристопотоком і, відповідно, визначає

логістичні стратегії безпечного управління туризмом з метою забезпечення його сталого характеру. Ці стратегії зводяться до двох основних типів – подальшого розвитку туристичної діяльності на певній території чи обмеження цієї діяльності з метою збереження ресурсної бази туризму. Рекреаційне (туристичне) навантаження – це той показник, який відображає вплив туристичної діяльності на ресурсну базу туризму (ландшафтний комплекс), виражений кількістю туристів або туристо-днів на одиницю площі або на туристичний об'єкт за відповідний проміжок часу (день, місяць, сезон, рік). Розрізняють фактичне, допустиме (максимально допустиме) та деструктивне (небезпечне) туристичне навантаження. Останнє може призвести рекреаційну територію або ресурсну базу туризму до знищення. Отже, залежно від інтенсивності туристичної діяльності ресурсна база туризму певною мірою змінюється – у процесі туристичного споживання. Перебування великої кількості туристів впливає на весь рекреаційний комплекс дестинації як у цілому, так і за окремими його компонентами. При цьому найбільш вразливим елементом навколишнього середовища є рослинність, окрім цього значні зміни можуть відбуватися з ґрунтовим покривом, водними об'єктами, атмосферним повітрям тощо. Отже, коли організатори туризму прагнуть якомога швидше і більше отримати доходів за рахунок збільшення числа туристів і відповідного туристичного навантаження на ресурсну базу, може спостерігатися порушення якості лісів і вод, псування ландшафтів, руйнування культурної спадщини тощо як на регіональному, так і на національному рівнях.

Зонінг – система, що допомагає визначити (ідентифікувати) та взяти під захист вразливі території. Зонінг існує у двох формах: а) просторова; б) часова. За допомогою зонінгу визначаються території (зони), ресурсний, природний, економічний, соціальний потенціал яких дозволяє активно розвивати туризм та витримувати відповідне туристичне навантаження, та ті чутливі території (зони), які неконтрольований розвиток туризму може просто знищити. Прикладом застосування зонінгу у Великій Британії є створення мережі вже згадуваних «Територій надзвичайної природної краси» та національних парків; у Австралії – Морського парку «Великий бар'єрний риф», де ще у 1975 р. був прийнятий відповідний закон, що проголосив політику зонінгу з диференціацією (поділом) зон на: а) вільного доступу туристів; б) обмеженого доступу туристів, де дозволені лише деякі види туризму; в) із заборонаю усякої людської діяльності, у т.ч. наукових досліджень.

У питаннях безпеки розвитку сільського туризму також слід враховувати модель життєвого циклу дестинації, запропоновану Р.Батлером у 1980 р. Ця модель допомагає конкретизувати та синтезувати процеси, які «переживає» дестинація у ході її туристичного освоєння та розвитку. Головна теза моделі Батлера полягає у тому, що в умовах вільних ринкових відносин без впливу форс-мажорних внутрішніх та зовнішніх чинників туристичні дестинації проходять через такі стадії розвитку: а) дослідження; б) залучення; в) розвиток; г) консолідація; д) стагнація (також має назву «насичення»), за якою може слідувати - е) стадія відродження або занепаду. Емпіричні дослідження підтвердили коректність моделі, хоча були зафіксовані і деякі винятки. Ця модель є корисною для застосування у сільському туризмі, його менеджменті та забезпеченні економічної та екологічної безпеки.

Отже сільський туризм та його похідна форма – агротуризм займають центральне місце у системі сталого туризму та є тісно пов'язаними з екотуризмом, природничим туризмом тощо. У забезпеченні сталого характеру розвитку сільського туризму важливе місце займають концепції та поняття, що пов'язані з економічним, географічним та логістичним підходами. Зокрема, це відноситься до концепції туристичної потужності (або туристичної ємності ресурсної бази), що в англійській мові перекладається одним словом – «capacity», та концепції зонінгу, а також моделі Батлера, що ідентифікує та характеризує різні стадії «життєвого циклу» туристичної дестинації в сільському туризмі.

Список використаних джерел

1. Смирнов І.Г. Логістичний чинник сільського туризму в контексті сталого розвитку / І.Г. Смирнов// Науковий потенціал сучасної економічної науки: матеріали міжн.наук.-практ.конф. – Тернопіль, 2016. – С.36-41 [електронний ресурс] //www.economy-confer.com.ua

2. Lomine L. Key Concepts in Tourism / L.Lomine, J.Edmunds. – N.Y.: Palgrave Macmillan, 2007. – 230 p.
3. Mason P. Tourism Impacts, Planning and Management / P.Mason. – Oxford: Butterworth Heinemann, 2003. – 303 p.
4. Great Barrier Reef Marine Park Authority [електронний ресурс] // www.gbrmpa.gov.au.
5. UK Department for Environment, Food and Rural Affairs [електронний ресурс] // www.defra.gov.uk

Соколовська І. П.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

ЧИННИКИ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Важливою умовою поступального розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки є стабілізація ситуації на фінансовому ринку країни. Упродовж останніх років ситуація у банківській системі залишається вкрай напруженою, що є відображенням не лише існуючих макроекономічних ризиків та соціально-політичної нестабільності у суспільстві, а й свідчить про неефективну стратегію реформування фінансового сектора. Саме тому важливо усвідомити ризики та довгострокові наслідки поточної політики для її невідкладної корекції визначених цільових орієнтирів. Це зробить реальними перспективи їх досягнення та підвищить ефективність реформування банківської сфери. Одним із чинників макроекономічної дестабілізації національної економіки на сучасному етапі є невірні обрані пріоритети реформування національної банківської системи. Зокрема, орієнтація на штучну консолідацію фінансового ринку вже створила суттєве навантаження на державні фінанси за рахунок кредитування ФГВФО для здійснення виплат клієнтам неплатоспроможних банків. Крім цього, суттєвих втрат зазнали суб'єкти підприємницького сектору, що втратили власні кошти на рахунках фінансових установ.

Показники сучасного стану банківської системи свідчать про погіршення цілої низки ключових параметрів її розвитку. Так, протягом 2014-2016 рр. визнано неплатоспроможними та ліквідовано 77 фінустанов або понад 40% діючих на 01.01.2014 банків. В результаті, українська банківська система втратила 435 млрд. грн. активів, що складає приблизно 22% ВВП. Очищення банківської системи із початкового етапу реформування перетворилося на процес, що позбавляє можливості планувати та розвивати бізнес в Україні, будувати надійне підґрунтя для підвищення інвестиційної привабливості країни та поступового економічного відродження. Як наслідок, підприємства реального сектору економіки втратили у банках, визнаних неплатоспроможними, близько 82 млрд. грн. обігових коштів (або чверть усіх коштів бізнесу, розміщених на рахунках в банках на 01.01.2016). Враховуючи, що на ліквідацію банки потрапляють з мінімумом ліквідних активів (в середньому 20%, за даними Фонду гарантування вкладів), повернення коштів бізнесу за рахунок продажу майна таких банків видасться малоімовірним.

Стимулювання Нацбанком попиту банків на ОВДП та депозитні сертифікати переорієнтовує існуючий ресурсний потенціал банківської системи на фінансування державних боргів замість відновлення кредитування суб'єктів економіки. Так, сукупний портфель цінних паперів у портфелі банків з 2014 р. до 01.05.2016 збільшився на 26% (або на 44 млрд. грн.), тоді як обсяг виданих банками гривневих кредитів за цей же період скоротився майже на 36 % (або на 186 млрд. грн.). Одночасно НБУ посилює тиск на банки щодо дотримання економічних нормативів та змушує їх за безцінь продавати проблемні активи, не зважаючи на відсутність умов належного управління цими активами.

Це підтверджує системність банківської кризи, коли якість банківських активів продовжує погіршуватись через падіння економіки, а економіка не відновлюється через брак кредитної підтримки.

Руйнівна практика знищення національної банківської системи створює суттєве навантаження на Державний бюджет країни, оскільки через дефіцит коштів Фонду гарантування вкладів відповідні ризики перекладаються на платників податків, оскільки виплати Фонду фінансує Міністерство фінансів. Так, на рахунках банків, що були визнані неплатоспроможними, перебувало понад 128 млрд. грн. коштів фізичних осіб (на 01.01.2016). Сукупні виплати фізособам-вкладникам банків, визнаних регулятором неплатоспроможними, перевищили 63 млрд. грн., із яких 78% (майже 50 млрд. грн.) профінансовано за рахунок емісійних коштів Держбюджету і лише п'яту частину (13,5 млрд. грн.) було сплачено за рахунок коштів ФГВФО. Витрати на компенсацію вкладникам неплатоспроможних банків коштуватимуть державі стільки, скільки Уряд очікує отримати від сплати бізнесом податку на прибуток у поточному році (відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік»). Зазначене вище свідчить, що фактично бізнес розплатиться за неефективну, непрофесійну регуляторну політику, а держава втратить значні кошти, які можна було б спрямувати на збільшення фінансування освіти, охорони здоров'я або інших важливих для громадян країни галузей.

Пріоритетним завданням реформування національної банківської системи повинно стимулювання кредитної активності фінустанов. Для цього, в першу чергу, необхідно вирішити проблему накопичених з 2008 р. токсичних активів банківською системою, створити державні компанії з управління проблемними активами, забезпечити захист прав кредиторів та повернути довіру з боку вкладників.

Список використаних джерел

1. Основні показники діяльності банків України, за даними Національного банку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
2. Звернення асоціацій фінансового ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kbs.org.ua/index.php?get=14&id=8607>.

Солоха Д. В.

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки і менеджменту,

Белякова О. В.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри готельно-ресторанного бізнесу,

Київський національний університет культури і мистецтв,

м. Київ, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙ ЯК ЗАПОРУКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В ДОВГОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Необхідність і неминучість переходу існуючих світових систем господарювання до сталого розвитку не викликає зараз серйозного сумніву [3]. Це обумовлено, перш за все, тим, що індустріальна цивілізація була заснована на інтенсивному використанні невідтворювальних мінерально-сировинних ресурсів [2].

Така форма життєдіяльності ставити під сумнів невід'ємне право всіх майбутніх поколінь мати таку ж нагоду щодо доступу до ресурсів і соціального блага. Під сумнів ставиться сама цінність соціального і науково-технічного прогресу, що розвернувся в минулому сторіччі.

Альтернативою тупиковому розвитку сучасної індустріальної цивілізації є перехід до сталого розвитку з проголошенням принципу рівних можливостей для всіх майбутніх поколінь.

Такий перехід означає корінну зміну форм взаємостосунків сучасної людини з навколишнім середовищем і управління соціальним розвитком [3]. При цьому розвиток відіграє вирішальну роль, оскільки в сучасних суспільно-економічних формаціях серйозні соціальні суперечності, конфлікти і перекося досягли планетарного масштабу.

В умовах світової економічної глобалізації ці суперечності здатні змінити основи життєдіяльності, що призведе до деградації і регресу [3]. Нові реальності вимагають соціального розвитку, здатного вирішити основні соціальні проблеми, що накопичилися, і представити соціальну альтернативу як перехід до сталого розвитку.

Така система повинна ґрунтуватися з урахуванням індексу соціально-економічного розвитку, який запропоновано в наукових працях Інституту проблем природокористування і екології НАН України в 1997 році [1; 2] у зв'язку з дослідженням соціально-економічних умов переходу регіонів до сталого розвитку. Ці праці були визнані і затверджені Ухвалою Президії НАН України № 222 від 24.06.98 «Про наукові основи підходу до обґрунтування критеріїв і показників сталого розвитку різних ландшафтно-кліматичних регіонів України» [4].

Спочатку сталий розвиток розглядався в контексті пошуку відповіді на екологічний виклик, але така відповідь припускає системне вирішення безлічі економічних, соціальних, демографічних, науково-технічних і інших проблем сучасної цивілізації.

Тому тематика досліджень сталого розвитку стала швидко поширюватися, а потім узагальнюватися, так що в неї виявилися залученими всі напрями, пов'язані із забезпеченням сталості цивілізації в найширшому розумінні.

У більшості літературних джерел указується, що сталий розвиток крім екологічного, включає економічний і соціальний напрями, після чого розглядаються ті або інші приватні завдання без спроб їх узагальнення, вироблення єдиного методологічного підходу. В значній мірі з цієї причини дослідження проблем сталого розвитку залишають враження безсистемності, недостатньо переконливі і викликають критику з різних боків. Одна з можливостей посилити точність визначення сталого розвитку полягає в розповсюдженні підходу до екологічного аспекту сталого розвитку на більш широкий круг явищ, охоплених цим поняттям.

Розвиток будь-якої системи можна вважати сталим, якщо він зберігає будь-який її сутнісний інваріант, тобто не міняє, не піддає загрозі її принципову властивість, ставлення, обмеження, підсистему, елемент, те, що іманентно головному, критичному аспекту існування системи. Таке трактування відповідає кібернетичному розумінню сталості й її математичним формалізаціям.

У сучасних умовах трансформації економіки розвиток та ідентифікація сучасного виробництва повинні цілком базуватися на нових рішеннях в галузі технології, техніки, організаційних форм й економічних методів господарювання, тобто різних нововведеннях. Конкурентоспроможність на світовому ринку все більше залежить від продукції, в основі якої лежать нові знання.

Сьогодні розвиток продуктивних сил відбувається при тісній взаємодії науки і нових технологій з виробництвом. Саме у цьому контексті і слід розглядати актуальність інноваційного розвитку України та її регіонів. Саме з цих позицій і повинна формуватися і реалізуватися регіональна інноваційна політика України.

Економічна природа інноваційної діяльності полягає в тому, що інновація є фактором економічного зростання, способом і стимулом розвитку підприємництва.

Інноваційне підприємництво – це процес створення й комерційного використання техніко - технологічних нововведень.

Головний зміст стратегії держави, зокрема її інвестиційної складової, має полягати у формуванні на теренах України та її регіонів інноваційної моделі економічного розвитку.

Здійснюючи політику регулювання і стимулювання інноваційного розвитку, держава змушена постійно вирішувати проблему балансу розподілу суспільних ресурсів. Причому, традиційна дилема суспільного вибору, тобто встановлення співвідношення між

виробництвом продукції споживчого і виробничого призначення перетворюється сьогодні на триаду з включенням саме науки.

Вкладаючи кошти в стимулювання споживчого попиту, суспільство відволікає їх від інвестиційного і інноваційного напрямків, точніше, ці кошти йдуть на поповнення інвестиційного потенціалу довгим шляхом, значно втрачаючи на ньому в обсязі.

Рішення про концентрацію коштів на реалізацію інноваційних проектів, у свою чергу, веде до відносного зменшення обсягів споживання, поточного виробництва й інвестування.

Отже, вкладаючи кошти в інновації, суспільство закладає підвалини довгострокової стратегії формування внутрішнього ринку товарів споживчого та виробничого призначення.

Реалізація комплексу заходів стимулювання інноваційної діяльності, визначеного чинним законодавством, зокрема законом «Про інноваційну діяльність», в умовах несприятливого інвестиційного клімату містить серйозну загрозу нецільового використання передбачених коштів і пільг, поширення «фіктивних» інновацій, спрямування оборотних коштів підприємств до псевдо інноваційних.

Список використаних джерел

1. Мажаров М. В. Проблемы устойчивого развития в ресурсодобывающих регионах. / М. В. Мажаров // Геотехническая механика. – Днепропетровск. – 1999. – Вып. № 13. – С. 132-137.
2. Методические подходы к выбору стратегии устойчивого развития территорий: в 2-х томах / [под общей ред. Шапаря А.Г.]. – Днепропетровск: ИППЭ НАН Украины, 1996. – 334 с.
3. Методологічні основи управління сталим інноваційним розвитком потенціалу соціально-економічних систем регіону: монографія / [Д. В. Солоха, М. В. Бандура, М. В. Савченко, В. В. Морева. – Донецьк – «Ноулідж», 2011. – 431 с.
4. Шапар А. Г. Від концепції – до конкретних дій / А. Г. Шапар // Вісник НАН України. – 1999. – № 4. – С. 12-19.

Стадницький Ю. І.

*д. е. н., професор, професор кафедри економіки і фінансів,
Політехніка Свєнтокшиська
Польща*

ВПЛИВ ЧИННИКА БЕЗПЕКИ НА ПРОСТОРОВУ ОРГАНІЗАЦІЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Безпека – це стан існування системи, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників не призводить до зниження ймовірності її функціонування із заданими показниками за продуктивністю та часом. Просторова організація економіки з урахуванням чинника безпеки передбачає:

1. Безпечне функціонування нових підприємств, які розміщуються. Загрози: місце розміщення (недостатня несуча спроможність ґрунтів, можливість землетрусу тощо), саме підприємство (технологія, ресурси, забруднення, вироблюване благо), інші місця (наприклад, виверження вулкану, повінь), вже існуючі соціально-економічні системи (домогосподарства, підприємства, населені пункти, регіони і держави);

2. Безпечне функціонування вже існуючих соціально-економічних систем. Загрози: місце розміщення, сама соціально-економічна система, інші місця, інші вже існуючі соціально-економічні системи (наприклад, техногенна катастрофа в атомній чи хімічній сфері), створювані нові соціально-економічні системи.

Безпечне функціонування підприємств, які розміщуються, може досягатися поєднанням пасивних і активних заходів. Пасивні заходи – розміщення у безпечних місцях, тобто місцях, які самі по собі не створюють небезпек для функціонування там підприємств, і які не зазнають зовнішніх небезпечних впливів. Активні заходи – це дії, направлені на гарантування безпеки при розміщенні у потенційно небезпечних місцях. Очевидно, що

здійснення активних заходів потребує додаткових витрат, що відбивається на величині витрат виробництва продукції. Наприклад, в умовах нерівностей рельєфу, недостатньої несучої спроможності ґрунту, можливості підтоплення території вартість будівництва зростає на 25-30%, а якщо земельна ділянка ще й може зазнавати руйнівних впливів природи (землетрусу, зсуву тощо), то витрати на спорудження там об'єкту зростають у 4-5 разів порівняно з нормальними умовами [1, с. 24].

Розміщення нового підприємства не повинно погіршити належної безпеки функціонування вже існуючих соціально-економічних систем. Саме у такому ключі й розвивається просторова політика держави, яка має за мету попереджувати конфлікти у цій сфері, що вимагає розробки відповідного законодавства, формування інституцій та механізмів використання простору. Потреба науково обґрунтованого використання простору наростала в міру зростання чисельності населення та розвитку цивілізації. На сьогодні можна говорити про 8 рівнів просторової політики держав, характеристика яких наведена в табл 1. Очевидно, що усі ці рівні мають різний статус пріоритетності й повинні взаємоузгоджуватися.

Таблиця 1

Характеристика рівнів просторової політики держави

Рівні просторової політики держави	Інструменти
Індивідуальної ділянки	1. Види діяльності, які можна провадити; 2. Максимальний допустимий обсяг дозволених видів діяльності; 3. Мінімальні допустимі відстані від границь ділянки до об'єктів; 4. Мінімальні допустимі відстані між різними об'єктами.
Населеного пункту	1. Ширина вулиць; 2. Поверховість об'єктів будівництва; 3. Мінімальні допустимі відстані між різними об'єктами; 4. Поділ території на зони з різним характером використання.
Регіону в межах держави	1. Конфігурація комунікацій у межах регіону; 2. Встановлення природоохоронних зон з обмеженням на господарську діяльність; 3. Екологічні коридори у межах регіону.
Території держави	1. Конфігурація комунікацій у межах держави; 2. Схеми розміщення стратегічних підприємств; 3. Встановлення природоохоронних зон з обмеженням на господарську діяльність; 4. Розміщення військових об'єктів; 5. Екологічні коридори у межах держави.
Регіону, який включає частини територій двох або більше країн	1. Конфігурація комунікацій у межах регіону; 2. Встановлення природоохоронних зон з обмеженням на господарську діяльність; 3. Спрощення формальностей, пов'язаних з перетином державних границь; 4. Екологічні коридори у межах регіону.
Міжнародних територій загального користування – МТЗК*	1. Встановлення транспортних коридорів для повітряних і морських суден; 2. Обмеження на розміщення військових об'єктів і сміття; 3. Обмеження на надрокористування; 4. Екологічні коридори у межах МТЗК.
Планети Земля	1. Конфігурація комунікацій глобального значення; 2. Глобальні екологічні коридори.
Космічного простору	1. Обмеження на розміщення у Космосі військових об'єктів і сміття (Договір про Космос 1967 р.).

*До МТЗК відноситься відкрите море й повітряний простір над ним, морське дно за межами континентального шельфу, Антарктика.

Інколи, з метою підвищення обороноспроможності, реалізується політика так званої економічної автаркії - створення замкненого самодостатнього господарства в межах окремої

країни або групи країн, спрямованого на максимальне обмеження імпорту, спроможного забезпечити себе всім необхідним самостійно [2, с. 6-7]. Хоча політика автаркії є далеко не однозначною, але її здійснення в аспекті підвищення рівня національної безпеки однозначно впливає на просторову організацію економіки, зумовлюючи розміщення виробництва у границях території держави чи території блоку союзницьких держав. Просторова політика у межах міжнародних територій загального користування регулюється міжнародними угодами, якими, зокрема, є "Договір про Антарктику" (1959 р.), "Женевська Конвенція" (1958 р.) і "Конвенція ООН з морського права" (1982 р.) [3; 4; 5]. Такі міжнародні угоди сприяють безпеці використання різноманітних ресурсів територій загального користування.

Загалом, вплив фактора безпеки на просторову організацію економіки проявляється за чотирима напрямками: 1) формування меж простору аналізу, у межах якого відбувається пошук місць оптимального розміщення господарської діяльності; 2) заборона на розміщення господарської діяльності у певних небезпечних місцях або місцях, розміщення у яких створювало б небезпеку для інших; 3) з метою підвищення національної безпеки - розміщення державних підприємств (вольовим рішенням) або стимулювання розміщення недержавних підприємств у відповідних місцях; 4) формування переліку місць можливого розміщення з урахуванням чинника безпеки (шляхом оцінювання технічної можливості та вартості досягнення її належного рівня у різних місцях). Просторова диференціація витрат на досягнення належного рівня безпеки є наслідком звичайної просторової диференціації витрат, а також додаткових витрат через низьку безпечність місця.

Подальші дослідження у сфері впливу фактора безпеки на просторову організацію економіки є перспективними у напрямку розроблення методики ідентифікації видів господарської діяльності, розміщення яких залежить від чинника безпеки, а також вирішення проблем, пов'язаних з встановленням границь простору аналізу для різних технологій з неідентичним простором аналізу.

Список використаних джерел

1. Стадницький Ю.І. Продукування благ: що, де, як, коли і скільки? / Ю.І. Стадницький, Л.М. Коваль. – Хмельницький: ХНУ, 2010. – 205 с.
2. Стадницький Ю.І. Просторова організація соціально-економічних систем / Ю.І. Стадницький, І.М. Комарницький. – Львів: Апіорі, 2010. – 464 с.
3. Федчук А.П. Еволюція Системи договору про Антарктику: структура і динаміка актів, ухвалених за 1961 – 2011 рр. / А.П. Федчук // Український антарктичний журнал. – 2011–2012.–№ 10–11. – С. 406 – 427.
4. Конвенція про відкрите море // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_180
5. Конвенція ООН з морського права від 10 грудня 1982 р. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_057/print1337688575529357

Степанов В. Н.

*д.э.н., профессор, главный научный сотрудник
Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины,
г. Одесса, Украина*

К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВАНИЙ РИСКОЛОГИИ

Современные динамические процессы трансформации в социально-экономической системе Украины, как и в глобальных системах экономического развития, связаны с повышением и усложнением рисков и неопределенностей. В таких условиях все в большей степени актуализируются с одной стороны, вопросы изучения проблем прогнозирования и управления рисковыми событиями в развитии обусловленных процессов, а с другой

стороны, - необходимость усовершенствования методологических основ теории управления рисками [1, 2].

Теория рисков нами рассматривается как сложная система знаний, которая объясняет генезис и онтологию рискованных событий разной природы, и которая дает целостное представление о закономерностях и существенных связях рискованных событий [3,4].

По нашему мнению, научное направление (дисциплина), связанное с изучением рисков, рискованных ситуаций и событий, с полным основанием можно определить как «рискология».

С точки зрения классического науковедения «рискология» в широком понимании может рассматриваться как сфера исследовательской деятельности, направленной на производство новых знаний о рискованных событиях, и формирование соответствующего мировоззрения, расширяющего понимание проблем рисков в жизни человека.

Рискология предполагает разработку методологии и методов изучения рисков категориального и понятийного аппарата теории рисков, а также приращения (накопления) научных знаний о рисках, которые могут служить в качестве либо предпосылки, либо средства, либо результата «научного производства» и которые в своей совокупности определяют научно-прикладной базис управления рисками [4].

Особое значение рискология, по нашему мнению, приобретает при необходимости решения задач предвидения рискованных событий в условиях динамичных и труднопрогнозируемых трансформаций общественных процессов. Этот контекст рискологии предполагает оценку вероятностей трансформации рискованных событий на основе обобщения теоретических и экспериментальных данных и учета объективных закономерностей проявления противоречивых конфликтных и кризисных ситуаций, обуславливающих риски.

При этом, считаем необходимым обратить внимание на двойственность научного предвидения рискованных событий, которая заключается в следующем:

1) рискованные события, которые могут в будущем возникнуть при наличии определенных условий и которые с определенной степенью достоверности можно предсказать;

2) непредвиденные рискованные события, которые могут возникнуть при каких-то неопределенных условиях или при неблагоприятном сочетании каких-либо факторов.

В любом случае, научное предвидение рискованных событий основывается на использовании познанных законов природы и общества и распространении их на область неизвестных, трудно прогнозируемых или не возникавших еще явлений, где данные законы должны сохранять силу.

Рискология, как относительно не устоявшееся научное направление, нуждается в своем утверждении в системе современных наук и научных знаний, что требует формирования некоторых общих ее оснований.

Понятие «основание» применительно к рассматриваемой проблеме (т.е. рискологии) в терминах классической логики и философии интерпретируется как необходимое условие, являющееся предпосылкой существования какого-либо явления, следствия, в том числе условия становления и развития научного направления науки [5].

В этом плане становление рискологии как важного научного направления должно представлять собой цепь поисков оснований и объяснений с их помощью рисков, рискованных ситуаций и рискованных событий.

В системе современной методологии исследования сложных явлений и процессов, в том числе рискованных событий, может быть использован общий логистический принцип, согласно которому положение считается истинным только в том случае, если для него может быть сформулировано достаточное основание [6, с. 345].

В качестве основного методологического принципа формулировании указанного основания рискологии может быть использован принцип достаточного основания (в настоящее время определяемый как закон) который впервые был сформулирован немецким математиком и философом Г. Лейбницем. в работе «Монадология» [7]).

Принцип (закон) достаточного основания рассматривается, прежде всего, как положение (или совокупность положений), которое может считаться заведомо истинным, и

из которого логически вытекает обосновываемое положение. Истинность достаточного основания может быть доказана опытным путем, на практике или выведена из истинности других положений.

Раскрытие этого принципа (закона) применительно к рискологии – это задача последующих исследований.

На стадии постановки задачи формирования, развития и разработки философско-методологических ее оснований в духе Г. Лейбница, по нашему мнению, необходимо обратить внимание на следующие аспекты рассматриваемой проблемы:

1) перспективы развития ресурсологии могут быть обсуждены, как научное направление, разрабатываемой в рамках теории безопасности развивающихся экономических, социальных, экологических и иных систем, или как самостоятельная наука (история многих известных наук начиналась с формирования и развития научных направлений [8]);;

2) ресурсология как наука нуждается в решении вопросов дефинирования, т.е. в точном логическом определении, установлении существенных отличительных признаков предмета исследований, ее содержания, границ и др.

Список использованных источников

1. Степанаов В.Н. Оценка рисков в проектах экологизации (методологические и методические основы) / В.Н. Степанов, Е.В. Степанова. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2015. – 160 с.
2. Степанов В. Дослідження проблем управління ризиковими подіями в Україні (нові аспекти) / В. Степанов, К. Степанова// Економіст. – 2015. - № 8. – С. 12-18.
3. Шапкин А.С. Теория риска и моделирование рискованных ситуаций / А.С. Шапкин, В.Л. Шапкин. – М.: ИТК «Дашков и К^о», 2007. – 800 с.
4. Бернштейн П. Против богов. Укрощение рисков. Пер. с англ. / П. Бернштейн. – М.: ЗАО «Олимп-бизнес», 2000. - 210 с.
5. Лукьянова В.Ю. Философско-методологические основания таксономии социо природных систем: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. философских наук: спец. 09.00.08 – философия науки и техники / В.Ю. Лукьянова. – Москва, 2007. – 20 с..
6. Философский словарь /Под ред. Акад. И.Т. Фролова. – 5-е изд.. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.
7. Лейбниц Г. Монадология / Г. Лейбниц Антология мировой философии. В 4-х томах. – М.: Мысль1970. – Т. 2. – 776 с.
8. Минеев В.В. Введение в историю и философию науки / В.В. Минеев – Москва-Берлин: Директ-Медиа, 2014. – 639 с.

Степанюк Н. А.

к.е.н., доцент,

Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

м. Рівне, Україна

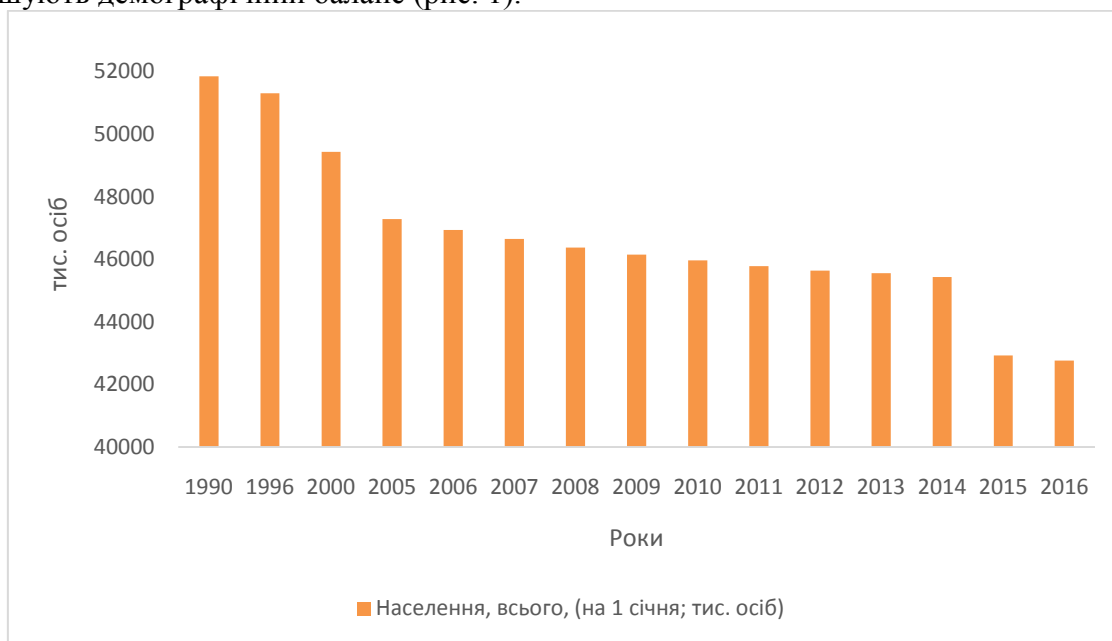
ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПРИ ПРОЯВІ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Особливістю розвитку світової економіки нашої епохи є її глобалізація, що проявляється у вільному переливанні капіталів, матеріальних і трудових ресурсів. Економічний прогрес більшості країн світу сьогодні залежить від світових тенденцій і закономірностей суспільного розвитку, серед яких не останню роль відіграють і міграційні процеси.

Сьогодні до групи суб'єктивних факторів, здатних провокувати виникнення потужних міграційних потоків варто додати політичні процеси й політико-правове регулювання. Явні й приховані конфлікти, які викликані політичними протиріччями, визначають потоки змушеної міграції. Політичні фактори нерозривно пов'язані з факторами правовими. Міграції, що

виникають як наслідок політичних процесів, вимагають особливого та самі можуть змінювати політичну ситуацію в країні і регіонах, викликаючи необхідність коректування всієї нормативно-правової системи приймаючої держави. Подібне зараз відбувається в багатьох країнах: США й країнах Європи, де представники іммігрантських груп наполегливо заявляють про свої права й висувають вимоги до зміни положень чинного законодавства.

Демографічне зростання і вікова структура населення будь-якої держави визначаються трьома компонентами — народжуваністю, смертністю і міграцією. Проте цілі і можливості управління кожною з компонент суттєво різняться між собою. Якщо вплив на народжуваність і на смертність є процесом важким і довготривалим, то величина міграційних потоків може регулюватися в широких межах міграційною політикою. Надважливими проблемами для України на сьогодні є скорочення народжуваності, зростання смертності, старіння населення і слабо керовані міграційні процеси, що суттєво порушують демографічний баланс (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка чисельності населення України з 1990 по 2016 рр., тис. осіб

За даними Держкомстату загальна чисельність населення по Україні станом на 1 січня 2016 року становила 42929,3 тис. осіб (Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.), станом на 1 січня 2010 року – 45962,9 тис. осіб, станом на 1 січня 2005 року – 47280,8 тис. осіб, тоді як 1.01.2000 р. – 49429,8 тис. осіб. Більше того, в 2016 році прогнозується найбільше скорочення населення України [1].

Статистичні дані вражають ще й тому, що значним чинником зменшення населення в Україні є міграція до інших країн [2]. Причин є багато. Головними чинниками загострення становища є суттєве зниження виробництва, високий рівень інфляції, дефіцит державних фінансів, що веде за собою значну заборгованість по заробітній платі, пенсіях, низький рівень життя населення, повільні реформи в країні, внутрішні конфлікти та незгоджена зовнішня політика, поряд із впливами глобальних кризових процесів.

Створена в Україні соціальна та демографічна криза, це, в першу чергу, суспільна криза довіри, що породжується егоїзмом і бажанням вижити за рахунок минулих і наступних поколінь. Зруйновано систему виховання, школи та дитсадки катастрофічно недофінансовуються, вражаючи показники дитячої безпритульності та підліткової злочинності. А якщо до цього додати втрачений престиж професії вихователя та вчителя, залишковий принцип розвитку закладів культури, музеїв та бібліотек, то критичність ситуації очевидна.

Крім цього, важливим чинником розвитку економічної кризи є тіньова економіка, яка за обсягом сягає майже половини валового внутрішнього продукту. І найболючіший на сьогодні показник – процвітання корупції.

Незавершеність ринкових перетворень, що зупинилися на півдороги через політичні війни та примітивний популізм, спричинила неефективне управління державою, яке відірвалося від людей, перетворилась на бюрократичну машину, що піклується лише про інтереси чиновництва. Конфліктність, дуалізм виконавчої влади, слабе самоврядування, корумповані і нечесні суди, нерозвинені політичні партії – лише окремі аспекти цієї проблеми. Зanedбана екологічна ситуація, критична ситуація в житлово-комунальному господарстві, крах охорони здоров'я призвели до масового відтоку з України працездатного населення.

На основі проведеного нами дослідження ми виявили причини, що впливають на розвиток демографічної кризи та міграційних процесів, серед них:

- багато українців виїжджають за кордон на роботу та залишаються там;
- частина українців виїжджає за кордон для зміни громадянства,
- багато молодих людей, які навчаються за кордоном вже не планують повертатися додому;
- Україна перетворилась на транзитний пункт на шляху до Європи та частина нелегальних мігрантів залишається в ній;
- відсутність на законодавчому рівні переліку вимог до мігрантів, що бажають прибути до України, який містить рівень кваліфікації, професію, вік тощо, та не дозволяє запобігти міграції в країну небажаних іноземців;
- прояв негативних змін через приїзд мігрантів з Сходу України, Південно-Східної та Середньої Азії, Індії та Північної Африки через різну ментальність, культуру, звичаї та традиції.

Після вивчення світового досвіду боротьби з нелегальною міграцією та ефективного регулювання міграційних ми пропонуємо деякі рекомендації задля стабілізації міграційної ситуації в Україні, а саме:

- створення сприятливих соціально-економічних умов та подолання безробіття;
- розробка механізму дієвого запобігання випадкам нелегальної міграції;
- формування зваженої та ефективної політики інтеграції мігрантів в суспільство з урахуванням місця України як транскордонної держави;
- вдосконалення організаційно-економічних та правових механізмів депортації нелегальних іммігрантів.

Одним з шляхів виходу України з кризи є вивчення, дослідження та врахування міграційних процесів, а також рішучі реформи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Список використаних джерел

- 1 Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> – 2016 р.
2. Малиновська О. Трудова міграція населення України / О. Малиновська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/>

Стрижак О. О.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри туризму
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

В сучасних умовах переходу суспільства до постіндустріальної стадії розвитку забезпечення сталого економічного зростання країни неможливе без використання новітніх

технологій, розробки інноваційних технологічних продуктів, виробництва якісних наукоємних товарів тощо. Вимоги часу щодо інформатизації та комп'ютеризації виробничих процесів вимагають відповідних якостей від персоналу підприємств та організацій щодо високого рівня знань, навичок, спроможностей, кваліфікації, які здобувають якостей капіталу при їх використанні з метою отримання економічних результатів.

Людський капітал, з одного боку, може накопичуватися у процесі використання, а з іншого – морально застарівати – окремі знання, навички, кваліфікації «знецінюються», що пов'язано, насамперед, із розвитком науково-технічного прогресу. Наприклад, навички із використання розрахункових формул, креслення, машинопису тощо замінюються спроможностями застосування відповідних програмних та комп'ютерних засобів. Тобто, якщо не відбувається оновлення знань, то кваліфікації в певних сферах знецінюються пропорційно впровадженню досягнень НТП. Окрім цього, існують компоненти людського капіталу, які не входять до його складу безпосередньо, але разом з тим формують так званий бренд людського капіталу в широкому сенсі цього слова, підвищуючи його ринкову вартість. Такі складові людського капіталу як репутація, чесність, вміння вести справи не можуть бути оцінені прямо, однак у сукупності можуть мати ринкову ціну, як то капітал бренду юридичної, страхової чи консалтингової компанії. Цей вид людського капіталу має високу вартість лише за наявності сприятливих умов реалізації, тобто наявності певних інституційних умов, які сприяють підвищенню вартості такого капіталу.

Людський капітал здатен позитивно впливати як на фінансові результати компаній, так і на добробут країни в цілому. У дослідженні [1] обґрунтовано висновок, що «покращені практики людського капіталу не тільки корелюють з фінансовими результатами – вони, по суті, є провідним індикатором збільшення акціонерної вартості. Крім того дослідниками було виявлено, що «практика управління персоналом призводить до фінансових показників в значно більшому ступені, ніж фінансові результати призводять до хороших людських ресурсів... Результати цього дослідження є більш значущими, ніж будь-коли раніше. У той час як стан економіки значною мірою невизначений, демографічні тенденції - ні. Не існує ніяких сумнівів в тому, що нестача робочої сили буде тривати і в наступному десятилітті, і що кращі практики HR є ключем до залучення, отримання і все кращих і кращих бізнес-результатів. Це також впевненість у тому, що керівники тепер, більш ніж будь-коли, орієнтуються на HR, щоб виправдати витрати і продемонструвати економічну цінність людських практик організації».

Участь людського капіталу в економічній системі здійснюється шляхом формування цін на людські ресурси у вигляді ставок заробітної плати та доходу на підприємницький талант у вигляді підприємницького прибутку. Коли людські знання та навички трансформуються у готовий продукт, то вони набувають властивостей капіталу, отже в такому випадку можливо казати про капіталізацію знань та навичок. Вкладення у людський капітал мають значну віддачу. За розрахунками Г. С. Беккера, відмінності у заробітках між типовими випускниками коледжів і середніх шкіл збільшилися з 40 відсотків в 1977 році до 60 відсотків у 1990-ті роки. Розрив між випускниками середніх шкіл та особами, які мають щонайменше вищу освіту, зростав ще швидше, з 50 відсотків в кінці 1960-х років до приблизно 75 відсотків в останні роки. Це, ймовірно, найбільше зростання в історії США... Світова економіка не може добитися успіху без значних інвестицій в людський капітал усіма країнами. Більш багаті країни спеціалізуються на високотехнологічних товарах і послугах, в той час як бідніші країни спеціалізуються на низькокваліфікованій і сировинній матеріалоємній продукції. Проте, інвестиції в людський капітал необхідні також у бідніших країнах, якщо вони хочуть мати шанс вийти з бідності [2, р. 5]. Таким чином, вкладення у людський капітал є запорукою економічного успіху та процвітання як для окремих підприємств, так і для держави в цілому.

Однак існують певні проблеми інвестування в людський капітал. Зокрема, інвестиції в охорону здоров'я підвищують вартість сукупного людського капіталу: винаходи у галузі медицини та фармацевтики дозволяють вилікувати раніше невиліковні хвороби, винаходи та

дослідження у області трансплантології та удосконалення імплантатів дозволяють здійснювати заходи щодо реабілітації та працевлаштування осіб з обмеженими можливостями. Однак високий рівень витрат на охорону здоров'я не завжди є передумовою забезпечення високого рівня розвитку людського капіталу. По-перше, якщо в країні високий рівень корупції, то не всі витрати доходять до отримувача та ефективно використовуються. По-друге, навіть при високому рівні розвитку людського капіталу повинні бути створені умови для його капіталізації, тобто спрямування отриманих знань та навичок для отримання доходу. Отже, високий рівень знань та навичок у людини як власника людського капіталу не гарантує отримання високого рівня доходу. Для того, щоб отримані під час навчання знання надавали дохід їх власнику повинні бути створені сприятливі умови щодо їх ефективного використання.

На теперішній час в Україні виявляється значний дисбаланс між кількістю осіб з вищою освітою й наявністю робочих місць, де можуть бути затребувані отримані під час навчання знання, в той же час спостерігається відсутність необхідної інфраструктури застосування придбаних знань та навичок внаслідок скорочення чисельності персоналу на підприємствах чи взагалі їх закриття через економічну кризу. Окрім цього, конфлікт на Сході України призвів як до фізичних втрат населення через воєнні дії, ненадання своєчасної медичної допомоги, брак ліків тощо, так і обумовив вимушену міграцію населення. Так, загальні підтверджені втрати населення України через міграцію внаслідок конфлікту становлять 1,1 млн. осіб. До цього числа необхідно додати втрати від збільшення інтенсивності переходу тимчасової зовнішньої трудової міграції в постійну форму. Хоча цей процес розпочався в Україні задовго до 2014 р., саме через події на Донбасі кількість зовнішніх трудових мігрантів, які не повернуться в Україну, збільшилася принаймні на 200–300 тисяч осіб. Тому, за умови правильності прийнятих припущень, загальні не зафіксовані державною статистикою міграційні втрати населення України у 2014–2015 рр. можна оцінити у 1,3–1,4 млн. осіб, переважна більшість яких припадає на Донецьку та Луганську області [3, с. 79]. Забезпечення умов формування та використання людського капіталу потребує виваженої державної політики та консолідації суспільства в напрямку створення інституційних умов щодо збереження наявного людського капіталу, дотримання соціальних стандартів забезпечення гідного рівня життя населення країни, ефективної політики зайнятості та працевлаштування, реформування провідних секторів економіки в напрямку державної підтримки перспективних видів виробництва та відповідного створення робочих місць тощо. Реалізація зазначених заходів сприятиме насамперед збереженню наявного людського потенціалу, а в довгостроковій перспективі зростанню людського капіталу країни.

Список використаних джерел

1. Human Capital Index®: Human Capital As a Lead Indicator of Shareholder Value Watson Wyatt-2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.oswego.edu/~friedman/human_cap_index.pdf.
2. Becker G. S. The Age of Human Capital / Gary S. Becker // Education in the twenty-first century: In E. P. Lazear (Ed.). – Palo Alto, CA: Hoover Institution Press. – 2002. – P. 3-8.
3. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі (національна доповідь) / [Лібанова Е. М., Горбулін В. П., Пирожков С. І. та ін.]; за ред. Е. М. Лібанової. – К.: НАН України, 2015. – 363 с.

МУНІЦИПАЛЬНЕ УТВОРЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

На території муніципального утворення стан навколишнього середовища є одним з найважливіших параметрів, що визначають якість життя населення. Екологічна безпека території – істотний компонент суспільної безпеки, тому муніципальна влада, особливо в містах з неблагополучною екологічною ситуацією, повинна виробляти і реалізовувати місцеву екологічну політику, пов'язану з екологічною політикою держави і направлену на охорону навколишнього середовища від несприятливих техногенних дій. Проведення ефективної муніципальної екологічної політики позитивно впливає на екологічну ситуацію не тільки в конкретному місті, але і в регіоні, і в державі в цілому.

Особливе місце екологічний аспект виробничої діяльності займає на підприємствах містоутворювального комплексу. Так підприємства добувної і переробної промисловості під час розробки корисних копалин руйнують ґрунтовий шар, забруднюють його відходами, порушують режим підземних вод, іноді повністю знищують малі річки. Підприємства енергетичної галузі, що використовують різні види палива, є найбільшими джерелами забруднення повітряного басейну. Промислові підприємства, використовуючи відсталі технології, що не забезпечують комплексного і безвідходного (або маловідходного) використання всіх видів ресурсів, забруднюють повітряний басейн, водоймища і ґрунтовий шар різними видами виробничих відходів. Особливо це відноситься до підприємств хімічної, металургійної і деяких інших галузей промисловості. При цьому не можна не відзначити прагнення окремих господарюючих суб'єктів отримувати максимум від використання природних ресурсів відповідних територій при мінімумі відповідальності за стан природного середовища. Складність процесу муніципального регулювання в такій ситуації визначається відомчою приналежністю підприємств і можливостями впливу, які мають в своєму розпорядженні переважно державні органи влади.

Однією з характеристик екологічної ситуації в місті є *екологічна ємність* території муніципального утворення, під якою розуміється здатність природи долати несприятливі дії і забезпечувати відтворення природних систем, що існують на даній території. Єдиного критерію екологічної ємності не вироблено, але може використовуватися система критеріїв, яка дозволяє визначити, хоча і орієнтовні, але такі, що мають реальні основи, межі допустимого сукупного антропогенного навантаження на конкретні території. Оцінка екологічної ємності території є завданням спеціальних досліджень і служб, а застосування результатів, одержаних цими службами, виступає як один з найважливіших елементів муніципальної екологічної політики [4].

Конкретна екологічна ситуація в муніципальному утворенні зумовлена набором чинників. Це специфічний для кожного населеного пункту перелік, хоча він і складається з поєднання загальних чинників. Виявлення і врахування конкретних чинників, що зумовили ту або іншу екологічну ситуацію в місті, є необхідною умовою вироблення муніципальної екологічної політики, її регулювання. Екологічно орієнтоване муніципальне управління - спеціальна область управління, що припускає регулювання дії господарюючих суб'єктів на навколишнє середовище для захисту інтересів населення, при одночасному забезпеченні стійкого, збалансованого розвитку території.

Суб'єктами муніципального управління навколишнім середовищем є органи місцевого самоврядування, що взаємодіють із спеціально уповноваженими державними органами і з громадськістю. Об'єктами муніципального управління виступають всі природокористувачі:

юридичні і фізичні особи, незалежно від характеру здійснюваної діяльності та організації правових форм господарювання.

До їх числа відноситься міський транспорт - особливо небезпечне джерело забруднення повітряного басейну, оскільки він функціонує в безпосередній близькості від житлової забудови і місць масового скупчення людей.

Транспортне обслуговування у більшості міст України здійснюється міськими пасажирськими автобусами, трамваями, тролейбусами, маршрутними таксі і легковими автомобілями (індивідуальними, відомчими і таксомоторами).

Зростання рівня автомобілізації призводить до погіршення якості навколишнього середовища. На кінець 1980-их років в розвинених країнах стала очевидною необхідність пріоритетного розвитку електротранспорту, що відбилося в цілому ряді документів, прийнятих урядами Європейських країн. На кінець 1980-их років в розвинених країнах стала очевидною необхідність пріоритетного розвитку електротранспорту, що відбилося в цілому ряді документів, прийнятих урядами Європейських країн. Показова в цьому відношенні зміна політики уряду Великобританії відносно міського транспорту. У 1960 - 1970 рр. вона в основному зводилася до інтенсивного будівництва автомобільних доріг з тим, щоб вирішити проблеми заторів на вулицях, проте ці заходи лише стимулювали розвиток автомобільного парку і призвели до перенасичення міст легковими машинами. У зв'язку з цим в 1988 р. були вжиті конкретні заходи щодо забезпечення пріоритету розвитку електротранспорту та обмеження автомобільного руху в центральних районах міст [3].

У сучасних умовах у ряді провідних західних країн розробляють довготривалі стратегічні програми розвитку транспортної інфраструктури міст, в яких пріоритетним напрямком вважається підвищення привабливості електротранспорту. Міський електротранспорт працює у 53 містах України. Але протягом останніх років випуск трамвайних вагонів і тролейбусів на маршрути скоротився в середньому в 1,5 разу. Значно погіршилися регулярність руху та культура обслуговування пасажирів. Зменшилася в середньому на 26% насиченість транспортної мережі трамвайними вагонами і тролейбусами, що зумовлює значну їх перевантаженість. Це сталося внаслідок скорочення рухомого складу, припинення його оновлення. Між тим, міський електротранспорт в порівнянні з індивідуальним транспортом має більшу провізну здатність (у середньому в одному трамвайному вагоні / тролейбусі перевозиться стільки ж пасажирів, скільки в 25 - 40 легкових автомобілях) [2].

Перевезення пасажирів електротранспортом потребує в 3-5 разів менше енергії, ніж індивідуальним транспортом на ті ж відстані, менших витрат на безпеку руху та захист навколишнього середовища.

З огляду на зростання попиту на транспортні пересування і обмежену ємність вуличної дорожньої мережі, транспортна політика міста повинна спрямовуватись на створення умов, що забезпечують пріоритет розвитку електротранспорту, зростання його привабливості серед городян, поліпшення організації руху.

У зв'язку з цим необхідна розробка та реалізація програми розвитку транспортного комплексу, в якій би чітко відбивалися економічні інструменти регулювання пріоритетного розвитку електротранспорту.

Список використаних джерел

1. Концепция развития городского пассажирского транспорта г. Одессы на период до 2015 года.
2. Загороднюк П.О. Взаємозв'язок екологічної й економічної безпеки та її вплив на економічне зростання України // Екологія довкілля та безпека життєдіяльності. - 2005. - №6. - С. 23-28.
3. Карпушин Е.І. Організація та управління на електричному транспорті: Навчальний посібник. - Харків: ХНАМГ, 2008. - 184с.
4. Система муниципального управления: Учебник для вузов / Под ред. В.Б. Зотова. - Спб.: Лидер, 2005. - 493с.

Харічков С. К.
д.е.н., професор, зав. кафедри менеджменту
Одеський національний політехнічний університет
Крутякова В.І.
директор
Інженерно-технологічний інститут «Біотехніка» НААН України

ВИОКРЕМЛЕННЯ СЕГМЕНТУ ПРИРОДОГОСПОДАРЮВАННЯ В СТРУКТУРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Теза перша: у загальному розумінні структура являє собою сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечує його цілісність і тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей за різних зовнішніх та внутрішніх змін; традиційно структурування економіки здійснюється за секторальною ознакою, а саме – первинний сектор пов'язаний з видобутком сировини та її переробленням на напівфабрикати; вторинний сектор пов'язаний з переробленням одержаних у первинному секторі продуктів (зокрема енергетика); третій сектор пов'язаний зі сферою послуг, нематеріальним виробництвом; еволюція секторів економіки протягом тривалого проміжку часу характеризується такими тенденціями: на початку індустріалізації 80% населення було зайнято у сільському господарстві, 10% - в обробних виробничих галузях (промисловості та будівництві) і 10% - у секторі послуг; у ході індустріалізації зростає частка зайнятих у вторинному секторі за зменшення частки первинного, зростання відбувається доти, доки не сягне приблизно 50% загальної чисельності зайнятого населення, у цей період також збільшується частка третинного сектору; на наступному етапі розвитку зменшується частка вторинного сектору і прогресує третинний сектор, частка якого збільшується; у секторі послуг, на думку експертів, може бути зайнято 80% усього економічно активного населення, тоді як частку первинного та вторинного секторів припадає по 10% зайнятих.

Теза друга: з урахуванням сучасних тенденцій оновлення концептуальних уявлень та методичних підходів до структурування національної економіки (зокрема з урахуванням прийнятого та адаптованого більшістю країн варіанту системи класифікації видів економічної діяльності International Standard Industrial Classification (ISIC), а також реалій неприпустимості деструктивних тенденцій деіндустріалізації національної економіки України, пропонується інноваційна гіпотеза виокремлення, форматування та сталого розвитку природогосподарювання як сегменту національної економіки.

Базовий концепт такої гіпотези, полягає у наступному: фундаментом будь якого розвитку є необхідна та достатня сукупність ресурсів і особливих взаємозв'язків між ними в загальній множині суб'єкт-об'єктних та суб'єкт-суб'єктних відносин системи, яка розглядається як цілісний інтегрований об'єкт розвитку; при цьому ресурсами мають бути визнані всі складові інтегрального капіталу (економічного, соціального, екологічного) системи, за умови використання якого саме і відбувається її розвиток, саморегулювання, підтримання збалансованості та сталості цих трансформацій.

Оскільки одним з найбільш значущих, точніше лімітуючим капіталом, сталого розвитку соціо-еколого-економічної системи будь-якого масштабу (глобального, макро-, мезо- чи мікро-масштабу), є природний капітал, що залучається для економічного розвитку системи, як беззаперечний принцип сталого розвитку необхідно констатувати дотримання умов сталого природогосподарювання: воно не може перевищувати межі самовідтворення наземних природо-ресурсних та екологічних систем, які є компонентами біосфери та «постачальниками» природного капіталу розвитку.

Природний капітал, в такому контексті розуміється як сукупність природних ресурсів та середовищеутворюючих функцій екосистем, що мають певну споживчу вартість та відповідну грошову вартість і такі, які залучені до господарської діяльності в якості фактору цієї діяльності.

Саме така діяльність із залученням природного капіталу або в якості предмету праці, або – засобу виробництва, розглядається системно як природогосподарська діяльність. За діючим в Україні класифікатором видів економічної діяльності до сегменту «природогосподарювання» мають бути віднесені такі види економічної діяльності: сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг; лісове господарство та лісозаготівлі; рибне господарство; добування кам'яного та бурого вугілля; добування сирової нафти та природного газу; добування металевих руд; добування інших корисних копалин і розроблення кар'єрів; надання допоміжних послуг у сфері добувної промисловості та розроблення кар'єрів; збір, очищення та постачання води; каналізація, відведення й очищення стічних вод; збирання, оброблення й видалення відходів; інша діяльність щодо поводження з відходами; також, в певній мірі, водний та авіаційний транспорт; діяльність домашніх господарств як виробників товарів та послуг для власного споживання.

Експертна оцінка внеску «природогосподарювання» як сегменту національної економіки у валовий внутрішній продукт України на теперішній час наближається до позначки 9-11%, що демонструє досить високу значимість природогосподарської діяльності щодо забезпечення умов сталого розвитку держави.

Теза третя: сталий розвиток природогосподарювання як сегменту національної економіки має перспективи тільки за умови інноваційного оновлення на засадах індустріалізації, зокрема якісного оновлення технічних, технологічних, організаційних, управлінських та соціо-еколого-економічних передумов і чинників переходу до науково- та технологоемних виробництв, тобто пов'язаного з розвитком видів діяльності з виробництва кінцевих продуктів з суттєвим підвищенням в структурі їх ціни частки доданої вартості; в такому контексті, пріоритетними для держави з соціальної та економічної точки зору повинні бути види діяльності, які виробляють продукцію високого ступеню переробки і створюють високотехнологічні, а отже, високооплачувані робочі місця; акценти сучасної політики розвитку повинні змінитися на користь динамічного пріоритетного розвитку виробництв кінцевого продукту – таких видів діяльності, для яких характерна зростаюча віддача і які можуть бути драйверами розвитку в довготривалій перспективі; Україна повинна відмовитися від пасивного руху за течією та нарешті перейти до структурно-технологічної модернізації та реіндустріалізації, тобто, до керованого розвитку.

Теза четверта: для системної аргументації авторської версії особливого значення набуває інноваційне визначення природогосподарювання не як сировинного, а як індустріального сегменту економіки; на основі узагальнення наукового підґрунтя та прогресивного досвіду природогосподарювання можна виокремити домінантні риси парадигми розвитку цієї сфери у стратегічній перспективі як індустріального сегменту економіки України та її регіонів: концентрація виробництва і населення в регіонах природогосподарської спеціалізації, урбанізація, формування системи цінностей, орієнтованих на ефективність; економічне зростання в регіонах з високим потенціалом природного капіталу досягається на основі нових технологій, відбувається перехід від сировиннопродукуючої до товаропродукуючої економіки, з одночасним зростанням домінуючої ролі виробництва послуг та інформації; зміна функцій окремих територіальних підсистем через утворення зон та мікрорайонів природогосподарської спеціалізації, як «точок росту»; пріоритети економічного зростання шляхом широкого використання індустріальних способів масового виробництва кінцевих продуктів на основі уніфікації та одночасно диверсифікації видів природогосподарської діяльності та супутніх послуг.

Теза п'ята: слід зазначити, що імперативною умовою сталого, індустріально-орієнтованого розвитку природогосподарювання як сегменту національної економіки має стати наявність інноваційної моделі його інституційного забезпечення та формування якісно нового організаційно-інституційного середовища. Саме такий підхід має створити умови формування інтегрованої системи сталого розвитку природогосподарювання, що забезпечуватиме збалансованість та перехід до моделі сталого соціо-еколого-економічного розвитку України.

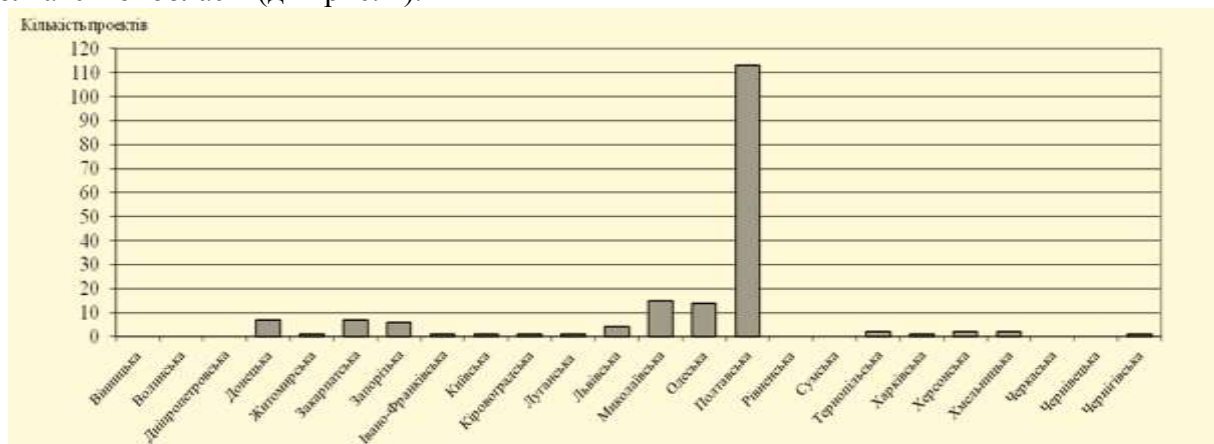
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

У сучасну епоху розвитку міжнародних економічних зв'язків і інтенсифікації процесів глобалізації, виникає необхідність максимально використовувати приватний капітал для фінансування різних важливих інфраструктурних та соціальних проектів, особливо в умовах дефіциту державного бюджету України. Готовність органів влади брати участь у реалізації таких проектів на паритетних засадах з бізнесом, здатність створити необхідні для цього умови в законодавчій сфері, надання пільг і преференцій, що сприяють залученню приватних інвестицій, характеризує ступінь інвестиційної привабливості економіки держави. В останні роки одним із найбільш ефективних інструментів інтенсифікації співпраці держави і приватного бізнесу став механізм державно-приватного партнерства (далі – ДПП).

На сьогодні у зарубіжних та вітчизняних дослідженнях представлений широкий спектр визначень дефініції «державно-приватне партнерство». Наведемо одне з них, яке на нашу думку найбільш повно розкриває сутність ДПП: «Спільне підприємство державного і приватного секторів, яке побудоване на досвіді кожного з партнерів, і яке найкращим чином відповідає чітко визначеним суспільним потребам через відповідний розподіл ресурсів, ризиків і винагород учасників такого партнерства» [1].

При реалізації механізму ДПП відбувається розщеплення окремих прав власності і їх закріплення за обома сторонами на певних умовах. У зв'язку з цим економічний інститут ДПП несе в собі величезний потенціал змін, що представляють собою найважливіший ресурс для суспільства і ефективне використання якого може приносити вигоду для держави, приватного бізнесу та широких верств населення. Ми поділяємо думку, що: «Державно-приватне партнерство є ефективним механізмом підвищення конкурентоспроможності економіки і дієвим активатором інноваційного розвитку, сприяє: інтенсифікації економічного розвитку країни; залученню додаткових інвестицій в довгострокові інфраструктурні проекти; покращенню соціальної інфраструктури в регіонах; створенню нових робочих місць тощо. Саме тому, ДПП може виступати механізмом розвитку підприємництва в Україні» [2, с. 363].

На сьогодні механізм ДПП впроваджується і в Україні. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі станом на 1 січня 2016 року на засадах державно-приватного партнерства реалізується 177 проектів (укладено 146 договорів концесії, 31 договір про спільну діяльність) [3]. Найбільше проектів реалізується на території Полтавської області (див рис. 1).

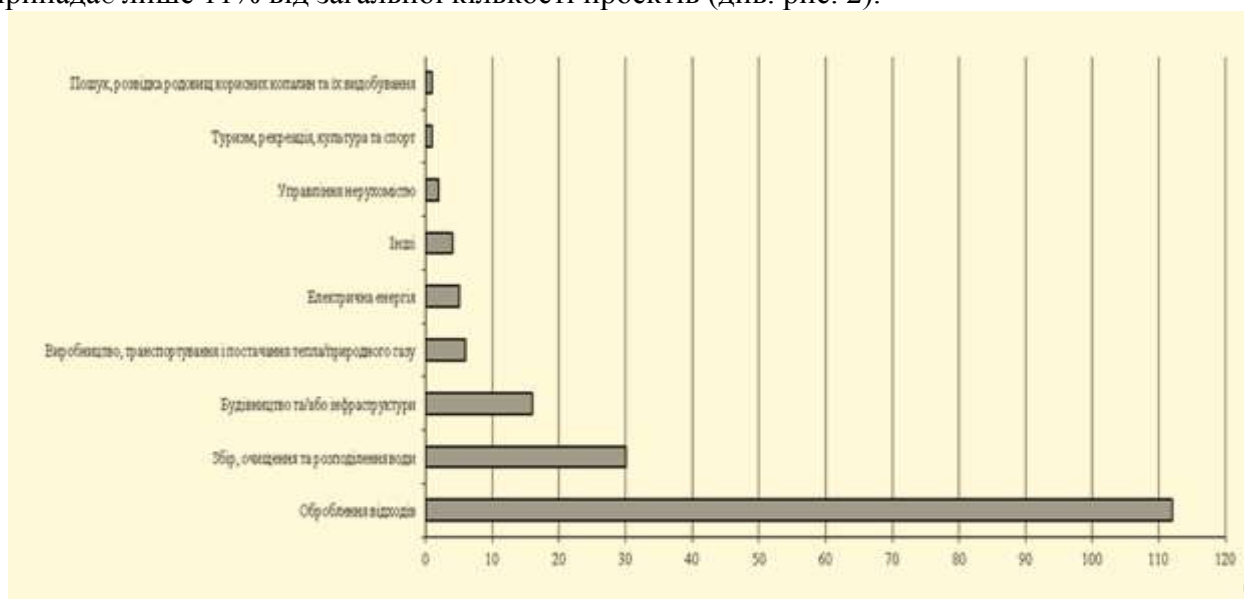

Рис. 1. Регіональна структура проектів ДПП в Україні

Джерело: [3].

Найбільше проектів реалізується у сфері оброблення відходів (112 проектів); зборі, очищення та розподіленні води (30 проектів); будівництві та/або експлуатації автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури (16 проектів), на інші сфери припадає лише 11% від загальної кількості проектів (див. рис. 2).

Рис. 2. Сфери застосування механізму ДПП

Джерело: [3].

Наведені дані свідчать про те, що на сьогоднішній день Україна знаходиться на початковій стадії впровадження механізму державно-приватного партнерства в економіку країни. На нашу думку, це пов'язано із невирішеними питаннями нормативно-правового характеру, слабкого інтересу зі сторони наукової спільноти, відсутністю політичної волі тощо.

На сучасному етапі розвитку економіки стратегія застосування інституціональних і організаційних методів державно-приватного партнерства щодо залучення представників приватного бізнесу з метою фінансування об'єктів громадської та соціальної інфраструктури на довгострокову перспективу отримала досить широке поширення в світі.

Залежно від національних особливостей інституційні аспекти сформованої моделі державно-приватного партнерства проявляються в механізмах фінансування, формах перерозподілу прав власності, завдання та компетенціях приватного сектора економіки. Виступаючи з боку публічного партнера в сфері державно-приватного партнерства органи державної влади представляють соціально значущі інтереси і цілі суспільства в процесі реалізації функцій державного управління, до яких відносяться цілепокладання, регулювання, координація та контроль. У даній системі економічних відносин приватний партнер в обмін на участь в розвитку об'єктів інфраструктури, що перебувають у державній власності, при оптимальному розподілі ризиків в ході реалізації спільних проектів, націлений на отримання максимального підприємницького прибутку, за рахунок надання державних гарантій, пільг і преференцій. Таким чином, поділ ризиків є найбільш ефективним інструментом у вирішенні основних протиріч в рамках ДПП, коли учасник партнерських відносин, який володіє найбільшими можливостями та компетенціями для об'єктивної оцінки специфічних видів ризиків, їх контролю та мінімізації, бере на себе дані ризики інвестиційної діяльності.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що механізм державно-приватного партнерства є дієвим інструментом залучення інвестицій в економіку країни, активізує підприємницьку діяльність, а також сприяє задоволенню потреб населення у соціально-важливих послугах на високому рівні із одночасним підвищення ефективності управління державною власністю.

Список використаних джерел

1. Mogyorosi P. HTC in NIS: macrofactorsforconsiderationtodevelop a nationalpolicyframework // Fosteringinnovationin hi-techclusters. Apctt, 2010.
2. Хусаїнов Р.В. Державно-приватне партнерство як механізм розвитку підприємництва в Україні / Р.В. Хусаїнов // Економіка підприємства : сучасні проблеми теорії та практики : Матеріали четвертої міжнар. наук.-практ. конф., 18 вересня 2015 р. – Одеса, Атлант, 2015. – С. 362-363. DOI: 10.13140/RG.2.1.1684.6804.
3. Довідка щодо стану здійснення державно-приватного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6b08c354-a6fd-4ace-8c57-41829defda5c&title=DovidkaSchodoStanuZdiisnennia>.

Щербк В. В.

*аспірант кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Молочна галузь є однією з провідних у структурі промисловості України. Перспективи її розвитку та функціонування завжди є надзвичайно актуальними, оскільки молочні продукти є особливо цінними і незамінними продуктами харчування будь-якої людини. Незважаючи на позитивну динаміку розвитку галузі, щороку в країні поступово зменшується виробництво молочної продукції в господарствах населення, якість закупівельної сировини з року в рік то покращується, то погіршується, неузгоджена цінова політика, проблеми з реалізацією, а також зменшення поголів'я корів – всі ці проблеми потребують постійного моніторингу та кроків по їх вирішенню. Виробництво молока можна зробити прибутковим та конкурентоспроможним видом агробізнесу, однак цей процес є тривалим і потребує інвестиційних витрат та уваги з боку держави.

Значну увагу дослідженню питання розвитку ринку молока та молочної продукції приділяють у своїх працях такі відомі вчені, як І. М. Демчак, Д. М. Микитюк, Н. С. Белінська, П. Т. Саблук, Т. Л. Мостенська, П. С. Березівський, Т. Л. Керанчук та ін. Зокрема, І. М. Демчаком та Д. М. Микитюком широко висвітлені питання, пов'язані із формуванням та розвитком ринку молока і молочної продукції в Україні. Також дослідження щодо молочної галузі висвітлюються аграрними виданнями, наприклад, «Агробізнес сьогодні», а також аграрними організаціями такими як Національна асоціація молочників України «Укрмолпром».

Попри ґрунтовні дослідження, сьогодні багато проблем щодо виробництва молока і молокопродуктів в Україні залишаються невирішеними та вимагають поглибленого вивчення. Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану ринку молока і молокопродуктів в Україні, визначенні основних проблем і тенденцій його функціонування та розвитку.

Переробкою молока в Україні займається більше 300 підприємств, майже 80% ринку контролює 50 заводів, значна частина яких входить до складу великих холдингів. Експерти вважають, що криза посилить вплив холдингів, оскільки дрібні та середні виробники будуть вимушені покинути ринок. В той же час, частки ринку провідних виробників не перевищують 6-9%. В цілому фактично одинадцять компаній утримують 60,3% ринку. Решту ринку розподіляють між собою дрібні компанії та одиничні молокопереробні заводи.

За результатами дослідження встановлено, що лідером серед споживачів є торгова марка «Яготинське», за яку проголосували понад 23% респондентів. Друге місце займає ТМ «Молокія» (15,6%), на третьому місці – ТМ «Добряна» (10,3%). Ці торгові марки є лідерами у споживачів, хоча їх підприємства-виробники не лідирують в рейтингу виробників молочної продукції. Співставивши результати вподобань ТМ споживачами з рейтингом підприємств з

переробки молока можна виділити такі торгові марки лідерів-виробників молока: «Молокія», «Славія», «Добряна», «Галичина», «Коляда», «Вершковий рай».

Сьогодні виробництво молока та молочної продукції в Україні стало невід'ємною складовою забезпечення національної продовольчої безпеки і підтримки соціально незахищених верств населення, а також основним джерелом добробуту та зайнятості мешканців сільської місцевості. Станом на 2015 рік в Україні майже 76,3% всього молока продовжують виробляти господарства населення, тоді як решта надходить від аграрних підприємств. Водночас, порівняно з минулими роками, в секторі селянських господарств населення спостерігається зниження їх частки у загальному обсязі виробництві молока.

Згідно статистичних даних протягом останніх років в Україні відбувається постійний ріст цін на готову молочну продукцію. Так, за даними Національної асоціації молочників України «Укрмолпром», опублікованими на сайті <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/>, станом на 19.12.2015 р., виробництво молока за відповідний період скоротилося на 4,3% і склало 10,026 млн. тонн молока, що на 19% менше аналогічного періоду минулого року. У свою чергу, середній надій на одну корову зріс на 4,3% — до 4994 кг. Виробництво якісного молока в сільгосп підприємствах збільшилася на 0,6%.

Скорочення виробництво сирого молока та відсутність запасів біржових товарів призвело до невпинного підвищення закупівельних цін. Молоко екстра гатунку у грудні коштує від 5,8 до 6,30 грн./кг, що на 66-76 копійок вище ціни відповідного періоду минулого року. За вищій гатунок переробники тепер платять 5,0-5,75 (+ 47-53 коп.), а за перший — 4,8-5,0 грн. (+40-50 коп.).

Ціни на світовому ринку продовжують опускатися, споживчі попит падає із зростанням вартості готової продукції. Тому в січні переробники можуть знизити закупівельні ціни, або взагалі відмовитися від дорогого молока.

За прогнозами на наступне півріччя на світовому ринку ціни на молоко рости не будуть. Такого різкого падіння цін на світовому ринку не спостерігалось останні 10 років. Насамперед, це стосується біржових продуктів: молоко, масло, сир. Така ситуація вплинула на молочний ринок України, через нестабільний ринок Росії, який то закривався, то відкривався. Тому, освоюючи інші ринки, українські виробники зіткнулися з ситуацією низьких світових цін і дуже високою конкуренцією.

У поточному році очікується повне закриття ринку РФ і Криму для української молочної продукції, що буде здійснювати суттєвий тиск на ринок сирого молока, так як світові ціни низькі, і не будуть підвищуватись протягом 2016 р.

Незважаючи на складну ситуацію, поступово почала розширюватися географія експорту молока: невелика частка ринку Китаю майже відкрита для нашої молочної продукції, на черзі країни Африки та ЄС. На сьогодні молочна продукція експортується до 90 країн світу. Незважаючи на старання, компенсувати втрату російського ринку українським сироварам таки і не вдалося.

В структурі загального українського експорту 46,5% займає масло — 9,5 тис. тонн; ще 30% займає молоко згущене — 50,8 тис. тонн. Третє місце за обсягами експорту займають сири із часткою 17%, або 8,4 тис. тонн у натуральному вигляді. Далі йде морозиво із часткою 3,5% (4,4 тис. тонн), молоко незгущене — 1,7% (7,1 тис. тонн), Вісник молочників Випуск № 12(48) від 28 грудня 2015р УКРМОЛПРОМ 34 кисломолочна продукція — 0,8% (3,1 тис. тонн) та молочна сироватка — 0,5% (22,7 тис. тонн). Експортні ціни за тонну на: СЗМ — \$1850 - \$1900; СНМ - \$2300-\$2400; масло 82% жири. — \$3200 - \$3250.

Отже, одним з пріоритетних питань подальшого розвитку вітчизняного молочного скотарства є якість молочної сировини, адже від цього залежать ринки збуту готової продукції. Ще до недавнього часу молочну продукцію, вироблену в Україні, переважно експортували до Росії, адже російські та українські стандарти були значно наближеними один до одного, а вимоги до якості виробленого молока були нижчими ніж в Європі. Тому виробники молока, особливо переробні, не поспішали запроваджувати систему контролю за безпечністю продукції НАССР. На сучасному етапі європейський ринок вимагатиме від

українських виробників і переробників молока здійснити всі необхідні заходи, які забезпечать належну якість та безпечність виробленої продукції. Найбільшою перепорою, що стримує експорт української молочної продукції в країни ЄС є низька якість вітчизняної молочної сировини, переважна частина якої виробляється господарствами населення, в яких застосовується ручне доїння, відсутні технології зі швидкого охолодження молока, що негативно позначається на його якості.

Язіна В. А.

*аспірант кафедри економіки підприємства
Запорізька державна інженерна академія
м. Запоріжжя, Україна*

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА В УПРАВЛІННІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ УКРАЇНИ

На сучасному етапі в умовах трансформації економіки готельно-ресторанне господарство набирає швидкі темпи розвитку та стає однією з провідних, високоприбуткових та найбільш динамічних галузей світового господарства.

В Україні готельно-ресторанне господарство перебуває в стадії становлення як самостійний сектор економіки та потребує ефективних рішень щодо його управління, адже у розвинених країнах світу готельно-ресторанне господарство є основною соціально-економічною сферою. Проблема ефективного управління готельно-ресторанним господарством стоїть сьогодні надзвичайно гостро. Готельно-ресторанне господарство є перспективною галуззю економіки України та основною складовою туристичної галузі нашої держави. Активний розвиток готельно-ресторанного господарства сприяє розширенню та урізноманітненню національної економіки країни, що в свою чергу забезпечує розвиток туристичної галузі, економіки країни загалом та виступає у вигляді однієї із складових сфери обслуговування, що має позитивний вплив на зайнятість населення, сприяє наповненню держбюджету, залученню інвестицій та розвитку інфраструктури.

Проблеми управління готельно-ресторанним господарством досліджували провідні вітчизняні та зарубіжні фахівці, а саме: Браймер Р.А., Бородина В.В., Босовська М.В., Дойль П., Зінь Е.А., Литвиненко Я.В.[6], Новікова О.В., Смолій В.А., Тимошенко З.І, Ткач В.О., Ткаченко Т.І., Шкапова О.М., Цибух В.І. та інші.

Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в найбільшому ступені залежить від умов ринкового середовища, тому що пов'язаний зі сферою обслуговування споживачів та впливом чинників ринкової економіки. В першу чергу це стосується кон'юнктури ринкового середовища, його зміни, стану конкурентоспроможності підприємства [1].

Готельне і ресторанне господарство розглядається сьогодні не тільки у туристичному контексті, а і як один з головних секторів національної економіки. На разі законодавчо не закріплено поняття готельного господарства і разом з тим не існує єдиного законодавчого акту, який регламентував би фінансову та господарську діяльність цієї сфери послуг.

Аналізуючи економічну сутність готельно-ресторанного господарства, можна зробити висновок що, готельне і ресторанне господарство складається з великої кількості структурованих та взаємопов'язаних елементів, що в процесі своєї економічної діяльності створюють продукти та послуги, які задовольняють певний спектр споживачів. Управління готельно-ресторанним господарством здійснюється: зовнішнім та внутрішнім управлінням.

Розглядаючи механізм управління в цілому, можна зазначити, що він є прямо пропорційним. Зовнішнє управління готельно-ресторанним господарством визначається з боку державного регулювання, а внутрішнє управління здійснюється безпосереднім керівництвом організації.

Державне регулювання господарської діяльності здійснюється вищими органами загальнодержавного управління всіма суб'єктами господарювання. Формування і

функціонування таких органів управління є об'єктивно необхідним й доцільним, оскільки зумовлюються наявністю широкого кола управлінських рішень, прийняття та практична реалізація яких перебувають поза можливостями та компетенцією самих підприємств і організацій.

Основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів готельно-ресторанного господарювання є: державне замовлення, державне завдання; ліцензування, патентування і квотування; сертифікація й стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій і субсидій.

Управління готельно-ресторанним господарством повинно базуватися на таких основних принципах, які передбачають: орієнтацію готельно-ресторанного господарства на попит і потреби ринку, на запити конкретних споживачів і організацію пропозиції тих видів послуг, які мають попит і можуть принести намічений прибуток; підвищення ефективності надання послуг, зменшення витрат, отримання оптимальних результатів; господарську самостійність, що забезпечує свободу прийняття рішень; постійне коригування цілей і програм залежно від ситуації на ринку; необхідність застосування сучасної інформаційної бази для багатоваріантних розрахунків при прийнятті управлінських рішень.

Аналізуючи сучасний стан готельно-ресторанного господарства, слід зазначити, що сьогодні Україна займає одне з останніх місць у списку європейських країн за рівнем розвитку. Готельно-ресторанне господарство розвивається повільними темпами через вплив низки негативних факторів, до яких належать: не розробленість відповідної нормативно-правової бази; відсутність легітимної стратегії розвитку готельної та ресторанної галузі; економічна та політична нестабільність супроводжується міждержавним конфліктом Росії з Україною; обмеженість інвестицій; непрозорість процедур відведення землі під будівництво об'єкта; недосконала маркетингова стратегія. Кількість проблем та невирішених питань в готельно-ресторанному бізнесі України велика кількість і одним із основних можливих джерел їх вирішення є державне регулювання. У сучасних умовах господарювання особливого значення набуває правове регулювання господарської діяльності в готельно-ресторанному господарстві, що складається із сукупності законодавчих і нормативно-технічних актів, які є складовою національної правової системи.

Ефективне функціонування економіки будь-якої країни передбачає необхідність державного регулювання, тобто ступінь державного впливу на розвиток народного господарства в цілому, а також його окремих ланок – підприємств. Метою державного регулювання економіки є досягнення найефективнішого економічного, соціального, наукового й культурного розвитку країни.

Удосконалення організаційно-правового механізму та визначення готельно-ресторанного господарства як пріоритетного напрямку розвитку національної економіки України забезпечить: створення сприятливих економічних умов для функціонування туристичної галузі, розвитку франчайзингу, управління за контрактами; забезпечення належного рівня послуг – підвищення рівня якості, що створить належні умови для захисту прав та інтересів споживачів; відповідність законодавства країни щодо розвитку туризму відповідно світовим вимогам та нормам, усунення бар'єрів у відносинах з іншими країнами; зростання попиту та пропозиції на готельно-ресторанне господарство в Україні; підвищення іміджу України як туристичної мекки; активізація інвестиційного процесу в готельно-ресторанному господарстві.

Список використаних джерел

1. Литвиненко Я.В., Литвиненко Т.Є. Ціна на послуги підприємств готельно-ресторанного бізнесу як чинник підвищення їх конкурентоспроможності / Я.В.Литвиненко, Т.Є.Литвиненко // Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. Індустрія гостинності в країнах Європи. 4-6 грудня 2009 р. Сімферополь: ВіТроПринт, 2009. – 176 с. –С.64-66.

СЕКЦІЯ 2

СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Баштова М. О.

аспірант,

*Державна установа «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

СТАЛИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ЕКОНОМІКИ

Трансформація економіки України, перехід держави на основи сталого розвитку потребує не тільки розробки відповідних концепцій, стратегій, програм і планів соціально-економічного розвитку, але й їх успішної імплементації. Існуючі відмінності в економічному, соціальному та екологічному станах регіонів визначають необхідність пошуку ефективних шляхів досягнення збалансованості розвитку країни саме на регіональному рівні, шляхом ефективного використання місцевих ресурсів, переваг територіального поділу праці і запобігання ускладнень на політичній, економічній, міжнародній основі.

В сучасних умовах підвищення незалежності окремих районів країни центр ваги регіональних досліджень зміщується з питань розміщення на проблеми соціального та економічного розвитку регіонів в парадигмі сталості, що знайшло своє відображення в роботах багатьох вчених (Н. Багрова, Б. Буркинського, І. Бистрякова, З. Герасимчук, Л. Гринів, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Писаренко, М. Пістуна, В. Поповкіна, В. Трегобчука, С. Харічкова, Л. Чернюк та інших). В них відмічається, що для України регіональний підхід до антикризового планування, управління, забезпечення безпеки і сталого розвитку є одним із найбільш ефективних шляхів вирішення існуючих проблем, так, як розвиток соціальних, виробничих та інших регіональних процесів обумовлено всією сукупністю суспільно-економічних та екологічних інтересів, які є унікальними для групи людей, що проживають на визначеній території.

В той же час регіони України суттєво відрізняються між собою історичними, природно-географічними, економічними, етнокультурними особливостями. Крім того, внаслідок різних темпів реформування господарських комплексів і проведення інституційних змін, збільшилась диференціація регіонів за рівнями економічного розвитку і можливостями соціального забезпечення населення. Досягнення загальних цілей, одна з яких - забезпечення сталого розвитку, вимагає узгодження інтересів і можливостей розвитку всієї країни, її окремих регіонів та територій, з урахуванням їх ієрархічної співвідпорядкованості. Враховуючи це, стратегія сталого розвитку регіону розробляється в рамках існуючих загальногосподарських стратегій, концепцій, спираючись на науково обґрунтовану регіональну політику для вирішення стратегічних задач розвитку народногосподарського комплексу України, з урахуванням специфічних умов території [3, 50-60].

Концептуальна модель розвитку регіону повинна стати основою для розробки стратегічних напрямів сталого соціально-економічного розвитку, а також формулювання конкретних заходів щодо їх впровадження.

Комплексний (системний) аналіз проблем сталого розвитку території веде до створення технології управління цим розвитком, яка складається із ряду основних операцій збору, обробки, аналізу, систематизації, зберігання та передачі інформації про поточний стан територіальної системи, про досягнення цілей її розвитку.

Регіони розробляють багатоцільові програми рішення пріоритетних проблем соціально-економічної стабілізації і сталого розвитку з урахуванням головних особливостей їх

економічного та екологічного станів. Від якості цих програм, правильності визначення пріоритетів соціально-економічної стабілізації і сталого розвитку суттєво залежить успішність розвитку регіону, збіг фактичних результатів з прогнозованими.

До числа основоположних умов успішної реалізації комплексних програм слід віднести готовність управлінського апарату на всіх рівнях до її реалізації, а також наявність необхідного фінансування, створення економічних, адміністративних та законодавчих стимулів для переходу до сталого розвитку. Все це дозволить активізувати існуючі резерви для розвитку території найбільш повно, враховуючи її особливості і в мінімальні терміни з найбільшою ефективністю здійснювати перехід регіону до сталого соціально-економічного розвитку.

В розвинених країнах за минулі десятиліття відбулася так звана «регіональна революція», яка викликала трансформацію внутрішнього устрою економіки. Зсув акцентів розвитку на регіональний рівень став кроком на шляху подолання історичної спеціалізації регіонів, що не завжди сприяє їх сталому розвитку. Так, наприклад, Європейські країни почали усвідомлювати, що саме регіони є «двигуном» економічного розвитку. Виникла мережева модель, яка включає автономні та, що важливо, взаємозамінні ланки – виробничі комплекси і підприємства, які на основі кооперації утворюють виробничий кластер. Ці регіони не мають жорсткої спеціалізації і здатні до інновацій і галузевої гнучкості, саме їх називають основою сталого розвитку і конкурентоспроможності країни [1].

На сьогодні в Україні назріла необхідність активного впровадження закордонної практики стимулювання регіонального економічного розвитку та діяльності інститутів, що спеціалізуються на стимулюванні регіонального розвитку. А саме: активізація діяльності Державного фонду регіонального розвитку; заохочення до тісної взаємодії держави та бізнесу («державно-приватного партнерства») в процесі формування «точок росту» на регіональному рівні; активізації підприємницької ініціативи (малого та середнього бізнесу); залучення громадськості та потенціалу місцевого самоврядування до активної участі в економічному житті регіону; забезпечення активної участі регіонів України у міжнародних проектах та програмах, що стимулюють регіональний розвиток, сприяють впровадженню структурних зрушень на регіональному рівні [4, с. 220-221].

Список використаних джерел

1. Біла С.О. Стратегічні пріоритети диверсифікації регіональної економіки в контексті викликів євроінтеграції / С.О. Біла // Стратегія розвитку України. – 2013. - №2. – С. 16-23.
2. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. / Економіка природокористування: Підручник. – Київ: Кондор, 2010. – 465 с.
3. Жарова Л.В., Хлобыстов Е.В., Чернова Т.Л. Эколого-экономические основы устойчивого развития производительных сил региона (на примере Автономной Республики Крым) / Отв.ред. М.Г. Никитина. – Симферополь: Издательство «Таврия», 2009. – 192 с.
4. Формування та реалізація національної екологічної політики України / [Веклич О.О., Волошин С.М., Жарова Л.В. та ін.]; за наук. Ред. С.О. Лизуна; ДУ «ІЕПСР НАНУ». – Суми: Університетська книга, 2012. – 336 с.

Гераймович В. Л.

к.е.н., доцент кафедри глобальної економіки

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА, ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Конкурентоспроможність сільськогосподарських агроформувань передбачає можливість їх ефективного функціонування за умов ринкової економіки. Це означає, що їх

виробнича діяльність повинна найповніше відповідати критеріям інвесторів, споживчому попиту, забезпечувати максимальну окупність засобів виробництва, капіталу, збалансований розвиток адміністративних складових області.

Зауважимо, що характерною особливістю продовольчого ринку є недостатня цінова конкурентоспроможність практично усіх видів сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, яку зумовила, передусім, стрімко зростаюча техніко-технологічна відсталість підприємств, та руйнація виробничого потенціалу. Все це привело до зменшення обсягів реалізації продукції, погіршення її якості, втрати фінансової стійкості підприємств.

Нині сільськогосподарські товаровиробники особливу увагу повинні приділяти ціновій конкурентоспроможності своєї продукції шляхом зниження витрат на основі техніко-технологічного удосконалення виробництва. Існує необхідність забезпечення конкурентоспроможності агропромислового виробництва за рахунок удосконалення організаційно-економічних і технологічних умов виробництва, розвитку селекції та генетики, особливо в тваринництві та птахівництві, скорочення затрат праці, кормів, підвищення продуктивності худоби й, насамкінець, інвестиційної привабливості.

Конкурентоспроможність конкретного суб'єкта господарювання – величина змінна, яка з часом знижується. Зниження рівня конкурентоспроможності і, відповідно, обсягів продажу продукції, буде визначатися темпами морального і фізичного зносу матеріально-технічної бази галузі виробництва.

Складовою конкурентоспроможності аграрного ринку області є конкурентоспроможність окремих видів продукції (галузевий аспект), що виробляється різними підприємствами. Конкурентоспроможність продукції – це система економічних параметрів та сукупності споживчих властивостей продукції як товару, які відповідають санітарно-гігієнічним і екологічним вимогам при їх споживанні і задовольняють потреби потенційних покупців сировини для переробки за технологічними, економічними та екологічними характеристиками та забезпечують виробникам продукції ефективну довготермінову виробничо-комерційну діяльність порівняно з конкурентами на продуктових ринках. Це є здатність продукції відповідати вимогам ринку даного виду товару і, таким чином, задовольняти інтереси існуючих та потенційних інвесторів.

Найбільш чітко вираженими показниками, які характеризують конкурентоспроможність продукції, є витрати на її виробництво (собівартість продукції), ступінь насичення ринку даним видом продукції, частка у загальному виробництві області, рівень купівельної спроможності споживачів, рівень рентабельності виробництва окремих видів продукції, норма прибутку. Додатковими показниками конкурентоспроможності виступають маса прибутку на 1 га посіву сільськогосподарських культур, 1 га сільськогосподарських угідь, 1 голову худоби.

Зазначимо, що організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності як основи формування прибуткового сільськогосподарського підприємства слід розглядати як систему організаційних, технологічних, економічних і екологічних важелів та методів управління, які в процесі взаємодії і взаємозв'язку забезпечують сукупність високих споживчих властивостей сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки і попит на неї на ринку продовольства при оптимальних витратах на її виробництво і достатньому рівні ціні, що гарантує ефективне ведення галузей і підприємства та сприяє росту інвестиційної привабливості.

Якісні показники продукції як складові її конкурентоспроможності забезпечують товаровиробнику переваги в конкурентній боротьбі та є головним критерієм для покупця. Для поліпшення якісних характеристик та конкурентоспроможності вітчизняної продукції необхідно: удосконалювати систему техніко-технологічних і агротехнічних заходів виробництва продукції та її збуту; впроваджувати у виробництво нові енергозберігаючі технології вирощування, транспортування, зберігання, переробки та реалізації продукції; здійснювати належний контроль за якістю продукції на всіх етапах її виробництва і збуту;

впроваджувати у виробництво нові високоврожайні сорти і гібриди сільськогосподарських культур та високопродуктивні породи, лінії і кроси тварин та птиці.

Для ефективної реалізації цих заходів необхідні ресурси, передусім, інвестиційні. Отже, регулювання розвитку в інвестиційній сфері, насамперед на рівні розвитку аграрного сектору області, значною мірою визначатиметься розробкою і результативністю реалізації концепції державної інвестиційної політики, серед основних напрямів якої слід виділити: послідовну децентралізацію інвестиційного процесу на основі розвитку різноманітних форм власності; державну підтримку сільськогосподарських підприємств шляхом надання довгострокових кредитів при зміщенні центру уваги на реалізацію інвестиційних проектів з безоплатним бюджетним фінансуванням, з відбором позичальників для фінансування на конкурсній основі; розширення внутрішніх джерел нагромадження сільськогосподарських підприємств для фінансування та реалізації інвестиційних проектів; посилення державного контролю за витратами коштів місцевого бюджету, що направляються на інвестиції у формі безоплатного бюджетного фінансування та у формі кредиту.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія / М. Й. Малік, О.А. Нужна. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 270 с.
3. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?8638>.

Дубницький В. І.

*д.е.н., професор, професор кафедри теоретичної та прикладної економіки
Український державний хіміко-технологічний університет*

Колодинський С. Б.

*д.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет*

Богма О. С.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та кредиту
Запорізький національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

Світова економіка на початку ХХІ сторіччя характеризується кардинальними змінами. Основні акценти зміщуються на задачі прискореного інноваційного розвитку. В умовах глобалізації світогосподарських зв'язків можливості держави і її регіонів визначаються рівнем розвитку науково-технічного потенціалу, тобто головною рушійною силою стало нове знання, яке стає економічним ресурсом після того, як буде перетворено у форму інновації, а значить, у вигляді знання, що комерціалізується, тобто сприйнятого сучасним ринком. У цьому контексті однією з головних стратегічних задач для країн з транзитивною економікою є їх орієнтація на інноваційний шлях розвитку. Тільки агресивна інноваційно-інвестиційна політика, піднесена до рангу державної парадигми, здатна сьогодні стати тим локомотивом, який виведе Україну і її регіони на нові рубежі, що відкривають перед країною широкі перспективи для формування ефективної економіки.

Основна проблема, з якою сьогодні стикається Україна і її регіони при переході на інноваційний шлях розвитку і формування інноваційно-інформаційного суспільства – це відсутність первинної інституційної бази для виникнення достатнього значущої мотивації економічних агентів у виробництві до інновацій, а в науково-дослідній сфері до прикладної діяльності, орієнтованої на створення інвестиційно-маркетингового потенціалу в рамках комплексного економічного потенціалу для виробництва. Механізми, що дають можливість

налагодити масштабні процеси ефективної взаємодії науки, виробництва, ринку і соціально-економічного менталітету суспільства в цілому, сьогодні в Україні знаходяться в зачатковому стані.

Регіональний розвиток в його індустріальній моделі припускав масштабні державні або зарубіжні інвестиції в нове індустріальне і соціальне будівництво. Подальша несистемна індустріалізація українських територій безглузда як з культурно-історичної точки зору, так і через відсутність у держави достатніх засобів. У України фактично немає «проривних» технологій і інноваційно-ринкових індустріальних проектів, що вимагають гігантських інвестицій і здатних забезпечити довгострокове регіональне зростання. Специфічні для радянської епохи силові і ідеологічні засоби мобілізації фінансових і людських ресурсів вже не можуть бути використані, і тому індустріалізація сировинних зон неминуче виявиться не забезпеченою робочою силою.

Найважливішою задачею у області регіональної політики стало формування інституційних механізмів і інфраструктури інноваційної економіки: на кожному рівні - наднаціональному, державному, регіональному, локальному.

Аналіз існуючої в Україні і її регіонах інфраструктури, на фоні якої повинні здійснюватися інноваційні перетворення національної і регіональної економік і соціальної компоненти свідчать, що Україною ще не пройдений етап факторного розвитку суспільства і ментальності нації, не зроблені інституційні перетворення, не побудована інфраструктура дії переходу до наступних етапів формування інвестиційно-інформаційного суспільства. При цьому, розвиток і зростання економіки в сучасних умовах визначається рівнем інноваційної активності, розвитком високотехнологічного виробництва, упровадженням і ефективним використанням в господарській діяльності інновацій різної спрямованості. Вдосконалення інноваційної діяльності є складною науково-практичною проблемою, особливе на рівні регіонів.

Необхідною умовою її дозволу і досягнення стійкого, динамічного, випереджаючого розвитку інноваційної діяльності на рівні регіонів і їх господарських комплексів виступає адекватне інфраструктурне забезпечення з сучасним, гнучким і адаптивним механізмом дії. Актуальність дослідження проблем інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності підприємств господарського комплексу регіону і в цілому регіону посилюється у зв'язку з наростанням темпів зміни зовнішнього середовища мікро-, мезо-, макро і мегарівнів. При цьому інноваційний шлях розвитку, вибраний більшістю країн, зокрема, Україною, припускає пошук нових підходів до реалізації науково-технічного, інноваційно-інвестиційного і інноваційно-маркетингового потенціалів. Інноваційний процес одержує додатковий імпульс завдяки розвитку інноваційної інфраструктури. При цьому необхідний комплексний підхід до формування регіональної інноваційної інфраструктури у взаємозв'язку з макро- і мікрорівнями. Слід розробити принципи проектування і організації функціонування інноваційної інфраструктури регіону, зокрема підприємництва.

Існуючі наукові і методологічні підходи до вирішення належної проблеми регіональної економіки не дозволяють повною мірою як сформулювати дієвий механізм інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності підприємств господарського комплексу регіону, так і в цілому підвищити ефективність інноваційної діяльності.

Перехід на інноваційний шлях розвитку для будь-якої країни і її регіонів, у тому числі і для України, можливий в тому випадку, якщо є об'єктивні передумови і умови для технологічних і соціально-економічних змін і створений організаційно-економічний механізм, що забезпечує в інноваційному процесі не тільки виробничу стадію, але і все подальші – розподіл, обмін і споживання. Повною мірою дані функції здатна здійснити інноваційна система і її інфраструктура, сформовані на базі сучасних наукових підходів, принципів і методів.

Інноваційна діяльність і інновації лежать в основі формування інноваційної системи, яка, у свою чергу, є інструментом динамічного розвитку національної і регіональної економік, оскільки забезпечує регіональне поєднання і ефективне використання

науково-технічного, інтелектуального і промислового потенціалів і унікальних природних ресурсів країни і її регіонів, формує науково-технічну базу, організаційно-економічні механізми і стимули, направлені на розвиток інноваційного підприємництва в регіонах, зокрема у області комерціалізації знань і технологій.

Результати проведеного дослідження свідчать, що інновацію як економічну категорію необхідно розглядати з трьох позицій: як кінцевий результат інтелектуальної діяльності; як особливий вид товару, для якого властиві всі закони і атрибути ринку; як соціально-економічне явище, що в значній мірі визначає соціально-економічні і організаційні відносини з приводу вибору шляхів зростання і розвитку.

Згідно світовому досвіду чинником ефективного функціонування інноваційної системи є інфраструктурне забезпечення інноваційної діяльності, яке доцільне розглядати в статичі (елементи, підсистеми) і в динаміці (процеси, механізми дії на інноваційну діяльність, взаємозв'язки, взаємодії). З погляду виконуваних функцій в забезпеченні інноваційної діяльності слід в класифікації інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності виділяти: технологічне забезпечення, забезпечення у формі підготовки кадрів, консалтингове забезпечення, інформаційне забезпечення, фінансове і збутове.

Інноваційна інфраструктура є основним чинником, інструментом і механізмом інноваційної економіки, яка обумовлює темпи розвитку економіки регіону і зростання добробуту його населення. Досвід розвинених країн світу підтверджує, що в умовах глобальної конкуренції на світовому ринку виграє той, хто має розвинену інфраструктуру створення і функціонування інноваційної економіки і реалізації інновацій.

Список використаних джерел

1. Герасимчук З.В. Формування регіональної інноваційної політики: роль інноваційної інфраструктури в становленні регіональних інноваційних систем / З.В. Герасимчук / У мон. «Україна і її регіони на шляху до інноваційного суспільства» Під общ.ред. В.И. Дубніцко, И.П. Булеєва – Донецьк: Південний схід, 2011. – Т.1. – З. 199-211; С.244-257.

2. Герасимчук З.В. Інноваційна інфраструктура регіону: методологія формування і розвитку / З.В. Герасимчук, Н.Т. Рудь // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3 (105). – С.197-207.

Злобина О. В.

*аспірантка кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНО СИЛЬНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В Україні сьогодні є актуальною проблема формування ефективних та економічно самодостатніх територіальних громад. На шляху її вирішення здійснено кілька кроків. В першу чергу варто відмітити те, що Президентом України підписано Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1], який визначає конкретний механізм добровільного об'єднання територіальних громад. Проводиться важлива і відповідальна робота з реалізації зазначено вище Закону, з огляду на те, що використання потенціалу саморозвитку муніципальних утворень буде сприяти підвищенню економічної активності населення та органів місцевої влади.

Створення дієздатних територіальних громад, які в результаті добровільного об'єднання будуть здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства буде сприяти економічному розвитку регіону. З одного боку, кожен регіон займає певне місце в системі суспільного поділу праці і має бути націлений на реалізацію загальнодержавної стратегії розвитку, а з іншого – розробка ефективної державної стратегії повинна здійснюватися виходячи з первісної оцінки потенціалу і перспектив розвитку регіонів.

Серед інструментів економічного розвитку територіальних громад, або так званого місцевого економічного розвитку варто відмітити такі: стратегічне планування, реалізацію програм місцевого розвитку, залучення інвестицій, створення сприятливого бізнес-клімату, раціональне використання комунальної власності, зміцнення партнерства між місцевою владою, бізнес-спільнотою. Тому важливо створити ефективну територіальну організацію місцевого самоврядування в державі, яка б сприяла погодженню територіальних, галузевих і народногосподарських інтересів. Відповідно, створення потужних, самостійних та самодостатніх територіальних громад є важливою частиною процесу децентралізації і запорукою створення ефективної держави.

Разом з тим, відмітимо, що Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» планували впровадити в чотири етапи:

1. Затвердження методики формування територіальних громад, яка стала основою для складання перспективних планів формування дієздатних громад.
2. Розробка перспективних планів на рівні облдержадміністрацій.
3. Об'єднання територіальних громад відповідно до перспективних планів.
4. Формування органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад і проведення там перших місцевих виборів.

Урядом 1 квітня 2014 року була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження КМУ №333-р – далі Концепція) та затверджено План заходів з її реалізації (розпорядження КМУ №591-р від 18.06.2014).

Згідно з планом на першому етапі формування територіальної громади необхідно визначити адмінцентри, тобто населений пункту, який, як правило, розташований найближче до географічного центру і має найбільш розвинену інфраструктуру. Такими центрами насамперед будуть міста обласного значення та районні центри.

На другому етапі плану необхідно визначити зону доступності населених пунктів до адміністративного центру, щоб визначати наскільки високою буде дієздатність територіальної громади. Передбачається якщо в зоні доступності потенційного адміністративного центру дієздатної територіальної громади є місто, село чи селище, яке також має в своєму розпорядженні фінансові, інфраструктурні можливості, то це місто у перспективі може бути центром окремої територіальної громади.

На заключному етапі треба визначити адміністративний центр з населених пунктів, які розташовані за межами зони доступності.

Список використаних джерел

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015, №157-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – №13. – ст. 91.
2. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 р., №591-р // Урядовий кур'єр. – 23.07.2014. – №131.

Коваленко С. И.

к.э.н., доцент,

*Дунайский институт национального университета «Одесская морская академия»,
г. Измаил, Украина*

ИННОВАЦИОННЫЕ КЛАСТЕРЫ КАК ИНСТИТУТЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА В УСЛОВИЯХ РАСШИРЕНИЯ ЕС

Активизация интеграционных процессов в Восточной Европе требует изменений направления вектора исследований в сторону проблем трансграничной кооперации и перспектив развития её новых форм в контексте становления новой экономики постмодерна.

Трансграничные кластерные объединения в соответствии с мировым опытом становятся новыми формами межрегионального развития. Ведь на рынке конкурируют не отдельные предприятия, а целые комплексы, которые сокращают свои расходы благодаря совместной технологической кооперации. Именно поэтому реализация инвестиционно-инновационных проектов в рамках трансграничных кластеров должна усилить конкуренцию с самостоятельно работающими компаниями и привлечь иностранных инвесторов. Сейчас использование европейского опыта трансграничной кластерной политики Европейского Союза рассматривается в качестве одного из наиболее эффективных путей развития приграничных территорий соседствующих стран. Теоретические основы кластера достаточно глубоко изучены в мировой экономической науке [1]. Вместе с тем процессы глобализации и регионализации, и связанные с ними международная конкуренция и кооперация актуализируют вопросы изучения специфики трансграничных кластеров в целях использования их потенциала для повышения конкурентоспособности стран–участниц интеграционных образований [2, с.18].

Актуальность исследования проблем трансграничной кооперации вызвано, как углублением процесса регионализации Украины, усилением роли региональной составляющей роста национальной экономики, стремлением регионов к развитию межрегиональных связей, так и интеграционными устремлениями Украины, конечной целью которых является её вступление в ЕС. Это вызывает необходимость исследования новых форм, механизмов и инструментов воздействия и стимулирования трансграничной кооперации в современных условиях евроинтеграции, на основе комплексного анализа аспектов трансграничной экономической политики, ускорения экономических обменов, обоснования методологических подходов трансграничной региональной политики пространственного развития еврорегионов в процессе расширения Европейского Союза [3].

Необходимость интеграции Украины в европейские структуры требует разработки и реализации такой модели взаимоотношений участников еврорегионов «Нижний Дунай» и «Чёрное море», которая соответствовала бы принципам региональной политики Европейского Союза, оказывала содействие становлению новых форм сотрудничества в формате «регион — регион». Обострение проблем глобальной нестабильности в начале XXI века вызывает необходимость развития в рамках еврорегионов новых эффективных форм трансграничной кооперации: «трансграничные кластеры», «трансграничные промышленные зоны», «трансграничные партнерства», «трансграничные инновационные проекты» [4]. Мировой опыт развитых стран свидетельствует как об эффективности, так и о неизбежной закономерности возникновения трансграничных кластеров, которые в условиях глобализации становятся центрами инновационного роста, а значит «зонами безопасности». Сегодня, на наш взгляд, остро стоит задача разработки единых механизмов их создания и развития. Поэтому для реализации вектора модернизации региональной экономики на базе трансграничной кластеризации необходима разработка новой стратегии, включающей детальный механизм формирования и государственной поддержки кластерных объединений по обе стороны границы применительно к современным условиям. Таким образом, новые формы трансграничного сотрудничества становятся важным направлением реализации стратегии евроинтеграции Украины.

Кластерная стратегия трансграничной кооперации предусматривает формирование территориально локализованных кластерных объединений приграничных регионов вокруг иностранных компаний-инноваторов, сетевые агенты которых (производители инновационных продуктов и услуг, поставщики, объекты инфраструктуры, научно-исследовательские центры, ВУЗы) кооперируются на основе конкуренции и кооперации, генерируя синергетический эффект, взаимодополняя друг друга и усиливая конкурентные преимущества, как самих компаний, так и кластера в целом. *Трансграничный кластер* рассматривается как сетевая организация территориально взаимосвязанных и взаимодополняемых предприятий расположенных по обе стороны границы (включая специализированных поставщиков, в том числе услуг, а также производителей и

покупателей), объединенных вокруг научно-инновационного центра, которая связана вертикальными связями с местными органами власти с целью повышения конкурентоспособности предприятий, регионов и национальной экономики [5].

Зарубежный опыт свидетельствует об эффективности кластерной политики и ее положительном влиянии на уровень конкурентоспособности экономики. Интеграционные процессы в мире создают предпосылки для формирования международных кластеров в трансграничных государствах с целью повышения международной конкурентоспособности товаропроизводителей стран ОЧЭС.

Международные кластеры представляют собой:

1) сетевые объединения поставщиков, производителей и покупателей – резидентов разных государств, географически сосредоточенных в трансграничном регионе (трансграничный кластер);

2) международные сети национальных кластеров (транснациональный кластер), которые сотрудничают и конкурируют, связаны в технологические цепи и взаимодополняют друг друга, сотрудничают с трансграничными учреждениями (в т.ч. научными, образовательными, инфраструктурами бизнеса), органами государственного и межгосударственного управления, а также международными организациями в целях повышения конкурентоспособности субъектов кластера и национальной экономики.

Специфика международных кластеров состоит в том, что субъекты кластера являются резидентами разных государств; связаны в технологические цепи и взаимодополняют друг друга; сотрудничают и конкурируют одновременно.

Структурными элементами трансграничного кластера являются семь блоков (групп):

- производственный;
- инновационно-информационной инфраструктуры, объединяющей венчурные фирмы, бизнес-инкубаторы, исследовательские и испытательные центры, консалтинговые и маркетинговые агентства;
- научно-образовательный (университеты, лаборатории, НИИ);
- торгово-финансовый (банки, лизинговые компании, маркетинговые услуги, таможенный терминал);
- транспортно-логистический;
- инженерной инфраструктуры;
- поставщиков сырья, материалов и оборудования.

Трансграничные кластерные объединения в соответствии с мировым опытом становятся новыми формами межрегионального развития. Ведь на рынке конкурируют не отдельные предприятия, а целые комплексы, которые сокращают свои расходы благодаря совместной технологической кооперации. Именно поэтому реализация инвестиционно-инновационных проектов в рамках трансграничных кластеров должна усилить конкуренцию с самостоятельно работающими компаниями и привлечь иностранных инвесторов. Сейчас использование европейского опыта трансграничной кластерной политики Европейского Союза рассматривается в качестве одного из наиболее эффективных путей развития приграничных территорий соседствующих стран. В Украине уже начались процессы формирования трансграничных кластеров: транспортно-логистические (транспортный коридор Дунай - Черное море), в сфере туризма, экоэнергетики, IT – кластер, бизнес услуг и аутсорсинга и др.

Таким образом, следует обратить внимание на повышение экономической эффективности деятельности трансграничных объединений, в частности еврорегионов, в направлении использования кластерных инициатив как успешных координирующих структур. По нашему мнению, целесообразным является использование европейского опыта в повышении конкурентоспособности приграничных регионов Украины за счёт трансграничных кластеров. Это позволит укрепить институциональную способность еврорегионов, поможет организовать обучение и подготовку высококвалифицированных кадров в области трансграничного сотрудничества, и в конечном итоге даст возможность

получить сетевые и синергетические эффекты в экономической сфере с участием приграничных регионов Украины.

На наш взгляд, необходимо разработать стратегию повышения конкурентоспособности экономики еврорегиона «Чёрное море» с участием Украины на основе формирования и развития инновационных кластерных структур. Создание таких полюсов притяжения ресурсов в приграничных регионах Украины должно нейтрализовать угрозы и стимулировать экономический рост в условиях глобальной нестабильности. Ведь именно конкурентоспособность сегодня выдвигается на первый план среди факторов экономической безопасности государства.

Список использованных источников

1. Геєць В. Кластери і мереживі структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця не вивчена // Економіст.- №10. – 2008. – С.10-11.
2. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
3. Мікула Н., Матвеев Є. Розвиток нових форм транскордонного співробітництва // Економіст. – К. №5, травень, 2011. – С. 20-23.
4. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його роль в процесі європейської інтеграції України // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і заходки. – Вип. 15: Міжвідомчий збірник наукових праць. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. – С. 309-322.
5. Соколенко С. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры / С. Соколенко /. – К.: Логос, 2002. – 645 с.

Колодинський С. Б.

*д.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет*

Ковальов А. І.

*д.е.н., професор, проректор з наукової роботи
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕГІОНАХ

В сучасних умовах становлення державності проявляються дві закономірні тенденції в розвитку державних органів влади і системи державного управління: з одного боку ми спостерігаємо централізацію державної влади, а з іншого, навпаки, відбувається процес децентралізації. Перша тенденція міститься у зростанні власних управлінських повноважень у вищих інститутах державної влади, а друга, полягає в переході владних повноважень до відносно самостійних суб'єктів господарських відносин – регіонів. Співвідношення між рівнем централізації та децентралізації влади та державного управління обумовлює форми державного устрою та організацією державного управління.

Україна, як самостійна та незалежна держава по формі свого державного устрою відноситься до унітарної форми. Унітаризм (походить від латинського unitare - єдність) виражається в домінуванні централізованої державної влади та управління над іншими суб'єктами державності. Поряд з тим, Україна визначила та розробила науково обґрунтовану регіональну політику, в якій акценти робляться на активізацію демократичного самоврядування і управління кожним окремим регіоном в його органічних інтеграційних зв'язках з іншими регіонами по горизонталі і з державними органами по вертикалі. Такі відносини між державними та регіональними органами влади повинні будуватися на нормах права, що записані в Конституції та інших законодавчих актах України.

Другим напрямком державної регіональної політики є створення відповідних до природних умов регіону та рівня його економічного розвитку економічних та управлінських структур, які базуються на територіальному поділі праці, спеціалізації виробництв, новій

технологічній орієнтації всієї інфраструктури регіонального ринку, відповідають ступеню інтегрованості в міжнародні економічні структури, активні на світовому ринку, підтримують конкурентоспроможність економічного потенціалу регіону.

Третім напрямком співпраці держави з регіоном є формування нової науково-технічної політики, відповідно до вимог сучасного науково-технічного прогресу, який вимагає економічного та раціонального використання цінних природних ресурсів, впровадження енерго- та ресурсосберігаючих технологій, організації виробництва з високим кінцевим виходом продукції.

Державне регулювання регіональної економіки є тим ключем, який дозволить відкрити двері ринкових реформ, що держаться на важелях державного управління, а в Україні на шляху переходу до ринкової економіки склалися багатозначні проблеми, що торкаються в першу чергу теорії та практики державного управління на регіональному рівні.

В економічній теорії під поняттям регіон розуміють цілісну територіальну частину господарства країни, що характеризується комплексом притаманних їй ознак: структурою виробництва, певною виробничою та соціальною інфраструктурою, місцевими органами територіального управління.

Вирішення важливих економічних проблем в Україні можливе лише за допомогою продуманої регіональної політики, що передбачає перебудову структури регіонального господарчого комплексу, підвищення ефективності регіонального виробництва на основі досягнень науково-технічного прогресу, створення конкурентного середовища в регіоні для стимулювання виходу вітчизняних товаровиробників на світовий ринок. Цей шлях безумовно пов'язаний з великими капітальними затратами, потребує багато часу для втілення в життя всіх розробок та заходів з метою одержання позитивних результатів. Тому регіональну політику слід представити, як: сферу діяльності держави відносно управління політичним, економічним та соціальним розвитком окремих територій єдиної країни - регіонів, що виходять з її національних інтересів; сферу діяльності держави щодо соціально-економічних регіональних перетворень, спрямованих на реалізацію державних цілей та завдань, які виходять із внутрішніх проблем регіонів та наявності відповідних ресурсів.

Реалізація всіх завдань розвитку регіону не можливе без створення адекватної системи управління цими процесами на рівні окремого територіального утворення. Така територіальна система для здійснення управління господарством, соціальною сферою та охороною навколишнього середовища повинна мати всі необхідні повноваження, важелі управління та ефективну управлінську структуру. Можливою проблемою в питанні розвитку регіональних органів управління може стати проблема співвідношення територіальних та галузевих органів управління - міністерств та відомств. Враховувати галузеву приналежність багатьох місцевих підприємств та організацій слід при розробках планів інноваційно-інвестиційного розвитку регіону з позиції їх відповідності до планів міністерств та відомств, щоб вони не протистояли їм та не йшли в розріз до їх змістовної частини. Слід враховувати і те, що принципи галузевої системи управління базуються на централізованому розподілі фінансових та інвестиційних ресурсів, а також на механізмах адміністративного керування, що значно утруднюється та ускладнюється в умовах роздержавлення та приватизації державної власності, розвитку всіх форм власності, де домінуючою формою поступово стає колективна та приватна власність.

За таких умов функціонування виробничих структур, як головних об'єктів управління, їх галузева приналежність вже не відіграє тієї значної ролі, яка їй віддавалась в умовах господарювання тотальної державної власності. В умовах розвитку ринкових відносин ефективність діяльності галузевих органів управління значно скорочується і веде до втрати керованості суб'єктами господарювання, посилення дезінтеграційних процесів в народному господарстві. Тенденції сучасних регіональних ринкових перетворень примушують виробничі підприємства випускати продукцію, яка не визначається галузевою приналежністю, тобто вже не являються підсумком галузевої системи планування, а є результатом дії

ринкової кон'юнктури. Саме ринковий попит є тим критерієм, що визначає необхідність та споживчу принадність вироблених товаровиробниками продуктів в регіоні.

Регіон є тим суб'єктом державного устрою країни, який відрізняється своїми природно-кліматичними, соціально-економічними, демографічними умовами, складом та рівнем розвитку виробничих сил, інфраструктурою всього господарського механізму, а це потребує і певного роду методів управління, механізму реалізації управлінських рішень, дієвості принципів управління з урахуванням місцевих особливостей та умов. Тобто ринкові перетворення об'єктивно вимагають переходу від галузевого управління господарством до регіонально-територіальної системи державного управління економікою. Суб'єктами та об'єктами державної регіональної системи управління є ціла низка місцевих утворень.

Проблеми, що впливають на процес формування державної регіональної політики в Україні є: відсутність необхідних знань для здійснення власної регіональної політики; нестача дієздатних центральних органів державної влади, спроможних здійснити керівництво регіонами; гостра економічна криза, що вплинула на соціальну стабільність в державі, національне самовизначення; відмова від старої моделі стосунків між центральними та місцевими органами влади.

Список використаних джерел

1. Акімова І.М. Промышленное производство: рыночная ориентация и стратегия развития. — Х.: Бизнес-информ, 2014. — 251 с.
2. Васильев Ю. П. Управление развитием производства: Опыт США. — М.: Экономика, 2013. — 239 с.
3. Гохан Патрик А. Слияния, поглощения и реструктуризация компаний. Пер. с англ. — 2-е изд. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2011. — 741 с.

Котова І. М.

старший науковий співробітник, Науково-дослідна частина

Корольова Т. С.

к.е.н., старший науковий співробітник, Науково-дослідна частина

Павлова Т. В.

*старший науковий співробітник, Науково-дослідна частина
Одеський національний економічний університет*

ЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ ПРОГРАМ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Системи екологічної оцінки планованої діяльності сьогодні використовуються практично в усіх країнах світу і багатьма міжнародними організаціями як «превентивний», попереджувальний інструмент екологічної політики. «Екологічна оцінка заснована на простому принципі: легше виявити і запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявити і виправляти їх на стадії її здійснення» [1, с. 3]. Таким чином, екологічна оцінка зосереджена на всебічному аналізі можливого впливу запланованої діяльності на довкілля і використанні результатів цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків. Такий підхід стає особливо актуальним з огляду на поширення уявлень про збалансований (сталий) розвиток, оскільки він дозволяє враховувати, поряд з економічними, екологічні фактори вже на стадії формулювання цілей, планування та прийняття рішень про здійснення тієї чи іншої діяльності.

В Україні донедавна оцінка реалізації програм у сфері регіонального розвитку зводилась до аналізу факту виконання запланованих заходів і контролю за витрачанням бюджетних коштів. У сфері регіональної політики основну увагу приділяли або моніторингу тенденцій соціально-економічного розвитку територій, або ж оцінюванню діяльності органів

влади, незалежно від реалізованих програм. Водночас підходи та методики моніторингу й оцінювання залежать від зміни урядових команд на національному рівні, що загалом свідчить про брак системи реалізації цієї управлінської практики.

В Україні поки що немає практики запровадження зовнішнього оцінювання реалізації програм, формування підходів щодо залучення громадськості до моніторингу виконання програмних документів, а також чіткої інституційної системи моніторингу й оцінювання результатів урядової діяльності, зокрема реалізації програмних документів.

Такий стан значною мірою пояснюється недостатнім у середовищі органів влади розумінням ролі оцінки реалізації управлінської діяльності, специфіки моніторингу виконання програмних документів.

Найважливішими напрямками управління на національному рівні спрямовані на контроль за здійсненням заходів; аудит фінансових показників діяльності органів влади; моніторинг соціально-економічного розвитку території країни.

На рівні регіонів головне управління економіки облдержадміністрацій несе відповідальність за розроблення проектів та реалізацію схвалених програмних документів на території області, однак через нормативну «непрописаність» поняття «оцінка управлінської діяльності» воно не зобов'язане здійснювати моніторинг та оцінку програмних документів.

Система підготовки державних службовців у сфері оцінювання недосконала; як результат, базові навички цієї діяльності здобувають небагато урядовців. В Україні також немає ринку незалежних експертів, тим більше, агентств, спроможних до зовнішнього оцінювання урядових програм.

Також для потреб моніторингу виконання урядових програм у сфері регіональної політики необхідно завершити реформування системи державної статистики, насамперед її технічне переоснащення та формування електронних систем моніторингу.

Як свідчить досвід зарубіжних країн, система моніторингу та оцінювання є складовою частиною існування державного й наднаціонального (у випадку – ЄС) менеджменту реалізації публічних програм. У випадку стратегій і програм у розвинутих країн світу нормативно-правова база передбачає здійснення моніторингу досягнення цілей програм і оцінку їх на цій основі.

В Україні ще лише розпочалась діяльність щодо структурування системи урядових програмних документів, побудови їх ієрархії, зокрема й визначення ролі їх моніторингу та оцінювання. Проекти найважливіших нормативних документів засновані на концепції оцінювання запланованих результатів програм, що є позитивною тенденцією, оскільки донедавна в програмових документах оцінка реалізації зводилась до аналізу виконання заходів та контролю за витрачанням бюджетних коштів.

У сфері регіональної політики основну увагу приділяли або моніторингу тенденцій соціально-економічного розвитку територій, або ж оцінюванню діяльності органів влади, незалежно від їх програмної основи.

Досвід моніторингу та оцінювання проектів і програм є в середовищі неурядових організацій, зокрема тих, які реалізовували великі грантові проекти, що їх фінансували донори. Також саме неурядові організації вже здійснили кілька проектів, спрямованих на поширення навичок моніторингу за результатами управлінської діяльності.

На основі оцінки сучасної ситуації у сфері моніторингу та оцінки реалізації програм регіонального розвитку, узагальнення світового досвіду Міністерству економіки рекомендується запровадити чи ініціювати такі структурно-функціональні інновації:

1. Створити в складі Департаменту регіонального розвитку відділ моніторингу та координації оцінки реалізації програм (або ж розширити функції відділу середньо- та довгострокового планування регіонального розвитку), завданнями діяльності якого будуть такі:

- загальна організація та керівництво процесом моніторингу реалізації Державної стратегії регіонального розвитку, програм подолання депресивності територій, державних цільових програм;

- розроблення методичних рекомендацій розробникам державних програм щодо вибору показників для моніторингу та періодичності його проведення;
- розроблення опису показників у формі таблиці, який містить: назву показника; одиницю виміру; територіальний розріз представлення показника;
- з якого часу і як часто використовуватиметься для потреб державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій;
- яка організація буде джерелом інформації (Державний комітет статистики, Державна податкова адміністрація тощо) для формування цього показника.

2. Екологічні цілі, у тому числі пов'язані зі здоров'ям населення, встановлені на міжнародному, національному та інших рівнях, які стосуються плану або програми, а також шляхи врахування таких цілей та інших екологічних міркувань, у тому числі пов'язаних зі здоров'ям населення, що мають відношення до плану або програми, мають враховуватися для того, щоб оцінити, яким чином ці проблеми можуть вплинути на здійснення плану або програми, а також яким чином план або програма може вплинути на ці проблеми – посилюючи їх, сприяючи їх розв'язанню або іншим чином. Значимість проблем може виявлятися і в тому, що незначний вплив реалізації плану чи програми в комбінації з цими проблемами може призвести до суттєвих наслідків.

Список використаних джерел

1. Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України. Проект міжнародної технічної допомоги (Проект РЕОП) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ebed.org.ua/sites/expertise.one2action.com/files/posibnyk_sea.pdf.

Магруппова З. М.

*д.э.н., доцент, профессор кафедры экономики и управления
Череповецкий государственный университет
г. Череповец, Россия*

РАЗВИТИЕ ДОРОЖНО-ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ КАК УСЛОВИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА ТЕРРИТОРИЙ

Понятие «транспортная доступность» с точки зрения социальной направленности трактуется как показатель характеризующий степень удовлетворения потребностей населения в пассажирских перевозках включающий: стоимостную составляющую (тарифы на перевозки и уровень доходов населения), безопасность, комфортность и экологичность. Понятие «транспортная обеспеченность» как показатель, характеризующий возможности населения пользоваться транспортной сетью, определяется как соотношение протяженности дорог территории к численности населения данной территории. Дорожно-транспортная обеспеченность выступает как один из факторов, определяющих привлекательность района для проживания и может измеряться в субъективных и объективных оценках. К объективной оценке уровня жизни населения относятся количественные характеристики транспортной обеспеченности территории, например, такие как, густота сети, протяженность эксплуатационной длины транспортной сети, площадь территории и др. Данные которые дают представление об объективной оценке дорожно-транспортной обеспеченности как показателя уровня жизни населения представлены на примере крупных городов Вологодской области, г. Череповец и г. Вологда. Небольшой ежегодный прирост улично-дорожной сети, сопровождался некоторым приростом населения, в результате чего показатель транспортной обеспеченности населения оставался на том же уровне. Дорожно-транспортная обеспеченность г. Вологды с 2010 по 2013 год увеличилась на 0,2 км/10 тыс. человек. Здесь необходимо уточнить, что объективная оценка не является показателем удовлетворенности населения динамикой социально-экономических изменений в городе и по ней невозможно

оценить уровень удовлетворенности населения качеством обслуживания дорожно-транспортной системы.

Таблица 1

Дорожно-транспортная обеспеченность г. Череповца и г. Вологды в 2010-2013 гг. [1, 2].

Показатель	Значение показателя по годам			
	2010	2011	2012	2013
Протяженность улично-дорожной сети, км по городам:				
Вологда	229,119	232,450	254,6	256,6
Череповец	182, 454	214,754	217,0	219, 651
Численность населения, тыс.чел.				
Вологда	310,33	312,419	314,939	316,614
Череповец	310,2	312,9	315,7	316,8
Показатель транспортной обеспеченности населения, км/10 тыс.чел.				
Вологда	0,74	0,74	0,80	0,81
Череповец	0,59	0,69	0,69	0,69

Такие качественные характеристики как, например, дорожно-транспортная доступность и обеспеченность, комфортность поездки, безопасность перемещения, пассажирский сервис, своевременность перевозок и др. относятся к субъективной оценке уровня жизни населения. С учетом выше изложенного, автором сформирован ряд основных индикаторов дорожно-транспортной доступности и обеспеченности, которые относятся к социальной сфере и характеризуют уровень и качество жизни населения.

Проблемы, относящиеся к качеству дорожно-транспортного обслуживания, являются крайне сложными и требуют проведения специальных исследований, в том числе на базе социологических опросов и обследований. С этой целью был проведен социологический опрос «Оценка условий проживания населения г. Череповца». Оценка дорожно-транспортной доступности и обеспеченности проводилась только для жителей городского населения, опрос проводился впервые, поэтому оценку результатов данного исследования невозможно проследить в динамике. В опросе принимали участие члены домохозяйств в возрасте старше 18 лет. Распределение по полу и возрасту соответствует генеральной совокупности населения г. Череповца (согласно половозрастной структуре [2]), что позволяет оценивать полученные результаты как достаточно достоверные. Ошибка выборки по опросу не превышает 3-4%. Объем выборки по городам составил 800 человек. Для сравнительной характеристики использованы данные аналогичного социологического опроса, проводимого в г. Вологда ФГБУН ИСЭРТ РАН в апреле 2015 г. [3].

Таблица 2

Основные индикаторы дорожно-транспортной доступности и обеспеченности используемые для оценки уровня и качества жизни населения в субъективных оценках

Индикаторы	Показатели	Показатели, характеризующие дорожно-транспортную обеспеченность
1.Обеспеченность населения качественной сетью автодорог	1.1 Обеспеченная скорость движения автомобилей и ширина проезжей части 1.2 Пропускная способность и уровень загрузки дороги движением 1.3 Обеспеченная безопасность дорожного движения 1.4 Ровность и сцепные качества дорожного покрытия (наличие ям, неровностей и т.д.) 1.5 Обеспечение необходимым качественным состоянием и количеством мостов 1.6 Затраты времени на поездку до места назначения	

2.Обеспеченность населения обустройством и оборудованием автодорог	2.1 Обеспеченность дорожными знаками, разметкой на дороге и ограждениями 2.2 Обеспеченность автобусными остановками и павильонами 2.3 Обеспеченность площадками для стоянки автомобилей 2.5 Обеспеченность освещением автодорог	
1.Доступность и качество предоставления услуг дорожно-транспортной системы для населения	1.1 Наличие необходимого количества маршрутов и транспортных средств 1.2 Наличие различных видов общественного транспорта 1.3 Наличие пешеходных переходов и светофоров	Показатели, характеризующие дорожно-транспортную доступность
2.Качество обслуживания пассажиров в общественном транспорте	2.1 Работа водителей 2.2 Работа кондукторов 2.3 Удобство и комфорт 2.4 Чистота, порядок 2.5 Объявление остановок	

Подводя итог, в целом по результатам опроса можно отметить следующее: организация системы регулярного социологического опроса позволяет вовремя выявить основные проблемы жизнеобеспечения населения как городских, так и сельских территорий, отслеживать изменения их потребностей, определить уровень дорожно-транспортной доступности и обеспеченности, а также оценить эффективность деятельности органов местного самоуправления в этой сфере.

В результате анализа данных социологического опроса дорожно-транспортной обеспеченности крупных городов Вологодской области можно сделать следующие выводы:

1. Состояние автодорог по всем качественным характеристикам в г. Череповце намного выше, чем в г. Вологда. Состояние мостов, освещение автодорог, проведение текущих ремонтных работ и в целом содержание автодорог исходя из оценок городских жителей в г. Череповце можно оценить, как «выше среднего», а в г. Вологде по многим показателям можно оценить, как «ниже среднего». В целом горожане обеспокоены качеством и состоянием автодорог и отмечают это как одну из значимых городских проблем. Для поддержания городских автодорог в нормальном техническом состоянии требуется проведение комплекса работ по ремонту и содержанию дорожных одежд, при этом особое внимание должно уделяться текущему ремонту автодорог.

2. Правильно спроектированное освещение дорог обеспечивает хорошую видимость на дорогах, исключает искажение цветового восприятия окружающих объектов водителем и пешеходом. Соблюдение нормативных условий оказывает ключевое влияние на качество освещения автомобильных дорог, но здесь надо учитывать, что чрезмерное освещение может оказывать отрицательное влияние, как на состояние окружающей среды, так и на покой горожан. Именно поэтому результаты опроса населения могут быть полезны как для специальных служб, так и местных органов власти при разработке программ направленных на создание благополучных условий проживания населения города. Управлению дорожного хозяйства г. Вологда следует обратить внимание на опыт г. Череповца по применению инновационных технологий для освещения и оборудования автодорог.

3. Транспортная связь в среднем по г. Череповцу организована лучше, чем в г. Вологда, намного выше качество обслуживания Череповецкого общественного транспорта, чем Вологодского. В основном это связано с реализацией большинства намеченных мероприятий

муниципальной программы «Развитие городского общественного транспорта» на 2014-2018 годы по г. Череповцу. Например, таких как, строительство новых транспортных развязок, оптимизация маршрутов движения и контроль графика рейсов общественного транспорта, расширение проезжей части автодорог, применение светодиодного освещения и светодиодных светофоров, повышение контроля качества работы водителей и кондукторов, своевременное проведение ямочного ремонта дорожного полотна, ежегодное обновление дорожной разметки и др.

Список использованных источников

1. Вологодская область. Географический обзор. [Электронный ресурс]. –Режим доступа: <http://www.geografia.ru/vologda.html>
2. Демографический ежегодник Вологодской области [Текст]: стат. сборник/ Вологдастат.- Вологда, 2014.- 84 с.
3. Селименков Р.Ю. Мониторинг состояния транспортной системы региона [Текст]: препринт / Р.Ю. Селименков, А.В. Миронов.- Вологда: ИСЭРТ РАН, 2014.-60 с.

Сментина Н. В.

*к.е.н., доцент, доцент кафедры економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРЕПОНИ

У Законі України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» визначено, що держава здійснює підтримку добровільного об'єднання територіальних громад у таких її різновидах: інформаційно-просвітницька, організаційна, фінансова та методична [1].

Такі різновиди державної підтримки, як: інформаційно-просвітницьку та організаційну, забезпечують місцеві державні адміністрації. Інформаційно-просвітницька підтримка передбачає інформування громадськості через засоби масової інформації про обраний державою курс на децентралізацію, сутність реформування місцевого самоврядування та можливий інструментарій, переваги формування добровільно об'єднаних територіальних громад тощо. Організаційна підтримка зводиться до матеріально-технічного забезпечення заходів з формування спроможних добровільно об'єднаних територіальних громад.

Методичну підтримку забезпечує центральний орган виконавчої влади, напрями діяльності якого зосереджені на формуванні й реалізації державної регіональної політики та розвитку місцевого самоврядування. У даний час ним виступає Міністерство регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України. Зміст цього різновиду підтримки передбачає здебільшого надання роз'яснень із застосування «Методики формування спроможних територіальних громад», в якій визначено механізм та умови формування спроможних територіальних громад, а також порядок розроблення та схвалення перспективного плану формування територій громад.

Фінансова підтримка передбачає надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури. У цьому контексті варто відмітити, що субвенції надаються, по-перше, згідно з планом соціально-економічного розвитку добровільно об'єднаної територіальної громади, по-друге, виключно у разі, якщо її межі повністю відповідають тим, які визначені перспективним планом формування територій громад, який затверджується Розпорядженням Кабінету Міністрів України. Відповідно, у разі відсутності у добровільно об'єднаної територіальної громади плану її соціально-економічного розвитку можливість отримання субвенції зводиться нанівець. Таким чином, з прийняттям Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та

низки інших нормативно-правових актів, які забезпечують його реалізацію, перед місцевою радою добровільно об'єднаної територіальної громади постала проблема розробки відповідних планів, до того ж у край обмежені терміни.

Окрім субвенцій, фінансова підтримка добровільного об'єднання територіальних громад може здійснюватися за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку, які виділяються на інвестиційні програми і проекти регіонального розвитку, які, по-перше, спрямовані на підтримку такого об'єднання, по-друге відповідають пріоритетам, які визначені у Державній стратегії регіонального розвитку до 2020 року та відповідних стратегіях соціально-економічного розвитку регіонів. Це, поряд з низкою інших чинників, зумовило необхідність приведення регіональних стратегій соціально-економічного розвитку у відповідність до загальнодержавної Стратегії. Окрім зазначених умов, інвестиційні програми та проекти підтримки добровільно об'єднаної територіальної громади можуть претендувати на фінансування, якщо передбачають забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та сімей військовослужбовців – учасників антитерористичної операції; є переможцями Всеукраїнського конкурсу проектів та програм розвитку місцевого самоврядування у 2013-2014 роках. Крім того, інвестиційні програми та проекти під час конкурсного відбору перевіряються на відповідність низці критеріїв, що зумовлює ще одну проблему – їх якісну підготовку. Важливим є те, що 10 % коштів на фінансування програм і проектів, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, має передбачатися у місцевих бюджетах.

Як результат, у 2015 році в Одеській області з Державного фонду регіонального розвитку профінансовано 5 проектів загальною вартістю 129 115 тис. грн. Проектами добровільно об'єднаних територіальних громад, що отримали фінансування на Одещині є, наприклад, такі: капітальний ремонт дорожнього покриття та водовідведення; придбання шкільного автобусу для перевезення учнів; придбання комунальних машин для комунальних потреб. У цілому по Україні фінансувалося 867 проектів; з передбачених у ДФРР на їх фінансування коштів використано лише 82,26% [2].

Відповідно, актуалізація питання децентралізації, відмова від традиційного субсидіювання спонукає до пошуку нових можливостей для розвитку територіальних громад, що, у свою чергу, змушує вдаватися до стратегічного планування (одного з найпоширеніших інструментів місцевого соціально-економічного розвитку) та проектування.

Список використаних джерел

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
2. Моніторинг використання коштів державного фонду регіонального розвитку у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/Tablitsya-shhodo-stanu-vikoristannya-u-2015-rotsi-koshtiv-DFRR.pdf>.

Степанова Е. В.

*к.э.н., доцент, доцент кафедры менеджмента и международных экономических отношений,
Международный гуманитарный университет
г. Одесса, Украина*

О ФОРМИРОВАНИИ СИСТЕМЫ ИНТЕРЕСОВ УКРАИНСКОГО ПРИЧЕРНОМОРЬЯ В НОВЫХ ГЕОПОЛИТИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

Украинское Причерноморье занимает особое место в системе международных экономических отношений и национальной безопасности Украины вследствие особого (морского) экономико-географического положения. Высокая значимость Украинского Причерноморья в усилении процессов интеграции Украины в Евросоюз обуславливается ее

приграничным положением и выходом в Черное - Средиземное моря и Мировой океан, а также наличием важных речных магистралей Дунай, Днестр, Днепр, что предопределяет большие преимущества региона в транспортно-транзитных возможностях региона.

Несмотря на относительную сегодняшнюю стабильность, в Украинском Причерноморье происходят как латентные (скрытые), так и открытые конфронтационные процессы, связанные с противоречивыми экономическими, социальными, политическими и иными интересами различных субъектов хозяйственной деятельности, региональной и международной политики.

Региональные, национальные и международные интересы Украины в бассейне Черного моря предопределяются, прежде всего, тремя чрезвычайно важными задачами:

1) мобилизация морского потенциала Украинского Причерноморья для решения экономических проблем приморских регионов и государства, а также защиты национальных интересов в Черноморском бассейне и других районах Мирового океана;

2) усиление геоэкономических и геостратегических интересов Украины в Черноморских и смежных бассейнах как морской державы (хотя бы в пределах такого уровня, которым обладала Украина до 1991 г.);

3) эффективное использование указанного выше потенциала и геополитических позиций для эффективной реализации евроинтеграции Украины.

Система долгосрочных (стратегических) экономических интересов Украины в Черноморском бассейне, реализуемых на основе мобилизации морского потенциала Украинского Причерноморья, может быть сведена к следующей группе интересов:

1) транспортное освоение морских, речных и иных коммуникаций;

2) освоение природных ресурсов морской среды и приморской зоны (биоресурсы, курортно-рекреационные и другие ресурсы);

3) освоение энергетического потенциала (добыча нефти и газа на шельфе, развитие нетрадиционной энергетики на побережье и др.);

4) создание системы устойчивого стратегического партнерства для обеспечения региональной безопасности в бассейне Черного моря на основе реализации евроинтеграционной стратегии и активизации деятельности международных организаций с участием Украины (ОЧЭС, ГУАМ и др.).

К вышеизложенному считаем необходимым добавить, что интересы Украины в Черноморском бассейне имеют многомерное измерение – геополитическое, геоэкономическое, военно-оборонное, экологическое и др.

Геополитическое измерение национальных интересов Украины в данном регионе связано с оценкой системы возможностей доступа к морским биологическим и минеральным (прежде всего, энергетическим) ресурсам; обеспечением территориальной целостности страны; формированием условий для равноправного сотрудничества стран-участников ОЧЭС, Евросоюза и других международных институциональных систем; ослаблением геополитической напряженности и конфронтационных тенденций в бассейне Черного моря, Европе и других регионах мира.

Геоэкономическое измерение национальных интересов Украины следует рассматривать в плане интеграции Украинского Причерноморья в европейскую систему экономических отношений, а также в мировую экономическую систему на основе активного участия регионов Украинского Причерноморья в международном разделении труда.

Военно-оборонное измерение национальных интересов Украины в бассейне Черного моря связывается с реализацией оборонной стратегии государства на южных рубежах, участием в создании системы общей региональной безопасности и предотвращением военных конфликтов в этом регионе.

Экологическое измерение национальных интересов Украины в бассейне Черного моря следует рассматривать как оценку возможностей рационализации и повышения эффективности использования природных ресурсов, обеспечения естественного

воспроизводства биологических ресурсов и сохранения биоразнообразия Черного и Азовского морей.

В заключение считаем необходимым акцентировать внимание на некоторых тенденциях в бассейне Черного моря, которые необходимо учитывать при формировании долгосрочной политики экономического развития Украинского Причерноморья и обеспечения безопасности Украины. В данном случае речь идет об устойчивых тенденциях усиления милитаризации бассейна Черного моря, которая заключается в следующем:

с одной стороны, после распада СССР (1991 г.) в этом бассейне усилились процессы его «атлантизации», связанные с активизацией деятельности НАТО (создание военно-морских баз, системы ПРО и др.);

с другой стороны, заметно усилилась милитаризация Крыма Россией (после его аннексии в 2014 г.).

Наблюдаемая в настоящее время ограниченная активность Украины в бассейне Черного моря должна рассматриваться как крайне недостаточная, которая чревата экономическими и иными ущербами для Украинского Причерноморья и государства в целом.

Субчинська О. М.

*асистент кафедри менеджменту
Одеський національний політехнічний університет
м. Одеса, Україна*

КОМПЛЕКСНЕ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ТА ПОТЕНЦІАЛІВ РЕГІОНУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Трансформація суспільно-економічної системи в Україні, особливо в контексті переходу її до сталого розвитку, вимагає всебічного аналізу та розробки глибоких наукових основ вдосконалення ресурсної політики, її складових як на загальнодержавному так і регіональному рівнях. Цьому сприяє той факт, що регіональна ресурсна політика є головною складовою політики державного регулювання економічного розвитку країни. Такі наукові основи повинні стати платформою, на базі якої мають будуватися мікро- та макрооснови конкретних перетворень, розроблятися прогнози і формуватися політика перебудови суспільства на кожному конкретному етапі його розвитку. Зокрема, ця теза набуває особливої актуальності для регіонів, характерною ознакою розвитку яких є полікомпонентна структура наявного ресурсного потенціалу та поліфункціональний напрямок розвитку його потенціалів [1].

У сучасних умовах перед кожним регіоном країни стоїть проблема його виживання і забезпечення сталого розвитку, яке можливе лише за умов ефективного використання його потенціалів, в залежності від індивідуальних потреб та можливостей регіону.

Доведено, що кожен регіон це специфічне утворення яке має свої територіальні інтереси: у стабільному характері відтворення, збереження та примноження усіх наявних потенціалів та необхідних для розвитку наявних ресурсів; пропорційність використання потенціалів території та раціональне освоєння ресурсів.

Життєдіяльність будь-якого регіону є постійним фактором, яку не можна зупинити, тому територіальні інтереси – це перш за все потреба в стабільному характері відтворення, постійному збереженні та примноженні потенціалів території.

При виборі основних варіантів розвитку кожного регіону необхідно застосовувати політику комплексного освоєння ресурсів що передбачає аналіз всіх наявних потенціалів, їх взаємозв'язків, які виникають між об'єктами і суб'єктами користування, а також аналіз наслідків всіх заходів, які плануються впроваджувати для раціонального функціонування господарської діяльності регіону. Значну допомогу при проведенні аналізу можуть

здійснювати картографічні схеми типів користування ресурсами та рівні конфліктності між ними. Екстенсивний тип розвитку економіки регіонів країни, призвів до нераціонального використання економічних ресурсів, що, у свою чергу, створило умови для виникнення конфлікту інтересів при використанні економічних, екологічних, земельних і рекреаційних ресурсів, а також впливу нераціонального користування природними ресурсами території регіону та її теперішній стан.

Комплексне використання ресурсів регіонів представляє собою складний процес взаємодії трудових, економічних, екологічних, природних, демографічних, соціальних, фінансових, організаційних та ін. ресурсів територій. Кожен з яких у взаємодії з існуючими умовами інфраструктури територій, під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, забезпечує свій вклад у формування ефективного та сталого економічного розвитку територій.

Практично неможливо використовувати один ресурс без прямого або опосередкованою впливу на інший. Це обумовлює необхідність комплексного використання ресурсів, яке передбачає раціональне використання не тільки одного (основного) ресурсу, а й інших безпосередньо пов'язаних з ним ресурсів.

На сьогоднішній день проблема економічного стимулювання раціонального використання територіальних ресурсів стоїть дуже гостро, проте помітно відстає розробка економічного механізму її вирішення, так як регіони країни знаходяться у секторі з низьким соціально-економічним розвитком, негативною інвестиційною привабливістю, високим рівнем екологічної небезпеки, низьким рівнем задоволеності населення життям, низькими показниками інноваційного та наукового потенціалів [2].

Слід зазначити, що оцінка комплексного використання ресурсів регіонів та виявлення шляхів і засобів активізації їх використання належать до найважливіших пунктів при вирішенні регіональних проблем. Чим вище рівень використання потенціалів тим стабільніше конкурентне становище регіону.

Комплексне функціонування потенціалів регіону представляє собою складний процес взаємодії усіх наявних ресурсів, під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, забезпечує свій вклад у формування показників регіонального розвитку [3].

Підбиваючи підсумки усього вищевикладеного можна констатувати, що для сталого (збалансованого) розвитку ресурсного потенціалу будь-якого регіону країни необхідно визначити пріоритетність найважливіших стратегічних цілей регіональної ресурсної політики регіону враховуючи при цьому головну місію регіону та майбутній його вклад у розвиток країни.

Проведення комплексної оцінки використання потенціалів регіону та необхідних ресурсів враховує національні та глобальні відгуки і може бути використаний органами законодавчої та управлінської влади: при розробці організаційних та практичних заходів спрямованих на раціональне використання потенціалів (ресурсів); при розробці обґрунтованої політики удосконалення комплексного освоєння ресурсів (економічних, соціальних, екологічних, інноваційних тощо) території; при формуванні поточних і перспективних програм стратегічного розвитку регіонів; при обґрунтуванні та удосконаленні стратегії соціально-економічного розвитку регіонів.

Практичне використання результатів даного дослідження дасть змогу виявити поточні проблеми та тенденції їх розвитку, розробити необхідні напрями їх корегування визначаючи, при цьому, результативність та ефективність використаних потенціалів (наявних та необхідних ресурсів) регіону, які у значній мірі мають бути збалансованими і закладати позитивні процеси відтворення в економічний, соціальний та екологічний розвиток країни.

Список використаних джерел

1. Субчинська О.М. Визначення пріоритетних заходів сталого розвитку територій країни/ Субчинська О. М.// Матеріали IV Міжнародної інтернет-конференції «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту» (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, 21-22 травня

- 2015), Одеса: ОНПУ, 2015. – с. 161-162: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economics.opu.ua/files/science/2015/men_2015/s_4.pdf
2. Субчинська О.М. Соціально-економічні передумови та чинники освоєння приморських територій/ О.М. Субчинська// Соціально-економічний розвиток України та регіонів: тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції 20-21 жовтня 2011 р./ за ред. В.М. Огаренко, А.О. Монаєнко та ін.. – Запоріжжя: КПУ, 2011. – 396 с. – с.129-130
3. Субчинська О.М. Потенціал: сутність, види, особливості використання/ О.М. Субчинська/ Матеріали першої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції "Управління інноваційним розвитком на макро-, мезо- та макрорівнях» (2015/06/05), Одеса: ОНПУ, 2015. – Т1.– 2015. – 152 с. – с.13-16: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economics.opu.ua/files/science/2015/yir_2015/13.pdf
4. Субчинська О.М. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком регіонів /О.О. Олейникова, О.М. Субчинська// II Міжнародна науково-практична конференція «Економіка: реалії часу і перспективи» (Одеський національний політехнічний університет, 7–11 вересня 2015 року, м. Одеса), Одеса: ОНПУ, - 2015. – 5(21). - с. 173-174
5. Subchynska H. The policy formation peculiarities of the complex use of the coastal area's potentials/H. Subchynska//Sp-ka z.o.o. "Nauka I studia". Ekonomiczne nauki.- Panstwowy zarząd. – Przemyśl, 2013. – №4(72) – p.61-65.

СЕКЦІЯ 3 РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Poberezhnyi Roman

PhD, Senior lecturer of BA & PM department

Nesterenko Roman

Senior lecturer of BA & PM department,

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Kharkov, Ukraine

USING THE EUROPEAN EXPERIENCE TO IMPROVE THE FINANCIAL MECHANISMS ENTREPRENEURIAL SECTOR IN UKRAINE

One of the problems hampering the development of small and medium-sized enterprises in Ukraine is finding additional funding sources for further development. As practice shows, for most of the domestic small enterprises the main source of financing of their activities are their own funds. However, they are unable to fully meet their financing needs only through these kinds of resources.

Both investors and lenders share the need to obtain better quality financial information in more efficient ways. This requires cooperation both at European and national levels between enterprises, investors, lenders and governments and is crucial to improving SMEs' access to finance.

Deputy Director General, DG FISMA, Olivier Guersent said that SMEs face a structural hurdle when accessing finance, which is the lack of adequate, comparable, reliable, and readily available information. The lack of availability of credit information is in turn a barrier to entry in the market for SME financing. It limits the ability of lenders and/or investors outside banks to properly assess SMEs' creditworthiness.

The European Commission has conducted a mapping exercise of the availability of credit information on SMEs across Europe, as announced in the Commission's 2014 Communication on Long Term Financing. The results of the mapping exercise, which was published on 27 April 2015, show that there is a need to improve the availability and sharing of information required for assessing the creditworthiness of SMEs.

At the same time Ukrainian entrepreneurs evaluate the conditions for obtaining bank loans and conducting banking transactions how very difficult task. For example, according to surveys of business expectations of the enterprises of Ukraine, which conducts the National Bank on a quarterly basis, 55.6% respondents confirmed this view in the second quarter of 2015. In addition, the interest rate, which apply to loans, is in the top-8 problems identified by entrepreneurs.

The vast majority of enterprises – micro-SMEs – do not seek, and will not be able to seek, direct access to capital markets.

Smaller enterprises especially need to focus more on business activity rather than on complying with administrative tasks.

SMEs themselves are the main providers and the most valuable source of credit information: education, training and capacity building for SMEs in financial management are key enablers in this regard.

1. Completeness of SMEs information and trade or commercial secrets: need to determine what information is a trade or commercial secret and can not be disclosed. Credit history: required the exchange of information about the negative credit history. Provision of information on positive credit history upon request. Tracking unscrupulous business owners (the fight against fraud). The solution - perhaps at the level of agreements between banks, banking associations, national central banks, non-bank investors associations.

2. Banks' assessment of SME information (scoring/rating) should not be standardised across European banks as the diversity of SME customers and markets within and between EU does not

support a one-size-fits-all solution. When using the methods of calculation creditworthiness perhaps to take into account the methods for assessing the quality of management, and the brand and image of the enterprise, ISO certificates.

3. The difficulty in obtaining information and its verification of the relevance and validity for banks and non-bank investors: cooperation with government agencies, the national central bank within the country. Cooperation is possible with statistical and tax authorities.

4. The lack of legislative regulation and government support for SME lending processes: using the decisions and agreements Central Bank or national banking associations. Based on the European experience and Ukrainian realities we note that policy initiatives should primarily be developed at the national level in the field of lending to small and medium-sized enterprises. It is necessary to develop an understanding of the need for access to certain types of information. This is the approach in the European Economic Area is proving effective.

5. As mentioned above, increasing the financial knowledge of SMEs and their ability to provide adequate, up-to-date information (especially for SME management) would directly contribute to improving the probability of SMEs obtaining credit, both by banks and non-bank lenders.

SME training procedures for obtaining loans and the need for disclosure to investors different types of information: create detailed instructions. Creating learning centres: private, based on banking associations, government, national central banks.

The review show that it is important to improve the availability and sharing of credit information, which is necessary for assessing the creditworthiness of SMEs. A minimum set of common, comparable data that is equally accessible by all interested parties is important to widening the investor base for SMEs, increasing competition and fostering the efficiency and integration of SME funding markets.

6. Protection of credit (presented by SME's) information: determination concerned persons and their identification.

7. Reducing the high rate of interest: decrease by participation in the grant of credit - government or other public funds.

The lack of property on bail: the participation of the investor in the distribution of income / profit of the enterprise, or participation in the share ownership of the enterprise.

The stimulation of the development of microcredit in Ukraine requires a comprehensive approach, the components of which may include: simplification of the mechanism of micro-credit; creating conditions for the development of non-bank financial institutions; improvement of legislative support of the activities of banks; state support information microcredit programs; reducing the tax burden and improving the mechanisms of investment and credit support to small and medium-sized enterprises; the establishment of the state program of preferential crediting of SMEs.

Thus, the economy needs a developed financial sector, which provides capital for financing private sector investment from such sources as loans from reliable banks, well-organized stock market, venture capital and other financial instruments. To perform all these functions, the banking sector should be reliable and transparent, and as recent events have shown, the regulation of financial markets is necessary for the protection of investors and other participants of economic processes.

References

1. "Business Advice for Micro-size Companies" was published in order to educate, inform and assist the Bank's existing and potential clientele. Only available in Hungarian. [http://www.pressonline.hu/upload/pdf/CIB_Bank_markakonyv_2011.pdf]

2. Standard Small Business Credit Application Guidance [<http://www.bpfi.ie/wp-content/uploads/2014/08/Standard+Small+Business+Credit+Application+Guidance+formatted.pdf>]

3. EBF 2015 financial knowledge report to be published in the week of 21 September [<http://www.abbl.lu/en/blog/article/2015/09/fostering-financial-knowledge-among-european-smes>]

4. As announced in the Green Paper on building a Capital Markets Union (February 2015) the European Commission (DG FISMA) [<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52015DC0063>].

5. The 'Doing Business 2015' report by the World Bank [<http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB15-Chapters/DB15-Report-Overview.pdf>].

Vasileva S. M.

PhD Student

D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov

ADVERTISING THROUGH THE PRISM OF BRANDING

All Integrated Marketing Communications' (IMC) elements should help build brand awareness and contribute to consumers' positive attitude towards the brand. This is an important communication purpose and it is essential for advertising. Since it takes time to build brand awareness and brand associations, advertising has a long-term strategic role in the *IMC concept*.

Advertising, as an element of IMC, deals with the question how companies can attract the attention of potential customers toward the brand, how to inform, persuade and motivate consumers to make a purchase. Advertising has some advantages over the other elements of the communications mix – it enables the mass audience to be informed about (new) brands of the company; generates massive demand and helps stimulate the demand for already existing branded products.

Advertising has a major role in attracting the attention of customers and hence produces and directs consumers' interest towards the respective brand. With reference to advertising, a widespread belief is that it has a positive influence on brand loyalty, while promotions can have a negative or no effect on brand loyalty (see Reference 7). It is considered that advertising has a lasting influence by a possible delayed reaction(see Reference 5). A Raj research (see Reference 9) shows that, in response to increased advertising, loyal customers of a brand increase the volumes of their purchases. On the other hand, unloyal clients do not increase their purchases despite increased advertising.

Of interest for the current paper also are the results of a survey (see Reference 2), conducted by Agarwal, which has found that a strong brand loyalty requires less advertising compared to a brand that does not have so many loyal customers. The same study shows that a company that has weaker brands will have to spend more money on advertising and that promotions have to be done more often compared to stronger brands. When the cost of advertising is profitable, the organization with weaker brands will spend less money on sales promotions than stronger brands. The opposite is also true – if advertising is expensive, a weaker brand will spend more on sales promotions, compared to a stronger brand.

Advertising is one of the main reasons for the demand and, subsequently, for the purchase of a brand. Without advertising, the probability for the consumers to start looking for an already existing brand is minimal. Even if the branded product and/or service has the right qualities and is able to satisfy customer's needs, this product or service will not 'reach' customers if they are not informed about it (through advertising) and are unaware of brand's existence.

Advertising is the most visible of all IMC elements. Overall, the researchers state that successful advertising builds (customer-based) brand equity and has a cumulative effect on that asset (see Reference 10). However, advertising effects depend both on the amount invested and the type of the communication messages (see Reference 6).

Some authors (Simon, 1993; Cobb-Walgren, Ruble, Donthu 1995; Yoo, Donthu, Lee, 2000; Villarejo, Sánchez, 2005; Bravo, Fraj, Martínez, 2007; see References) have researched how the perceived and the actual advertising costs affect brand equity and its dimensions. A positive correlation between advertising costs and brand equity has been found as a result of these research

papers. The authors conclude that the high advertising costs contribute to the positive perception of brand quality; increase brand awareness and lead to stronger brand associations.

The abovementioned is confirmed by Al Ries and Laura Ries (see Reference 1). They consider that advertising is needed for the brand to survive and the advertising budget can be seen as a kind of insurance against a potential loss, which might occur as a result of competition's marketing 'attacks'. Moreover, advertising should be very clear and leave no doubt in consumers about the advertised brand and not to promote just quality, but leadership.

Advertising has long ago become a powerful brand building element. Advertising is not used only in order to transmit certain information to the target audience, but also to influence customers' opinion in terms of the brand, through the involvement in a dramatic story and by using imaginary metaphors in order to provoke the audience to think differently (positive) about the brand.

From all of the abovementioned, it can be concluded that advertising has a central place in the IMC concept, since it is the IMC element that introduces the brand in the market and 'maintains its life'. Within the IMC concept, advertising messages are crucial in the process of building and maintaining brand equity.

References

1. Рийс, А., Л. Рийс, 22 неизменни закона на брендинга. Как да превърнем един продукт или услуга в търговска марка, София 2000, Изд. Класика и стил.
2. Agarwal, D. (1996) Effect of Brand Loyalty on Advertising and Trade Promotions: A Game Theoretic Analysis with Empirical Evidence. *Marketing Science*, pp. 86-108.
3. Bravo R., Fraj E., Martínez E. (2007) Family as a source of consumer-based brand equity. *The Journal of Product and Brand Management*, 16(3), pp. 188–199.
4. Cobb-Walgren C., Ruble C.A. Donthu N. (1995) Brand equity, brand preference and purchase intent. *Journal of Advertising*, 24(3), pp. 25–40.
5. Little, J. (1979) Aggregate advertising models: The state of the art. *Operations Research*, pp. 629-667.
6. Martínez E., Montaner T., Pina J.M. (2009) Brand extension feedback: the role of advertising. *Journal of Business Research*, 62, pp. 305–313.
7. Neslin, S. A. (1989) An Alternative Explanation for Lower Repeat Rates Following Promotion Purchases. *Journal of Marketing Research*, pp. 205-213.
8. Simon C.J., Sullivan N.W. (1993) The measurement and determinants of brand equity: a financial approach. *Marketing Science*, 12(November), pp. 28–52.
9. Raj, S. P. (1982) The Effects of Advertising on High and Low Loyalty Consumer Segments. *Journal of Consumer Research*.
10. Wang F., Zhang X-P., Ouyang M. (2009) Does advertising create sustained firm value? The capitalization of brand intangible. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 37, pp. 130–43.
11. Villarejo A.F., Sánchez M.J. (2005) The impact of marketing communication and price promotion on brand equity. *Journal of Brand Management*, 12(6), pp. 431–445.
12. Yoo B., Donthu N., Lee S. (2000) An examination of selected marketing mix elements and brand equity. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 28(2), pp.195–211.

Бурко К. В.

*асистент кафедри організації обліку та звітності
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

ФУНКЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Кожне сучасне підприємство самостійно визначає стратегію своєї діяльності, розробляє власну виробничу програму, визначає цінову політику, асортимент продукції, інвестиційну та інноваційну стратегії, що істотно впливає на зростання відповідальності керівників за прийняття економічно обґрунтованих рішень та на фінансовий результат діяльності підприємства.

Управління розвитком сучасного підприємства не можливе без функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення, що базується на даних бухгалтерського обліку.

Управлінський облік є складовою процесу управління та надає інформацію, важливу для визначення стратегії та планування майбутніх операцій підприємства, а також контролю за ефективністю його поточної діяльності.

Система управлінського обліку складається з великої кількості процесів та процедур, які в процесі діяльності підприємства можуть змінюватися в залежності від цілей управління.

У ринковій економіці перевагу отримують ті підприємства, які швидко запроваджують нововведення. В таких умовах особливого значення набуває подальший розвиток управлінського обліку як системи інформаційної підтримки менеджменту, спрямованої на удосконалення інформаційного забезпечення інноваційного управління, з чітким визначенням мети та завдань, які сприяють її реалізації.

Мета й завдання системи управлінського обліку реалізуються через його функції, які тісно взаємодіють з функціями управління.

До основних функцій системи управлінського обліку належать:

- інформаційна - забезпечення менеджерів всіх рівнів інформацією, необхідною для ефективного планування, організації та контролю;

- комунікаційна – формування інформації, яка є засобом внутрішнього комунікаційного зв'язку між рівнями управління і структурними підрозділами. Сприяючи підвищенню якості процесу обміну інформацією, управлінський облік забезпечує ефективність функціонування всієї системи;

- контрольна-аналітична – здійснення контролю за виконанням планових показників та бюджетів, досягнення тактичних та стратегічних цілей підприємства, результатів діяльності структурних підрозділів та окремих виконавців, ефективності прийнятих рішень та їх впливу на результати діяльності підприємства; дослідження поведінки витрат та встановлення причин відхилень фактичних виробничих витрат від кошторисних;

- прогнозна – забезпечення перспективного планування та спрямування розвитку підприємства на досягнення його стратегічних цілей [1].

Доцільність та можливість інтеграції завдань та функцій управлінського обліку і його аналітичного забезпечення у системі управління підприємством загалом є об'єктом широкої дискусії в сучасних наукових публікаціях.

У світовій практиці управлінський аналіз традиційно рахують складовою частиною управлінського обліку, яка займається інформаційно-аналітичним забезпеченням керівництва підприємства [2].

Ряд науковців вважають, що в період ринкових відносин актуальним є процес інтеграції фінансового та управлінського обліку й управлінського аналізу, які утворюють взаємодію двох концепцій: управлінського аналізу як способу коригування та прийняття управлінського рішення; управлінського обліку як концепції інформаційної бази управління. Тобто, до функцій управлінського обліку крім облікової, планової та контрольної функції входить ще й аналітична.

Аналітична функція управлінського обліку – це дослідження всієї системи прийняття рішень з метою її удосконалення, а саме: результатів діяльності структурних підрозділів та окремих виконавців щодо виконання поставлених завдань з урахуванням методів аналізу та узагальненням результатів [3, с. 38]. Її реалізація покладена на управлінський аналіз, який є складовою частиною економічного аналізу і націлений на оцінку як минулих так і майбутніх результатів діяльності підприємства.

Нерідко до управлінського обліку також відносять функції:

- планування – складання кошторисів і підготовку бюджетів на оперативному, тактичному і стратегічному рівнях;

- організації – виділення центрів відповідальності, доходів і витрат, забезпечення

координації та взаємодії між рівнями управління, структурними підрозділами та окремими виконавцями, організацію оперативного обліку й аналізу;

- мотивації – встановлюючи внесок кожного працівника у загальний результат діяльності підприємства, сприяє підвищенню мотивації праці.

Створення ефективної системи мотивації на підприємстві є важливим питанням в організації діяльності підприємства, зменшенні рівня витрат, підвищенні його результативності та конкурентоспроможності.

Управлінський облік постійно розвивається: розширюються його функції, збільшується перелік вирішуваних ним завдань, різноманітнішими стають методи, активніше забезпечує інформацією прийняття не лише оперативних, але й стратегічних управлінських рішень.

На даний час в публікаціях простежується значний науковий інтерес до стратегічного обліку, та стратегічного аналізу, функціонування яких розглядають як необхідну вимогу сучасного управління підприємством на якісно новому рівні – стратегічному. Разом з цим виникає потреба подальшого вивчення розвитку та реалізації функцій управлінського обліку, як складової частини стратегічного управління.

В умовах глобалізації економіки та під впливом всеохоплюючої інформатизації суспільства, ставляться нові задачі та вимоги щодо складу та змісту функцій управлінського обліку.

В сучасних наукових виданнях поширені пропозиції вчених стосовно актуальності прогнозної функції управлінського обліку, яка за їхніми обґрунтуваннями ефективно реалізується завдяки використанню програмних продуктів та інформаційних технологій.

Таким чином, управлінський облік, в сучасних умовах, розвивається досить швидко, вдосконалюються функції обліку та їх застосування в управлінській діяльності. Проте найважливішою залишається інформаційна функція, яка реалізується шляхом забезпечення керівників структурних підрозділів і підприємства необхідною інформацією для здійснення планування, контролю і всебічного аналізу з метою прийняття ефективних управлінських рішень з врахуванням особливостей діяльності окремих ланок народного господарства, галузей та спеціалізації окремих підприємств.

Список використаних джерел

1. Шило В.П. Роль контролінгу в системі управління підприємством / В.П. Шило, С.Б.Ільїна, І.Ю. Меньша // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 1. – С. 45-50.
2. Санджарькова Е.Н. Управленческий учет как основа управленческого анализа // Экономический журнал . 2006. №12. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/upravlencheskiy-uchet-kak-osnova-upravlencheskogo-analiza>.
3. Бартош О. М. Управлінський облік, як основа ефективної системи управління банком / О. М. Бартош // Фінансовий простір . - 2014. - № 1. - С. 36-42.

Верютина В. Ю.

старший преподаватель кафедры организации производства и управления персоналом

Лукьяница А. Ю.

аспирант кафедры организации производства и управления персоналом

Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт»

г. Харьков, Украина

ПОВЫШЕНИЕ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ТРУДА В ИНЖЕНЕРНЫХ ГРУППАХ КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Совместная работа в команде является одним из важнейших элементов развития инженерных систем: формируются междисциплинарные команды для решения стратегических проблем, требующих навыков и знаний по широкому спектру инженерных и

технических дисциплин. Следует отметить, что наряду с достаточной проработкой данного вопроса в тоже время мало внимания уделяется проблеме обеспечения эффективного сотрудничества такой междисциплинарной команды. Особое внимание, как правило, уделяется процессам, которые направлены на возможность коммуникации, но аспекты, которые могли бы действительно подтвердить, что команда эффективно и плодотворно работает в направлении общей цели, часто отсутствуют. Очень часто, руководители и члены команды предполагают, что их несопоставимые ментальные модели не оказывают никакого влияния на их совместные усилия или, что возникающий когнитивный диссонанс будет устраняться естественно и органично. В действительности, же если эти вопросы не решаются непосредственно, команда превращается в так называемый «кооператив», а не представляет собой совместную работу единомышленников, которая является более эффективной и действенной.

Введение структуры когнитивной модели сотрудничества будет способствовать развитию когнитивных процессов сотрудничества, которые так необходимы для эффективной работы инженерных групп.

Особое внимание необходимо уделять ментальным моделям отдельных членов команды и формирование на их основе общей ментальной модели команды. Именно такой подход часто приводит к качественной основе для высокопроизводительных команд.

Были ранжированы факторы, которые влияют на успех команды, в том числе, характер и степень коммуникации, координации, сотрудничества [M.E. Gist, E.A. Locke, and M.S. Taylor, 1987; E.Salas, 1992]. Зарубежные ученые все больше внимания уделяли теории изучения команды и формированию концепции общих или командных ментальных моделей [Levine, Resnick, & Higgins, 1993; N.J. Cooke, P.A. Kiekeland E. Helm, 2001].

Следует отметить, что понятие общего видения или понимания особенностей работы в команде или организации, явно не нова, так необходимость сосредоточиться на общем понимании и согласованности в процессе разработки продукции, отмечал Сенге [Peter Senge, 1990]. Подробно преимущества личных и общих подходов в работе и как они связаны с организационным обучением рассматривал Бек [Beck, 1999]. Дополнительные исследования подтвердили положительное влияние общих ментальных моделей [Bass, 2006; Espinosa, J.A., 2001] Работе виртуальных команд уделял внимание [Scozzi и др., 2008]. Из этих исследований, только работа Стюарт Пугш и Ян Морли [Pugh and Morley, 1988] рассматривает модель конвергенции психологического климата внутри команды.

Но даже в этом случае основное внимание сосредотачивается на этапе проектирования, а не на процессе развития. Есть все основания полагать, что если не развивать активно и поддерживать командную ментальную модель на протяжении развития системы, то ролевая дифференциация в рамках инженерной команды может фактически привести к расхождению ментальных моделей ее участников, а не к их сходимости [Levesque, Wilson, & Wholey, 2001].

Когнитивная модель может учитывать когнитивные и социальные мероприятия, которые возникают в процессе совместного решения проблем, характеризуют большую масштабность инженерных систем [DeFranco, 2002]. Без такой деятельности отдельные представители команды будут бороться за то, чтобы понять перспективы такой проектной работы и будут вынуждены работать больше в индивидуальном порядке по своей части проекта, а не сотрудничать, совместно решая общую задачу [Denise, 1999]. Такой процесс является менее желательным, поскольку, как отмечает Schrage [1990], сотрудничество "... это процесс совместного создания: двух или более лиц с дополнительными навыками взаимодействия для получения общего понимания того, что никто из них не имел ранее или не мог бы прийти к нему в одиночку. Совместная работа создает общий смысл о процессе, продукте или событии".

Основное внимание необходимо уделять повышению эффективности работы команды, особенно, это относится к ранней стадии процесса решения проблемы.

Список использованных источников

1. R.B.Clariana, "Deriving group knowledge structure from semantic maps and from essays, Computer-Based Diagnostics and Systematic Analysis of Knowledge, D. Ifenthaler, P. Pirnay-Dummer, and N.M.Seel (Editors), Springer, New York, March 2010b, Chap. 7, pp.117–130.
2. N.J.Cooke, E.Salas, J.A.Cannon-Bowers, and R.J.Stout, Measuring team knowledge, Hum Factors 42(1) (Spring 2000), 151–173.
3. N.J. Cooke, P.A. Kiekel, and E. Helm, Measuring team knowledge during skill acquisition of a complex task, Int J Cognitive Ergonom (Spec Sec Knowledge Acquisition) 5(3) (September 2001), 297–315.
4. N.J. Cooke, E. Salas, P.A. Kiekel, and B. Bell, "Advances in measuring team cognition," Team cognition: Understanding the factors that drive process and performance, E.Salas and S.M.Fiore Editors, American Psychological Association, Washington, DC, 2004, pp.83–106.
5. J.F. DeFranco, Collaborative problem solving and program development model, Ph.D. Dissertation, New Jersey Institute of Technology, Newark, 2002.
6. J.F. DeFranco and C.J. Neill, Improving learning outcomes using cognitive models in systems design, Proc ASEE AnnuConf, Austin, TX, June 2009.
7. Denise, Collaboration vs. C-three (cooperation, oordination, and communication), Innovating 7 (3) (Spring 1999).
8. J.K. Doyle and D.N. Ford. Mental models concepts for system dynamics research, SystDyn Rev 14(1) (Spring 1998), 3–30.
9. Espinosa, R.E.Kraut, F.J. Lerch, S.A.Slaughter, J.Herbsleb, and A. Mockus, Shared mental models and coordination in large-scale, distributed software development, Proc IntConf Inform Syst, New Orleans, LA, December 16–19, 2001, pp. 513–517.
10. M.E. Gist, E.A. Locke, and M.S. Taylor, Organizational behavior: Group structure, process, and effectiveness, JManagement 13(2) (Summer 1987), 237–257.

Дангадзе И. А.

доктор, асоц. профессор

Чоговадзе Дж. Т.

доктор, асоц. профессор

Кутаисский Государственный университет Акакия Церетели

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ АГРОТУРИЗМА В ГРУЗИИ

Одним из приоритетных видов туризма, на который необходимо сделать ставку в процессе развития данной индустрии и привлечения дополнительного числа туристов (в том числе и иностранных), является сельский туризм (агротуризм). Для Грузии это направление может стать одним из важных источников получения доходов для сельских территорий. Грузия обладает колоссальными ресурсами для развития сельского туризма. При правильном подходе к организации и продвижению сельского турпродукта, Грузия может рассчитывать на значительные социально-экономические дивиденды.

Следует отметить, что в последние годы, данный вид туризма стал активно развиваться и в Грузии, а именно, в таких регионах как Сванетия, Имерети, Кахетия, Хевсурети, горной Аджарии. В муниципалитетах Багдади и Зестапони есть целые деревни, в которых все желающие могут получить мастер-класс по виноделию, различным народным промыслам, принимать участие в сборе кукуруза, чая, винограда.

В Грузии необходимо создание системы стратегического планирования развития туризма в сельской местности. Для этой цели, в рамках исследования, был проведен SWOT – анализ сегмента сельского туризма в Грузии.

На основе проведенной оценки состояния данного сегмента Грузинского туристского рынка были определены возможности и ограничения, преимущества и недостатки в формировании стратегии развития сельского туризма (табл. 1).

Представленный SWOT – анализ показал, что безусловно, Грузия обладает богатым природно-рекреационным ресурсом для развития сельского туризма. Однако очевидно, что

существуют комплексные проблемы в сфере развития данного вида туризма. Для их решения необходимы новый подход и программно-целевой метод, позволяющий повысить конкурентоспособность сельских территорий, удовлетворить растущий спрос на качественные туристские услуги и обеспечить условия для устойчивого развития туризма на селе.

Табл.1

SWOT-анализ агротуризма в Грузии

Преимущества (сильные стороны)	Недостатки (слабые стороны)
<ol style="list-style-type: none"> 1.Высокий сельскохозяйственный потенциал страны. 2.Высокий природно-рекреационный потенциал. 3.Наличие культурных и исторических памятников не только регионального, но и мирового значения. 4.Наличие общественных и коммерческих организаций, которые могут содействовать развитию туризма в сельской местности 5.Многоотраслевая направленность крестьянских и личных подсобных хозяйств. 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Низкий уровень развития туристской инфраструктуры в сельской местности. 2.Слабая система продвижения турпродуктов на внутреннем и международном туристских рынках. 3.Отсутствие узнаваемости и привлекательности образа сельских регионов (отсутствие узнаваемого бренда). 4.Низкий уровень подготовки туристических кадров. 5.Незначительный объем инвестиций. 6.Отсутствие специальных программ поддержки для жителей сельской местности, желающих начать предпринимательскую деятельность в сфере туризма.
Возможности	Угрозы
<ol style="list-style-type: none"> 1.Рост доходов местного населения и регионов в целом. 2.Создание дополнительных рабочих мест. 3.Развитие малого предпринимательства на селе. 4.Оживление объектов социальной инфраструктуры села. 5.Привлечение иностранных туристов. 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Растущая конкуренция среди туристических рынков стран ближнего и дальнего зарубежья. 3.Социально-экономическая и политическая дестабилизация в стране. 4.Ухудшение экологической обстановки. 5.Потеря туристического рынка из-за низкого уровня туристического сервиса на селе.

Для реализации имеющихся у Грузии в сегменте сельского туризма нужно создать необходимые условия для развития индустрии туризма, а именно

- Обеспечение целевого финансирования и господдержки малых предпринимателей, заинтересованных в развитии сельского туризма
- Развитие туристской инфраструктуры и муниципальных образований;
- Стимулирование развития малого бизнеса для оказания сопутствующих туризму сервисных услуг;
- Разработка учебных программ для подготовки кадров для сельского туризма и сопутствующих отраслей;
- Поддержка продвижения региональных сельских туристских продуктов на внутреннем и международном туристических рынках.

В целом, развитый сегмент сельского туризма положительно отразится на конкурентоспособности сельских территорий и будет способствовать:

- Обеспечению занятости сельского населения (в первую очередь для молодежи);
- Повышению уровня доходов сельского населения;
- Развитию социальной и инженерной инфраструктуры сельской местности;
- Сбыту продукции личных подсобных хозяйств;
- Остановке миграции сельского населения в город.

Список использованных источников

1. Кусков А.С., Поникулина О.В. Менеджмент транспортных услуг. Москва „Рконсульт”, 2004 – 446 с.
2. Гуляев В.Г. Организация туристских перевозок. Москва „финансы и статистика”, 2001 – 500 с.

Гамма Т. М.

*к.е.н., доцент, доцент кафедры економіки підприємства,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ У ВИРІШЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Останніми роками в процесі аналізу та управління соціально-економічними системами і процесами вчені і практики все частіше застосовують методологію когнітивного моделювання. Необхідно відзначити, що засоби когнітивного підходу в економічно розвинених країнах застосовуються вже досить давно в різних галузях: економіці, соціології, психології, екології та ін. В Україні також спостерігаються спроби застосування засобів когнітивного моделювання для вирішення соціально-економічних завдань, і, не зважаючи на те, що поки вони вимагають розвитку і осмислення, даний підхід є перспективним.

Застосування когнітивного підходу дозволяє підвищити ефективність прийняття рішень в слабо структурованих проблемах: уточнити уявлення суб'єкта про проблему, знайти протиріччя, зрозуміти інших суб'єктів та ін. [1]. Власне необхідність дослідження складних, слабо структурованих систем і ситуацій, тобто тих, що включають в себе безліч елементів різної природи, залежності між якими носять як кількісний, так і якісний характер, і не можуть бути відображені формальними традиційними кількісними моделями, в значній мірі визначила подальший розвиток когнітивного моделювання.

Мета когнітивного моделювання полягає в генерації і перевірці гіпотез про функціональну структуру ситуації, що спостерігається, до отримання функціональної структури, здатної пояснити поведінку цієї ситуації. Адекватно вибудована структурна схема причинно-наслідкових зв'язків дозволить зрозуміти і проаналізувати поведінку системи.

Основоположним припущенням при розробці методології моделювання соціально-економічної системи є наступне: до систем, проблеми яких є слабоструктурованими найбільш підходить використання когнітивного підходу, а опис такої системи з урахуванням її невизначеності можливий за умови використання комплексу узгоджених між собою моделей, що відображають різні сторони її функціонування.

В основі технології когнітивного аналізу і моделювання лежить когнітивна (пізнавально-цільова) структуризація знань про об'єкт і зовнішнього для нього середовища, причому об'єкт і зовнішнє середовище розмежовуються «нечітко». Мета такої структуризації полягає у виявленні найбільш істотних (базисних) факторів, що характеризують «прикордонний» шар взаємодії об'єкта і зовнішнього середовища, і встановлення якісних (причинно-наслідкових) зв'язків між ними, тобто який взаємовплив здійснюють чинники один на одного в ході їх зміни. Взаємовплив факторів відображається за допомогою когнітивної карти (моделі), яка являє собою знаковий (зв'язаний) орієнтований граф. Можна сказати, що когнітивна карта - це засіб структуризації і підтримки прийняття рішень за відсутності статистичної інформації в достатньому обсязі для стандартних методів, для побудови яких використовуються експертні оцінки.

Позначимо основні етапи методології когнітивного моделювання:

1. Аналіз соціально-економічної системи (СЕС) як об'єкта управління включає розділи, пов'язані з аналізом предметної галузі, в результаті якого повинні бути виділені її

підсистеми, внутрішні, зовнішні і зв'язки підпорядкування. Також виявляються проблеми управління як в самій СЕС, так і в її підсистемах.

2. Стратифікований опис структури СЕС, в рамках якого можна виділити п'ять послідовних блоків. Подання рівнів управління СЕС моделлю у вигляді піраміди, виділення сегментів піраміди; визначення керуючих ешелонів, страт, шарів сегмента. Теоретико-множинне уявлення виділених шарів, в т.ч. визначення вхідних, вихідних і керуючих інформаційних потоків. Побудова ситуаційної моделі управління СЕС. Прогнозування переходів системи з поточного стану в бажане. Моделювання нечіткого керуючого впливу. Можливі математичні інтерпретації когнітивних карт: м'які математичні моделі, модель підсумовування впливу факторів, модель нелінійної взаємодії факторів, нечітка модель взаємодії факторів [3].

3. Моделювання підсистем СЕС за допомогою багат шарових нечітких когнітивних карт. Необхідно побудувати модель у вигляді багат шарової нечіткої когнітивної карти по кожній з підсистем. Провести аналіз її структурних і динамічних властивостей. Вироблення альтернативних управлінських рішень в умовах невизначеності щодо кожної з названих на етапі 1 проблем. Перейти до чітких когнітивних карт окремих елементів підсистем.

4. Проведення експерименту з моделювання підсистем СЕС чіткими когнітивними картами, включає три дії. Побудова моделі підсистем СЕС у вигляді чіткої когнітивної карти. Аналіз структурних і динамічних властивостей СЕС на чіткій когнітивній карті. Розробка стратегій і моделювання відповідних їм сценаріїв розвитку СЕС.

5. Верифікація і розробка рекомендацій щодо прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

В результаті виконання всіх етапів особа, яка приймає рішення отримує набір стратегій сталого розвитку системи.

Найбільш універсальні програми, призначені для вирішення широкого кола завдань і заснованих на когнітивному аналізі:

- «Компас» - для когнітивного моделювання широкого класу ситуацій, що виникають у економіці, політиці, соціології, менеджменті, державному управлінні;

- «Канва» - для аналізу і моделювання складних політичних, економічних або соціальних ситуацій, розробки стратегій управління та механізмів їх реалізації, розробки програмних документів стратегічного розвитку країни, регіону, підприємства, фірми тощо, а також в якості інструментарію для безперервного моніторингу стану ситуації, пошуку та перевірки гіпотез про механізми розвитку і механізмах управління ситуацією;

- «Ситуація-2» дозволяє в складних і невизначених умовах швидко, комплексно і системно охарактеризувати і обґрунтувати сформовану ситуацію і на якісному рівні запропонувати шляхи вирішення проблем, що виникли [3].

Технологія когнітивного аналізу має переваги порівняно з традиційними інструментами управління в умовах неповної і слабо структурованої інформації про предметну галузь та дозволяє робити оцінки наслідків прийняття рішень як мінімум на якісному рівні, що заслуговує на увагу в практиці управління на самих різних рівнях і завданнях.

Список використаних джерел

1. Хрусталёв Е. Ю. Когнитивные модели стратегического управления оборонно-промышленным комплексом / Е. Ю. Хрусталев, К. Н. Мингалиев // Вооружение и экономика. – 2011. – № 1 (13). – С. 105–120.

2. Технологии информационного общества в действии: применение когнитивных методов в управлении бизнесом [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rfbr.ru/default.asp?doc_id=5222.

3. Лебідь О.Ю. Деякі аспекти застосування когнітивного моделювання в державному управлінні [Електронний ресурс] / О.Ю. Лебідь // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2015. - №11. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=922>.

Доброва Н. В.
к.е.н., доцент кафедри економіки та управління національним господарством,
Осипова М. М.
к.е.н., доцент кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Стратегічний напрям розвитку економіки України та необхідність перетворення агропромислового комплексу на високоефективний, конкурентоспроможний сектор економіки держави здатний інтегрувати у світовий аграрний ринок, зумовлюють необхідність становлення таких аграрних формувань, які б найбільше повно відповідали ринковій системі і були конкурентоспроможними, економічно сталими й ефективними. Дослідження вітчизняних учених, досвід і практика організації світового сільськогосподарського виробництва свідчать, що такими є господарства, що ґрунтуються на принципах підприємницької діяльності, серед яких належне місце посідає фермерське господарство. Підприємницькі структури аграрної сфери економіки, у тому числі і фермерські господарства, у процесі своєї діяльності стають учасниками конкурентної боротьби за споживача і можливість їх виживання залежить від здатності ефективно та в комплексі використовувати всі свої переваги над конкурентами.

Фермерське господарство є однією з найбільш перспективних і ефективних форм господарювання, з високою агрокультурою, належним рівнем організації виробництва, бережливим відношенням до землі та оптимальною впорядкованістю території.

Основними проблемами розвитку фермерського господарства України є відставання від сучасних тенденцій запровадження інноваційних технологій ведення сільського господарства. Нові технології та технічне забезпечення виробничих процесів є недоступним для більшості фермерів через їх дорожнечу. Фермери мають обмежене фінансове забезпечення своєї діяльності, якого ледве вистачає для придбання необхідних ресурсів для нового циклу виробництва. У свою чергу, перехід на більш вищий рівень господарювання передбачає додаткове залучення коштів.

Великою проблемою є також слабка матеріально-технічна база фермерських господарств. Так, наприклад, в фермерських господарствах в Одеській області з площею понад 500 га на 1 господарство припадає майже 10 тракторів, з площею до 100 га – 1 трактор на 2 господарства. В середньому на одне господарство зараз припадає 0,3 трактори, 0,07 комбайна [1]. В Україні на одне господарство припадає 0,86 трактора, 0,21 зернозбиральні комбайна, 0,47 сіялок або на 100 га землі припадає 0,75 трактора [2]. Ці показники дозволяють зробити висновок про низький рівень матеріально-технічної бази фермерських господарств, особливо тих, в яких невеликі розміри землі. Забезпеченість трудовими ресурсами також диференційована за окремими категоріями господарств.

Головною причиною недостатнього рівня матеріально-технічного забезпечення фермерських господарств є відсутність власного капіталу та умов доступу до кредитів, а також неадекватне співвідношення між цінами на технічні засоби та сільськогосподарську продукцію. Складність вирішення проблеми технічного забезпечення полягає і в тому, що техніка потрібна максимально наближена до розмірів фермерських господарств та їх виробничого спрямування.

Можливістю залучення фінансовими ресурсами є банківське кредитування. Проте умови кредитування у нинішній період економічної та політичної нестабільності в державі є мало привабливими для фермерів. Ставки кредитування банківських установ з супутніми послугами перевищують 30% річних. Для порівняння: за підсумками 2014 року рівень рентабельності виробничої діяльності фермерів становить 29,6 %. Тобто залучення банківського кредитування виявиться додатковим фінансовим тягарем для фермерів [3].

В Україні немає кредитних механізмів підтримки малих фермерів, наприклад кредитні спілки, все ще перебувають на ранніх стадіях розвитку. Комерційна банківська система не орієнтована на задоволення потреб малих фермерських господарств у кредитних ресурсах.

Великою проблемою є система ресурсного забезпечення і збуту. Системи ресурсного забезпечення і збуту, орієнтовані на невеликі обсяги постачання або доставки, потребу в яких відчують фермери, лише почали розвиватися. Обслуговуючі кооперативи, орієнтовані на ресурсне забезпечення та послуги фермерам у сфері маркетингу та збуту, які дозволяють придбання та продаж фермерами малих партій без упакування, погано розвинуті, або взагалі не існують. Також відсутнє бізнес-середовище в сільському господарстві, що дозволило б найефективнішим виробникам використовувати нові технології для збільшення власної продуктивності.

Крім вище названих проблем розвитку можна виділити такі:

- 1) виділення недостатніх розмірів земельних наділів для ведення ефективного господарювання;
- 2) слабка державна фінансово-кредитна підтримка фермерства;
- 3) суб'єктивізм та подекуди негативне ставлення до фермерів представників виконавчої влади на місцях;
- 4) нерегульованість ринку збуту продукції аграрного сектора;
- 5) відсутність необхідної величини стартового капіталу для створення фермерського господарства;
- 6) брак коштів для поновлення основних фондів, закупівлі поголів'я худоби, насіння, мінеральних добрив, засобів догляду за рослинами, необхідної техніки для механізації виробничого процесу і т. п.;
- 7) недосконалість механізму довгострокового кредитування та оподаткування фермерських господарств [4, с. 98];
- 8) не в достатній мірі розвинені орендні відносини;
- 9) низьке та неефективне інформаційно-консультаційне забезпечення розвитку фермерських господарств [5];
- 14) брак розфасовки насіння, гербіцидів та інших матеріалів дрібними партіями.

Серед виділених проблем особливе місце займає проблема державної підтримки фермерських господарств. Так, малі фермерські підприємства фактично не відчують державну підтримку, так як вона існує лише для великих підприємств. Український державний фонд підтримки фермерських господарств - це бюджетна установа, яка працює згідно чинних програм у рамках існуючого фінансування, яке в останні роки суттєво зменшено та інколи зовсім не виділяється в регіони.

Список використаних джерел

1. Аграрний сектор України. [Електронний ресурс]. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2014 році. Режим доступу: <http://agroua.net/statistics/>.
2. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. Статистичний збірник. Сільське господарство України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Маслак О. Проблеми та перспективи фермерства в Україні. Агробізнес сьогодні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichni-gektar/3999-problemy-ta-perspektivy-fermerstva-v-ukraini.html>.
4. Олійник О.О. Запровадження схеми гарантування кредиту в сільському господарстві України. / Олійник О.О./ Облік і фінанси. – 2013 рік - № 2 (60). - с. 99 – 105.
5. Конілов Л.В. Проблеми та перспективи розвитку фермерських господарств. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer30/778.pdf>.

Клєвцєвич Н. А.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та управління національним господарством,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна*

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ

Останнім часом у світовій практиці все більше уваги приділяється можливості залучення до управління об'єктами державної та комунальної власності приватного сектору, з яким пов'язується можливість підвищити ефективність функціонування підприємств, що виробляють комунальні послуги, залучити до господарства додаткові фінансові ресурси, впровадити новітні технології та сучасний досвід менеджменту приватних компаній.

Вкрай актуальним зазначене питання є і для України, житлово-комунальне господарство якої характеризується застосуванням застарілих методів управління, незадовільним технічним станом цілісних майнових комплексів, низькою якістю послуг. Основними причинами необхідності активізації використання механізмів державно-приватного партнерства є гостра нестача фінансових ресурсів підприємств внаслідок їхньої збиткової діяльності та обмеженість державного і місцевих бюджетів.

Огляд останніх публікацій, присвячених даному питанню свідчить, що на сьогодні кожний дослідник вкладає власний зміст у це поняття. Так, наприклад, державно-приватне партнерство трактують як систему співробітництва приватного сектора, підприємств та організацій бізнесу з державними установами, які спрямовані на досягнення загальних економічних цілей й вирішення актуальних соціально-економічних завдань [1, с.113]. Але таке визначення, з нашої точки зору, є вкрай широким та не розкриває змісту такої співпраці.

Більш повно характеристика та сутність державно-приватного партнерства розкривається автор [2], яка під ДПП розуміє тимчасову, створену за ініціативою держави недержавної структури, яка заснована на уступці права володіння державними об'єктами приватному бізнесу з метою виробництва суспільних благ або послуг, на тривалій та взаємовигідній основі. Конкретизуючи сутність державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві, автор вказує на співпрацю державного та приватного секторів з метою реалізації конкретних проектів з будівництва та/або реконструкції об'єктів комунальної інфраструктури або надання житлово-комунальних послуг споживачам, обов'язок надання яких традиційно покладається на державний сектор. В житлово-комунальному господарстві державно-приватне партнерство може здійснюватися у різних формах, однак в основі кожного успішного проекту лежить концепція, що залучення досвіду приватного сектору та перерозподіл ризиків у цілому підвищують загальну реалізацію житлово-комунального проекту.

На території Європейського Союзу державно-приватне партнерство розглядається як Public Private Partnership (PPP), тобто публічно-приватне партнерство, яке Європейською комісією визначається як «передавання приватному сектору частини повноважень, відповідальності та ризиків щодо реалізації інвестиційних проектів, які традиційно впроваджувалися чи фінансувалися публічним сектором» або як «система відносин між органом публічної влади (управління) та приватною організацією, у якій останній надається більша роль у плануванні, фінансуванні та реалізації певної послуги для населення, аніж при використанні традиційних процедур співпраці (наприклад, тендеру), і менша, аніж при використанні механізму приватизації. При цьому, захист державних та комунальних інтересів гарантується через інституційні основи, положення нормативних актів та укладених договорів» [3].

Інтерес до державно-приватного партнерства, в Україні, на державному рівні проявляється лише останнім часом, про що свідчить прийнятий Закон України № 2404–

VI «Про державно-приватне партнерство», відповідно до якого під державно-приватним партнерством розуміється система відносин, які складаються між державою та/або територіальною громадою, з однієї сторони, та суб'єктом господарювання, що діє на основі приватної форми власності, з іншої сторони, для взаємовигідної співпраці на строковій основі з метою реалізації суспільно значущих проектів, досягнення соціального та економічного ефекту [4].

Аналіз цього закону виявив, що ним передбачена можливість укладання договорів не тільки державою (Кабінетом Міністрів України та уповноважених ним центральних чи місцевих органів виконавчої влади або суб'єктів господарювання, що діють на основі державної форми власності), але також органами місцевого самоврядування та/або територіальною громадою. При цьому органи місцевого самоврядування зможуть самостійно вирішувати питання щодо визначення переліку об'єктів комунальної власності, відносно яких доцільно використовувати можливі форми партнерства з приватним партнером, а також умови проведення конкурсів.

Отже застосування механізмів партнерства із приватним сектором (на основі договорів концесії; оренди; на довірче управління та інших договорів) стає можливим і по відношенню до об'єктів комунальної інфраструктури. При цьому визначається, що передача об'єктів державної або комунальної власності приватному партнерові для виконання договору не передбачає перехід права власності на ці об'єкти до приватного партнера, такі об'єкти протягом реалізації проекту не підлягають приватизації, а створене приватним партнером за договором майно відноситься до державної або комунальної власності.

Крім зазначеного, досить важливим є закріплення положень про загальні умови проведення конкурсів та укладання договорів в рамках державно-приватного партнерства з обов'язковим аналізом економічних та фінансових аспектів реалізації проекту, соціальних наслідків, аналізу ризиків, а також про державний контроль та державні гарантії. Серед гарантій звертають на себе умови про недопустимість погіршення змінами до законодавства умов реалізації проектів в рамках партнерства, невтручання у діяльність приватного оператора з боку державних органів та органів місцевого самоврядування, збереження умов укладених договорів протягом всього строку їх дії тощо. З нашої точки зору, це повинно сприяти розширенню інтересу приватних операторів до комунального сектору міських господарств, оскільки у них з'явиться впевненість у можливості досягти очікуваних результатів.

Проте слід звернути увагу, що хоча однією з основних переваг державно-приватного партнерства вважається соціальна відповідальність та громадська підзвітність, законом не передбачено звітування органів державної та місцевої влади щодо умов укладання договорів та їх виконання, у зв'язку із чим ми вважаємо за необхідне закріплення положень наступного змісту:

- «Після укладання договору із приватним партнером, державні партнери оприлюднюють у друкованих засобах масової інформації ключові умови договору та інформацію щодо очікуваних результатів реалізації проекту».

- «Державні партнери щорічно інформують громаду про виконання умов договорів, які укладені в рамках державно-приватного партнерства, на основі публікації відповідної інформації у друкованих засобах масової інформації».

На нашу думку, прийняття єдиного закону із врегулювання відносин між державним та приватним секторами є доцільним, оскільки це дозволяє врахувати спільні риси можливих форм такої співпраці та встановити єдині принципи й вимоги. Вважаємо, що це не відміняє існування інших законів та підзаконних нормативних актів, які конкретизують особливості кожної форми, зокрема оренди та концесії.

Список використаних джерел

1. Михеев В.А. Государственно-частное партнерство в реализации приоритетных национальных проектов: [сб. науч. раб.] / науч. ред. Пивоваров и др. – М.: Финпресс, 2015. - 320с.

2. Татаркова И.В. Развитие предпринимательской деятельности в сфере жилищно-коммунального хозяйства: автореф. дис. на получение науч. степени канд. эконом. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление национальным хозяйством» / И.В. Татаркова. – Санкт-Петербург, 2015. – 20 с.

3. Механізм державно-приватного партнерства дає кращі можливості отримати бажаний рівень ефективності під час реалізації важливих для всієї країни масштабних проектів [Електронний ресурс]: прес-служба Кабінету міністрів України. – Режим доступу до сайту: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=115245&cat_id=38461.

4. Закону України «Про державно - приватне партнерства в Україні» від 1 липня 2010 року № 2404–VI [Електронний ресурс]: офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12134.html>.

Кунділовська Т. А.

*к. т. н., доцент, доцент кафедри експертизи товарів та послуг
Одеський національний економічний університет,*

Зеленянська Н. М.

*д. с.-г. н., с. н. с., завідувач відділом розплодження винограду
ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є.Тайрова
м. Одеса, Україна*

БІОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК ЧИННИК ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

В умовах інтеграції України до зони вільної торгівлі Європейського Союзу проблему конкурентоспроможності вітчизняної агропромислової продукції можна вирішити за рахунок екологізації та біологізації виробництва, що потребує перегляду техногенної концепції розвитку агропромислового комплексу. Основними мотивами переходу підприємств на виробництво екологічної та органічної продукції є, насамперед, можливість реалізації своєї продукції за підвищеними цінами за рахунок вищої її якості; збільшення частки продукції, яка реалізується на європейських ринках та забезпечує валютні надходження; можливість підвищення туристично-рекреаційного потенціалу регіонів, що може вплинути на пом'якшення безробіття та подолання бідності в окремих регіонах України. Органічні агротехнології дозволяють оптимізувати витрати та підвищити врожайність.

Крім того, одним із сучасних трендів є екологізація споживання – це зміна переваг споживачів до екологічно чистої продукції і товарів, негативне відношення до продукції, що забруднює довкілля. Переважна більшість європейських споживачів обирає органічно чи екологічно сертифіковану продукцію, керуючись доступною інформацією про відповідну сертифікацію та спеціальним маркуванням. Тенденція обирати не «найдешевший» товар, а з огляду на його безпечність і поліпшені екологічні характеристики також поширюється і в Україні. Споживач, розуміючи взаємозв'язок між продукцією, що споживає, та здоров'ям, хоче бути впевненим, що обраний ним продукт буде найбезпечніший і задовольнить його споживацькі потреби.

Екологізація передбачає впровадження екологічно чистих технологій аграрного виробництва. Мова йде, насамперед, про відмову від використання штучних стимуляторів росту, отрутохімікатів, генетично модифікованих організмів, подекуди – навіть мінеральних добрив, з тим щоб отримувати незабруднену продукцію, а отже – найкращу для вживання. Безперечно, валовий продукт у цьому випадку зменшується, що позначається на ціні продукції, але зростає якість їжі. Така їжа продається в спеціальній упаковці та магазинах, а подекуди на екологічно чисту та органічну їжу переведено певні категорії населення (діти, хворі, люди похилого віку).

Органічні продукти – це харчові продукти, вироблені в результаті ведення сертифікованого органічного виробництва, що передбачає відповідність всіх виробничих

процесів до детально прописаних постанов про органічне виробництво Європейського Союзу (Постанова Ради ЄС № 843/2007 і Постанова Комісії ЄС № 889/2008)[1; 2].

В ЄС щороку, починаючи з 2008 р. обіг органічної продукції збільшується на 8%, а під органічне фермерство виділяється 500 тисяч гектарів землі, що разом приносять 20 млрд. євро щороку [3].

В Україні кількість сертифікованих органічних господарств збільшилося майже у шість разів за десять років: із 31 господарства у 2003 р. до 175 у 2013 р. У 2013 р. вони об'єднались у Спілку виробників сертифікованих органічних продуктів «Органічна Україна» [4].

В Україні створюється законодавча та нормативна база, яка є основою для розвитку екологічного та органічного виробництва. Державна програма розвитку сільського господарства в Україні до 2015 року, яка була опублікована у 2007 р., включала офіційну мету: 10% загального обсягу виробництва сільського господарства повинно бути органічним до 2015 р. Площа, відведена під органічне господарства, досягла у 2014 р. 270 000 га, що зробило Україну країною з 20-им за обсягом органічним сектором сільського господарства в світі [5].

9 січня 2014 р. в Україні набув чинності Закон «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», який став основним законодавчим актом в галузі регулювання органічного ринку [6]. Проте поки що не прийнято вітчизняні стандарти органічного виробництва, не затверджено правила сертифікації продукції та акредитації сертифікаційних органів тощо. Тому українські виробники отримують сертифікати відповідно до нормативних актів інших країн

Організації органічного виробництва та просуванню вітчизняної екологічної продукції на світові ринки сприяють Програми і Проекти Європейського Союзу і міжнародних організацій.

Програма «Екологізація економіки в країнах Східного партнерства ЄС» (EaPGREEN) допомагає шести країнам (Україна, Армения, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова) прискорити процес переходу до «зеленої» структури економіки, що має призвести до підвищення продуктивності і конкурентоспроможності, більш раціонального використання природних ресурсів, покращення екологічних показників ті якості життя, підвищення стійкості економіки [7].

Проект «Розвиток органічного ринку в Україні» (2012-2016) фінансується Швейцарською Конфедерацією через Державний секретаріат Швейцарії з економічних питань (SECO) та впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) у співпраці з основними учасниками сектору в Україні та Міністерством аграрної політики та продовольства України [8]. Загальною метою проекту є стимулювання зростання малих та середніх підприємств українського харчового сектору через розвиток органічних та регіональних виробничо-збутових харчових ланцюгів.

Таким чином, враховуючи кон'юнктуру ринку, біологізація виробництва вітчизняної агропромислової продукції може розглядатися як стратегічний напрямок активізації економічної діяльності на інноваційній основі.

Список використаних джерел

1. Постанова Ради (ЄС) №834/2007 від 27 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів[Електронний ресурс]. – Режим доступу:www.organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/
2. Постанова Комісії (ЄС) №889/2008 від 5 вересня 2008 р. : Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) №834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів // Офіційний вісник Європейського Союзу (OfficialJournaloftheEuropeanUnion) OJL 189, 20.07.2007.
3. Берзіна С. Eco Label в анфас і в профіль / С. Берзіна // Діловий вісник. – 2015. – №6 (253). – С.32-36.
4. Органічна Україна. Спілка виробників сертифікованих органічних продуктів [Електронний ресурс]. – Режим доступу:www.organicukraine.org.ua/

5. Портал Органик Инфо [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.organicinfo.ua/ru/aboutorganic.html.
6. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03.09.2013 № 425-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), № 20-21, ст. 721. – (Редакція від 05.04.2015).
7. Партнерство во имя окружающей среды EaPGREEN: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.green-economies-eap.org/ru/
8. Проект «Розвиток органічного ринку в Україні»: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukraine.fibl.org/ua/ua-about-prodject.html.

Міхель Р. В.
молодший науковий співробітник
відділу розвитку виробничої сфери регіону та інвестицій
Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України
м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Конкуренція є ефективною, якщо ринок добре працює для бідних. Якщо фірми активно конкурують, вони знаходять більш ефективні способи виробництва і розповсюдження товарів і послуг. Конкуренція приносить користь споживачам як безпосередньо, за рахунок зниження цін, кращої якості і більш ретельного вибору продуктів, так і опосередковано, через його вплив на економічне зростання. Проте, однією з найбільших проблем в Україні залишається корупція. Це явище негативно впливає на різні сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. У рейтингу індексу сприйняття корупції Україна посідає досить віддалену позицію (останню серед країн Європи), що свідчить про високий рівень корумпованості в країні (130 місце із 168 у 2015 році) [1]. Для порівняння, ми розглянули рейтинг наших сусідів, що входять до ЄС. Так, Польща за згаданим індексом у 2015 році посідала 30 місце, Словаччина та Угорщина розділили 50 місце, а Румунія – 58-ме.

Подолання корупції навряд чи можливе без значних змін економічної, правової та соціальної систем. Крім того, боротьба з корупцією може виявитися неефективною, якщо вона не супроводжуватиметься певними додатковими заходами, спрямованими на усунення реальних джерел корупції. Проблема України у тому, що наша економіка орієнтується на сприяння великим підприємствам (які наближені до влади). Орієнтація України на підтримку великих підприємств, з одного боку, унеможливорює формування середнього класу, а з ним і суспільства добробуту, а з іншого, – призводить до зростання неефективності й тінізації економіки, що дедалі більшою мірою сприяє поширенню корупції. Загалом перешкоди інноваційної діяльності малих підприємств, розглядають у контексті фінансових, внутрішньовиробничих, організаційно-комунікаційних, інформаційних та ринкових аспектів. Малий бізнес в Україні представлений головно у посередницьких операціях або галузях, непривабливих для інвестування, що зумовлює низький рівень граничної схильності до інвестування у інноваційний розвиток підприємництва [4, с. 61].

На противагу Україні, однією з рушійних сил ЄС є середні та малі підприємства. Наприклад, у Німеччині станом на 2015 рік 99,3% [2] загальної кількості підприємств становили саме середні та малі підприємства. Злагоджена робота підприємництва в Німеччині значною мірою завдячує добре скоординованій державній підтримці та різноманіттю часто тісних зв'язків між малим та середнім бізнесом, елементами банківської системи, великими корпораціями та науково-дослідними установами. Федеральний уряд відіграє домінуючу роль у фундаментальних дослідженнях і підготовці кадрів, а регіони дедалі активніше проводять у життя політику поширення інновацій. Політика країн Європи спрямована на

підвищення інноваційного потенціалу підприємництва шляхом надання грантів і пільгових кредитів, консультацій та інформаційної підтримки через мережу технологічних інкубаторів. Для цього створені і функціонують центри технологічної інформації (Данія), центри бізнес-зв'язків (Великобританія), фонди сприяння трансферу технологій (Швеція), інноваційні координаційні центри (Франція, Великобританія, Греція) [4, с. 60].

Так, за даними ОЕСР, основними перешкодами для МСП є: обмеженість ресурсів для проведення досліджень; обмежений доступ до фінансів; відсутність добре функціонуючого венчурного капіталу або фінансових ринків, здатних підтримувати наукові дослідження; нестача інвестицій в інновації [3].

Для кожної зі згаданих проблем можна запропонувати низку цікавих рішень. Наприклад, в питаннях доступу до фінансування досліджень, рекомендовано створити державні програми з підтримки венчурного капіталу та інших видів фінансування ризиків, наприклад, за рахунок податкових пільг. Також уряди повинні бути готовими працювати безпосередньо з МСП, пропонувати їм спеціальні механізми фінансування, включаючи державні гарантії і/або податкові стимули для науково-дослідницької діяльності, особливо на ранніх стадіях розвитку.

Для активізації політики державної підтримки малого та середнього підприємництва основними напрямками мають стати:

- запровадження європейських стандартів у сфері розвитку інновацій для подальшого розвитку малих та середніх підприємств, створення інноваційної бізнес-інфраструктури;

- формування передумов для впровадження інновацій та створення інноваційноорієнтованої бізнес-інфраструктури як стимулів до інноваційної активності малих і середніх підприємств та становлення адекватних сучасній ринковій економіці ланцюгів взаємозв'язку науки, технологій та виробництва;

- проведення оцінки ефективності й результативності функціонування об'єктів інноваційної бізнес-інфраструктури (інноваційних кластерів, бізнес-інкубаторів, технопарків тощо).

Розглядаючи конкурентну політику держави варто врахувати поняття «культури конкуренції». Під цим поняттям розуміється, що правила і переваги конкуренції є широко відомими та утворюють природну частину фону для рішень приватного та державного сектора. Формування культури конкуренції та ефективного режиму конкуренції є довгостроковим завданням, а не лише питанням разових подій. Конкуренція повинна бути «інтегрована» в усіх секторах економіки.

Сучасні режими регулювання розвитку приватного сектора повинні включати такі режими конкурентної політики:

- а) Проект закону повинен відображати рівень економічного розвитку країни. Це стосується структури її економіки, конституції та культури. Конкурентне право повинне не лише бути «скопійоване» з розвинених країн, а повинне стати частиною добре розробленого комплексу заходів щодо створення належних умов для забезпечення конкурентних ринків;

- б) Застосування політики в області конкуренції повинне бути відображене у річному і середньостроковому плані та бюджеті урядів. Діяльність за підтримки донорів має бути належним чином спланована і контрольована;

- в) Винятки з правил повинні бути зведені до мінімуму, оскільки закон про конкуренцію є найбільш ефективним, коли застосовується до економіки в цілому, в тому числі і до державних підприємств.

- г) Конкурентне відомство (Антимонопольний комітет) повинно бути незалежним від уряду. Орган повинен мати достатній бюджет, а також налічувати лише висококваліфіковані кадри. Органу з питань конкуренції необхідно ретельно визначити пріоритети своєї роботи.

Список використаних джерел

1. Corruption Perceptions Index 2015 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.transparency.org/cpi2015/results>

2. Національне бюро статистики ФРН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/NationalEconomyEnvironment/EnterprisesCrafts/SmallMediumSizedEnterprises/Tables/Total_CIK.html

3. Enhancing the Competitiveness of SMEs through Innovation. Issues paper [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.oecd.org/cfe/smes/1912543.pdf>

4. Полякова Ю. Інноваційна активність малого та середнього підприємництва: теоретико-методологічні та прикладні аспекти / Ю. Полякова // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2011. – Вип. 124/125. – С. 60–62.

Москалевич Г. Н.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії та історії права
Белорусский государственный экономический университет
г. Минск, Республика Беларусь*

МАЛОЕ И СРЕДНЕЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО КАК АНТИМОНОПОЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ И СПОСОБ СОЗДАНИЯ КОНКУРЕНТНОЙ РЫНОЧНОЙ СРЕДЫ

В становлении и развитии социально-ориентированной рыночной экономики в Республике Беларусь значительная роль отводится малому и среднему предпринимательству, которое, в свою очередь, способствует развитию конкурентной рыночной среды. Конкуренция присуща рыночной среде, неотделима от нее и является необходимым условием развития предпринимательской деятельности. Предпринимательский характер малого и среднего бизнеса несет в себе мощный антимонопольный потенциал.

Актуальность статьи обусловлена тем, что развитие малого и среднего предпринимательства является основным условием становления конкурентной рыночной среды, эффективности антимонопольной политики государства и рыночных преобразований.

За последние десять лет появилось немало работ, посвященных исследованию проблем предпринимательства, конкуренции, малого и среднего бизнеса (можно отметить работы таких авторов, как Л. Абалкин, А. Афанасьев, А. Блинов, Н. Иванова, Г. Поляк А. Шурус, Н. Шмелев и др.). Однако многие проблемы все еще носят дискуссионный характер.

Предпринимательство тесным образом связано со всеми сферами жизнедеятельности общества, занимая особое место в экономических отношениях, являясь одной из важнейших составляющих экономики. В центре предпринимательства находится малый и средний бизнес. Главной задачей предпринимателя является рациональное использование ресурсов, организация производственного процесса на инновационной основе и хозяйственном риске, ответственность за конечные результаты своей деятельности. Для того, чтобы реализовать присущие предпринимательству функциональные признаки, необходимо наличие в обществе определенных условий; совокупность их составляет среду предпринимательства, основными признаками которой являются экономическая свобода и личная заинтересованность.

Под экономической свободой в предпринимательстве мы понимаем возможность свободно по собственному выбору заниматься определенным видом хозяйственной деятельности и иметь равный доступ к ресурсам и рынкам, формировать производственную программу, выбирать источники финансирования, сбывать продукцию, устанавливать на нее цену, распоряжаться прибылью и т. д.

Самостоятельность предпринимателя следует понимать в том смысле, что над ним нет руководящего органа, указывающего, что производить, сколько тратить, кому и по какой цене продавать и т. д. Но предприниматель все время находится в зависимости от рынка, от динамики спроса и предложения, от уровня цен, т.е. от сложившейся системы товарно-денежных отношений [1, с. 58].

В качестве личной заинтересованности, выступающей движущим мотивом предпринимательства, мы рассматриваем получение и накопление дохода.

Одной из причин, препятствующих развитию малого и среднего предпринимательства, является развитие специализации и кооперации, которая вовлекает малое и среднее предпринимательство в сферу влияния крупных объединений. При этом предприниматели теряют свою независимость, становятся частями, отдельными звеньями более крупных монополий. Но, невзирая на это, официальная статистика учитывает их как самостоятельные единицы. Как правило, предприятия малого и среднего бизнеса носят узкоспециализированный характер. Их услугами и их продукцией (часто это отдельные детали и узлы) пользуются крупные предприятия, в том числе и монополии. В свою очередь, десятки тысяч мелких предприятий прибегают к финансовой и технической помощи монополий, вокруг которых они сосредоточиваются в определенной отрасли промышленности. Монополисты при этом устраивают достаточно низкие цены, по которым им поставляют свою продукцию мелкие предприятия (фирмы). Такая взаимосвязь и взаимозависимость неизбежна на современном уровне развития производства.

Однако, когда для монополий наступают неблагоприятные времена, осложненные негативными моментами и проблемами, монополистические объединения прерывают свои экономические отношения с малыми и средними предприятиями и бросают их на произвол судьбы. Вместе с тем некоторые крупные отраслевые структуры, созданные путем объединения мелких предприятий на основе специализации и кооперации производства и выпускающие большое количество самой разнообразной продукции, в том числе высокого технического и технологического уровня, составляют конкуренцию (и довольно успешную) крупным компаниям и монополиям на товарном рынке.

Участвуя в конкурентной борьбе, малые и средние предприятия вынуждены постоянно развиваться, стремиться стать лучше других и адаптироваться к текущим условиям рынка, чтобы выжить в этой борьбе, чтобы получать прибыль. Для достижения поставленных целей предприятиям нужны особая мобильность, гибкость и высокая эффективность в производстве товаров, работ, услуг, внедрение в практику нестандартных и инновационных подходов и решений производственных проблем.

Предпринимательство характеризуется рядом признаков:

- экономическая свобода и самостоятельность выбора;
- ответственность за принимаемые решения, их последствия и связанный с этим риск; фактор непредсказуемости предпринимательской деятельности;
- стремление к увеличению прибыли, к коммерческому успеху.

В Республике Беларусь частное предпринимательство представлено главным образом малым бизнесом, под которым понимается предпринимательская деятельность, дающая прибыль на малых предприятиях, существующих в двух формах (юридические лица и индивидуальные предприниматели), не входящих ни в одно монополистическое объединение. Учитывая вклад малых и средних предприятий в национальную экономику, государство берет на себя обязанность оказывать существенную поддержку развитию малого и среднего бизнеса, поддержание конкурентной среды.

В Республике Беларусь сложилась определенная инфраструктура поддержки предпринимательства: фонды финансовой поддержки предпринимателей, центры поддержки предпринимательства, инкубаторы малого предпринимательства, инновационные центры; создаются общества взаимного кредитования. На республиканском уровне, в областях, некоторых районах и городах работают советы по развитию предпринимательства, призванные объединить усилия государственных органов, предпринимателей и их объединений в развитии малого бизнеса, поддержке его конкурентного преимущества.

Конкурентное преимущество в понимании Р.А. Фатхутдинова, — это те характеристики и свойства товара или марки, а также специфичные формы организации бизнеса, которые обеспечивают предприятию определенное превосходство над своими конкурентами [2, с. 143].

На основе изложенного выше можно сделать следующий вывод. Преимущества малого и среднего бизнеса состоят в том, что их предпринимательский характер:

- способствует развитию рыночной конкуренции; является основным условием становления конкурентной рыночной среды;
- инициирует изобретения и инновации;
- содействует распространению новой продукции и услуг для потребителей;
- несет в себе мощный антимонопольный потенциал.

Список использованных источников

1. Кантарбаева, А.К. Предпринимательство. Институционально-эволюционный подход / А.К. Кантарбаева. — Алматы: Раритет, 2000. — 200с.
2. Фатхутдинов, Р.А. Менеджмент: Учебник Р.А. Фатхутдинов. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2008. — 246 с.

Побережна К. В.

аспірант, асистент кафедри організації виробництва та управління персоналом

Савченко О. І.

к.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва та управління персоналом

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ОЦІНКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ПІДСТАВІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО – ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНЖЕНЕРНО – ТЕХНІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

В сучасних умовах державної інноваційної політики, впровадження у виробництво новітніх технологій та обладнання актуалізують працю інженера, його кваліфікацію, здібності, знання, навички, вміння, іншими словами - компетенції. Сьогодні саме проектно - інженерні команди задають вектор розвитку підприємств, реалізують стратегічні плани, що пов'язані з підвищенням конкурентоспроможності підприємств на світовому ринку.

На сучасному етапі розвитку економіки все більш важливе стратегічне значення поряд з фінансовим і виробничим капіталом набувають знання, вміння, трудові навички, ініціатива, ціннісно-мотиваційна сфера працівників. Людський капітал стає головною цінністю суспільства, визначальним чинником сталого розвитку та економічного зростання, оскільки конкурентні переваги економічних систем багато в чому досягаються не за рахунок природних багатств, а за рахунок знань, інформації, інновацій, джерелом яких виступає людина. Головним і визначальним фактором економічної динаміки підприємства залишається якість взаємодії основного капіталу і трудових ресурсів.

Відповідно до класичної виробничої функції Коба - Дугласа ефективний інноваційний розвиток підприємства є наслідком спільної дії двох взаємопов'язаних факторів виробництва - праці і капіталу:

$$Q = A \times L^{\alpha} \times K^{\beta}$$

де А – коефіцієнт пропорційності; L – трудові ресурси; К – вкладений капітал; α , β – коефіцієнти еластичності використання трудових і майнових ресурсів відповідно.

Модель виробничої функції доводить необхідність оцінки інноваційного потенціалу не тільки з урахуванням капіталу організації, а й її кадрової складової.

Все в більшій мірі ефективність сучасної економіки визначається інтелектуально-творчим, інформаційним потенціалом, ніж традиційними факторами економічного розвитку суспільства. Саме персонал і, отже, його компетенції є основою розвитку підприємства в довгостроковій перспективі. У зв'язку з цим сьогодні на перший план виходить проблема оцінки професійних і особистісних якостей працівників, застосування сучасних методів, що дозволяють отримати достовірну інформацію про ефективність їх праці, виявити їх потенціал, рівень підготовки, знання і навички.

Пропонується оцінювати три складові інноваційного потенціалу трудових ресурсів за формулою:

$$\text{Птр} = 0,65\text{В}_{\text{П}} + 0,30\text{П}_{\text{П}} + 0,05\text{К}_{\text{П}} \rightarrow 1,0$$

де $\text{В}_{\text{П}}$ - виробничий потенціал; $\text{П}_{\text{П}}$ - інтелектуально-творчий потенціал; $\text{К}_{\text{П}}$ - конкурентний потенціал.

Вагові коефіцієнти кожного елемента Птр були визначені логічним шляхом на основі вивчення статистичної, оперативної та бухгалтерської звітності підприємств машинобудівної промисловості Харківського регіону з урахуванням її специфічних особливостей.

Інтелектуально-творчий потенціал характеризує здатність підприємства створювати нові знання і використовувати їх у своїй діяльності у вигляді нових продуктів, технологій, послуг:

$$\text{П}_{\text{П}} = \sqrt[6]{\frac{\text{Д}_1}{\text{Д}_1 \text{ ет}} \times \frac{\text{К}_H}{\text{К}_H \text{ ет}} \times \frac{\text{К}_{\text{рпнр}}}{\text{К}_{\text{рпнр}} \text{ ет}} \times \frac{\text{К}_{\text{ред.тр}}}{\text{К}_{\text{ред.тр}} \text{ ет}} \times \frac{\text{К}_{\text{на}}}{\text{К}_{\text{на}} \text{ ет}} \times \frac{\text{К}_{\text{еп}}}{\text{К}_{\text{еп}} \text{ ет}}}$$

1) $\text{Д}_1 = \frac{\text{Ч}_{\text{uid}}}{\text{Ч}_{\text{всього}}}$ - частка працівників, зайнятих управлінською та інтелектуальною діяльністю (Ч_{uid} - чисельність персоналу, зайнятого інженерно - технічною працею і управлінською діяльністю; $\text{Ч}_{\text{всього}}$ - чисельність всього персоналу підприємства);

2) $\text{К}_H = \frac{\text{Р}_H}{\text{В}_H}$ - коефіцієнт ефективності навчання персоналу (Р_H - результат від навчання персоналу в грошовому вираженні; В_H - витрати на навчання персоналу);

3) $\text{К}_{\text{рпнр}} = \frac{\text{Дох}}{\text{В}}$ - коефіцієнт реалізації продукції нової для ринку (Дох - додаткові доходи, отримані в результаті реалізації продукції нової для ринку; В - витрати);

4) $\text{К}_{\text{ред.тр}} = \frac{\text{Ред.тр}_t}{\text{Ред.тр}_{t-1}}$ - коефіцієнт динаміки редукції праці працівників (Ред.тр_t - редукція праці в звітному періоді; Ред.тр_{t-1} - редукція праці в минулому періоді. При цьому $\text{Ред.тр} = \frac{\text{СрЗП}}{\text{МРОТ}}$ - показник редукції праці, де СрЗП - середньомісячна заробітна плата, МРОТ - мінімальний розмір оплати праці);

5) $\text{К}_{\text{на}} = \frac{\text{НА}}{\text{Вб}}$ - коефіцієнт структури активів підприємства (НА - вартість нематеріальних активів; Вб - валюта балансу);

6) $\text{К}_{\text{еп}} = \frac{\text{Рп}_t}{\text{Рп}_{t-1}}$ - коефіцієнт фінансової ефективності персоналу (Рп_t - поточна рентабельність персоналу; Рп_{t-1} - рентабельність персоналу в попередньому періоді);

Показник_{ет} - еталонне значення показника, яке розраховується за представленими формулами вище та є максимумом або мінімумом серед підприємств машинобудівної галузі, в залежності від змісту показника.

Якість людських ресурсів багато в чому визначає можливості та ефективність подальшого їх використання. Кадрові служби, сьогодні, потребують обґрунтованих і надійних процедурах оцінки персоналу, підвищенні ефективності відбору за допомогою послідовного проведення оцінки ділових і особистісних якостей, оцінки якості праці та його результативності з використанням взаємодоповнюючих методів і джерел інформації.

Ефективність оцінки результатів праці персоналу залежить від визначення критеріїв оцінки, наявності розробленої процедури її проведення та необхідної інформації про результати праці працівника, від застосовуваних методів і ступеня документування процесу оцінки.

В цілому оцінка персоналу - це процес визначення ефективності діяльності співробітників в реалізації завдань підприємства з метою послідовного накопичення інформації, необхідної для прийняття подальших управлінських рішень.

Як впливає з наведеного переліку, критерії оцінки враховують в основному вимоги посадових інструкцій і виробничі показники і не відображають особистісних характеристик співробітників, рівня їх професійних знань.

Список використаних джерел

1. Вучкович-Стадник А. Оценка персонала. Четкий алгоритм действий и качественные практические решения. – М.: Эксмо, 2008. – 192 с. (Серия «HR-библиотека»).
2. Логачев В., Жирков Е. Интеллектуальный капитал с позиции трудовой теории стоимости // Экономист. 2006. № 9. С. 36–41.
3. Savchenko Olga, Roman Nesterenko. Activization business activities through the development of competence-based approach / Olga I. Savchenko, Roman O. Nesterenko // Соціально-трудові відносини: теорія та практика: зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана", Ін-т соціально-трудових відносин; [голов. редкол. А. М. Колот]. - К. : КНЕУ, 2014. - № 2(8). - С. 74- 79.
4. Побережна, К.В. Особливості оцінки творчого потенціалу персоналу інноваційно активних організацій / Катерина Вікторівна Побережна; за ред.: М.І. Зверькова (голов. ред.) та ін. // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет, 2015. – Вип. 1. – № 56. – С.147–152.

Рашман Б. Г.

*аспірант кафедри міжнародної економіки,
Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ НА ЗАСАДАХ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

Реалізація господарських рішень на підприємстві вимагає використання ряду даних, пов'язаних із характеристикою сфер діяльності, які формують підґрунтя або відчують наслідки дій щодо забезпечення ефективних виробничо-господарських та фінансово-економічних процесів. За своїми властивостями та змістом інформація накопичується, трансформується відповідно до мети використання, споживається, зберігається, що дозволяє відобразити поточну позицію підприємства у зовнішньому середовищі та оцінити майбутні стани фінансово-господарської діяльності. Головним фокусом використання інформації повинне бути формування очікуваних (планових) показників діяльності та вимір досягнутих (фактичних) результатів реалізації відповідних рішень. Коректна та своєчасна інформація становить основу управління підприємством, визначає ефективність прийняття та реалізації господарських рішень, забезпечуючи оцінку потрібних для досягнення запланованих результатів ресурсів та ідентифікацію міри успішності управлінських дій. На значенні та особливостях формування і використання інформації в управлінському процесі наголошено у ряді наукових публікацій зарубіжних та вітчизняних науковців [1-6]. Правила побудови інформаційних масивів щодо результатів діяльності суб'єктів господарювання наголошується у чинному законодавстві України [7]. Тому важливості набувають питання висвітлення сутності інформації та визначення основних принципів побудови інформаційної та організаційної моделі підприємства.

Передусім необхідно класифікувати інформацію, що становить основу прийняття господарських рішень, визначаючи вхідні та прогнозні дані, співставлення яких дозволяє оцінити міру ефективності. Класифікація інформаційних потоків може включати такі ознаки. За джерелом походження: зовнішня, внутрішня; за оперативністю: стратегічна, тактична, оперативна; за масштабами охоплення господарської діяльності підприємства: локальна, глобальна; за рівнем оцінюваності: кількісна, якісна; за часом ідентифікації впливу: латентна, оперативна; за принципом утворення: стохастична, детермінована; за формою

наочного представлення: візуальна (рисунок, фотовідбитки), змішана (таблиці, схеми, діаграми, графіки), знаково-символьна (формули, тексти); за сферою виникнення: технічна, економічна, фінансова, екологічна, соціальна тощо.

Важливістю набуває фінансово-економічна інформація, адже прийняття господарських рішень вимагає, передусім, оцінки потенційних витрат та вигід у будь-якій сфері діяльності підприємства. Тому увага при побудові інформаційної та організаційної моделі підприємства повинна бути приділена, передусім, саме особливостям фінансово-економічних одиниць (табл. 1).

Таблиця 1

Сутнісна характеристика фінансово-економічних одиниць інформаційної моделі підприємства

Результативна характеристика	Процесна характеристика	Просторова характеристика
Результат прийняття рішень	Об'єкт управління	Відображення рівня збалансованості
Відображення реальних і потенційних можливостей підприємства	Чинник зміни	Інтегрована характеристика за центрами витрат та центрами відповідальності
Оцінка ефективності	Чинник ризику та невизначеності	Інтегральна оцінка
Оптимізація бізнес-процесів	Побудова бізнес-процесів	Формування й удосконалення організаційної структури

Побудова інформаційної моделі підприємства вимагає дотримання умови непорушності єдності та безперервності передачі та зберігання інформації відповідно до потреб користувачів, які утворюють центри інформації. Як центр інформації підприємства слід розуміти окремого користувача або групу продуцентів і користувачів, які об'єднуються відповідно до подібності потреб і використовують інформацію для прийняття господарських рішень, зміст та спрямованість результатів яких визначається сферою відповідальності за бізнес-процеси відповідно до місії суб'єкта господарювання. Організаційні відносини між користувачами визначають умови реалізації господарських рішень при урахуванні особливостей та закономірностей функціонування підприємства, що регламентується формально закріпленим інструментарієм – статутними документами, місією, внутрішньою політикою підприємства у сфері господарських відносин, чинним законодавством та інших організаційними документами. Водночас важливим є врахування і неформального інструментарію реалізації відносин між продуцентами і користувачами інформації, що реалізується на підставі правил корпоративної культури, норм і традицій, притаманних даному підприємству або спільності, до якої належить колектив підприємства.

Тому, утворення центрів інформації вимагає чіткої структуризації організаційної моделі підприємства, яка забезпечує ефективну господарську діяльність. Як організаційну модель підприємства слід розуміти спеціальну форму відображення зв'язків, правил, що регламентує розподіл функцій управління (мотивація, планування, організація, контроль та регулювання) у центрах інформації. Організаційна модель дозволяє сформулювати фінансово-економічну інформацію та її потоки в такий спосіб, щоб забезпечити користувачів інформацією в обсягах, якості, необхідних для реалізації господарських рішень у відповідній сфері діяльності для оцінки доцільності впливу на внутрішнє та зовнішнє середовище для досягнення поставлених цілей та максимізації ефективності.

За підсумками проведеного дослідження можна зробити такі висновки. Запропонована класифікація інформації, що виникає на підприємстві і становить основу оцінки ефективності для прийняття і реалізації господарського рішення, враховує внутрішні та зовнішні чинники господарського середовища у відповідності із місією, стратегією та задачами господарської діяльності. Пріоритетність фінансово-економічної інформації обумовлена її важливістю для прогнозування потенційних витрат та результатів реалізації господарських рішень. Враховуючи необхідність дотримання правил залучення, обробки, передачі, зберігання та

трансформації інформації відповідно до місії підприємства висвітлено особливості побудови інформаційної та організаційної моделі, інтеграція яких дозволяє реалізувати успішну господарську діяльність.

Список використаних джерел

1. Інформаційні системи і технології в менеджменті / О.А.Паршина, В.М. Косарев, Ю.І. Паршин. – Д.: Дніпроп. Ун-т ім. А.Нобеля, 2012. – 279 с.
2. Інформаційні системи і технології підприємства : навч. посібн. / О.В. Оліферов, Н.М. Спіцина, Т.В. Шабельник: Донецьк: Дон НУЕТ, 2010. – 944 с.
3. Шматко О.В. Моделі та інформаційні технології управління конкурентоспроможністю промислового підприємства / О.В. Шматко, Н.Г. Фонта // Системи обробки інформації. – 2015. – Вип. 4 (129). – С. 158-162.
4. Ісаєнко М.Г. Напрямки розробки та застосування міжнародних стандартів на системи управління [Текст] / М.Г. Ісаєнко, О.П. Удовіченко, М.А. Котляр // Вісник ДонНУЕТ. – 2013. – № 1(57). – С. 125-130.
5. Грабовський О.В. Аналіз показників якості інформаційно-вимірювальних систем / О.В. Грабовський // Вісник національного технічного університету «ХП». – 2013. – №16. – С. 59-66.
6. Федорченко С.Г. Обобщенная функция полезности и ее приложения : монографія / С.Г. Федорченко, Ю.А. Долгов, А.В. Кирсанова [та ін.] / Під ред. С.Г. Федорченко. – Тирасполь : Приднестровский ун-т, 2011. – 196 с.
7. Закон України "Про доступ до публічної інформації" від 17.05.2012 р., № 4711-VI. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

Рибалко Людмила

*к.е.н., доцент, доцент кафедри інноваційного менеджменту
та управління бізнес-процесами*

Арієнчук Анастасія
студентка

Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

НЕМАТЕРІАЛЬНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ВПРОВАДЖЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ

Сьогодні разом з процесами трансформації ринкових відносин в економіці України позначився істотний перелом у сфері трудової мотивації персоналу. Державні, приватні, корпоративні підприємства на практиці відчули, що розвиток і успіх ринкових відносин неможливий без пошуку нових сучасних форм мотивації і стимулювання праці. У той же час у багатьох країнах Європи нематеріальні мотиваційні аспекти управління персоналом компаній і фірм набули великого значення. Ці методи і досвід мотивації можуть бути перенесені на українські підприємства.

Нематеріальна мотивація, у більшості випадків, направлена на підвищення лояльності та зацікавленості співробітників до підприємства. До неї входять такі види заохочення, які не видаються співробітникам у вигляді готівки чи безготівкових грошей, але можуть потребувати від підприємства інвестицій для підвищення якості робочої сили.

Так, наприклад, особливістю мотивації праці у Великобританії є широке поширення партнерських відносин між підприємцями і робітниками. Це виявляється в активній участі персоналу у прийнятті рішень на підприємствах. Президент Британського інституту управління Б. Вольфсон вважає, що «сьогодні конкурентоспроможність організацій визначається не якістю виробленої продукції, а якістю персоналу. Переможцем виходить той, хто здатний найкращим чином залучити, закріпити і мотивувати тих працівників, у кого є талант і наполегливість в роботі»[2].

Іншою країною з чітким і позитивним відношенням до праці є Японія. В японських компаніях працівники відрізняються однією спільною якістю: японські працівники віддані

своїй фірмі. Ця відданість інколи приводить до того, що їм доводиться нехтувати своїми власними інтересами. Система праці у фірмах влаштована так, що працівники переконані в тому, що є важливими і необхідними особами у своїй компанії і вони відповідальні за її долю, тому рідко беруть вихідні і часто скорочують відпустки. Така організація праці є дуже ефективною, оскільки дозволяє продуктивно працювати і не потребує зайвих коштів.

Нематеріальним способом мотивації в Португалії є система участі в управлінні, яка передбачає створення комісії працівників, які наділені досить широкими правами, у тому числі: отримувати інформацію, необхідну для їхньої діяльності; брати участь у реорганізації виробничих одиниць; здійснювати контроль за управлінням на підприємствах; брати участь у розробці трудового законодавства та соціально-економічних планів, які торкаються їх секторів.

Цікавим способом удосконалення мотивації праці на закордонних підприємствах є мотивація вільним часом або модульна система компенсації вільним часом. Особливість такої мотивації полягає в тому, що розбіжності в навантаженні працівників, які зумовлені роботою в різний час доби і дні тижня, компенсуються безпосередньо наданням вільного часу, а не грошовими надбавками, як це прийнято в традиційній системі. Цей метод реалізується через систему надання працівникові можливості самому визначати початок, закінчення та тривалість робочого дня, але за умови дотримання місячної норми робочого часу, обов'язкового виконання встановлених завдань, забезпечення нормального ходу виробничого процесу. Найпоширенішою формою регулювання робочого часу є змінний графік. Дуже поширені й ефективно застосовуються змінні графіки роботи в західноєвропейських країнах. Так, вже на початку 80-х років їх використовували 75 % фірм Франції, 69 % — Нідерландів, 68 % — ФРН, 66 % — Швеції. Ця форма немонетарної мотивації поки не набула поширення у практиці українських підприємств, але досвід використання її зарубіжними фірмами свідчить про необхідність запровадження системи компенсації вільним часом на підприємствах цих країн. Використання гнучких форм зайнятості (скорочений робочий день, збільшення відпустки, гнучкий графік роботи та ін.) надає можливість вибору працездатному населенню між робочим часом та відпочинком.

Щодо України, то сучасні HR-менеджери поєднують західні методики стимулювання з радянськими методами управління. Наприклад, компанія ПАТ «Крафт Фудз Україна», що виробляє солодоці, прагне стати привабливою в очах співробітників, надаючи їм гнучкий графік роботи і відпустки. Крім того, кожен член колективу може скласти план особистого розвитку на рік, що дозволяє чіткіше побачити свої кар'єрні перспективи. Результатом такої політики стало зменшення плинності кадрів з 8% до 5%, що є значно нижчим за показники на середньостатистичному українському підприємстві (близько 18 %). У більшості випадків, нематеріальне стимулювання в Україні, широко застосовується у банках, оскільки більшість з них є дочірніми відділеннями зарубіжних компаній. Так, ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» поєднує два види мотивації працівників. Поряд з грошовими стимулами важливе місце займають і нематеріальні вигоди для персоналу, зокрема: додаткові відгули за ефективну роботу, система участі працівників в прийнятті рішень, навчання, підвищення кваліфікації, оцінка результативності праці та просування по службі.

В результаті проведеного аналізу виділено найбільш значимі методи нематеріальної мотивації персоналу, такі як:

- залучення працівників до різних програм навчання і підвищення кваліфікації;
- делегування працівникам управлінських повноважень, що дозволить працівнику відчувати власну значимість, а також дасть поштовх для підвищення продуктивності власної діяльності задля досягнення керівної посади;
- підвищення персональної відповідальності кожного працівника з наданням права вибору методів вирішення поставлених задач, це в свою чергу дає працівнику більшу автономність, що зменшує тиск на працівника та дозволяє творчо підходити до вирішення конкретного завдання;
- публічне визнання успіхів працівників в роботі, підтвердження їх цінності для підприємства різними доступними для керівництва способами;
- увага безпосереднього керівництва до думки працівників;
- створення атмосфери відкритого суперництва з

регулярним підведенням підсумків змагання, це веде до більш продуктивного виконання поставлених завдань, та привселюдне визнання лідерів, що дає змогу суттєво підвищити самооцінку в колективі; • залучення працівників до вирішення проблем, що вимагають нестандартного підходу, що в свою чергу розвиває креативність та допомагає віднайти в працівнику приховані таланти; • врахування уявлень працівників про справедливість в розподілі обов'язків і в методах винагороди, даний метод дозволяє уникнути міжособистісних конфліктів та відчуття несправедливості працівників до компанії.

Отже, можна зробити висновки, що в Україні рівень нематеріального мотивування працівників ще значно відстає від рівня розвинених країн світу, що є наслідком нестабільності економіки та політики. Тому керівникам українських підприємств необхідно орієнтуватися на високорозвинені країни і використовувати подібні інструменти мотивування з врахуванням особливостей сучасного кризового стану країни, а також коригуючи їх під власних працівників та регіон. Необхідно створити атмосферу причетності працівників до підприємства, задля їх ефективної та продуктивної праці. Вище наведені варіанти мотивування праці можуть бути обрані керівниками підприємств і при правильному застосуванні дати позитивний результат.

Список використаних джерел

1. Іванченко Г.В. Особливості використання нематеріальних стимулів на вітчизняних підприємствах / Г.В. Іванченко // Економіст. – 2010. – № 3. – С. 21–23.
2. Козаченко А.В. Мотивація праці: досвід провідних країн світу / А.В. Козаченко// [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://toplutsk.com>.
3. Тужилкіна О.В. Підвищення вагомості нематеріальних чинників мотивації праці у формуванні людського капіталу сучасного підприємства в Україні / О.В. Тужилкіна // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9. – С. 37–41.

Сілічєва Н. Є.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та управління національним господарством

Кічук Н. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та управління національним господарством

Одеській національній економічній університет

м. Одеса, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕХАНІЗМУ ДЬЮ-ДІЛІДЖЕНС

На сучасному етапі розвитку економічних взаємовідносин накопичений певний досвід підвищення ефективності діяльності господарюючих суб'єктів. В той же час низька капіталізація вітчизняних промислових підприємств створює умови для їх частих поглинань. В зв'язку з цим важливою передумовою стійкого розвитку промислових підприємств України є угоди М&А (злиття і поглинання). Приваблива на перший погляд інвестиція може привести до негативного ефекту. Вже після придбання бізнесу, можна втратити частину активів через те, що свого часу вони були неправильно оформлені юридично, зіткнулися з недостовірною оцінкою активів і не відбитими у бухгалтерській звітності зобов'язаннями, у тому числі податковими.

Прийнята в міжнародній практиці процедура угоди по злиттю і поглинанню юридичних осіб складається з ряду етапів: розробки концепції угоди; пошук і відбір привабливих варіантів, проведення переговорів; укладення попереднього договору; проведення фінансової і юридичної перевірки бізнесу шляхом комплексної експертизи об'єкту інвестування, що отримала поширення у світі як англomовне словосполучення Due Diligence (Дью Ділідженс) – укладення договору про угоду.

Due Diligence знаходить усе більше поширення і в Україні, чому сприяє, в першу чергу, вихід вітчизняних організацій на міжнародні ринки капіталу, а також вимоги інвесторів до

розкриття інформації про об'єкт фінансування. За оцінками експертів, вже в найближчі 5-10 років процедура Due Diligence стане в Україні такою ж поширеною, як і в розвинених країнах Заходу.

Дью-ділідженс це процедура формування об'єктивного уявлення про об'єкт інвестування, що включає інвестиційні ризики, незалежну оцінку об'єкту інвестування і безліч інших чинників. В першу чергу «Дью Ділідженс» направлений на усесторонню перевірку законності і комерційної привабливості планованої операції або інвестиційного проекту, проте важливу роль також грає і повнота інформації, що надається при даному виді перевірки, що дозволяє інвесторам або діловим партнерам більш глибоко оцінити всі переваги і недоліки співпраці [1, с.43].

Due diligence, дью-ділідженс (англ. due diligence – належна сумлінність) усестороннє дослідження діяльності компанії, її фінансового перебування і положення на ринку [2].

На думку автора, найбільш доцільним перекладом Due Diligence українською мовою є наступне: «передінвестиційне обстеження бізнесу, який планується придбати (інвестувати), що дозволяє отримати достовірні і об'єктивні дані про об'єкт дослідження».

Вперше поняття «Due diligence» з'явилося в законодавстві США про цінні папери в 1933р. При цьому сам термін не був прямо визначений, оскільки, як наголошувалося судами штатів, неможливо встановити єдиний об'єм вимог по проведенню «Due diligence» різних компаній [3, с.56].

Сучасні стандарти «Due diligence» були вироблені в Швейцарії в 1970-х роках з метою уникнути жорсткого державного регулювання і контролю за діяльністю банків. В українській фінансовій і юридичній літературі «Due Diligence» перекладається як «перевірка належної сумлінності», «правовий аналіз історії юридичної особи», «вивчення діяльності компанії», «дослідження бізнесу» і так далі [3, с. 62].

Система «Due diligence» включає комплекс аналітичних і оперативних заходів для перевірки законності і комерційної привабливості планованої операції, інвестиційного проекту, процедури.

Проте невірно ототожнювати Due diligence тільки з діями при купівлі компанії, Due diligence може мати місце і в поточній діяльності компанії. Зокрема він може виражатися в побудові надійної схеми взаємодії з постачальниками і покупцями.

Підставами для проведення Due Diligence можуть бути:

- продаж/купівля компанії;
- оцінка інвестиційної привабливості компанії;
- публічна пропозиція цінних паперів на фондовому ринку;
- злиття і поглинання;
- створення спільного підприємства;
- комерційне кредитування;
- перевірка надійності свого контрагента[4].

Due Diligence є комплексним аналізом усієї сукупності стосунків усередині компанії і її взаємодії з середовищем, в якому вона здійснює свою діяльність. Умовно це дослідження можна розділити на декілька блоків, які відрізняються один від одного як по цілях, так і по методах проведення. Проте усі ці блоки потрібні для усебічного дослідження діяльності і фінансового стану компанії. На думку автора, доцільно привести перелік бізнес-процесів, які необхідно проаналізувати в ході Due Diligence. Як правило, аналізуються наступні бізнес-процеси: маркетинг; продажі; виробництво; постачання і управління запасами; інженерно-технічне забезпечення; забезпечення виробничо-господарської діяльності; управління фінансами і економікою, в т.ч. планування, облік, контроль і аналіз виконання планів, управління фінансовими потоками; управління інвестиційною діяльністю; управління якістю.

В результаті проведення оптимізації бізнес-процесів за допомогою Due Diligence компанія отримує:

1. висновок консультантів про відповідність фактичної практики управління компанією правилам, встановленим в нормативній документації (як зовнішньою, так і внутрішньою);
2. висновок консультантів про відповідність фактичної практики управління компанією кращим зразкам (для галузі, для аналогічних масштабів бізнесу);
3. опис ключових бізнес-процесів з вказівкою їх потенційно проблемних місць;
4. рекомендації і укрупнений план заходів по вдосконаленню управління компанією.

Необхідно відмітити, що з точки зору потенційного інвестора або кредитора наявність здійснимого плану перетворень є позитивним аргументом при ухваленні рішення.

Щодо проведення процедури «Due Diligence» в Україні, то фактично вона проводиться лише іноземними компаніями і об'єм послуг due diligence прямо пропорційний рівню інвестування до України. Незначні прямі іноземні інвестиції в економіку України роблять попит на проведення «Дью Ділідженс» не системним, що не дозволяє аудиторським компаніям спеціалізуватися саме на цій послугі.

Складність надання послуг «Due Diligence» в Україні перш за все пояснюється нерозумінням аудиторами цілей і завдань: зайва концентрація над неістотними і нематеріальними питаннями, при цьому дійсно важливі для інвестора аспекти часто вислизують від уваги. В цілому, у аудиторських фірм позначається недолік досвіду, характерний практично для виконання всіх аудиторських завдань.

Також важливою проблемою проведення «Due diligence» в Україні є високі витрати всіх задіяних ресурсів: фінансових, трудових, матеріальних і так далі. Можливі напрями зниження цих витрат: точне визначення областей дослідження; накопичений досвід; правильна організація робіт.

Для учасників українського інвестиційного ринку все більш очевидною стає необхідність управління ризиками своєї діяльності, поліпшення управління фінансами, формування зваженої інвестиційної політики, чому може сприяти розвиток процедури «Due diligence» в Україні.

Список використаних джерел

1. Гордеева О. Due diligence: влияние рисков и оптимизация бизнес-процессов [Электронный ресурс] //Журнал "Финансовый директор"—2009. – №4.— С.43. – Режим доступа: <http://www.ippnou.ru/article.php?darticle=004445>.
2. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
3. Орлов А., Рыбаков С. Покупка и продажа бизнеса. Российская практика. Изд-во "Вершина", 2010 г. с. 272.
4. Полищук А. Дью Дилидженс (Due Diligence) в Украине. Перспективы развития// Научный журнал «Наука и образование». – № 5. – 2013. – С. 54 – 65.

Скрипник Н. А.

ст. викладач кафедри менеджменту

Ніколаєнко І. С.

магістр кафедри менеджменту

Одеський національний політехнічний університет

м. Одеса, Україна

ОСВІТНЬО-ФАХОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У даний час у соціально-економічних умовах якість і рівень освітньо-фахового потенціалу персоналу визначає креативну здатність та інноваційні можливості трудового потенціалу підприємства, а, отже, формування сучасних пріоритетів для забезпечення його конкурентних переваг на ринку. [1].

Високий рівень конкурентоспроможності підприємства досягається, якщо ефективно використовувати весь його ресурсний і кадровий потенціал.

Для ефективного використання кадрового потенціалу підприємства необхідно створити умови для реалізації професійно-трудового потенціалу кожного працівника. Тому, майбутньому фахівцю необхідно обґрунтувати правильний професійний вибір в залежності від його здібностей, щоб в майбутньому він був конкурентоспроможний на ринку праці

Останні кілька років в структурі економіки України відбуваються постійні зміни, в тому числі і формування центрів тяжіння промисловості, високоточних і наукомістких технологій, і освітніх установ (ВНЗ, ПТУ, ДНУ), що пропонують кваліфіковані освітні послуги (згідно з вимогами і запитами регіональних підприємств). [2]

Сформована система освіти на Україні недостатньо орієнтована на ринок праці і вимагає реформування. Для цього необхідно провести аналіз причин невідповідності випуску фахівців з вищою, середньою та середньоспеціальних освітою відповідно до вимог ринку.

Методика визначення структурних елементів та структури освітньо-професійного потенціалу повинна ґрунтуватися на кількісну характеристику забезпеченості фахівцями потрібного профілю. Повинні використовуватися дані про їх чисельність за спеціальностями, за якими готують фахівців навчальні заклади різних рівнів, починаючи від дошкільних установ [3]

Проблемами формування та використання освітньо-фахового потенціала персоналу підприємства міститься у роботах вітчизняних вчених: С. Вовканича, О. Гриньової, Б. Данилішина, В. Куценко, Е. Лібанової, А. Мельник, Т. Оболенської, В. Онікієнка, Р. Скриньковського, Л. Янковської та ін.

Найхарактернішою ознакою праці працівника сучасного виробництва стала його інтелектуалізація, оскільки основним змістом праці є його розумовий компонент, заснований не на накопичених навичках, а на відповідному обсязі теоретичних і спеціальних знань і умінь, що дають можливість творчого осмислення процесу праці. Об'єктивні умови розвитку ринку зажадали переорієнтації на професіоналізм. [4]

На сьогоднішній день, особливої актуальності набувають проблеми пов'язані з управлінням розвитку персоналу. У зв'язку з чим, виникає потреба створення комплексу заходів з управління освітньо-професійним розвитком персоналу.

Порушення зв'язків між підприємствами і навчальними закладами, а також повне або часткове відсутність матеріальної бази профтехучилищ, коледжів, вищих навчальних закладів (що відповідає сучасним технологіям виробництва, які впроваджуються на підприємствах), призвело до «деформації» ринку праці. Виникає дефіцит одних фахівців і надлишок інших. Дані фактори негативно впливають на формування кадрового потенціалу підприємств, ускладнюють освітньо-професійний розвиток персоналу, що призводить до втрати конкурентних позицій на цільових ринках підприємствами.

У сучасних ринкових умовах, коли у виробництві використовуються гнучкі виробничі системи, конкурентоспроможність підприємства обумовлюється необхідністю випереджаючого освітньо-професійного розвитку персоналу, так як результати роботи фахівців не завжди відповідають їх потенціалу.

Виникає необхідність впровадження комплексу заходів освітньо-професійного розвитку персоналу. Був запропонований комплекс заходів освітньо-професійного розвитку персоналу на підприємстві за чотирма напрямками:

- розробка заходів по адаптації нових співробітників;
- розробка заходів щодо підвищення ефективності роботи підприємства в цілому (наприклад, посилення орієнтації на потреби клієнтів і зміна методів роботи з клієнтами);
- розробка заходів щодо підвищення ефективності окремих груп співробітників і підрозділів (наприклад, зміни в бухгалтерському обліку або технології виробництва);

- розробка заходів щодо підвищення ефективності окремих співробітників (наприклад, придбання спеціальних навичок і освоєння управлінських технологій). [5]

Таким чином, передумовою конкурентоспроможності підприємства в кризових соціально-економічних умовах є відповідність професійного рівня працівників потребам підприємства і ринку праці.

Для цього необхідно активізувати увагу на проблемі розвитку освітньо-фахового потенціалу персоналу, що дозволить підприємству зайняти більш стійкі конкурентні позиції на цільових ринках.

Список використаних джерел

1. Освітньо-фаховий потенціал персоналу: сутність і роль у формуванні інвестиційної привабливості підприємства Скриньковський Р. М БІЗНЕСІНФОРМ № 4 '2013 http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2013-4_0-pages-121_126.pdf.

2. Проблеми формування кадрового потенціалу суб'єктів кластерних утворень / Н.А. Скрипник, С.К. Харічков// Проблеми теорії та практики формування сучасних кластерних систем: монографія / С.К. Харічков, І.М. Дишловий, В.І. Захарченко та ін.// Одеський національний політехнічний університет – Одеса: Інтерпринт. – 2014. – с.294-308.

3. Янковська Л.А. Формування освітньо-фахового потенціалу в системі соціально-економічного розвитку регіону: автореф. дис. докт. екон. наук: спец. 08.00.07 “Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика” / Л.А.Янковська. – Львів: Нац. ун-т “Львів. політехніка”, 2008. – 40 с.

4. Повышение конкурентоспособности путем улучшения качества деятельности предприятия. Авторы: Козакова К. С., Васильев С. В., руководитель: Момот А. И. Источник: Материалы IV Всеукраинской научно-практической конференции. Донецк: ДонНТУ, 2014. – С. 108–112. <http://uran.donetsk.ua/~masters/2015/iem/abdalian/library/article8.htm>.

5. Теоретические основы управления образовательно-профессиональным развитием персонала http://economic-innovations.com/article/theoretical_basis_management_education_professional_development_staff.

6. Тарусіна Н.Е. Теоретичні підходи до формування освітньо-фахового потенціалу / Н.Е.Тарусіна // Зб. наук. праць: “Управління інноваційними проектами та об'єктами інтелектуальної власності”. – Донецьк: ДонДУУ, 2010. – Т.11. – (Серія “Держ. управління”; вип.148) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpdduu/du/2010_148/035.pdf.

Траченко Л. А.

*к.э.н., доцент, доцент кафедры экспертизы товаров и услуг
Одесский национальный экономический университет
г. Одесса, Украина*

СИСТЕМЫ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА ПО НОВОЙ ВЕРСИИ СТАНДАРТА ISO 9001:2015 – ЗАЛОГ УСПЕШНОГО РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Современные условия функционирования компаний, обусловленные ограниченностью ресурсов, несовершенством процессов управления, нестабильным качеством оказываемых услуг, постоянно ужесточаемыми требованиями законодательства в части безопасности для здоровья населения и окружающей среды, заставляют компании искать пути повышения эффективности своей деятельности.

Всё чаще компании, обращаясь к мировому опыту хозяйствования, видят пути преодоления сложившейся ситуации во внедрении системы менеджмента качества (СМК), соответствующей требованиям международных стандартов ISO серии 9000. Потребитель при заключении контрактов активно требует у поставщика подтверждения соответствия функционирующей системы менеджмента качества требованиям государственных и международных стандартов ISO (сертификаты соответствия). Зарубежные компании,

например, никогда не обратят своё внимание на компанию как на потенциального партнёра, если СМК не имеет сертификата соответствия требованиям международных стандартов. Наличие сертификата соответствия означает безусловное признание мировым бизнес-сообществом компании как стабильной, динамично развивающейся и высокопрофессиональной организации. Поэтому компаниям, нацеленным на повышение эффективности своей деятельности, в современных условиях хозяйствования без сертифицированной СМК не обойтись.

Особого внимания заслуживает новая версия международного стандарта ISO 9001:2015 «Системы менеджмента качества. Требования». Стоит отметить, что новый стандарт не несет концептуальных изменений относительно действующей версии 2008 года, которая, по сути, подтвердила свою жизнеспособность и продолжает быть актуальной. Это означает, что СМК организаций не будут претерпевать серьезных изменений при переходе на новую версию стандарта. Режим перехода достаточно комфортный – Международный форум по аккредитации отводит на переходный период 3 года.

Техническим комитетом ISO/TC176 сформулированы требования к новой версии стандарта 9001, и он должен:

- создать стабильную систему требований на следующие 10 лет;
- несмотря на достаточно общий характер, оставаться актуальным для всех типов и размеров организаций, независимо от сектора экономики;
- сохранить нынешний акцент на результативном управлении процессами для достижения желаемых результатов
- принять во внимание изменения в практике менеджмента качества и отразить изменения во все более сложной и динамичной среде, в которой действуют организации;
- применить общую структуру, текст и определения, изложенные в Приложении SL к Директиве ISO для обеспечения совместимости с другими системами менеджмента (например, ISO 14001).

Анализируя текст стандарта ISO 9001:2015 «Система менеджмента качества. Требования», можно выявить наиболее значимые его отличительные особенности в сравнении с предыдущей версией [1]:

1. Измененная структура, текст, термины в соответствии с Приложением SL (Директивы ИСО).
2. Пересмотренные принципы менеджмента качества.
3. Контекст деятельности организации.
4. Учет потребностей заинтересованных сторон.
5. Лидерство.
6. Риск-ориентированное мышление.
7. Документированная информация.
8. Организационные знания.

При реализации новых требований стандарта обращает на себя внимание новый элемент – определение заинтересованных сторон и области применения СМК. Это можно реализовать например с помощью SWOT-анализа.

«Контекст организации» будет описывать совокупность факторов, необходимых для полного понимания специфики деятельности организации. Организация определяет внешние и внутренние факторы влияния, цели своей деятельности, способность достигать результатов в рамках системы менеджмента (любой - качества, экологии, безопасности и т.д.). Организация должна четко определить заинтересованные стороны и их требования.

Главное нововведение ISO 9001:2015 – планирование осуществляется не просто как желаемое видение результата, а обязательно включает в себе оценку рисков для каждого процесса. Управление рисками, риск-менеджмент — процесс принятия и выполнения управленческих решений, направленных на снижение вероятности возникновения неблагоприятного результата и минимизацию возможных потерь, вызванных его реализацией.

Начало работы риск-менеджера состоит в том, чтобы определить важные для бизнес-процессов активы. Под понятием «актив» в данном случае стоит понимать все, что имеет ценность для предприятия применительно к каждому процессу. Это может быть все, что вы считаете важным для работы бизнеса. В практике менеджмента качества применяется известный метод FMEA (анализ причин и последствий отказов), широко используется в процессах проектирования и технологической подготовки производства изделий. Этот подход применим и к другим процессам.

Серьезному изменению в новой версии стандарта подвергся подход к *компетентности организации*. Если в предыдущих версиях эта компетентность определялась квалификацией персонала, то в версии 2015 года она базируется на концепции «знаний организации» и «менеджменте знаний». Образно говоря, уходит в прошлое «ремесленный» подход, когда многое определялось умением и квалификацией отдельного специалиста. Теперь важны совокупные знания и умения всего коллектива, которые обеспечиваются, наряду со знаниями и умениями отдельных специалистов, знаниями, аккумулированными в информационных фондах организации, правильным формированием рабочих групп, команд, составов участников проектов и др. Безусловно, менеджмент знаний – это качественно новый уровень, дающий возможность выпускать более качественный продукт в более короткие сроки.

Переход на новую версию стандарта ISO 9001 будет легким для организаций, идущих по пути постоянного совершенствования систем менеджмента, так как в практике международных и украинских компаний давно применяются инструменты, рекомендуемые ISO 9001:2015. Для «формально» внедривших системы менеджмента организаций, переход на новую версию стандарта будет гораздо более затруднительным.

Список использованных источников

1. Системи управління якістю. Вимоги.: ДСТУ ISO 9001:2009. - К.: Держспоживстандарт України, 2009. - 26 с. - [Національний стандарт України].
- 2.. Корягина К. А. Новая версия международного стандарта ISO 9001:2015 [Текст] // Проблемы и перспективы экономики и управления: материалы III междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, декабрь 2014 г.). — СПб.: Заневская площадь, 2014. — С. 175-179.
3. Екатеринбург М.В. Вопросы применения требований стандартов на системы менеджмента качества для разных отраслей экономики // Сертификация.– № 2. – 2012.

Чайковская М. П.,

*к.е.н., доцент кафедры менеджмента и математического моделирования
рыночных процессов,*

Чан Х. Ф.

студент 4 курса

ОНУ им.И.И.Мечникова

г. Одесса, Украина

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ AFFILIATE-ПРОГРАММ, КАК СОВРЕМЕННОГО ИНСТРУМЕНТА ФОРМИРОВАНИЯ ПАРТНЕРСКИХ СЕТЕЙ

В эпоху информационных технологий и технических новаций все меньше компаний остаются пассивными по отношению к современным IT-тенденциям. Невероятно бурное распространением Интернет в мире приводит компании к пониманию того, что если их нет в Интернете – они теряют огромное число потенциальных клиентов. Интернет начал менять офлайн-бизнес и создал целый пласт современных компаний, которые были основаны и стали успешными только благодаря Интернету. Крупнейшие из них – Facebook, Amazon, Google стали самыми дорогими компаниями мира. Бизнесу в настоящее время уже недостаточно просто создать собственный сайт в Интернете, т.к. благодаря современным

инструментам и сервисам, а также большому количеству IT-специалистов, сделать это стало достаточно простой задачей при любом бюджете. На первое место вышел интернет-маркетинг – тот инструмент, который позволяет посетителям находить в Интернете интересующую информацию и даёт возможность конвертировать этих посетителей в полноценных клиентов.

Основных инструментов интернет-маркетинга насчитывается достаточно много, у каждого из них есть своя специфика:

SEO (Поисковая оптимизация) - инструмент позволяет компаниям быть выше своих конкурентов по определенным запросам в поисковых системах (Google, Яндекс, Bing).

PPC (Контекстная реклама) - реклама, выдающаяся пользователю по определенному запросу в поисковых системах.

Контент-маркетинг - вид интернет-маркетинга набирает большую популярность, из-за блокирования черных видов интернет-маркетинга со стороны поисковых систем. Он подразумевает создание полезного и качественного контента для потенциальных клиентов компании. Однако метод достаточно трудо- и капиталозатратный, но позволяет при должном применении построить солидный бренд, получать клиентов из органического трафика, а также создавать лояльную аудиторию и адвокатов бренда.

SEM (Маркетинг для поисковых систем) - маркетинг, направленный на специфику поисковой системы, позволяющий получать трафик из разного вида запросов.

PR в сети - проведение различных промо-акции для продвижения бренда в интернете. Этим инструментом активно пользуются большие компании, такие как P&G, Pepsi и тд.

В условиях изменения технологического базиса в направлении мобильности и социальности, происходит переход к следующей эволюционной фазе развития не только классического маркетинга, но Интернет-маркетинга – цифровому маркетингу (digital marketing), позволяющему адресно взаимодействовать с целевыми сегментами рынка в виртуальной и реальной среде на основе современных цифровых каналов и цифровых методов [1, с.366].

Актуальным направлением развития цифрового маркетинга является Affiliate-маркетинг. Этот инструмент в рамках интернета появился сравнительно недавно, но уже явно видно, что такой вид маркетинга является эффективным как для клиента, так и для аффилиата. В отличие от всех других видов интернет-маркетинга Affiliate-маркетинг основан на системе с оплатой за результат и/или определенное целевое действие.

Аффилированный маркетинг – это метод продвижения товаров и услуг и один из инструментов цифрового-маркетинга. Его можно определить, как метод продвижения бизнеса в сети (вебмастерами-партнерами/аффилиатами), в котором партнёр получает вознаграждение за каждого посетителя, подписчика, покупателя и/или продажу, осуществленные благодаря его усилиям [2, с.50]. Его можно рассматривать как цифровую версию франчайзинга или как электронное совместное предприятие.

Компенсация для партнера может быть оформлена на основании:

- Оплата за клик (Pay per click). Определенная ценность от каждого посещения.
- Оплата за указание (Pay per lead). Определенная ценность от каждой регистрации или от каждой квалифицированной регистрации.
- Оплата за продажу (Pay per sale). Определенная ценность от каждого клиента или продажи.

Ежегодный рост Affiliate рынка в США достигает 10%, на 2015 год объем рынка составляет \$3,9 млрд, а к 2020 году достигнет отметки в \$6,8 млрд. [3, с.190].

Проблема, перед которой сталкиваются многие компании, обращающиеся к агентствам или фрилансерам за услугой интернет-маркетинга заключается в несоответствии поставленных целей к достигнутых результатам.

Источник проблемы заключается в том, что клиент платит исполнителю за его работу и за количество привлеченных пользователей на сайт, например через систему Google Adwords с оплатой за клик. Необходимо учитывать, что агентство не может дать никаких

гарантий по цене привлечения клиента, по проценту конверсии и другим параметрам. Профессиональное агентство будет стараться для клиента, оптимизировать затраты, совершенствовать своих подходы, но клиенту важно все-таки одно – прибыль и отдачу, которую он получает от затрат на интернет-маркетинг.

Именно из-за проблемы отсутствия гарантий со стороны агентств и появилась система оплаты за результат/целевое действие пользователя. Такая система называется CPA (cost-per-action) - компания отчисляет агентству процент за каждый «лид» (лид – это посетитель сайта, который выполнил определенное целевое действие: купил товар, оставил имейл [3, с.192]).

CPA система явилась предпосылкой формирования партнерских площадок Affiliate-сети, где с одной стороны компании выставляют свои предложения («офферы»), указывая сколько они готовы заплатить за «лид», а также правила привлечения клиентов. А с другой – так называемые «аффилиаты» пытаются достичь такого уровня расходов за привлечение клиентов, когда выплаты за них будут создавать прибыль. Для клиентов выгодно то, что они могут работать с бесконечным количеством «аффилиатов», даже не зная как они добывают посетителей на их сайт, а «аффилиатам» выгодно то, что они, благодаря своим навыкам и опыту, могут зарабатывать на своих знаниях.

Affiliate-программы являются перспективными инструментами формирования эффективных партнерских сетей, важных для общей маркетинговой стратегии компании.

Данный тип партнерства может генерировать до 20% общего дохода компаний, предоставляя компании возможность работать с лучшими партнерами в своем классе в каждом регионе, больше шансов в увеличение доли на рынке, поиске новых международных клиентов.

Список использованных источников

1. Окландер М.А., Романенко О.О. Специфічні відмінності цифрового маркетингу від Інтернет-маркетингу // М.А.Окландер, О.О. Романенко /Економічний вісник національного технічного університету України КПІ. – Київ:КПІ, 2015(12). – с. 362-371.
2. Chaikovska M. Marketing innovation of venture investment// M.Chaikovska / Selected papers of the International Scientific School Paradigma Summer-2015.- Science Book Publishing House, Yelm, WA, USA, 2015. – pp. 49-53.
3. Chaikovska M. Problems of dynamic pricing modeling in digital marketing/ M.Chaikovska // International Scientific Conference “Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalisation“. Conference Proceedings – Lithuania: Klaipeda, Klaipeda University, 2016. - 189-193 pp.

Швец А. О.

студентка, магістр

Полтавський університет економіки і торгівлі

м. Полтава, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ

Ефективний процес управління фінансовою стійкістю підприємства створює основу для забезпечення стійкого фінансового стану, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості, досягнення стратегічних цілей діяльності та постійного збільшення ринкової вартості підприємства, і, як наслідок, забезпечення його фінансової рівноваги.

Основи оцінки та управління фінансовою стійкістю знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців І. О. Бланка, А. П. Ковальова, М. М. Єрмошенка, Н. А. Мамонтової, Г. В. Савицької, Л. А. Лахтіонової та інших. Дослідження літературних джерел з даної проблеми, надало можливість виокремити наступні визначення цього поняття (таблиця 1).

Визначення науковцями поняття «фінансова стійкість підприємства»

№	Автор	Визначення
1	Н. А. Мамонтова [2, с.17]	«Економічний стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення та оновлення виробництва»
2	І. А. Бланк [1, с. 512]	«Фінансова стійкість - характеристика стабільного фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових ресурсів»
3	Г. В. Савицька [4, с.668]	«Здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів в мінливому внутрішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику»
4	Л. А. Лахтіонова [3, с.880]	«Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також затрати на його розширення і оновлення.»

Можна відмітити, що на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства». Науковці розглядають фінансову стійкість з декількох позицій: оптимального співвідношення власного та позикового капіталів, і ефективності вкладення, залучених коштів, як в короткостроковому періоді, так і в довгостроковій перспективі.

Для ефективного функціонування підприємству необхідно здійснювати управління фінансовою стійкістю. На наш погляд, управління фінансовою стійкістю можна розглядати з одного боку - з точки зору процесу, а з іншого - як системи, з урахуванням впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища (рис. 1).

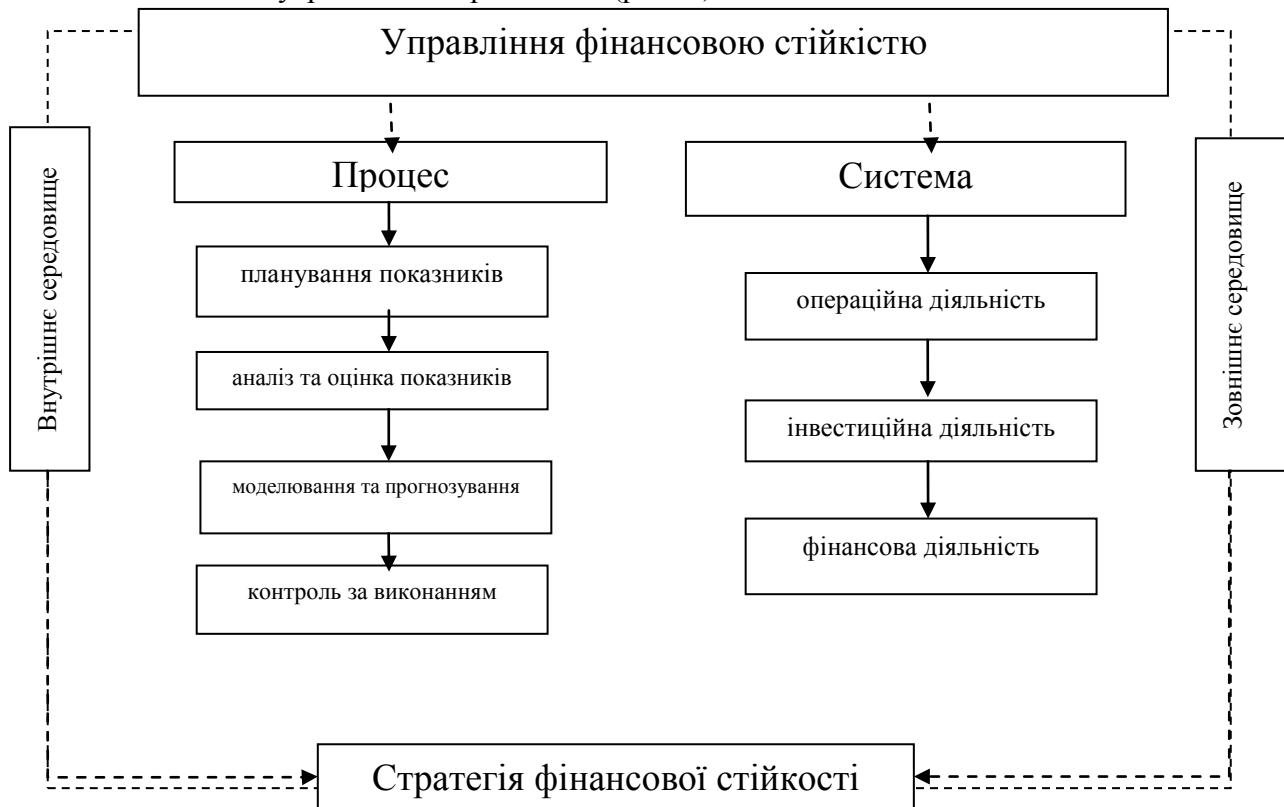

Рис. 1. Основні складові управління фінансовою стійкістю підприємства

Процес управління фінансовою стійкістю, на нашу думку, повинен складатися з наступних складових:

- планування фінансової стійкості (формулювання стратегічних і оперативних цілей з подальшим виокремленням відповідальних за ефективність процесу управління.);
- аналіз абсолютних та відносних показників фінансової стійкості підприємства та визначення впливу на них факторів зовнішнього і внутрішнього середовища;
- моделювання та прогнозування можливих шляхів та моделей зростання або підтримання фінансової стійкості;
- контроль за виконанням запланованих показників, з метою реалізації обраної стратегії та прогнозування майбутнього рівня фінансової стійкості.

З точки зору системи ми розглядаємо управління фінансовою стійкістю підприємства, як ефективне управління операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю підприємства. Гармонізація показників різних видів діяльності та їх узгодження зі стратегічними цілями підприємства сприятиме підтримці фінансової стійкості підприємства.

Таким чином, управління фінансовою стійкістю підприємства, сприятиме підтримці його платоспроможності, інвестиційної привабливості та фінансової безпеки, з метою максимально можливої економічної вигоди та посилення конкурентних переваг підприємства.

Список використаних джерел

1. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / І. О. Бланк - К. : Ніка-Центр, 2004. – 655с.
2. Мамонтова Н. А. Умови забезпечення фінансової стійкості підприємств / Н.А.Мамонтова // Фінанси України – 2009. – № 8.
3. Лахтіонова Л. А. Аналіз фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності : монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2011. – 880 с.
4. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник / Г. В. Савицька. – 3-є вид., перероб. та доп. – К. : Знання, 2007. – 668 с.

Шевченко В. В.

*к.е.н., ст. викладач кафедри економіки та управління національним господарством
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Предметом антикризового управління є проблемні, передбачувані та реальні фактори кризи, тобто усі прояви непомірного сукупного загострення протиріч, що викликають загрозу щодо крайнього виявлення цього загострення та настання кризи. Н. С. Носова визначає предмет антикризового управління, як безпосередня діяльність організації в кризових умовах, період загрози банкрутства [1, с.14]. Цілевстановлення при антикризовому управлінні є процесом щодо обґрунтування та формування цілей його використання на основі аналізу необхідності даного виду управління, виходячи з реальних можливостей його запровадження та задоволення потреб підприємства [2, с.140].

На думку автора, головною метою антикризового управління є забезпечення фінансової стійкості підприємства та його тривалої конкурентоспроможності шляхом розробки і реалізації заходів, які попередять виникнення негативних кризових явищ, при будь-яких економічних потрясіннях. Але потрібно відзначити, що антикризове управління не може бути зведено, наприклад, до звичайного пошуку резервів зростання продуктивності праці, скорочення витрат, пошуку нових ринків збуту, реструктуризації активів та пасивів – ці заходи повинні здійснюватися постійно, незалежно від стану підприємства, хоча в умовах кризи вони і стають антикризовими за своїм спрямуванням; досягнення визначених завдань

вимагає застосування нестандартного і неприйнятого в нормальних умовах складу управлінських засобів. Разом з тим, представляється нелогічною точка зору, що антикризове управління – це застосування тільки нових, творчих підходів або перегиб у їхню сторону. Необхідно згадати забуті ефективні схеми управління і здійснити синтез ефективних раніше систем управління та тих, що виникли і виникають у момент сьогодення.

Застосування оновлених, наявних систем управління та швидкість реакції на зміни ринкового середовища, з врахуванням кризових тенденцій, етапів розвитку кризи та її наслідків для підприємства, визначають цілі антикризового управління. При чому дані цілі можуть постійно корегуватися.

О. Л. Лігоненко, М. В. Тарасюк, О. О. Хіленко до цілей антикризового управління відносять такі [3, с.39]: локалізацію кризових ситуацій; забезпечення життєздатності підприємства; підтримку фінансової стабільності підприємства, його фінансове оздоровлення; попередження ініціюванню банкрутства; виведення підприємства із стану юридичного банкрутства; запобігання повторенню кризи. Н. В. Родіонова доповнює зазначені вище цілі такими: координація діяльності підприємства в цілому; з'ясування проблем, що виникають під час підприємницької діяльності; зниження ризику ліквідації підприємства [4].

Система антикризового управління відзначається загальновідомими і притаманними тільки йому характеристиками:

- мета впровадження полягає у збереженні підприємства на довгострокову перспективу та відновленні його життєздатності;

- відповідальність за впровадження несуть суб'єкти, що мають фахову підготовку, навички та відповідні повноваження;

- прийняті управлінські рішення є ризикованими через високий ступінь напруження господарської системи, приймаються на основі обґрунтованих прогностичних і аналітично-розрахункових процедур;

- виявлення зовнішніх та внутрішніх причин виникнення кризових явищ безпосередньо на підприємстві;

- використовується специфічний управлінський інструментарій (засоби та прийоми управлінського впливу);

- заохочуються інноваційні рішення, креативний підхід під час реалізації антикризових бізнес-ідей;

- запровадження антикризових заходів вимагає більшої кількості інтелектуальних та фінансових витрат, що буває складним для підприємства (особливо при незадовільному фінансовому стані).

Антикризове управління як цілісна система повинно розглядатися не як реактивний частковий процес «латання прогалин», а у якості окремого самостійного виду економічного управління. Цей вид управління характеризується наявністю певних особливостей, усталених взаємозв'язків з іншими видами управління, має власну концепцію побудови, відповідний інструментарій свого здійснення, а також потребує подальшого розвитку з врахуванням розвитку економічних відносин.

До специфічного інструментарію системи антикризового управління відносяться спеціальні методи, механізми та інструменти діагностики, попередження та подолання кризових ситуацій.

До інструментів впливу, що застосовуються під час антикризового управління, відносять: пошук необхідної інформації, прогнозування кризи, розробку управлінських рішень в умовах ризику, аналіз і оцінювання кризових ситуацій, інноваційні стратегії кризової поведінки, розв'язання конфліктів, маркетинг (поведінка в умовах невизначеності, зовнішнє управління і проблеми санації), селекція персоналу в умовах кризи (оцінювання та мотивування, інвестиційне проектування)

Таким чином, основні виокремлені складові системи антикризового управління, а саме антикризове фінансове управління, антикризовий маркетинг, антикризове організаційне

управління, антикризовий операційний менеджмент і антикризове управління персоналом становлять єдине ціле, тобто не функціонують ізольовано (рис. 1).

Рис. 1. Складові системи антикризового управління

Координоване функціонування вказаних складових допоможе закріпити підприємству досягнуті позитивні антикризові успіхи. Зазначене допоможе використовувати правильну стратегію і тактику поведінки щодо профілактики, подолання та прогнозування негативних кризових явищ.

Список використаних джерел

1. Носова Н. С. Краткий курс по антикризисному управлению: учеб. пособ. / Н. С. Носова. – М.: Окей-книга, 2009. – 158 с.
2. Шевченко В. В. Організаційно-економічний аспект здійснення антикризових перетворень на цукрових підприємствах / В. В. Шевченко // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2010. – № 34. – С. 139–142.
3. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. / Л. О. Лігоненко, М. В. Тарасюк, О. О. Хіленко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 377 с.
4. Родионова Н. В. Антикризисный менеджмент: учеб. пособ. [для вузов] / Н. В. Родионова. – М.: ЮНИТИ; ДАНА, 2001. – 223 с.

Янковий О. Г.

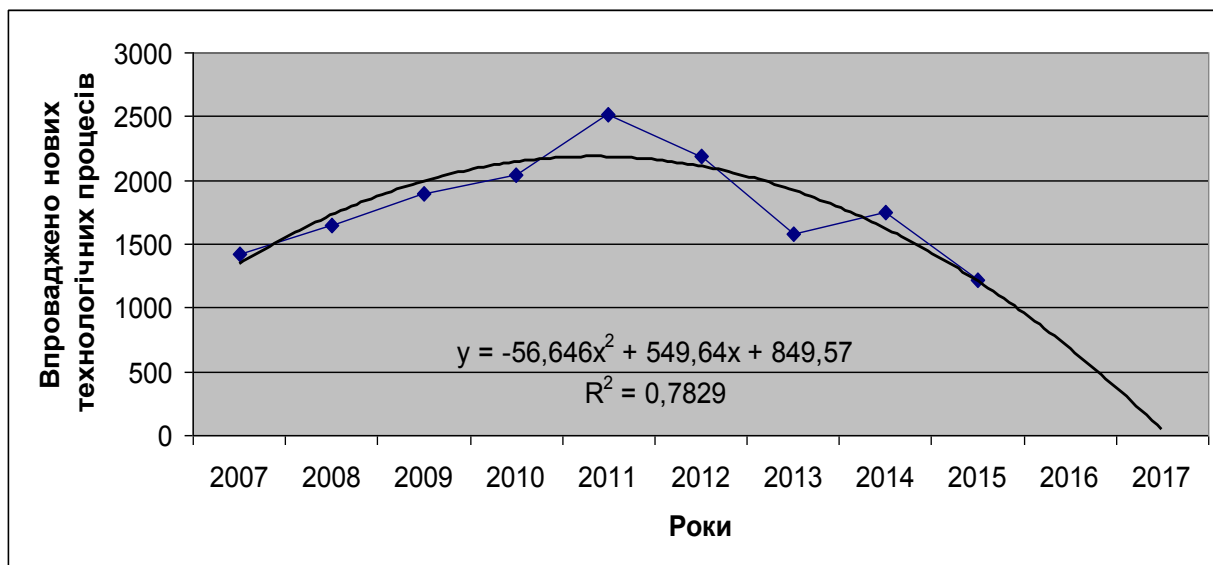
*д.э.н., професор, зав. кафедри економіки підприємства
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Інноваційний тип економічного розвитку все більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її регіонів, перспективи на світовому ринку. Основною ознакою сучасного розкладу сил на міжнародній економічній арені є суттєвий відрив країн-лідерів від менш потужних країн, які змушені повністю залежати від позиції «активних інноваційних гравців». Саме до таких країн-аутсайдерів в інноваційному економічному розвитку відноситься й Україна. Тому всі питання, що стосуються інноваційного розвитку, зокрема, сучасні тенденції його динаміки й короткострокові прогнози на рівні галузевих господарських комплексів, є вельми актуальними.

Аналіз даних Державної служби статистики України показує, що в останній час спостерігаються позитивні зміни в таких показниках інноваційної активності в промисловості, як питома вага підприємств, що впроваджували інновації, опанування виробництва інноваційних видів продукції, з них нових видів техніки та ін. [1].

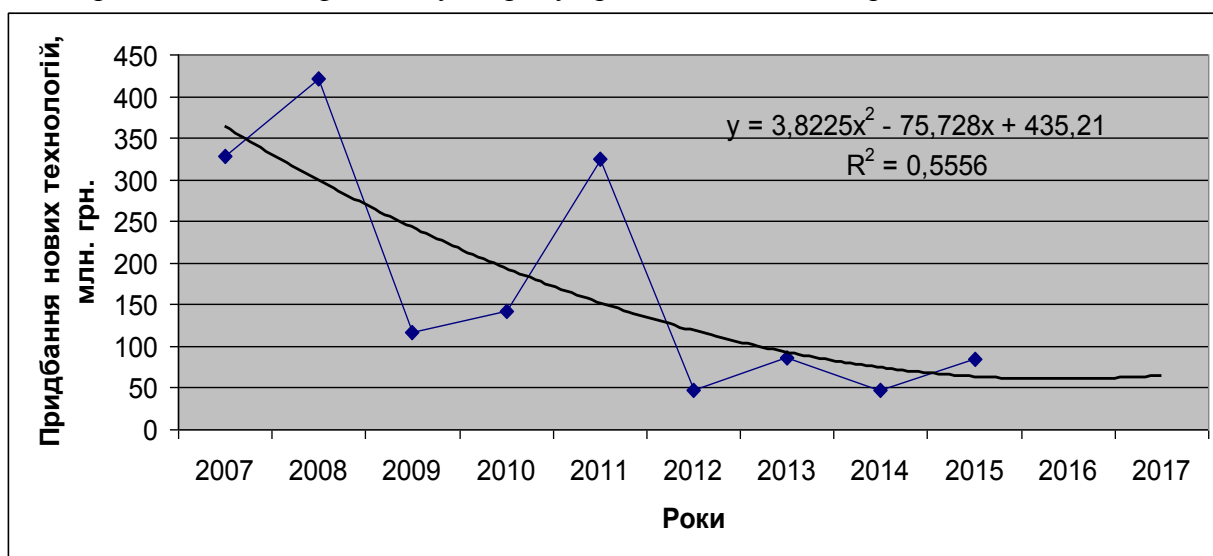
Однак, поряд з цими позитивними змінами в сфері інновацій в промисловості на галузевому рівні, на жаль, проявляються і негативні тренди в даній області господарювання (рис. 1).

Рис. 1. Впровадження нових технологічних процесів у промисловості України за період 2007-2015 рр. і короткостроковий прогноз на 2016-2017 рр. (побудовано автором на основі даних [1] за методикою [2, с.13-29])

Відмітимо, що параболою 2-го ступеню досить надійно (F -критерій дорівнює 25,7) і точно ($R^2 = 0,723$) описує динаміку досліджуваного показника. А наведений прогноз носить попереджувальний характер: якщо керівництво промисловості не здійснить серйозних заходів, спрямованих на злам понижувальної тенденції в динаміці впровадження нових технологічних процесів, яка чітко проявляється з 2012 р., то 2016-2017 рр. будуть характеризувати її подальше зміцнення.

На рис. 2 наведено фінансову сторону проблеми, що обговорюється.

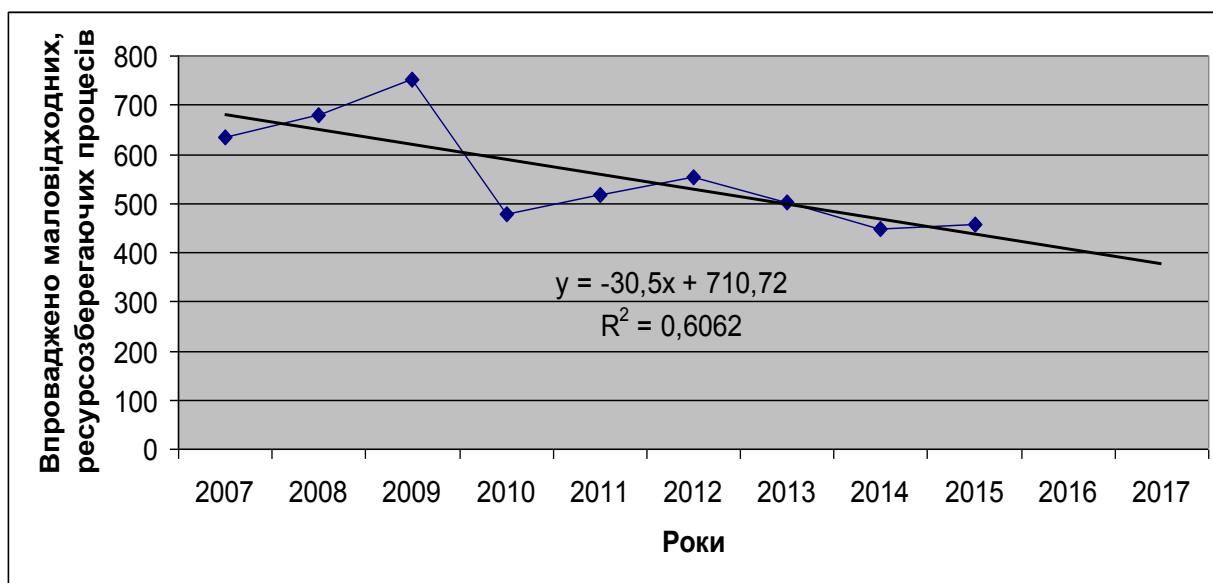

Рис. 2. Придбання нових технологій у промисловості України за період 2007-2015 рр. і короткостроковий прогноз на 2016-2017 рр. (побудовано автором на основі даних [1] за методикою [2, с.13-29])

І хоча на рис. 2 помітні суттєві коливання в інвестиціях у нові технології, а параболічний тренд не дуже точний, понижувальна тенденція в динаміці фінансування інновацій спостерігається досить наочно. Тут наведений прогноз теж носить попереджувальний характер.

На рис. 3 наведений лінійний тренд, що характеризує впровадження маловідходних, ресурсозберігаючих процесів у промисловості України за період 2007-2015 рр. і короткостроковий прогноз на 2016-2017 рр. Коефіцієнти тренду показують, що в 2006 р. було впроваджено приблизно 710 таких процесів, а в 2015 р. їх було вже тільки 458. Тобто, в середньому за рік кількість ресурсозберігаючих процесів у промисловості зменшувалась на 30,5. Якщо виявлена тенденція збережеться і надалі, то в 2016 р. маловідходних процесів буде впроваджено біля 400, а в 2017 р. – приблизно 370.

Таким чином, розглянуті на рис. 1-3 графіки свідчать про наявність негативних тенденцій у динаміці деяких показників інноваційної активності в промисловості країни, які підлягають ретельному вивченню з метою розробки конкретних заходів задля їх усунення.

Рис. 3. Впровадження маловідходних, ресурсозберігаючих процесів у промисловості України за період 2007-2015 рр. і короткостроковий прогноз на 2016-2017 рр. (побудовано автором на основі даних [1] за методикою [2, с.13-29])

На нашу думку, важливими важелями в цьому напрямку є:

- 1) активне застосування всіх видів та джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств (кредити банківських установ, кошти різних за метою діяльності фондів, страхових компаній тощо);
- 2) всебічне впровадження на підприємствах організаційно-економічного механізму надходження та акумуляції фінансових ресурсів для подальшого їх використання в інноваційній сфері з підсистемами вкладання акумульованих ресурсів, їх використання, контролю та повернення авансованих ресурсів;
- 3) досягнення науково-технологічних стандартів ЄС з метою приєднання і активної участі промисловості України в усіх інноваційних програмах: раціоналізації споживання енергії та використання природних ресурсів, технологічних стандартів, правового захисту інтелектуальної власності, міжнародних стандартів якості, сертифікації виробів та послуг.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. Київ. 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Янковой А.Г. Математико-статистические методы и модели в управлении предприятием / А.Г. Янковой : Учебное пособие. – Одесса: ОНЭУ, ротاپринт, 2014. – 250 с.

Наукове видання

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ
ГОСПОДАРСТВОМ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**МАТЕРІАЛИ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

23-24 червня 2016 р.